

NOU

Norges offentlige utredninger **2007:17**

Individuell pensjonsordning

Utredning nr. 18 fra Banklovkommisjonen

Utredning fra Banklovkommisjonen oppnevnt ved kongelig resolusjon 6. april 1990.
Avgitt til Finansdepartementet 19. desember 2007.

Departementenes servicesenter
Informasjonsforvaltning

Oslo 2007

ISSN 0333-2306
ISBN 978-82-583-0947-2

Lobo Media AS

Til Finansdepartementet

Banklovkommissjonen legger med dette frem sin Utredning nr. 18, NOU 2007: 17 Individuell pensjonsordning, med utkast til ny lov om individuelle pensjonsavtaler.

I brev av 15. mai 2007 ba Finansdepartementet Banklovkommissjonen å utarbeide utkast til lovgivning om ny skattebegunstiget individuell pensjonsordning. Bakgrunnen for mandatet var et pensjonsforlik i Stortinget av 21. mars 2007 mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre.

Utkastet til lov om individuelle pensjonsavtaler innebærer at alle personer over 18 år, uavhengig av arbeidstilknytning, kan inngå individuell pensjonsavtale i form av innskuddspensjonsavtale eller pensjonsforsikringsavtale innenfor rammene for fradrag i skattepliktig inntekt til enhver tid. Avtalen skal sikre alderspensjon og kan tilbys av bank, livsforsikringsselskap, pensjonsforetak og forvaltningsselskap for verdipapirfond.

Lovutkastet åpner for at avtalen i tillegg til alderspensjon kan omfatte uføre- og/eller etterlatteytelser. Det er også åpnet for at pensjonskapitalen knyttet til individuelle pensjonsavtaler i en rekke tilfeller kan samordnes med andre pensjonsrettigheter som kunden har. Dette vil gi kunden bedre oversikt over sine samlede pensjonsrettigheter og åpner for effektivisering av forvaltningen og administrasjonen av pensjonsrettighetene.

I samsvar med det som er lagt til grunn i mandatet, har Banklovkommissjonen ikke vurdert skattespørsmål.

Banklovkommissjonens forslag er enstemmig med unntak av ett punkt.

Oslo, 19. desember 2007

Erling Selvig
leder

Olav Breck	Ottar Dalsøren	Sverre Dyrhaug
Anne Nesheim Egeberg	Kjersti Elvestad	Eystein Gjelsvik
Arnhild Dordi Gjønnnes	Øivind Fegth Knutsen	Øystein Løining
Anne-Lise Løfsgaard	Per Melsom	Solveig Nordkvist
Astrid Nyberget	Erling G. Rikheim	Marius Ryel
Rolf A. Skomsvold	Kristin Skrede	Per Anders Stalheim
Liv Synnøve Taraldsrud	Bente Øverli	

Lise Ljungmann
(hovedsekretær)
Kari Lærum
Jørgen Keiserud

Innhold

0	Sammendrag	7			
0.1	Sammendrag	7	5.3	Opphør av skattebegunstigelse og overgangsregler	34
0.1.1	Innledning	7	5.4	Omfanget av IPA	35
0.1.2	Bakgrunnen for arbeidet	7			
0.1.3	Banklovkomisjonens vurderinger og forslag	7		Del III Ny ordning for individuell pensjon	37
0.2	Summary	9	6	En ny ordning for individuelle pensjonsavtaler	39
0.2.1	Introduction	9	6.1	Generelle utgangspunkt	39
0.2.2	The background to the legislative work	9	6.2	Sentrale trekk i lovutkastet	40
0.2.3	The Banking Law Commission's assessments and proposals	9	6.2.1	Typer av avtaler	40
0.3	Banklovkomisjonens sammensetning	11	6.2.2	Pensjonsinstitusjoner	41
			6.2.3	Fleksibilitet i pensjonsalder	42
1	Oppdraget	12	6.2.4	Samordning av pensjonsrettigheter .	43
1.1	Kort om pensjonssystemet	12	6.2.5	Bruk av hovedprinsipper i innskuddspensjonsloven	44
1.1.1	Hovedelementene i pensjonssystemet og utviklingen av disse	12	6.2.6	Ytelser	45
1.1.2	Skattefavorisering	13	6.3	Særlig om innskuddspensjonsavtaler	49
1.1.3	Pensjonsreformen	14	6.3.1	Alminnelige regler	49
1.2	Oppdraget	15	6.3.2	Samordning med andre pensjonsrettigheter	52
1.3	Opplagg for utredningen	16	6.4	Særlig om pensjonsforsikringsavtaler	53
Del I	Kollektive pensjonsordninger i hovedtrekk	19	6.4.1	Alminnelige regler	53
2	Obligatorisk tjenestepensjon	21	6.4.2	Samordning av pensjonsrettigheter .	55
3	Kollektive ytelsesordninger	22	6.5	Øvrige forhold	55
3.1	Private ytelsesordninger (foretakspensjonsloven)	22	6.5.1	Forvaltning av pensjonskapital	55
3.2	Kommunale ytelsesordninger	23	6.5.2	Flytting	56
3.3	Statlige ytelsesordninger	24	6.5.3	Informasjon til kunden og kontoføring	56
3.4	Medlemsinnskudd (finansiering eller kollektiv tilleggssparing)	25	7	Individuelle pensjonsavtaler knyttet til kollektivordninger	58
3.5	Fripoliserettigheter mv. utgått fra kollektivordninger	25	7.1	Kan individuelle pensjonsavtaler knyttes til kollektivordninger?	58
4	Innskuddspensjonsordninger	27	7.2	Regler for individuelle pensjonsavtaler tilknyttet kollektivordninger	60
4.1	Innskuddspensjonsordninger	27	8	Forholdet til eksisterende IPA-kontrakter	61
4.2	Innskuddspensjonsordninger med arbeidstakerkontoer	28	8.1	Endringene i skattelovgivningen	61
4.3	Kollektiv tilleggsinnbetaling	29	8.2	Pensjonsrettslige forhold	62
4.4	Pensjonskapitalbevis	29	8.3	Behovet for avklaring av pensjonsrettslige spørsmål	63
Del II	Individuelle pensjonsavtaler	31	9	Administrative og økonomiske konsekvenser	68
5	IPA-ordningen i hovedtrekk	33	9.1	Innledning	68
5.1	Skattereglene	33	9.2	Administrative og økonomiske konsekvenser for det offentlige	69
5.2	Kravene til utformingen av IPA	33			

9.3	Administrative og økonomiske konsekvenser for det private	69	Vedlegg	
9.3.1	Konsekvenser for kundene	69	1	St.meld. nr. 2 (2006-2007) Revidert nasjonalbudsjett 2007 avsnitt 3.9.....
9.3.2	Konsekvenser for institusjonene	70	2	Forskrift til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14
10	Merknader til de enkelte bestemmelser	71	3	Banklovkommisjonens tidligere utredninger
11	Lov om individuelle pensjonsavtaler	92		

Kapittel 0

Sammendrag

0.1 Sammendrag

0.1.1 Innledning

Banklovkommisjonens Utredning nr. 18 Individuell pensjonsordning inneholder forslag til ny ordning for skattestimulerte individuelle pensjonsordninger. Utredningen omfatter utkast til egen lov om individuelle pensjonsavtaler.

I mandatet av 15. mai 2007 fra Finansdepartementet ble Banklovkommisjonen gitt en frist til utgangen av februar 2008 med å fremlegge sin utredning. Mandatet er inntatt i avsnitt 1.2 nedenfor. *Banklovkommisjonen* har prioritert arbeidet høyt slik at utredningen kan legges frem for Finansdepartementet i god tid før denne fristen løper ut, og slik at en lov eventuelt kan tre i kraft så tidlig som mulig i 2008.

For å få et best mulig grunnlag for sin behandling og vurdering av hvordan et regelverk for en ny ordning for individuelle pensjonsavtaler bør utformes, har *Banklovkommisjonen* overlatt det forberedende arbeid til en arbeidsgruppe bestående av blant annet representanter fra de store pensjonsinstitusjonene, Finansnæringens Hovedorganisasjon, Landsorganisasjonen og Næringslivets Hovedorganisasjon.

0.1.2 Bakgrunnen for arbeidet

Ved forskrift ble det i 1997 etablert en ordning med individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA) som erstattet tidligere regler om egen pensjonsforsikring som også var skattestimulert, se nedenfor kapittel 5. Fra og med 12. mai 2006 har imidlertid Stortinget vedtatt å avvikle skattefavoriseringen av nye innskudd til IPA-kontrakter. Begrunnelsen for avviklingen av skattefavoriseringen var blant annet innføringen av obligatorisk tjenstepensjon som sikrer de aller fleste en mulighet for supplerende oppsparing til pensjonsavtaler som er skattebegunstiget. Det ble også vist til at det for selvstendige næringsdrivende er gitt adgang til å etablere tjenstepensjonsordning i samsvar med minstekravene i lov om obligatorisk tjenstepensjon. Obligatorisk tjenstepensjon og de skattesti-

mulerte kollektive pensjonsordningene er beskrevet nedenfor i kapittel 2 til 4.

I Innst. S. nr. 195 (2004-2005) la Stortinget til grunn at en reform av folketrygden skulle gjennomføres i tre trinn. Det første trinnet innebar blant annet gjennomføringen av obligatorisk tjenstepensjon. Som annet trinn i pensjonsreformen fremmet Regjeringen St.meld. nr. 5 (2006-2007) Opptjening og uttak av alderspensjon i folketrygden. I forbindelse med behandlingen av denne stortingsmeldingen ble det 21. mars 2007 inngått et forlik mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre som blant annet innebar at regjeringspartiene skulle fremme forslag om en ny ordning med skattestimulerte individuelle pensjonsavtaler med virkning fra 2008.

I St.meld. nr. 2 (2006-2007) Revidert nasjonalbudsjett 2007 har regjeringspartiene beskrevet nærmere hvordan arbeidet med ny ordning for individuelle pensjonsavtaler vil organiseres. Det ble lagt opp til at Banklovkommisjonen skulle gis i oppdrag å fremme et utkast til lovgivning om individuelle pensjonsavtaler. Finansdepartementet la til grunn at den nye pensjonsordningen skal forankres i ny lovgivning, og at det skal gis et årlig fradrag i alminnelig inntekt for årlige innbetalinger (inkludert kostnader) på inntil 15 000 kroner til den nye individuelle pensjonsordningen. Bakgrunnen for Banklovkommisjonens mandat og de nærmere skattemessige forutsetninger som er lagt til grunn for en ny ordning for individuelle pensjonsavtaler er nærmere beskrevet i kapittel 1 i utredningen her.

0.1.3 Banklovkommisjonens vurderinger og forslag

Banklovkommisjonen har valgt å fremme utkastet til lovgivning for en ny ordning om individuelle pensjonsavtaler som utkast til egen lov om individuelle pensjonsavtaler. Lovutkastet fastsetter minstekrav til hvordan en individuell pensjonsavtale må utformes for at innskudd eller premie skal kunne komme til fradrag i kundens skattepliktige inntekt og for øvrig underlegges en skattemessig

fordelaktig behandling i den utstrekning som skatereguleringene til enhver tid tillater. Hovedprinsippene og hovedpunktene i loven er drøftet nærmere i kapittel 6 i utredningen.

Banklovkommisjonen har lagt vekt på å gjøre lovutkastet så enkelt som mulig, samtidig som det skal være så robust at det tåler endringer i de skattemessige rammene. I samsvar med mandatet er det, hvor mulig, lagt opp til de samme løsninger som er valgt i innskuddspensjonsloven og foretakspensjonsloven.

Lovutkastet gir alle personer over 18 år rett til å inngå avtale om individuell pensjonsavtale uavhengig av arbeidstilknytning. Individuelle pensjonsavtaler kan inngås i form av innskuddspensjonsavtaler eller pensjonsforsikringsavtaler. Innskuddspensjonsavtaler kan i utgangspunktet tilbys av banker, livsforsikringsselskaper, pensjonsforetak og forvaltningsselskap for verdipapirfond. De alminnelige virksomhetsreglene vil gi rammene for hvordan den enkelte type institusjon kan utforme produktet de ønsker å tilby, herunder hvilke ytelser institusjonen kan tilby. Videre vil konsesjonen for den enkelte institusjon være avgjørende for om institusjonen kan tilby individuelle pensjonsavtaler og eventuelt hvordan produktet kan utformes. Pensjonsforsikringsavtaler kan bare tilbys av livsforsikringsselskaper.

Størrelsen på innskudd eller premie vil bero på rammene for rett til fradrag i skattepliktig inntekt i skattelovgivning til enhver tid. I samsvar med forutsetningene som er lagt til grunn i St.meld. nr. 2 (2006-2007) Revidert nasjonalbudsjett 2007, er det i lovutkastet lagt til grunn at kunden ikke har adgang til å foreta ytterligere årlig innbetaling til pensjonsavtalen med beskattede midler.

Pensjonsavtalen må gi kunden rett til alderspensjon, men kan også omfatte forsikringer som dekker innskuddsfritak eller premiefritak ved uførehet, rett til uførepensjon eller andre uføreytelser, etterlattepensjon og barnepensjon. Dersom institusjonen selv ikke har adgang til å tilby slike forsikringer, kan disse tegnes særskilt ved avtale med et livsforsikringsselskap.

I samsvar med det som gjelder i innskuddspensjonsloven og foretakspensjonsloven, er pensjonsalderen satt til 67 år med mindre høyere pensjonsalder avtales. Dersom kunden er medlem av en tjenstepensjonsordning der vedkommende er underlagt en særaldersgrense, vil denne særaldersgrensen også kunne brukes i den individuelle pensjonsavtalen. *Banklovkommisjonen* har samtidig lagt vekt på at kunden skal kunne tilpasse utbetalingen av alderspensjonen slik at det dekker vedkommendes behov best mulig. Det er åpnet for at

det kan avtales at kunden kan kreve utbetaling av alderspensjonen før nådd pensjonsalder i en del situasjoner. Det er også foreslått regler som gir kunden mulighet til å utskyte utbetalingen av alderspensjonen helt eller delvis ved nådd pensjonsalder til et senere tidspunkt. Minste utbetalingstid for alderspensjonen er satt til fylte 77 år eller i minst 10 år dersom det er avtalt en høyere pensjonsalder enn 67 år.

Dersom kunden dør før pensjonskapitalen i en innskuddspensjonsavtale er kommet til utbetaling, foreslår *Banklovkommisjonens flertall* at pensjonskapitalen skal benyttes til barnepensjon eller til etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer etter reglene i innskuddspensjonsloven § 7-4. *Et mindretall* mener at pensjonskapitalen skal benyttes til pensjon til navngitt begunstiget i samsvar med reglene i forsikringsavtaleloven § 15-2. Det vises til avsnitt 6.3.1.

I mange tilfeller vil kunden ha individuelle pensjonsrettigheter fra andre pensjonsavtaler eller pensjonsordninger. For *Banklovkommisjonen* har det vært viktig å se på i hvilken grad det er mulig å samordne pensjonsrettighetene i individuelle pensjonsavtaler etter lovutkastet her med andre individuelle pensjonsrettigheter. Dette vil kunne åpne for en effektivisering av forvaltning og administrasjon av de samlede pensjonsrettighetene og dermed en bedre kostnadseffektivitet.

Etter innføringen av obligatorisk tjenstepensjon vil de aller fleste arbeidstakere være omfattet av en tjenstepensjonsordning. Dette medfører at mange av de som vil kunne tegne individuelle pensjonsavtaler allerede er medlem av en fondsbasert tjenstepensjonsordning. *Banklovkommisjonen* har derfor funnet det hensiktsmessig at det åpnes for at en individuell pensjonsavtale kan knyttes til tjenstepensjonsordningen der dette er mulig. Dette vil muliggjøre en rasjonell samordning av oppbygging og forvaltning av pensjonskapital, utbetaling av pensjonsytelser og bidra til å gi kunden en bedre oversikt over samlede pensjonsrettigheter til enhver tid. Det bør også kunne gi rasjonaliseringsgevinster og kostnadsreduksjoner. Det vises for øvrig til kapittel 7 i utredningen.

Banklovkommisjonen har også sett på hva som kan gjøres med de eksisterende individuelle pensjonsavtalene etter forskrift til skatteloven § 6-47 (IPA). *Banklovkommisjonen* har sett det som en fordel om man i stor grad kan sanere denne porteføljen så raskt som mulig slik at institusjonene ikke må forvalte og administrere en stor portefølje av avbrutte kontrakter. Det vises til kapittel 8 i utredningen.

I utredningens kapittel 9 er det sett på de administrative og økonomiske konsekvensene av en gjennomføring av lovutkastet. Etter *Banklovkommissjonens* vurdering vil en slik gjennomføring kreve begrensede ressurser fra både myndighetenes og institusjonenes side.

0.2 Summary

0.2.1 Introduction

The Banking Law Commission's Report no. 18, «Individual Pension Schemes», contains proposals for a new system of tax-stimulated individual pension schemes. The report includes a draft for a new Act on individual pension agreements.

In the terms of reference of 15 May 2007 from the Ministry of Finance the Banking Law Commission was given a deadline of until the end of February 2008 to submit its report. The terms of reference are included in Section 1.2 below. *The Banking Law Commission* has given a high priority to the work so that the report can be submitted to the Ministry of Finance in good time before this deadline expires and so that any new legislation can enter into force as early as possible in 2008.

In order to achieve the best possible basis for its consideration and evaluation of how regulations for a new arrangement for individual pension agreements should be designed, *the Banking Law Commission* delegated the preparatory work to a working party consisting inter alia of representatives from the big pension institutions, the Norwegian Financial Services Association (FNH), the Norwegian Confederation of Trade Unions (LO) and the Confederation of Norwegian Enterprise (NHO).

0.2.2 The background to the legislative work

In 1997 a system was established, by statutory regulations, of individual pension agreements under the Tax Act (Norwegian acronym IPA), which replaced earlier rules on own pension insurance policies that were also fiscally stimulated, see below Chapter 5. From 12 May 2006 the Storting (the Norwegian Parliament) decided to discontinue the fiscal incentives for new contributions to IPA contracts. The reason for the discontinuation of the fiscal incentives was, among other things, the introduction of an obligatory service pension that secures almost everyone an opportunity for supplementary saving in pension agreements that have fiscal incentives. It was also noted that the self-employed had been allowed to create

service pension schemes in conformity with the minimum requirements in the Act on Obligatory Service Pensions. The obligatory service pension and the tax-stimulated collective pension schemes are described below in Chapters 2 to 4.

In Recommendation to the Storting No. 195 (2004-2005), the Storting decided that a reform of the national insurance system should be implemented in three stages. The first phase involves the implementation of the obligatory service pension. As the second phase of the pension reform the Government presented Report to the Storting No. 5 (2006-2007), «Earning and Withdrawal of Old-Age Pension in the National Insurance System». In connection with the consideration of Report to the Storting No. 5 (2006-2007), on 21 March 2007 a parliamentary agreement was made between the Labour Party, the Conservatives, the Socialist Left, the Christian People's Party, the Centre Party and the Liberals that meant that the governing parties should submit proposals for a new scheme with tax-stimulated individual pension agreements with effect from 2008.

In Report to the Storting No. 2 (2006-2007), «Revised National Budget 2007» the governing parties described in more detail how the work on a new scheme for individual pension agreements would be organised. The Banking Law Commission was to be charged with drafting draft legislation on individual pension agreements. The Ministry of Finance required that the new pension scheme was to be anchored in new legislation, and that an annual deduction from ordinary income should be conceded for annual contributions (including costs) of up to NOK 15,000 for the new individual pension scheme. The reason for the Banking Law Commission's terms of reference and the detailed fiscal assumptions underlying the new scheme for individual pension agreements are described in greater detail in Chapter 1 of this report.

0.2.3 The Banking Law Commission's assessments and proposals

The Banking Law Commission has chosen to present the draft legislation for a new scheme for individual pension agreements as a draft for a separate Act on Individual Pension Agreements. The draft act stipulates minimum requirements for how an individual pension agreement must be formulated if contributions or premiums are to be deductible from the customer's taxable income and otherwise given a fiscally favourable treatment, inasmuch as the tax rules in force at any given time permit. The

main principles and the main points of the Act are discussed further in Chapter 6 of the report.

The Banking Law Commission has emphasised making the draft legislation as simple as possible at the same time as it is robust enough to tolerate changes in the fiscal frameworks. In conformity with the terms of reference it follows, where possible, the same solutions chosen for the Defined Contribution Pensions Act and the Defined Benefit Pensions Act.

The draft legislation gives all persons over 18 years the right to sign an individual pension agreement independently of work affiliation. Individual pension agreements may be made in the form of defined-contribution pension agreements or pension insurance agreements. In principle, defined-contribution pension agreements can be offered by life assurance companies, banks, pension companies and management companies for securities funds. The ordinary rules governing such institutions and enterprises will constitute the framework for how the individual type of institution may design the product they wish to sell, including what services the institution can offer. Moreover, the concession for the individual institution will be decisive for whether the institution can offer individual pension agreements and, if so, how it can be designed. Pension insurance agreements may only be offered by life assurance companies.

The size of the contribution or premium will depend on the framework for the right to deduction in taxable income in the tax legislation at any given time. In conformity with the preconditions enshrined in Report to the Storting No. 2 (2006-2007) «Revised National Budget 2007», the draft legislation rules that the customer is not permitted to make further annual contributions to the pension agreement with taxed monies.

The pension agreement must give the customer the right to an old-age pension, but may also embrace insurance policies that cover contributions exemption or premium exemption in the event of disability, the right to disability pension or other disability benefits, survivor's pension and children's pension. If the institution itself does not have the right to offer such insurance policies, they may be specially made via an agreement with a life assurance company.

In conformity with what applies in the Defined Contribution and Defined benefit Pension Acts, the pensionable age is set at 67 unless a higher pension age is agreed. If the customer is a member of a service pension scheme in which he or she is subject to a special age limit, this special age limit can also be used in the individual pension agreement. At

the same time, *the Banking Law Commission* has emphasised that the customer should be able to adapt the disbursement of an old-age pension so that it meets his or hers needs in an optimal manner. Provision has been proposed for agreements to be made allowing the customer, in a number of situations, to demand disbursement of the old-age pension before reaching pensionable age. Rules have also been proposed that enable the customer to defer the disbursement of an old-age pension wholly or partially on reaching pensionable age to a later date. The minimum disbursement time for the old-age pension is until the 77th birthday or for at least ten years if a pensionable age higher than 67 has been agreed.

In many cases the customer will have individual pension rights from other pension agreements or pension schemes. For *the Banking Law Commission*, it has been important to look at the degree to which it has been important to coordinate the pension rights in individual pension agreements under this draft legislation with other individual pension rights. This will allow a rationalisation of the management and administration of the overall pension rights and thereby achieve better cost-effectiveness.

After the introduction of the obligatory service pension, the great majority of employees will be covered by a service pension scheme. This means that many of those who will be able to subscribe to individual pension agreements will already be members of a fundsbased service pension scheme. *The Banking Law Commission* has therefore found it expedient that it's made possible for an individual pension agreement to be linked to a service pension scheme wherever possible. This will enable a rational coordination of the structure and management of pension capital, disbursement of pension benefits and contribute to giving the customer a better overview of total pension rights at any given time. It should also yield rationalisation benefits and cost reductions, see Chapter 7 of the report.

The Banking Law Commission has also looked at what can be done with the existing individual pension agreements under the Regulations to Section 6-47 of the Tax Act (IPA). *The Banking Law Commission* regards it as an advantage if this portfolio can largely be cleaned up as quickly as possible, so that the institutions do not have to manage and administrate a big portfolio of interrupted contracts, see Chapter 8 of the report.

Chapter 9 of the report looks at the administrative and financial consequences of implementing the draft legislation. In *the Banking Law Commission's* opinion, such an implementation will

demand only limited resources on the part of both the authorities and the institutions.

0.3 Banklovkomisjonens sammensetning

Banklovkomisjonen har ved avgivelsen av denne utredningen følgende 21 medlemmer:

- Professor dr. juris Erling Selvig, leder (Universitetet i Oslo)
- Avdelingsdirektør Olav Breck (Sparebankforeningen i Norge)
- Banksjef Ottar Dalsøren (Sparebanken Sogn og Fjordane/Finansforbundet)
- Direktør Sverre Dyrhaug (Finansnæringens Hovedorganisasjon)
- Rådgiver Anne Nesheim Egeberg (Forbrukerrådet)
- Seksjonssjef Kjersti Elvestad (Kredittilsynet)
- Økonomisk rådgiver Eystein Gjelsvik (Landsorganisasjonen i Norge)
- Advokat Arnhild Dordi Gjønnnes (Næringslivets Hovedorganisasjon)
- Advokat Øivind Fegth Knutsen (Advokatfirmaet Fegth Knutsen & Co. DA)
- Administrerende direktør Anne-Lise Løfsgaard (Finansieringsselskapenes forening)
- Avdelingsdirektør Øystein Løining (Finansdepartementet)

- Direktør Per Melsom, Oslo
- Autorisert regnskapsfører Solveig Nordkvist (Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon)
- Seniorrådgiver Astrid Nyberget (Konkurransetilsynet)
- Avdelingsdirektør Erling G. Rikheim (Finansdepartementet)
- Direktør Marius Ryel (Norges Bank)
- Generalsekretær Rolf A. Skomsvold (Norske Pensjonskassers Forening)
- Advokat Kristin Skrede (DnB NOR ASA)
- Seniorrådgiver Per Anders Stalheim (Barne- og likestillingsdepartementet)
- Tingrettsdommer Liv Synnøve Taraldsrud (Oslo Tingrett)
- Seksjonssjef Bente Øverli (Forbrukerombudet)

Sekretariatet har, ved utarbeidelsen av denne utredningen, bestått av:

- Seniorrådgiver Lise Ljungmann Haugen, hovedsekretær (Kredittilsynet)
- Seniorrådgiver Kristin Schjønsby Kværnø (Kredittilsynet) til 21. september 2007
- Førstekonsulent Jørgen Keiserud fra 15. august 2007
- Bankrådgiver Kari Lærum (Norges Bank)

Kapittel 1

Oppdraget

1.1 Kort om pensjonssystemet

1.1.1 Hovedelementene i pensjonssystemet og utviklingen av disse

Det norske pensjonssystemet er basert på tre hovedelementer. I bunnen ligger folketrygden som er kjernen i det samlede pensjonssystemet og som virker som basis for andre pensjonsordninger. Folketrygden sikrer så å si alle i Norge en grunn sikring i form av ulike ytelser knyttet til arbeidsløshet, sykdom og alderdom. En rekke av ytelsene fra folketrygden er uavhengig av arbeidstilknytning. Utover denne grunn sikringen gir folketrygden en viss tilleggssikring, avhengig av inntektsgivende arbeid som man har hatt frem til et eventuelt uføretidspunkt eller pensjonsalder. Vilkårene for rett til de ulike ytelsene følger av folketrygdloven. I forhold til pensjonssystemet som helhet er det særlig alderspensjonen og til en viss grad uføreytelsene i folketrygden som er av interesse.

Dagens alderspensjon i folketrygden er nærmere beskrevet i avsnitt 3.2.1 i St.meld. nr. 5 (2006-2007) Opptjening og uttak av alderspensjon i folketrygden. For å få rett til alderspensjon fra folketrygden må en ha fylt 67 år og ha minst tre års botid i Norge etter fylte 16 år (trygdetid). Alderspensjonen fra folketrygden består av tre elementer: Grunnpensjon, tilleggspensjon og særtillegg. Grunnpensjonen er uavhengig av inntekten som yrkesaktiv. For å få full grunnpensjon kreves det 40 års trygdetid. Pensjonen avkortes proporsjonalt om trygdetiden er kortere. For enslige utgjør grunnpensjonen grunnbeløpet i folketrygden (G). For personer som lever sammen med ektefelle som også mottar pensjon fra folketrygden utgjør den 0,85 G. Tilleggspensjonen opptjenes på grunnlag av pensjongivende inntekt og regnes av de 20 årene hvor man har hatt høyest inntekt. Særtillegget gis til de som har lav opptjening i folketrygden og avkortes krone for krone mot tilleggspensjonen.

Finansieringen av folketrygden skjer ved overføring fra statsbudsjettet og ved at de som har arbeidsinntekt innbetaler en viss andel av lønn i form av trygdeavgift.

Siden 2001 har det vært arbeidet med en reform av folketrygden på bakgrunn av at pensjonssystemet står overfor store og økende utfordringer som følge av en svakere vekst i den yrkesaktive delen av befolkningen, høyere gjennomsnittlige pensjoner og stigende levealder. Arbeidet med denne reformen har ikke bare omfattet folketrygden, men berører hele det samlede pensjonssystemet. De relevante deler av reformen for denne utredningen beskrives nærmere nedenfor i avsnitt 1.1.3.

Det andre hovedelementet i pensjonssystemet er tjenestepensjonsordninger som etableres i tilknytning til arbeidsforhold. Tjenestepensjonsordningene er en felles betegnelse på ulike ordninger der det opparbeides rett til alderspensjon gjennom arbeidsforholdet. Innenfor det offentlige følger det av lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens Pensjonskasse at ansatte i Staten med en arbeidstid utover et visst minimumsnivå skal omfattes av pensjonsordningen i Statens Pensjonskasse. For kommunalt ansatte fastsetter Hovedtariffavtalen for kommunal sektor at disse skal omfattes av en kommunal pensjonsordning etablert av den enkelte kommune enten i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse. De kommunale pensjonsordningene er nærmere regulert i lov 10. juni 2005 nr. 44 om forsikringsselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet mv. (forsikringsloven) kapittel 10. Både lov om Statens Pensjonskasse og Hovedtariffavtalen for kommunal sektor stiller krav til hvilke ytelser disse pensjonsordningene skal sikre, størrelse på ytelsene, krav på utbetaling mv.

For privat sektor var det frem til 2006 opp til den enkelte arbeidsgiver om det skulle etableres en tjenestepensjonsordning for foretakets ansatte eller ikke. Tradisjonelt har slike private tjenestepensjonsordninger vært etablert som forsikringsordninger der arbeidstakerne har vært sikret en fastsatt ytelse ved pensjonsalder, inkludert et beregnet beløp for hva den enkelte arbeidstaker kommer til å få utbetalt fra folketrygden ved pensjonsalder. Ut i fra dette har premien som foretaket skal betale for å sikre arbeidstakerne de årlige opptjente pensjonsrettigheter, blitt beregnet. Slike ytelsesbaserte tjenestepensjonsordninger (fore-

takspensjonsordninger) er i dag regulert i lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon (foretakspensjonsloven). Ved lov 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold (innskuddspensjonsloven) ble det også åpnet for etablering av private tjenestepensjonsordninger i form av innskuddspensjonsordninger. I en innskuddspensjonsordning er det fastsatt i regelverket for pensjonsordningen hvilket beløp arbeidsgiver skal innbetale til pensjonsordningen hvert år, jf. innskuddspensjonsloven § 5-1 første ledd. Hvilken alderspensjon dette vil gi for den enkelte arbeidstaker, vil bero på antall innskudd som foretas, innskuddenes størrelse og avkastningen på de innbetalte beløp frem til pensjonsalder. Fra og med 2006 ble det innført krav om obligatorisk tjenestepensjon for alle ansatte som oppfyller visse minstekrav til arbeidstid og lignende, jf. lov 21. desember 2005 nr. 124 om obligatorisk tjenestepensjon. Selv om mange arbeidstakere hadde rett til supplerende alderspensjon gjennom arbeidsforholdet som følge av at arbeidsgiver på frivillig basis hadde etablert tjenestepensjonsordning for sine ansatte, vil kravet til obligatorisk tjenestepensjon innebære at langt flere etter hvert vil opparbeide seg rett til supplerende alderspensjon gjennom arbeidsforholdet. Dette vil bidra til en levestandardsikring i alderdommen utover folketrygdens ytelser. Reglene om obligatorisk tjenestepensjon og de kollektive pensjonsordningene er beskrevet nærmere nedenfor i kapitlene 2 til 4. Den skattemessige behandlingen av tjenestepensjonsordningene er beskrevet nedenfor i avsnitt 1.1.2.

Det siste elementet i pensjonssystemet er individuelle pensjonsordninger som den enkelte etablerer for å sikre seg inntekter når de går av ved pensjonsalder eller taper arbeidsinntekt som følge av uførhet. Dette er sparing som skjer uavhengig av arbeidstilknytning og som innebærer en ytterligere standardsikring av inntekt etter pensjonsalder utover folketrygden og eventuell tjenestepensjonsordning for de som er omfattet av en slik ordning. Individuell oppsparing til pensjonsalder kan skje på en rekke ulike måter, men som følge av skattereglene har dette i betydelig grad skjedd gjennom individuelle pensjonsavtaler, individuelle livrenter eller andre typer pensjonsforsikringer. Ordningen med individuelle pensjonsavtaler (IPA) ble etablert ved forskrift 25. september 1997 nr. 1023 om individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven og erstattet tidligere regler om egen pensjonsforsikring. Reglene ble senere inntatt i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47 (se vedlegg 2). Reglene er beskrevet nærmere

nedenfor i kapittel 5. Livrenter er i medhold av skattereglene (skatteloven § 5-41), kontrakter som er underlagt krav til forsikringstid og utbetalingsstid. Den totale forsikringstiden må være minst tolv år, hvorav utbetalingstiden må være minst seks år. Innbetalingene kan enten skje ved et engangsbeløp eller ved terminvise innbetalinger. Den skattemessige behandlingen av IPA og livrenter er beskrevet nærmere nedenfor i avsnitt 1.1.2.

Undersøkelser foretatt av Statistisk sentralbyrå som er gjengitt i St.meld. nr. 5 (2006-2007) side 37, viser at 63 prosent av inntektene til alderspensjonistene i 2005 kom fra folketrygden, 17 prosent kom fra tjenestepensjonsordninger. Resten (20 prosent) kom fra kapitalinntekter, yrkesinntekter og andre inntekter (herunder utbetalinger fra individuelle pensjonsavtaler og livrenter).

1.1.2 Skattefavorisering

Frem til vedtakelsen av lov om obligatorisk tjenestepensjon var etableringen av tjenestepensjonsordninger for private foretak, som nevnt ovenfor, opp til den enkelte arbeidsgiver. Gjennom skattereglene har imidlertid myndighetene forsøkt å stimulere etableringen av slike ordninger. Skattereglene har åpnet for at tilskudd til pensjonsordningene i form av innbetalt premie eller innskudd fra arbeidsgiver kan trekkes fra i foretakets skattepliktige inntekt, jf. skatteloven § 6-46. Tilsvarende kan tilskudd fra arbeidstaker til pensjonsordningen komme til fradrag i arbeidstakerens skattepliktige inntekt, dersom regelverket for pensjonsordningen har fastsatt at arbeidstakerne skal yte slikt tilskudd, se skatteloven § 6-47 og nedenfor avsnitt 3.4 og 4.3. Fradrag i skattepliktig inntekt er også gitt for tilskudd fra arbeidstakerne til offentlige pensjonsordninger. Oppspart premiereserve eller pensjonskapital for den enkelte arbeidstaker i tjenestepensjonsordningen har ikke vært gjenstand for formuesbeskatning. Ved utbetaling beskattes pensjonen som alminnelig inntekt.

Forutsetningen for at innbetalinger til tjenestepensjonsordningen skal underlegges ovennevnte skatteregler er at tjenestepensjonsordningen oppfyller visse minstekrav. Disse kravene til utforming av tjenestepensjonsordningen i privat sektor følger i dag av foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven. Slike regler og skattestimulering av etablering av tjenestepensjonsordninger var imidlertid ikke noe nytt ved vedtakelse av foretakspensjonsloven. Tidligere var ytelsesbaserte tjenestepensjonsordninger regulert i forskrift fra 1968.

Myndighetene har også søkt å stimulere etablering av individuelle kontrakter som innebærer en

oppsparing til alderspensjon. For individuelle pensjonsavtaler har skattestimuleringen skjedd ved at innbetalingene til IPA har vært fradragberettiget og åpnet for årlig fradrag på inntil 40 000 kroner i den alminnelige inntekt. Man har heller ikke betalt formuesskatt på den oppsparte pensjonskapitalen i opptjeningstiden. Utbetalinger ble beskattet som alminnelig inntekt. For individuelle livrenter var avkastningen på kapitalen fritatt for inntektsskatt i oppsparingstiden. Ved utbetaling ble avkastningen beskattet med 28 prosent og midlene var fritatt for formuesskatt. Forutsetningen var at kontraktene var utformet i samsvar med de reglene som gjaldt for IPA, jf. forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47, og for livrenter, jf. samme forskrift § 5-41.

Fra og med 12. mai 2006 har Stortinget vedtatt å avvikle skattefavoriseringen av nye innskudd til IPA, og Regjeringen har gjennomført dette ved forskrift 2. februar 2007 nr. 126 fra og med inntektsåret 2007. Det samme gjelder for individuelle fortsettelsesforsikringer som skattemessig har vært behandlet på samme måte som IPA-kontrakter. Det ble fastsatt særskilte overgangsregler for kontrakter inngått før 12. mai 2006, se nedenfor avsnitt 5.3. Formuesskattefavoriseringen av individuelle og kollektive livrenter er avvirket fra og med inntektsåret 2007. Begrunnelsen for avviklingen av skattefavoriseringen var blant annet innføringen av obligatorisk tjenstepensjon som sikrer de aller fleste en mulighet for supplerende oppsparing til pensjonsalder som er skattebegunstig. Det ble også vist til at det for selvstendig næringsdrivende er gitt adgang til å etablere tjenstepensjonsordning i samsvar med minstekravene i lov om obligatorisk tjenstepensjon, se nedenfor kapittel 2.

1.1.3 Pensjonsreformen

Som nevnt ovenfor i avsnitt 1.1.1, har det siden 2001 vært arbeidet med en reform av folketrygden. Dette har også hatt følger for pensjonssystemet for øvrig. Regjeringen Stoltenberg I nedsatte 30. mars 2001 en pensjonskommisjon. Pensjonskommisjonen fikk i mandat å utrede hovedmål og prinsipper for en reform av det samlede pensjonssystemet. Pensjonskommisjonen la frem sin sluttrapport i januar 2004, NOU 2004: 1 Modernisert folketrygd – Bærekraftig pensjon i framtida. Med grunnlag i rapporten ble St.meld. nr. 12 (2004-2005) Pensjonsreform – trygghet for pensjonene fremlagt for Stortinget. Stortinget fattet i mai 2005 vedtak om hovedprinsippene for en pensjonsreform, se ved-

tak av 26. mai 2005 nr. 354 og Innst. S. nr. 195 (2004-2005). Det ble lagt til grunn at pensjonsreformen skulle gjennomføres i tre trinn. Det første trinnet innebar at Regjeringen skulle gjennomføre det pensjonsforliket man var kommet frem til i Stortinget. Dette innebar blant annet at Regjeringen skulle fremme forslag om obligatorisk tjenstepensjon. Slikt forslag ble fremmet for Stortinget høsten 2005 og gjennomført ved lov 21. desember 2005 nr. 125 om obligatorisk tjenstepensjon med virkning fra 2006.

Som annet trinn i pensjonsreformen fremmet Regjeringen i St.meld. nr. 5 (2006-2007) Opptjening og uttak av alderspensjon i folketrygden, forslag til en ny modell for opptjening og uttak av alderspensjon i folketrygden som fundament i det samlede pensjonssystemet. I Stortingsmeldingen side 13 flg. har Regjeringen blant annet lagt til grunn at pensjonssystemet skal være oversiktlig og pensjonsvilkårene klare og enklest mulig. Regjeringen mener at enkelhet og forståelighet i pensjonssystemet er en forutsetning for å kunne fatte velbegrunnede beslutninger om pensjoneringstidspunkt og behovet for egen sparing til pensjonsalderen. Dessuten vil enkelheten bidra til at den enkelte kan beregne hvor mye en får utbetalt i pensjon under ulike forutsetninger.

I forbindelse med behandlingen av St.meld. nr. 5 (2006-2007) ble det 21. mars 2007 inngått et forlik mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre. Ett av punktene i dette forliket var blant annet at regjeringspartiene vil innføre en ny ordning med skattestimulert individuelle pensjonsavtaler med virkning fra 2008. Nærmere redegjørelse fra regjeringspartiene om arbeidet med å innføre en slik ordning ble gitt i punkt 3.9 i St.meld. nr. 2 (2006-2007) Revidert nasjonalbudsjett 2007 (se vedlegg 1). Finansdepartementet skriver i Revidert nasjonalbudsjett 2007 at de vil følge opp flertallets merknad i forliket ved å gi et lovutredningsoppdrag til Banklovkommissjonen med stram tidsfrist. Finansdepartementet legger videre opp til å følge opp Banklovkommissjonens utredning ved å fremlegge lovforslag for Stortinget tidlig på høsten 2008, slik at ordningen skal kunne benyttes fra og med inntektsåret 2008. For å kunne klare dette, settes fristen for avlevering av Banklovkommissjonens utredning til utgangen av februar 2008. Utredningen vil deretter bli sendt på én måneds høring (utgangen av mars 2008). Lovproposisjonen vil bli fremmet innen utgangen av september 2008. Finansdepartementet antar da at Stortinget vil kunne vedta den aktuelle lovgivning i løpet av oktober 2008.

Når det gjelder utformingen av ny individuell pensjonsordning, uttaler Finansdepartementet følgende:

«Det legges videre opp til at den nye individuelle pensjonsordningen skal forankres i ny lovgivning, ev. i kombinasjon med endringer i lov om foretakspensjon og lov om innskuddspensjon.

Det skal gis et årlig fradrag i alminnelig inntekt for årlige innbetalinger (inkludert kostnader) på inntil 15 000 kroner til den nye individuelle pensjonsordningen. Siden innstående er fritatt for formuesskatt, kan det heller ikke innbetales et høyere beløp enn et beløp som, sammen med kostnader, ligger innenfor fradragssrammen.

Avkastningen på innstående midler skatlegges ikke løpende, men først ved utbetaling av pensjonsytelsene. Alle løpende pensjonsytelser fra ordningen vil være skattepliktige som alminnelig inntekt og som personinntekt. Pensjonsytelsene inngår dermed i grunnlaget for trygdeavgift, men med lav sats, og i grunnlaget for toppskatt. Det legges videre opp til at innstående midler i ordningen skal være unntatt fra formuesskatt.

Det fremgår av det ovenstående at skattereglene for den nye ordningen, slik stortingsflertallet også har lagt til grunn, vil være de samme som for individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA) slik de var før avviklingen av fradrag retten for innbetaling til slike avtaler. Provenyvirkningen av en ny ordning med skattestimulert individuell pensjonssparing med årlige sparebeløp på inntil 15 000 kroner, er anslått til 500 mill. kroner på årsbasis, jf. Finansdepartementets brev til Stortingets arbeids- og sosialkomite 26. mars 2007.»

Finansdepartementet uttaler avslutningsvis under dette punktet i St.meld. nr. 2 (2006-2007) Revidert nasjonalbudsjett 2007 at det – når alle lovendringer i folketrygdloven (alderspensjon, fleksibel pensjonsalder, uførepensjon osv.) er vedtatt, og regelverket om særaldersgrenser mv. er på plass i de offentlige tjenestepensjonslover – legges opp til å gi Banklovkommisjonen i oppdrag å foreta konsekvenstilpasninger i lov om foretakspensjon, lov om innskuddspensjon, lov om obligatorisk tjenestepensjon og i lovgivningen om individuell pensjonsordning.

Tredje trinn i pensjonsreformen med utkast til lovgivning om ny alderspensjon er forventet å bli fremlagt rundt årsskiftet 2007/2008.

1.2 Oppdraget

I brev av 15. mai 2007 til Banklovkommisjonen skriver Finansdepartementet følgende:

«I tilknytning til arbeidet med St.meld. nr. 5 (2006-2007) er Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre blitt enige om et pensjonsforlik, jf. avtale mellom disse partiene av 21. mars 2007, slik det er redegjort for i Innst.S.nr.168 (2006-2007). Det vises for øvrig til stortingsvedtak 23. april 2007 i samsvar med innstillingen.

I tilknytning til den del av avtalen som gjelder etablering av en ny individuell pensjonsordning, uttales det bl.a. i innstillingen:

«*Flertallet* viser videre til at regjeringspartiene som en del av det nye pensjonsforliket har forpliktet seg til å innføre en ny ordning med skattestimulert individuell pensjonssparing med årlig sparebeløp på inntil 15 000 kroner med virkning fra 2008, jf. pkt. 7 i avtale inngått 21. mars 2007. *Flertallet* vil understreke at det ved utformingen av den nye ordningen skal legges til grunn at skattereglene skal være de samme som for den tidligere IPA-ordningen. Videre skal alle [kunne] benytte seg av ordningen, uavhengig av arbeidsforhold. Flertallet vil også presisere at ordningen skal åpne for et mangfold av tilbydere.» (Banklovkommisjonens rettelse.)

Departementet ber Banklovkommisjonen utarbeide utkast til lovgivning om ny skattebegunstiget individuell pensjonsordning i tråd med uttalelsene i den ovennevnte innstilling. Ordningen skal kunne benyttes av alle, uavhengig av om de er i arbeid eller ikke.

Banklovkommisjonen skal ikke vurdere skattespørsmål.

Banklovkommisjonen skal ved utarbeidelsen av utkastet legge til grunn at alderspensjon skal være en obligatorisk ytelse i en slik ny, individuell skattebegunstiget pensjonsordning. Banklovkommisjonen bes vurdere om også premiefritak ved uførhet, uførepensjon og etterlattepensjon skal kunne inngå i en slik ordning, og i tilfellet foreslå nærmere bestemmelser om dette.

Ved utforming av utkast til lovbestemmelser bes Banklovkommisjonen i størst mulig utstrekning legge til grunn at vilkårene for utbetaling av ytelsene, herunder kravene til utbetalingsperiodens lengde, og utbetalingsperiodens start, skal være de samme som for de tilsvarende ytelsene etter foretaks- og innskuddspensjonsloven.

For å legge til rette for best mulig konkurranse om tegning av avtaler om ny, individuell skattebegunstiget pensjonsordning bes Bank-

lovkommisjonen legge til grunn at avtale om slik ordning skal kunne tegnes i livsforsikrings-selskap, i bank og i forvaltningsselskap for verdipapirfond, samt eventuelt også pensjonskasse i den grad en individuell kontrakt kan knyttes opp mot tjenstepensjonsordninger som tilfredsstillende kravene i lov om foretakspensjon og lov om innskuddspensjon, jf. nedenfor. Banklovkommisjonen bes videre vurdere om de generelle flyttebestemmelser er tilstrekkelig til å sikre rettighetshaver lett adgang til å flytte kontrakten mellom ulike tilbydere, for å sikre at konkurransen om avtalene vedvarer.

Det må særskilt vurderes om en individuell ordning må baseres på en egen separat kontrakt, eller om det kan åpnes for å knytte den individuelle kontrakten opp mot medlemskap i en fondsbasert kollektiv tjenstepensjonsordning, slik at kostnader til den individuelle ordningen kan begrenses.

Det skal ikke etableres premiefond eller innskuddsfond i tilknytning av ordningen.

Det bes vurdert om det skal gis adgang til, i den grad kontraktspartene ønsker det og privatrettslige bindinger, for eksempel i forhold til tredjeperson, i kontrakten ikke er til hinder, om innestående på nåværende IPA-kontrakter skal kunne konverteres over til innestående på en ny kontrakt som oppfyller reglene i den lovgivning som foreslås for ny individuell ordning.

For øvrig vises til nærmere omtale i Revidert nasjonalbudsjett 2007, som er lagt fram i dag.

Det bes om at utredningen foreligger innen utgangen av februar 2008.»

Når det i mandatet uttales at «Banklovkommisjonen skal ikke vurdere skattespørsmål», forstår *Banklovkommisjonen* det slik at kommisjonens oppgave er å vurdere hvordan en ordning med individuelle pensjonsavtaler kan utformes og de prinsipielle sidene ved dette. *Banklovkommisjonen* må således vurdere hvilken utforming av ordningen som er mest praktisk og hensiktsmessig både innenfor den skattemessige ramme som nå er fastsatt og dersom de skattemessige rammer skulle endre seg i fremtiden. Dette for å påse at forslaget til ny ordning med individuell pensjon gis en så robust utforming som mulig, og at ordningen kan fungere over tid uten at det oppstår behov for større endringer, selv om de skattemessige forutsetninger endres.

1.3 Opplegg for utredningen

Fra 2006 ble det innført obligatorisk tjenstepensjon som innebærer at de aller fleste gjennom arbeidsforholdet vil opparbeide seg rett til supple-

rende alderspensjon i tillegg til folketrygden. Etter innføringen av obligatorisk tjenstepensjon har rundt 600 000 arbeidstakere fått tjenstepensjonsordning gjennom arbeidsforholdet. I tillegg kommer alle de private arbeidstakerne som også forut for dette hadde tjenstepensjonsordninger etablert av arbeidsgiver, samt alle arbeidstakere i offentlig sektor som har hatt tjenstepensjonsordninger i en årrekke. Så sant en arbeidstaker har en arbeidstid utover de minstekrav som er fastsatt, vil vedkommende opparbeide seg rett til supplerende alderspensjon. Gjennom endringer i innskuddspensjonsloven er også selvstendig næringsdrivende gitt adgang til å etablere tjenstepensjonsordninger som tilfredsstillende kravene til obligatorisk tjenstepensjon. De som faller utenfor de kollektive tjenstepensjonsordningsordningene, er de som har svært lave stillingsandeler, studenter og pensjonister.

Siden gruppen av de som ikke har noen form for oppsparing av pensjon utover folketrygden er såpass begrenset etter innføringen av obligatorisk tjenstepensjon, vil en viktig målgruppe for en ordning med individuell pensjon være de som allerede er medlemmer av kollektive tjenstepensjonsordninger gjennom sitt arbeidsforhold. Mange av disse har kollektive tjenstepensjonsordninger som er basert på minstekravene i lov om obligatorisk tjenstepensjon. For mange vil ytterligere pensjonsopptjening på individuell basis derfor være aktuelt. Dette gjør at en ordning med individuelle pensjonsavtaler bør tilpasses og ses på bakgrunn av obligatorisk tjenstepensjon. Det vises til mandatet inntatt i avsnitt 1.2 over, der Banklovkommisjonen ved utarbeidelsen av utkastet til lovbestemmelser, i størst mulig grad er bedt om å legge til grunn at vilkårene for utbetaling av ytelsene, herunder kravene til utbetalingsperiodens lengde og utbetalingsperiodens start, skal være de samme som for de tilsvarende ytelsene etter foretaks- og innskuddspensjonsloven. Det er gitt en kort beskrivelse av obligatorisk tjenstepensjonsordning nedenfor i kapittel 2, og de ulike kollektive tjenstepensjonsordningene i kapittel 3 og 4.

I tillegg kommer det forhold at en ny ordning med individuell pensjon også må dekke de som faller utenfor de kollektive tjenstepensjonsordningene eller som av ulike grunner ikke velger å etablere en kollektiv pensjonsordning, selv om lovgivningen åpner adgang til dette. Det kan også tenkes at enkelte ønsker en individuell pensjonsavtale – uavhengig av, og i en annen form enn – den kollektive tjenstepensjonsordningen de er medlem av.

Når det gjelder utformingen av en ny ordning med individuell pensjon, vil dette også bli berørt av

den nye fleksibiliteten med hensyn til pensjonsalder og starttidspunktet for alderspensjon som er vedtatt gjennomført i ny folketrygd. Dette reiser en rekke spørsmål, særlig i forhold til ytelsesbaserte pensjonsordninger, herunder de tradisjonelle IPA-forsikringene som bygger på forutsetninger om at pensjonsalderen inntreer ved en gitt alder og at alderspensjonen løper fra dette tidspunktet. Finansdepartementet har i sitt brev til Banklovkommisjonen forutsatt at Banklovkommisjonen vil bli gitt et nytt mandat vedrørende tilpasning av foretakspensjonsloven, innskuddspensjonsloven og bestemmelser om individuelle pensjonsavtaler

til de nye folketrygdreglene. Imidlertid forutsettes den nye folketrygden gjennomført innen ikke så lang tid, og nye forsikringsavtaler som vanskelig lar seg tilpasse folketrygdens fleksibilitet i alderspensjonen kan da skape ytterligere stivhet i systemet. Dette vil kunne øke det generelle problemet med samkjøring av ytelsesordninger og det nye folketrygdsystemet, noe som bør hensyntas om mulig ved vurderingen av en ny individuell pensjonsordning og en eventuell adgang til å konvertere gamle IPA-kontrakter til nye avtaler om individuell pensjon.

Del I
Kollektive pensjonsordninger i hovedtrekk

Kapittel 2

Obligatorisk tjenstepensjon

Lov om obligatorisk tjenstepensjon ble sanksjonert 21. desember 2005 (lov 2005/124) og trådte i kraft 1. januar 2006. Innføringen av obligatorisk tjenstepensjon var en del av trinn én i Pensjonsreformen.

Lov om obligatorisk tjenstepensjon stiller krav om at foretak med arbeidstakere i sin tjeneste skal etablere tjenstepensjonsordning for sine ansatte. Kostnadene og premien eller innskuddet i tjenstepensjonsordningen skal i utgangspunktet finansieres av arbeidsgiver, men det kan i regelverket for pensjonsordningen fastsettes at arbeidstakerne skal innbetale en andel av premien eller et tilskudd til pensjonsordningen, se nærmere om dette nedenfor i avsnitt 3.4. Tjenstepensjonsordningen som skal etableres, må tilfredsstillende visse minstekrav som fastsettes i loven, men utover dette er det arbeidsgiver som fastsetter regelverket for ordningen og derigjennom hvilke ytelser ordningen skal sikre.

Plikten til å etablere obligatorisk tjenstepensjonsordning gjelder alle foretak som har minst to personer som begge har en arbeidstid og lønn som utgjør 75 prosent eller mer av full stilling, minst én arbeidstaker uten eierinteresser i foretaket som har en arbeidstid og lønn i foretaket som utgjør 75 prosent eller mer av full stilling, eller personer i foretaket som hver har en arbeidstid og lønn som utgjør 20 prosent eller mer av full stilling og som til sammen utfører arbeid som tilsvarer minst to årsverk, i sin tjeneste, jf. lov om obligatorisk tjenstepensjon § 1. Loven gjelder ikke for foretak som i henhold til lov eller tariffavtale for statlige eller kommunalt ansatte allerede har etablert tjenstepensjonsordning.

Alle ansatte i foretak med en stillingsandel på 20 prosent eller mer av full stilling vil ha krav på å være omfattet av en tjenstepensjonsordning som tilfredsstillende kravene til obligatorisk tjenstepensjon, jf. lov om obligatorisk tjenstepensjon § 2. Det vil derfor bare være ansatte med svært lave stillingsandeler eller personer som leies inn av foretaket som selvstendig næringsdrivende, som vil falle utenfor en obligatorisk tjenstepensjonsordning.

Medlemmene av en obligatorisk tjenstepensjonsordning sikres alderspensjon som forutsettes

å være et tillegg til folketrygdens alderspensjon. I tillegg skal en obligatorisk tjenstepensjonsordning omfatte innskudds- eller premiefritak ved uførhet. Dette innebærer at det i tilfelle av uførhet fortsatt vil skje en oppsparing eller oppbygging av kapital til senere utbetaling i form av alderspensjon. Når det gjelder størrelsen på oppsparing til alderspensjon, fastsetter lov om obligatorisk tjenstepensjon §§ 4 og 5 minstekrav avhengig av om pensjonsordningen etableres i form av en pensjonsordning med innskuddspensjon eller en pensjonsordning med ytelsesbasert foretakspensjon. I en innskuddspensjonsordning skal foretaket innbetale et innskudd hvert år som utgjør minst 2 prosent av den lønn mellom 1 og 12 G som det enkelte medlem mottar fra foretaket. For ytelsesbasert foretakspensjon avhenger minstekravet av pensjonsplanens utbetalingstid. Dersom utbetalingstiden er 10 år, skal en klart overveiende del av arbeidstakerne sikres en alderspensjon som minst tilsvarer alderspensjonen fra en pensjonsordning med innskuddspensjon som oppfyller minstekravene i lov om obligatorisk tjenstepensjon § 4. Har ordningen en lengre utbetalingstid enn 10 år, skal denne merverdien vektlegges ved sammenligningen av foretakspensjonsordningen mot en innskuddspensjonsordning etter minstekravene i § 4. Det er gitt nærmere regler om sammenligningen i forskrift til loven.

I henhold til forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenstepensjon § 7, er det arbeidsgiver som har finansieringsansvaret for ordningen. I tillegg til innskuddet for det enkelte medlem av innskuddspensjonsordningen skal arbeidsgiver dekke pensjonsleverandørens vederlag for administrasjon av pensjonsordningen, herunder vederlag for forvaltning av pensjonskapitalen. I tillegg kommer vederlag for forsikring av innskuddsfritak ved uførhet. Dersom arbeidstakerne i henhold til innskuddsplanen kan fastsette plasseringen av pensjonskapitalen som er oppspart for vedkommende, kan vederlag for endring av sammensetningen av investeringsporteføljen tilordnet vedkommendes alderspensjonskonto belastes denne arbeidstakeren.

Kapittel 3

Kollektive ytelsesordninger

3.1 Private ytelsesordninger (foretakspensjonsloven)

Virksomheten i norske livsforsikringsselskaper og pensjonskasser var frem til innføringen av obligatorisk tjenstepensjon dominert av kollektive pensjonsordninger med ytelsesbasert tjenstepensjon (også benevnt pensjonsordninger med kontraktsfastsatte ytelser), og da særlig foretakspensjonsordninger eller tilsvarende kommunale pensjonsordninger.

Private ytelsesordninger er regulert i lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon. Tidligere var de private ytelsesordningene regulert i forskrift.

At pensjonsordningen er ytelsesbasert innebærer at det i pensjonsplanen fastsettes hva medlemmet skal få utbetalt i alderspensjon dersom vedkommende blir i stillingen til pensjonsalder. Alderspensjonen fra pensjonsordningen kommer i tillegg til ytelsene fra folketrygden til enhver tid. Det vanlige er at alderspensjonens størrelse fastsettes i prosent av lønnen som arbeidstaker har ved fratredelsestidspunktet (sluttlønnsprinsippet), hensett til arbeidstakerens tjenestetid ved nådd pensjonsalder. Størrelsen av pensjonen beregnes uavhengig av hvilken avkastning pensjonsinstitusjonen måtte ha oppnådd ved forvaltningen av pensjonskapitalen i årene frem til pensjonsalder. Fulle ytelser fra pensjonsordningen fastsettes normalt med henblikk på at samlet alderspensjon fra folketrygden og pensjonsordningen skal komme til å utgjøre en angitt del (normalt i området 60-70 prosent) av arbeidstakerens lønn. Dette forutsetter en tjenestetid på minst 30 år eller lengre om dette er fastsatt i pensjonsordningens regelverk (maksimalt 40 år). Pensjonen fra folketrygden som legges til grunn i disse tilfellene, er en beregnet folketrygd og ikke den faktiske folketrygd som kommer til utbetaling for den enkelte arbeidstaker. Tilknytningen til folketrygden skaper, selv om det brukes beregnet folketrygd, en avhengighet til folketrygdsystemet hva gjelder oppstart av utbetalingstidspunkt, utbetalingstid mv.

Tradisjonelt har de fleste ytelsespensjonsordninger i tillegg til alderspensjon også sikret premiefritak ved uførhet, uførepensjon og etterlat-

tepensjon. I de senere år har imidlertid dette ytelsesmønsteret endret seg. Mange arbeidsgivere har ved etablering av eller endring av foretakspensjonsordning, valgt å bare sikre alderspensjon og premiefritak ved uførhet gjennom tjenstepensjonsordningen, mens uførepensjon og etterlattepensjon er blitt sikret ved ettårige gruppeordninger og lignende. Dette medfører blant annet at uføre- og etterlattesikring faller bort dersom medlemmet slutter i foretaket før nådd pensjonsalder.

Pensjonsrettighetene for det enkelte medlem opptjent etter hvert år beregnes ut fra den lønn vedkommende har på beregningstidspunktet. Årspremien foretaket skal innbetale forutsetter således at vedkommendes lønn forblir den samme frem til pensjonsalder. Sluttlønnsprinsippet, det vil si beregning av pensjonsytelsene i forhold til lønn på fratredelsestidspunktet, medfører at foretaket – i tillegg til vanlig årspremie for rett til pensjon opptjent i vedkommende år – må foreta ytterligere innbetalinger (reguleringspremie) i etterfølgende år etter hvert som verdien av pensjonsretten opptjent ved ett års tjenestetid øker med lønnsutviklingen. Dette skyldes at tidligere års premier er beregnet ut fra de lønnsnivå som da forelå, og derfor ikke er tilstrekkelig til fullt ut å sikre den økning i retten til pensjon som en lønnsforhøyelse i seg selv fører til. Denne reguleringspremien skaper sammen med mulige endringer i det forsikringstekniske beregningsgrunnlaget en redusert forutberegnelighet for arbeidsgiver hva gjelder hvor mye en foretakspensjonsordning vil koste over tid.

Det følger av foretakspensjonsloven § 9-2 første ledd at premien som arbeidsgiver betaler til en ytelsesbasert foretakspensjonsordning skal være tilstrekkelig til også å dekke kostnadene etter beregningsgrunnlaget i tillegg til den premie som etter beregningsgrunnlaget for ordningen er nødvendig for å sikre den rett til pensjon som medlemmene opptjener i løpet av året. I tillegg vil totalkostnadene ved pensjonsordningen for arbeidsgiver også omfatte premie for uførepensjon og etterlattepensjon dersom pensjonsordningen omfatter dette. Foretakspensjonsordningene er således i utgangspunktet arbeidsgiverfinansiert. Det kan imidlertid avtales at arbeidstakerne skal yte til-

skudd til pensjonsordningen, se nærmere om dette nedenfor i avsnitt 3.4.

For ytelsesbaserte pensjonsordninger har det hittil vært vanlig at den oppsparte kapitalen i pensjonsordningen underlegges fellesforvaltning med kapitalen fra andre pensjonsordninger. Det er livsforsikringsselskapet eller pensjonskassen som – innenfor rammen av kapitalforvaltningsregelverket fastsatt i medhold av forsikringsloven – avgjør i hvilke eiendeler kapitalen til enhver tid skal plasseres. Foretakspensjonsloven § 11-1 åpner imidlertid for avtaler mellom foretaket (arbeidsgiveren) og forsikringsselskapet eller pensjonskassen om at kapitalen skal forvaltes som egen investeringsportefølje med investeringsvalg for foretaket. Arbeidsgiveren vil da kunne bestemme sammensetningen av porteføljen til enhver tid innenfor de rammer som er avtalt med pensjonsinstitusjonen. Normalt vil arbeidsgiveren kunne velge mellom en del standardporteføljer som pensjonsinstitusjonen har utarbeidet. Risikoen for avkastningsresultatet, det vil si at oppnådd avkastning hvert år er minst like stor som forutsatt i beregningsgrunnlaget, ligger i disse tilfellene hos arbeidsgiveren når annet ikke er avtalt. Dette kommer til uttrykk i foretakspensjonsloven § 11-1 fjerde ledd som pålegger arbeidsgiveren å innbetale differansen mellom avkastningen som er forutsatt i beregningsgrunnlaget og det faktisk oppnådde resultat, dersom resultatet ikke når opp i den beregningsrente som ligger til grunn for premieberegningen. Slik innbetaling er påkrevd for at arbeidstakernes rett til pensjon skal være fondsbasert fullt ut til enhver tid. Innbetalingen kan enten skje ved overføringer fra premiefondet for pensjonsordningen eller ved innbetaling fra foretaket. Dersom arbeidsgiver et år ikke er i stand til å dekke denne differansen, vil pensjonsinstitusjonen ha et subsidiært ansvar overfor de forsikrede arbeidstakerne og må selv dekke det beløp arbeidsgiveren skulle ha innbetalt. Avkastning som overstiger det som er forutsatt i beregningsgrunnlaget, skal i henhold til foretakspensjonsloven § 11-1 tredje ledd overføres til premiefondet eller pensjonistenes overskuddsfond.

Alderspensjonen i foretakspensjonsordninger utbetales enten som en livsvarig ytelse eller i minst 10 år, jf. foretakspensjonsloven § 5-1. Det vanlige hittil har vært at ytelsene i foretakspensjonsordninger har vært livsvarige. Pensjonsalder kan ikke settes lavere enn 67 år med mindre det foreligger særlig hjemmel for dette i forskrift for angjeldende yrke, jf. foretakspensjonsloven § 4-1.

I foretakspensjonsloven finnes det også bestemmelser som åpner for etablering av tjenestepensjonsordninger med engangsbetalt alderspen-

sjon. Dette er innskuddsbaserte pensjonsordninger, utformet med særlig henblikk på alderspensjon. Slike ordninger kan imidlertid også omfatte uførepensjon og etterlattepensjon etter reglene i foretakspensjonsloven kapittel 6 og 7 eller andre typer uføre- og etterlattedekninger på samme måte som for innskuddspensjonsordninger etter innskuddspensjonsloven. Engangsbetalt alderspensjon er kollektiv livsforsikring og kan bare, i likhet med de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene, etableres i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse.

Innskuddet i en engangsbetalt alderspensjonsordning fastsettes i en innskuddspremieplan som skal utformes etter reglene i innskuddspensjonsloven om innskuddsplan. Hovedregelen er at innskuddspremien for den enkelte arbeidstaker og all avkastning ved forvaltningen av pensjonskapitalen skal tilføres premiereserven og benyttes som engangspremie for tillegg til pensjonsrettighetene. Arbeidstakers opptjente pensjon vil til enhver tid utgjøre summen av de pensjonsrettigheter arbeidstakeren har ervervet ved de årlig innbetalte innskuddspremier og de forhøyelser av opptjente rettigheter som tilført avkastning har gitt grunnlag for. Størrelsen på pensjonsytelsene som den enkelte arbeidstaker vil få utbetalt ved pensjonsalder, vil avhenge av pensjonskapitalen oppnådd ved forvaltning i årene frem til pensjonsalder. I tillegg til innskuddet etter innskuddspremieplanen skal arbeidsgiver dekke kostnadene ved pensjonsordningen, jf. foretakspensjonsloven § 9-6 tredje ledd.

3.2 Kommunale ytelsesordninger

I grunntrekkene har de kommunale pensjonsordningene svært mye til felles med ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger. De kommunale pensjonsordningene er regulert i forsikringsloven kapittel 10. Det spesielle med de kommunale pensjonsordningene er at Hovedtariffavtalen for kommunal sektor inneholder en rekke krav til utformingen av de kommunale pensjonsordningene. De viktigste kravene er:

- pensjonsrettighetene skal være omfattet av overføringsavtale med Statens Pensjonskasse, noe som praktisk sett blant annet betyr at de pensjonsrettigheter som skal kunne opptjenes under de kommunale pensjonsordningene, i alt vesentlig vil måtte være de samme som i Statens Pensjonskasse,
- alle pensjonsrettigheter skal være «forsikringsmessig dekket» i et livsforsikringsselskap eller i en kommunal pensjonskasse, det vil si pen-

- sjonsrettighetene skal – etter hvert som de opp-
tjenes – sikres ved forsikringstekniske avset-
ninger i pensjonsinstitusjonen,
- finansieringssystemet for kommunale pen-
sjonsordninger skal være «kjønnsnøytralt» og
for øvrig utformes slik at det «ikke virker utstø-
tende på eldre arbeidstakere», og
 - bytte av pensjonsleverandør ved flytting av en
pensjonsordning kan bare gjennomføres i sam-
svare med de krav til fremgangsmåte som er
fastsatt i avtalen.

Kommunale arbeidsgivere som er bundet av Hovedtariffavtalen i kommunal sektor er rettslig forpliktet til å etablere og opprettholde en pensjonsordning i samsvar med de krav avtalen fastsetter enten i egen kommunal pensjonskasse eller i et livsforsikringsselskap. Det vises til den nærmere beskrivelse av kommunale pensjonsordninger som er gitt i kapittel 2 til 6 i NOU 2003: 11 Konkurranse i kollektiv livsforsikring.

Hvilke ytelser en kommunal pensjonsordning skal sikre, følger av Hovedtariffavtalen for kommunal sektor og vedtekter for tjenestepensjonsordning som er inntatt som vedlegg til Hovedtariffavtalen. Foruten alderspensjon, uførepensjon og etterlattepensjon mv. omfatter dette også en del ytelser hvor det ikke kan forutberegnes en årspremie på vanlig måte. Dette gjelder blant annet G-regulering av pensjoner under utbetaling. Det betales da inn en reguleringspremie på det tidspunktet oppreguleringen skjer. I tillegg kommer andre ytelser som ikke kan premiesettes på forhånd ut fra forsikringstekniske beregninger. Premien beregnes og betales da på tidspunktet når forsikringstilfellet inntreffer. Dette innebærer en tredeling av premien som arbeidsgiver i kommunal sektor skal betale, i ordinær årspremie, reguleringspremie og engangspremie.

I kommunale pensjonsordninger skal medlemmene garanteres en samlet alders-/uførepensjon på minst 66 prosent av pensjonsgrunnlaget ved full opptjening. Til forskjell fra foretakspensjonsordninger skal det ikke anvendes en beregnet folketrygd ved beregning av pensjonen som skal utbetales, men det er den faktisk utbetalte folketrygden for vedkommende som skal hensyntas.

Midlene knyttet til en kommunal pensjonsordning forvaltes i samsvar med de regler om kapitalforvaltning som gjelder for livsforsikringsselskap og pensjonskasser til enhver tid, jf. forsikringsloven § 10-13. I forsikringsloven § 10-15 er det imidlertid åpnet for at midlene kan forvaltes som en kollektiv investeringsportefølje.

Aldersgrensen i kommunale pensjonsordninger er i utgangspunktet 70 år, men det er gitt rett til alderspensjon fra fylte 67 år eller fylte 65 år om vedkommende har minst 10 års tjenestetid etter fylte 50 år. Det er også visse særlige regler som kan gi rett til tidligere fratreden med rett til alderspensjon. Alderspensjonen er livsvarig.

Det er et krav om at kommunale pensjonsordninger skal være tilsluttet Overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse. Overføringsavtalen innebærer blant annet at arbeidstaker som har vært medlem av flere kommunale eller statlige pensjonsordninger, får pensjon som om arbeidstakeren i samlet tjenestetid har vært medlem av én og samme ordning. Overføringsavtalen innebærer videre forenklet utbetaling av pensjoner. Blant annet får arbeidstakeren utbetalt hele sin pensjon fra siste arbeidsgiver ut fra den samlede tjenestetid vedkommende har hos samtlige kommunale og statlige arbeidsgivere basert på sluttlønnen ved fratredelsestidspunktet hos siste arbeidsgiver. Pensjonsordningen som foretar utbetalingen av den samlede pensjonen har rett til refusjon fra de kommunale og statlige pensjonsordninger hvor arbeidstakeren tidligere var ansatt, i samsvar med de pensjonsrettighetene vedkommende tjente opp i hver av dem.

3.3 Statlige ytelsesordninger

Statsansatte¹ skal i henhold til lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens Pensjonskasse være medlem av Statens Pensjonskasse forutsatt at de innehar en stilling utover et visst minstenivå, jf. lovens kapittel 2. Grunntrekkene i Statens Pensjonskasses pensjonsordning kan på samme måte som kommunale pensjonsordninger sammenlignes med grunnkravene i ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger. Ytelsesspekteret er imidlertid som i kommunale pensjonsordninger og er lovfastsatt i lov om Statens Pensjonskasse. Ytelsesspekteret inneholder en del ytelser som ikke er vanlige i private tjenestepensjonsordninger. Pensjonsalderen er fra fylte 67 år eller tidligere etter visse særlige regler i loven. Alderspensjonen er livsvarig.

Et viktig særtrekk ved Statens Pensjonskasse er imidlertid finansieringen. De kommunale pensjonsordningene er fondsbaserte på samme måte som private tjenestepensjonsordninger, det vil si

¹ Etter lov om Statens Pensjonskasse § 5 annet ledd kan departementet bestemme at også arbeidstakere i en virksomhet utenfor statstjeneste skal være medlemmer i Statens Pensjonskasse. Denne adgangen er benyttet i en rekke tilfeller.

med gradvis oppbygging av pensjonskapital via årlige premieinnbetalinger i yrkesaktive år. Statens Pensjonskasses forpliktelser derimot er sikret ved statens ansvar og finansieres ved tilførsel av statlige midler etter hvert som utbetaling skjer. Heller ikke innbetalinger i form av pliktige innskudd fra arbeidstakerne fondsbaseres i Statens Pensjonskasse (se nedenfor i avsnitt 3.4).

3.4 Medlemsinnskudd (finansiering eller kollektiv tilleggssparing)

I henhold til foretakspensjonsloven § 9-4 kan det i pensjonsplanen for foretakspensjonsordningen fastsettes at arbeidstakerne skal betale tilskudd til pensjonsordningen i form av en del av premien. Dette tilskuddet kan ikke settes høyere enn 4 prosent av lønn, og maksimalt 50 prosent av den premie uten omkostninger som skal betales for arbeidstakeren. Dersom det er fastsatt i pensjonsplanen at arbeidstakerne skal yte et slik tilskudd, må dette trekkes i lønn hos alle de aktive medlemmene av pensjonsordningene. Det dreier seg således om et kollektivt tilskudd til finansiering av foretakspensjonsordningen og ikke om tilleggssparing.

I kommunale pensjonsordninger og i Statens Pensjonskasse betaler også medlemmene innskudd til pensjonsordningen. For kommunale pensjonsordninger følger det av Hovedtariffavtalen at det skal betales et medlemsinnskudd på 2 prosent av pensjonsgrunnlaget. Tilsvarende følger av lov om Statens Pensjonskasse § 16. Også for de offentlige ordningene dreier medlemsinnskuddet seg om kollektivt tilskudd til finansieringen av ordningene og ikke om tilleggssparing til pensjon for medlemmene.

3.5 Fripoliserettigheter mv. utgått fra kollektivordninger

Når en arbeidstaker slutter i et foretak med foretakspensjonsordning uten rett til straks begynnende pensjon, opphører vedkommendes medlemskap i pensjonsordningen, jf. foretakspensjonsloven § 4-6. Vedkommende har da krav på at pensjonsinstitusjonen utsteder en fripolise som sikrer vedkommende rett til pensjon og tilhørende premiereserve med mindre vedkommende har vært medlem av foretakspensjonsordningen i mindre enn 12 måneder. Premiereserven beregnes på grunnlag av det beregningsgrunnlag som forsik-

ringsselskapet eller pensjonskassen anvender på fratredelsestidspunktet.

Fripolisen utgjør et eget rettsforhold mellom innehaveren av fripolisen og livsforsikringsselskapet eller pensjonskassen, jf. lovens § 4-9. Midlene knyttet til en fripolise kan derfor også overføres til et annet livsforsikringsselskap, enten til en annen foretakspensjonsordning der tidligere tjenestetid medregnes eller som en individuell kontrakt. De senere år har det ikke vært vanlig at foretakspensjonsordninger åpner for medregning av tjenestetid fra andre foretakspensjonsordninger som man har vært medlem av tidligere.

Foretakspensjonsloven § 4-15 åpner for sammenslåing av flere fripoliser utstedt av samme pensjonsinstitusjon. Dersom fripolisene som skal slås sammen gir ulike rettigheter, skal det foretas omregning av alderspensjon på grunnlag av premiereservene på omregningstidspunktet. I forskrift 1. desember 2000 nr. 1212 til lov av 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon §§ 2-1 og 2-2 er det gitt utfyllende regler om sammenslåing av fripoliser. Forsikringsavtaleloven § 19-7 stiller krav om at et medlem ved uttreden av en kollektiv livsforsikring, skal ha rett til å fortsette forsikringsforholdet med individuell premieberegning uten å gi nye helseopplysninger (fortsettelsesforsikring). Foretakspensjonsloven § 4-9 annet ledd forutsetter at slik fortsettelsesforsikring skal tegnes på samme vilkår som fripolisen, men forsikringen kan utvides til å omfatte uførepensjon og etterlattepensjon etter foretakspensjonslovens regler. Tidligere var også innbetalinger til fortsettelsesforsikringer etter foretakspensjonsloven § 4-9 skattebegunstiget på samme måte som innbetalinger til IPA. Også dette ble opphevet fra inntektsåret 2007.

I kommunale pensjonsordninger utstedes det ikke fripoliser som i foretakspensjonsordninger. Midler knyttet til fratradte medlemmers pensjonsrettigheter forblir i pensjonsordningen som såkalt oppsatte pensjonsrettigheter. I stedet utstedes et pensjonsbevis fra pensjonsinstitusjonen som bekrefter vedkommendes rett til pensjon i henhold til forsikringsloven § 10-16. I henhold til Hovedtariffavtalen i kommunal sektor er oppsatte rettigheter gjenstand for regulering i henhold til endringene i folketrygdens grunnbeløp. Dersom vedkommende på et senere tidspunkt blir medlem av en ny kommunal pensjonsordning som omfattes av Overføringsavtalen, vil tidligere tjenestetid medregnes i den nye pensjonsordningen.

Hovedtariffavtalen har videre gjort gjeldende forsikringsavtaleloven § 19-7 om rett til fortsettelsesforsikring for kommunale pensjonsordninger. Skattebegunstigelsen i skatteloven § 6-47 bokstav

d var imidlertid bare knyttet til fortsettelsesforsikringer/-avtaler etter foretakspensjonsloven § 4-9 og innskuddspensjonsloven § 6-5. Hvilken praksis som ble fulgt knyttet til skattebegunstigelse av fortsettelsesforsikringer knyttet til kommunale pensjonsordninger, er uklar. Uansett antas det at opphevelsen av skattebegunstigelsen for fortsettelsesforsikringer etter foretakspensjonsloven § 4-9 også vil føre til at det ikke vil bli gitt skattebegunstigelse for tilsvarende avtaler knyttet til kommunale pensjonsordninger.

Siden det i Statens Pensjonskasse ikke skjer en fondering av midlene, men den drives på «pay-as-you-go»-basis, er det heller ikke i Statens Pensjonskasse aktuelt å utstede noen fripolise. Også her får vedkommende en oppsatt rettighet som kommer til utbetaling ved pensjonsalder, jf. lov om Statens Pensjonskasse § 24. Det foreligger ingen regler om fortsettelsesforsikring knyttet til Statens Pensjonskasse.

Kapittel 4

Innskuddspensjonsordninger

4.1 Innskuddspensjonsordninger

Skattestimulerte innskuddsbaserte tjenstepensjonsordninger ble innført ved lov 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold (innskuddspensjonsloven).

En innskuddspensjonsordning kan enten etableres med et forsikringselement i form av risikodekninger eller en garantert avkastning, eller som en ren (kollektiv) pensjonsspareavtale uten forsikringselement. Av lov om obligatorisk tjenstepensjon følger det imidlertid at en innskuddspensjonsordning må sikre medlemmene innskuddsfritak ved uførhet. Dersom pensjonsordningen skal etableres hos en pensjonsleverandør som ikke er forsikringsselskap, må innskuddsfritaket sikres i et livs- eller skadeforsikringsselskap i form av en særskilt avtale. Innskuddspensjonsordninger med forsikringselement kan etableres i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse. Innskuddspensjonsordninger i form av pensjonsspareavtale kan etableres i pensjonskasse, innskuddspensjonsforetak, bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond, jf. innskuddspensjonsloven § 2-2.

En innskuddspensjonsordning har til hovedformål å sikre medlemmene alderspensjon. I tillegg kommer kravet i lov om obligatorisk tjenstepensjon om sikring av innskuddsfritak ved uførhet enten som en del av tjenstepensjonsavtalen eller i form av en særskilt avtale. Innskuddspensjonsloven § 2-4 åpner imidlertid for at det kan knyttes uførepensjon og etterlattepensjon til pensjonsordningen etter reglene i foretakspensjonsloven kapittel 6 og 7 eller ved andre uføre- og etterlattedekninger.

Innskuddspensjonsordningen etableres av arbeidsgiver, og i en innskuddsplan fastsettes det hvor stort årlig innskudd arbeidsgiver skal innbetale for arbeidstakerne, normalt en bestemt prosent av lønn i innskuddsåret. Ved lønnsforhøyelse vil årsinnskuddet dermed øke i beløp, men arbeidsgiver plikter ikke å betale inn tilleggsinnskudd som følge av at innskuddet for tidligere tjenestear har vært lavere. Størrelsen på alderspensjonen i en innskuddspensjonsordning vil bero på hvor stor pensjonskapital som den enkelte har oppnådd ved pensjonsalder. Pensjonskapitalen vil være bestemt

av størrelsen på de innskudd som er betalt hvert år, antall år innskudd er innbetalt (tjenestetid) og ikke minst hvilken avkastning som blir tilført pensjonskapitalen år om annet, jf. innskuddspensjonsloven § 1-2 bokstav k, jf. § 6-2.

Med hjemmel i innskuddspensjonsloven er det i forskrift fastsatt maksimalgrenser for hvor stort det årlige innskuddet for medlemmene kan være. Minstekrav til innskudd følger av lov om obligatorisk tjenstepensjon, og er som nevnt ovenfor satt til 2 prosent av lønn mellom 1 og 12 G.

For innskuddspensjonsordninger hvor det i regelverket for pensjonsordningen er fastsatt at pensjonskapitalen skal konverteres til forsikring ved nådd pensjonsalder, fastsetter innskuddspensjonsloven § 5-3 annet ledd at det skal anvendes høyere innskudd for kvinner enn for menn, slik at den årlige pensjon ved konvertering av innskuddene ventes å bli uavhengig av medlemmets kjønn. Denne bestemmelsen har sin bakgrunn i at kvinner statistisk sett lever lengre enn menn.

Av foretakspensjonsloven §§ 9-2 og 9-6 følger det både for ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger og engangsbetalte alderspensjonsordninger at arbeidsgiver skal dekke kostnadene etter beregningsgrunnlaget for pensjonsordningen i tillegg til premien eller innskuddet i pensjonsordningen. Noen tilsvarende bestemmelse er ikke tatt inn i innskuddspensjonsloven. Det mest vanlige har derfor vært at kostnadene i innskuddspensjonsordninger har vært dekket innenfor rammen av det innskudd som er fastsatt i regelverket for pensjonsordningen, eller av tilført avkastning. Loven er imidlertid ikke til hinder for at det i innskuddsplannen fastsettes at foretaket skal dekke kostnadene i tillegg til fastsatte innskudd. Dersom en innskuddspensjonsordning bare oppfyller minstekravene i lov om obligatorisk tjenstepensjon, følger det av sistnevnte lov § 4 tredje ledd at kostnadene ved administrasjon av pensjonsordningen skal dekkes av foretaket i tillegg til innskuddet. Det vises ellers til kapittel 2 over.

Det er arbeidstaker, og ikke arbeidsgiver, som bærer risikoen for hvor stor avkastning pensjonsinstitusjonen oppnår ved forvaltning av pensjonska-

pitalen til enhver tid, og dermed hvor stor pensjonskapitalen blir.

De alminnelige kapitalforvaltningsreglene fastsatt i medhold av virksomhetsreglene for de ulike leverandørene, gjelder som hovedregel også for innskuddsbaserte pensjonsordninger, det vil si for engangsbetalt alderspensjon og innskuddspensjonsordninger (alminnelig forvaltning). I foretaks-pensjonsloven §§ 11-1a flg. og innskuddspensjonsloven §§ 3-2a flg. er det imidlertid åpnet for ulike former for forvaltning i særskilte investeringsporteføljer av kapital knyttet til innskuddsbaserte pensjonsordninger. Det skilles mellom kollektivt investeringsvalg der foretaket (arbeidsgiver) har investeringsvalget og individuelt investeringsvalg for den enkelte arbeidstaker, hver med egen pensjonskonto. Ordningen er i begge tilfeller at kapitalforvaltningen skjer på de forsikredes risiko når annet ikke er avtalt. Samtidig tilføres all kapitalavkastning til pensjonskapitalen. Avkastning og tap ved forvaltningen av investeringsporteføljen(e) tilordnes den enkelte portefølje og, i tilfelle av kollektivt investeringsportefølje, fordeles mellom medlemmene etter opptjent pensjonskapital.

Ved kollektivt investeringsportefølje åpner både foretaks-pensjonsloven § 11-1a tredje ledd og innskuddspensjonsloven § 3-2a tredje ledd for at porteføljen kan deles i ulike delporteføljer. Utskillingen i forskjellige delporteføljer skal skje i forhold til medlemmenes alder eller antall år igjen til pensjonsalder. Dersom ikke annet er fastsatt i regelverket for pensjonsordningen, har foretaket en plikt til å inngå avtale med pensjonsinstitusjonen om at opptjent pensjonskapital for alle medlemmer med sju år eller færre igjen til pensjonsalder, skal forvaltes som en egen investeringsportefølje. Denne bestemmelsen er begrunnet i at et fall i porteføljens verdi de siste årene før pensjonsalder kan få store konsekvenser for hvilken pensjon som kommer til utbetaling.

Ved individuelt investeringsvalg etter foretaks-pensjonsloven § 11-2 og innskuddspensjonsloven § 3-3 opprettes det en egen alderspensjonskonto for hver arbeidstaker i pensjonsordningen med engangsbetalt alderspensjon eller innskuddspensjonsordningen. Innskuddspensjonsordninger med egen alderspensjonskonto er beskrevet nærmere nedenfor i avsnitt 4.2.

Både i tilknytning til kollektive investeringsporteføljer og individuelt investeringsvalg kan det tegnes særskilt avtale om avkastningsgaranti. Foretaket eller den enkelte arbeidstaker kan således redusere sin risiko knyttet til kapitalforvaltningen av pensjonsordningens midler eller pensjonskontoen. Pensjonsinstitusjonen vil, og skal, imidlertid

kreve særskilt godtgjørelse for å stille en slik avkastningsgaranti, jf. innskuddspensjonsloven § 3-4 femte ledd.

Ved nådd pensjonsalder på 67 år skal det i henhold til pensjonsordningens regelverk utstedes et pensjonskapitalbevis som enten konverteres til pensjonsspareavtale med utbetaling av årlige ytelser i minst 10 år, eller til pensjonsforsikring – basert på forutsetninger om dødelighet i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse – med årlige ytelser over en utbetalingstid på minst 10 år. I regelverket for innskuddspensjonsordningen skal det fastsettes om pensjonskapitalbeviset i utbetalingsperioden skal forvaltes i spareavtale eller konverteres til pensjonsforsikringsavtale, jf. innskuddspensjonsloven § 7-4 første ledd.

Innskuddspensjonsloven § 7-4 fastsetter at pensjonskapitalen til et medlem av en pensjonsspareavtale som dør før pensjonsalder, skal benyttes til barnepensjon og ektefellepensjon. Etter hvert som et medlem av en spareavtale etter innskuddspensjonsloven bygger opp en pensjonskapital, vil det derfor i denne kapitalen ligge en form for sikring av de etterlatte. Dersom medlemmet ikke etterlater seg barn eller ektefelle med rett til ektefellepensjon, skal kapitalen utbetales som et engangsbeløp til dødsboet. Dette i motsetning til forsikringsbaserte kollektivordninger der det er vanlig at pensjonskapitalen ikke kommer til utbetaling som følge av at et medlem dør før pensjonsalder. Denne kapitalen fordeles i stedet på kollektivet i form av en forhåndsberegnet redusert premieinnbetaling (såkalt dødelighetsarv).

4.2 Innskuddspensjonsordninger med arbeidstakerkontoer

Som nevnt ovenfor kan forvaltningen i en innskuddspensjonsordning skje ved individuelt investeringsvalg for den enkelte arbeidstaker, jf. innskuddspensjonsloven § 3-3. Tilsvarende gjelder for engangsbetalt alderspensjon etter foretaks-pensjonsloven § 11-2. Det enkelte medlem tildeles her en pensjonskonto med den pensjonskapital som er bygget opp eller blir bygget opp etter hvert for vedkommende. Hver pensjonskonto tilordnes en egen investeringsportefølje som arbeidstakeren (konto-haveren) kan bestemme sammensetningen av innenfor de rammer som er fastsatt i regelverket for pensjonsordningen. Investeringsvalget for arbeidstakeren vil normalt bestå mellom ulike standardporteføljer som pensjonsleverandøren har satt sammen. Disse vil ofte være sortert etter risikoprofil, for eksempel høy, middels og lav

risiko. Dette gir arbeidstakeren mulighet til å tilpasse investeringsporteføljen blant annet etter hvor lang tid vedkommende har igjen til pensjonsalder. Av forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenstepensjon § 3, følger at det i avtale mellom arbeidsgiveren og pensjonsleverandøren skal fastsettes hvilken sammensetning investeringsporteføljen, som skal knyttes til medlemmenes pensjonskontoer, skal ha. Arbeidstakerne har deretter rett til å endre dette ved å velge mellom ulike investeringsporteføljer for forvaltningen av midler tilsvarende egen alderspensjonskapital.

Avkastningen på investeringsporteføljen tilføres pensjonskontoen, samtidig som arbeidstakeren må bære risikoen for at verdien av investeringsporteføljen kan bli redusert. Siden hver enkelt arbeidstaker i en slik pensjonsordning har individuelt investeringsvalg, vil en slik ordning normalt bli dyrere å forvalte enn innskuddspensjonsordning med kollektivt investeringsvalg. Etter forskriftens § 7 bærer arbeidsgiveren kostnadene med innskuddspensjonsordningen. Gjør en arbeidstaker bruk av sin rett til å endre sammensetningen av den investeringsporteføljen som er blitt tilordnet egen alderspensjonskonto, skal arbeidstakeren dekke pensjonsleverandørens vederlag for selve utførelsen av investeringsvalget. Vederlaget belastes arbeidstakerens pensjonskonto eller dekkes direkte av arbeidstakeren.

4.3 Kollektiv tilleggssinnbetaling

Ved lov 10. juni 2005 nr. 45 ble det gjort endringer i innskuddspensjonsloven §§ 5-1 og 5-6 som innebar en åpning for at det i innskuddsplanen kan fastsettes at medlemmene skal betale innskudd til pensjonsordningen. Tilskuddet fra medlemmene kan for hvert medlem ikke settes høyere enn 4 prosent av medlemmets lønn, og kan heller ikke overstige innskuddet som foretaket innbetaler for det enkelte medlem i henhold til innskuddsplanen.

I foretakspensjonsordningene innebærer tilskuddet fra arbeidstakerne at de selv betaler en andel av premien og dermed en del av den premien som arbeidsgiver ellers etter pensjonsplanen skulle ha dekket, se ovenfor avsnitt 3.4. Tilskuddet fra arbeidstakerne medfører ikke en økning av ytelsene som skal utbetales ved pensjonsalder i henhold til pensjonsplanen og innebærer dermed ingen tilleggssparing for medlemmene.

Når det i innskuddsplanen for en innskuddspensjonsordning fastsettes at medlemmene skal

innbetale innskudd til pensjonsordningen, vil dette derimot innebære en tilleggssparing utover det innskudd som arbeidsgiver etter innskuddsplanen er forpliktet til å innbetale. Dersom det er tatt inn bestemmelse om arbeidstakertilskudd i innskuddsplanen, må alle arbeidstakerne innbetale et slikt tilskudd og i den størrelsesorden som innskuddsplanen fastsetter. Det dreier seg slikt sett om en kollektiv tilleggssparing. Den enkelte arbeidstaker kan ikke droppe dette tilskuddet eller velge å betale et større eller lavere beløp inn til pensjonsordningen.

I forarbeidene til lovendringen der det ble åpnet for arbeidstakertilskudd i innskuddspensjonsordninger (Ot.prp. nr. 68 (2004-2005) avsnitt 7.4.3), uttalte Finansdepartementet blant annet følgende:

«Departementet legger vekt på at pensjonsordninger etter innskuddspensjonsloven er kollektive pensjonsordninger. Overlates beslutningen om det skal foretas innskudd, og eventuelt også innskuddets størrelse, til det enkelte medlem vil ordningen i større grad fremstå som en individuell pensjonsordning. En slik frivillighet vil for øvrig heller ikke være i tråd med prinsippene for arbeidstakerbidrag i lov om foretakspensjon. Frivillige innskudd vil videre reise problemstillinger blant annet knyttet til prinsipper som i dag er lovfestet, herunder forholdsmessighetsprinsippet, som ikke er drøftet i høringsbrevet. Departementet mener på dette grunnlag at bestemmelser om innskudd fra arbeidstaker skal fastsettes av foretaket i ordningens regelverk og gjelde på lik linje for samtlige medlemmer. Det vil således ikke være anledning for foretaket til å overlata slike spørsmål til det enkelte medlem.»

Selv om departementet i sine uttalelser legger til grunn at det er opp til arbeidsgiver å avgjøre gjennom fastsettelse av regelverket for pensjonsordningen om det skal innbetales tilskudd fra arbeidstakerne eller ikke, legger *Banklovkommissjonen* til grunn at det i tråd med vanlig sedvane innenfor arbeidsretten, vil være vanlig å ta dette spørsmålet opp med representanter for arbeidstakerne i forkant av fastsettelse av regelverket for innskuddspensjonsordningen, særlig i tilfeller hvor det dreier seg om foretak av en viss størrelse.

4.4 Pensjonskapitalbevis

Som nevnt ovenfor i avsnitt 4.1, skal det ved nådd pensjonsalder utstedes et pensjonskapitalbevis til arbeidstakeren. Det samme skal skje dersom

arbeidstakeren slutter i stillingen før nådd pensjonsalder.

Pensjonskapitalbeviset omfatter den pensjonskapital som vedkommende har opptjent gjennom innskudd og tilført avkastning frem til fratredelsestidspunktet, jf. innskuddspensjonsloven § 1-2 bokstav k og l, jf. § 6-2. Pensjonskapitalbeviset utgjør et eget rettsforhold mellom arbeidstakeren og pensjonsleverandøren som utsteder det. Resultatet av medlemskapet i en innskuddspensjonsordning konverteres således til en ny avtale i form av et eget rettsforhold mellom den fratrådte arbeidstaker og pensjonsleverandøren. Siden pensjonskapitalbeviset utgjør et eget rettsforhold, skal midlene forvaltes uavhengig av midlene i den pensjonsordning som pensjonskapitalbeviset er utgått fra. Kapitalen kan enten forvaltes ved en alderspensjonskonto med investeringsvalg for innehaveren eller ved alminnelig forvaltning hos pensjonsleverandøren.

Innehaveren av pensjonskapitalbeviset står fritt til å flytte det til andre pensjonsleverandører, jf. innskuddspensjonsloven § 6-3.

Innskuddspensjonsloven § 6-4 åpner også for at en arbeidstaker som har flere ulike pensjonskapitalbevis i samme institusjon, kan få disse slått sammen til én alderspensjonskonto og få utstedt et nytt pensjonskapitalbevis. Det er en forutsetning

for slik sammenslåing at det ikke er en blanding av pensjonskapitalbevis som skal forvaltes som spareavtale og pensjonskapitalbevis som skal konverteres til forsikring ved pensjonsalder. Sammenslåing kan bidra til lavere forvaltningskostnader enn ved forvaltning av flere kontoer. Arbeidstakeren har etter innskuddspensjonsloven § 6-5 rett til å fortsette å betale årlige innskudd til alderspensjonskontoen dersom vedkommende ikke er blitt medlem av en ny tjenstepensjonsordning som følge av nytt arbeidsforhold. Innbetalinger i henhold til slike fortsettelsesavtaler var skattebegunstig etter skatteloven § 6-47 bokstav d. Denne skattebegunstigelsen ble imidlertid opphevet ved lov 15. desember 2006 nr. 81 samtidig med opphevelsen av skattebegunstigelsen for IPA.

Ved utstedelse av pensjonskapitalbevis kan pensjonsleverandøren kreve at innehaveren av beviset dekker vederlaget for administrasjonen etter egen pristariff, dersom forvaltningen av det skal skje ved særskilt investeringsportefølje med investeringsvalg. Dersom forvaltningen skjer ved alminnelig forvaltning, skal det knyttes administrasjonsreserve til pensjonskapitalbeviset til dekning av fremtidige forvaltningskostnader, jf. forskrift 30. juni 2007 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenstepensjon § 7 siste ledd.

Del II
Individuelle pensjonsavtaler

Kapittel 5

IPA-ordningen i hovedtrekk

5.1 Skattereglene

Som det fremgår ovenfor i avsnitt 1.1.1, ble ordningen med individuelle pensjonsavtaler (IPA) etablert ved forskrift 25. september 1997 nr. 1023 om individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven. Reguleringen av og skattestimulering av egen pensjonssparing strekker seg imidlertid mye lengre tilbake. Ved kongelig resolusjon 28. juni 1968 ble det etablert regler om egen pensjonsforsikring (EPES). Dette var pensjonsforsikringsavtaler som kunne etableres i livsforsikringsselskaper og som kunne sikre alderspensjon med eller uten garanti, ektefellepensjon, pensjon til fraskilt ektefelle, barnepensjon, uførepensjon og premiefritak ved uførhet. Alderspensjon med garanti innebar at kapitalen kom til utbetaling til ektefelle, barn eller begunstiget dersom forsikrede døde før pensjonsalder eller før utløpet av garantiperioden. Dersom det ikke var oppnevnt begunstiget, ble kapitalverdien utbetalt til dødsboet. Reglene av 1968 ble erstattet av forskrift 4. desember 1992 nr. 886 om egen pensjonsforsikring etter skatteloven. Også dette var pensjonsforsikringsavtaler. Etter forskriften kunne avtalen sikre alderspensjon uten garanti, ektefellepensjon, barnepensjon, livsarvingpensjon, uførepensjon, premiefritak ved uførhet og eventuelt samboerpensjon. Ordningen med EPES ble avviklet fra og med året 1998 og erstattet av IPA. Tall fra Statistisk sentralbyrå inntatt i NOU 1998: 1 Utkast til lov om foretakspensjon avsnitt 3.4.3 viser at samlede innbetalinger under EPES i 1995 var på anslagsvis 1 248 mill. kroner og det var 169 000 personer med EPES-fradrag. Tall fra Norges Forsikringsforbund viste at premiereserven tilknyttet EPES-forsikringer og livrenter var på til sammen 54 mrd. kroner ved utgangen av 1995. Det forelå ikke tall som viste premiereserven for EPES-forsikringer alene.

IPA-forskriften og andre forskrifter ble fra 1. januar 2000 erstattet av en samleforskrift til skatteloven av 19. november 1999 nr. 1158 der den tidligere IPA-forskriftens bestemmelser ble tatt inn i § 6-47 Trygdedes tilskudd til forsikrings- og pensjonsordninger.

Av skatteloven § 6-47 følger det at det gis fradrag for trygdedes tilskudd til offentlig pensjonsordning i arbeidsforhold, foretakspensjonsordning, innskuddspensjonsordning samt premie til frivillig syke- og ulykkesforsikring etablert ved tariff- eller arbeidsavtale. Frem til og med 11. mai 2006 ble det også gitt fradrag i skattepliktig inntekt for premier, innskudd og tilskudd til premiefond under individuelle pensjonsavtaler. Fradraget kunne ikke overstige 40 000 kroner. Skattefavouriseringen i skatteloven av IPA ble opphevet ved endringslov 15. desember 2006 nr. 81. Det samme gjaldt skattefavourisering av fortsettelsesforsikringer knyttet til fripoliser utstedt i henhold til foretakspensjonsloven og pensjonskapitalbevis utstedt i henhold til innskuddspensjonsloven. Begrensningen på 40 000 kroner gjaldt samlet fradrag for IPA og fortsettelsesforsikringer.

5.2 Kravene til utformingen av IPA

IPA-avtale kan inngås enten som pensjonsforsikringsavtale i et livsforsikringsselskap eller pensjonsspareavtale i bank, livsforsikringsselskap eller forvaltningsselskap for verdipapirfond. En forutsetning for at en pensjonsspareavtale kan inngås med et livsforsikringsselskap, er at avtalen inneholder en årlig garantert avkastning av forvaltet kapital fra forsikringsselskapets side. Etter forskriftens § 6-47-27 blir pensjonsspareavtaler med slik garanti regnet som kapitaliseringsprodukt som kan inngås med livsforsikringsselskap i samsvar med forskrift 18. september 1995 nr. 797 om inndeling av forsikringsklasser som grunnlag for konsesjonstildeling.

Innbetalingen av premie til en pensjonsforsikringsavtale eller innskudd i en pensjonsspareavtale kan enten skje ved engangsbeløp eller ved terminvise innbetalinger. Av de opphevede skattereglene fulgte det imidlertid at det ikke kunne gis fradrag i den alminnelige inntekt for mer enn 40 000 kroner pr. år. Innenfor fradragssammenheng for inntektsfradrag kunne det for pensjonsforsikringsavtaler også foretas innbetalinger til premiefond til dekning av årets premie.

En avtale om IPA må gi rett til alderspensjon. Foruten alderspensjon kan en *pensjonsforsikringsavtale* også omfatte etterlatteytelser i form av pensjoner til ektefelle, registrert partner eller samboer, barnpensjon til rettighetshavers barn under 21 år eller livsarvingpensjon til etterlatt livsarving. Pensjonsforsikringsavtalen kan også omfatte uførepensjon til rettighetshaveren og/eller premiefritak ved uførhet. En *pensjonsspareavtale* kan foruten alderspensjon, sikre etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner og samboer, samt livsarvingpensjon. Dersom en pensjonsspareavtale ikke inneholder en navngitt begunstiget innenfor gruppen ektefelle, registrert partner, samboer eller livsarving, blir gjenværende pensjonsformue ved rettighetshavers død utbetalt som et engangsbeløp til dødsboet. Tilsvarende bestemmelse finnes ikke for pensjonsforsikringsavtaler.

Verken pensjonsforsikringsavtaler eller pensjonsspareavtaler kan gjenkjøpes eller pantsettes.

Tilskudd innbetalt under individuelle pensjonsavtaler skal forvaltes etter de kapitalforvaltningsregler som gjelder for den aktuelle institusjon. I forvaltningsselskap for verdipapirfond og fondsforsikringsselskaper kan derfor avtalene underlegges investeringsvalg.

Av forskriftens § 6-47 del II følger det at alderspensjonen i en IPA skal utbetales i årlige terminer i minst 10 år fra avtalt pensjonsalder. Pensjonsalderen er fra 64 år med mindre høyere pensjonsalder er avtalt. Utbetalingen skal opphøre ved avtalt opphørsalder eller ved rettighetshavers død. I en pensjonsspareavtale eller pensjonsforsikringsavtale som ikke gir rett til uførepensjon, kan det avtales at alderspensjonen skal begynne å løpe inntil 5 år før pensjonsalderen, eller fra fylte 62 år hvis avtalt pensjonsalder er satt høyere enn 67 år, dersom rettighetshaveren blir tilstått sykepenger, attføringspenger eller uførepensjon fra folketrygden på grunnlag av en antatt uføregrad på minst 75 prosent.

Ytelsesperioden på minst 10 år kan etter forskriftens § 6-47-8 fravikes dersom kapitalen ikke er tilstrekkelig til å sikre en årlig pensjonsytelse på minst 10 prosent av folketrygdens grunnbeløp. Ytelsesperioden kan da omgjøres til det største antall år som er nødvendig for at ytelsen skulle utgjøre minst 10 prosent av grunnbeløpet.

Pensjonskapitalen tilknyttet avtale på alderspensjonstidspunktet skal omregnes til terminvise utbetalinger. De terminvise utbetalingene skal skje minst én gang i året. I pensjonsforsikringsavtaler hvor ytelsen er garantert av forsikringsselskapet, skal ytelsen utgjøre det beløp som er avtalt i pensjonsforsikringsavtalen. I pensjonsspareavtaler og i pensjonsforsikringsavtaler der pensjonsytelsene

ikke er garantert, skal den terminvise utbetaling ikke utgjøre et større beløp enn avtalens verdi på utbetalingstidspunktet dividert på gjenstående antall terminer, inklusive den aktuelle termin, jf. forskriftens §§ 6-47-18 og 6-47-24.

5.3 Opphør av skattebegunstigelse og overgangsregler

Avviklingen av fradraget i skattepliktig inntekt for IPA innebærer at innbetalingene ikke kan komme til fradrag i den alminnelige inntekt. Ved opphøret av fradraget i skattepliktig inntekt for IPA fra og med 12. mai 2006, ble det fastsatt en del overgangsregler, jf. samleforskriften §§ 6-47-30 til 6-47-32. Overgangsreglene gjelder for IPA-kontrakter inngått før 12. mai 2006. I overgangsreglene forutsettes det at rettighetshaveren vil avslutte sin kontrakt som følge av skattelovsendringene. Overgangsreglene er gjennomgått nærmere nedenfor i kapittel 8.

Overgangsreglene gir rettighetshaver mulighet til å få innstående midler utbetalt. Retten til å få utbetalt samlet verdi av innstående midler (for pensjonsforsikringsavtaler flytteverdien) gjelder individuelle pensjonsavtaler som etter kontoutskriften pr. 31. desember 2006 ikke hadde en verdi på mer enn 1,5 ganger folketrygdens grunnbeløp. Dersom flytteverdien til en pensjonsforsikringsavtale er på mer enn halvparten av folketrygdens grunnbeløp, skal det gjøres et fradrag i de forsikringstekniske avsetninger som står i forhold til endringen av risiko. I denne sammenhengen kan forsikringsselskapet kreve at rettighetshaveren fremlegger legeerklæring.

Det er opp til rettighetshaveren om vedkommende vil benytte adgangen til utbetaling av midlene. Dersom man har hatt en pensjonsforsikringsavtale, åpner overgangsreglene også for at rettighetshaveren skal ha rett til å inngå en ny pensjonsforsikringsavtale etter forskrift til skatteloven § 6-47 uten å fremlegge nye helseopplysninger, men på tilsvarende vilkår og rett til samme ytelse som i den eksisterende pensjonsforsikringsavtalen. En slik videreføring vil imidlertid innebære at det ikke gis rett til fradrag for innbetalinger i skattepliktig inntekt.

Både for kundens rett til å kreve utbetaling av innstående midler og for kundens rett til videreføring ved å inngå en ny pensjonsforsikringsavtale i samsvar med IPA-reglene, gir overgangsreglene i samleforskriften kunden en frist til 31. desember 2010 med å gi institusjonen melding. Betydningen av dette er nærmere drøftet nedenfor i kapittel 8.

Tabell 5.1 IPA og kapitaliseringsprodukt

<i>Brutto forfalt premie*</i>	<i>2006</i>	<i>2005</i>	<i>2004</i>
IPA	1 479 339	1 620 976	1 562 099
Kapitaliseringsprodukt	42 860	49 538	44 572
<i>Nytegnet premie*</i>	<i>2006</i>	<i>2005</i>	<i>2004</i>
IPA	275 703	394 573	382 808
Kapitaliseringsprodukt	2 017	6 312	18 214
<i>Antall avtaler</i>	<i>2006</i>	<i>2005</i>	<i>2004</i>
IPA	649 528	638 743	559 423
Kapitaliseringsprodukt	5 064	4 946	4 615

*Tall i 1000 NOK

Kilde: Finansnæringens Hovedorganisasjon

Dersom rettighetshaveren verken benytter adgangen til å kreve utbetaling av midlene eller retten til å tegne ny pensjonsforsikringsavtale, vil den eksisterende IPA-kontrakten avbrytes. Det vises til avsnitt 8.2 nedenfor.

5.4 Omfanget av IPA

Finansnæringens Hovedorganisasjon har ført statistikker og utarbeidet tall for utbredelsen av IPA. Tallene omfatter samlede tall for hvilken kapital som er knyttet til disse produktene i de ulike institusjonene som er medlem av Finansnæringens Hovedorganisasjon, se nedenfor tabell 5.1. Tallene for IPA omfatter både premie og tilskudd til pensjonsforsikringsavtaler og pensjonsspareavtaler inngått av livsforsikringsselskaper. Kapitaliseringsprodukter er spareavtaler tegnet i livsfor-

sikringsselskap med avtalt årlig avkastning og årlige ytelser. Disse produktene har ikke dødelighetsarv. Kapitaliseringsproduktene inngår i IPA.

Tabell 5.1 viser at kapitaliseringsproduktene generelt sett ikke har hatt noen stor utbredelse. Salget av slike produkter har vært svært begrenset. Tallene i tabell 5.1 omfatter fripoliser som er blitt overført til IPA. I 2006 utgjorde dette ca. 64 000 avtaler, mens det i 2005 utgjorde ca. 40 000 avtaler. Fripoliser overført til IPA er også noe av årsaken til at antallet avtaler har økt, selv om brutto forfalt premie og nytegnet premie har falt i samme periode.

Finansnæringens Hovedorganisasjon har opplyst at ved utgangen av 2006 hadde banker en forvaltningskapital på 709 mill. kroner knyttet til IPA, forvaltningsselskap for verdipapirfond hadde 820 mill. kroner og forsikringsselskapene hadde 65 570 mill. kroner.

Del III
Ny ordning for individuell pensjon

Kapittel 6

En ny ordning for individuelle pensjonsavtaler

6.1 Generelle utgangspunkt

Banklovkommisjonens mandat og rammene for utkastet til ny lovgivning om individuelle pensjonsavtaler er basert på de skattemessige forutsetninger som fremgår i Revidert nasjonalbudsjett 2007 punkt 3.9. Dette innebærer blant annet følgende hovedpunkter:

- årlig sparebeløp skal være på inntil 15 000 kroner med virkning fra 2008,
- det skal ikke kunne innbetales større beløp i innskudd eller premie, inkludert kostnader, enn det grensen for fradrag i skattepliktig inntekt tillater,
- avkastning på innestående midler skattelegges ikke løpende, men først ved utbetaling av ytelsene,
- innestående midler i ordningen skal være unntatt for formuesskatt, og
- alle løpende ytelser fra ordningen vil være skattepliktige som alminnelig inntekt og som personinntekt.

Når det gjelder innholdet og utformingen av utkast til regulering av en ny ordning for individuell pensjon, fastsetter mandatet av 15. mai 2007, inntatt ovenfor i avsnitt 1.2, også en del krav og forutsetninger. Disse er som følger:

- alderspensjon skal være en obligatorisk ytelse,
- alle skal kunne etablere avtale om individuell pensjon, uavhengig av arbeidsforhold,
- avtale om individuell pensjon skal kunne tegnes i livsforsikringsselskap, i bank og i forvaltningsselskap for verdipapirfond,
- vilkårene for utbetaling av ytelsene, herunder kravene til utbetalingsperiodens lengde, og utbetalingsperiodens start, skal i størst mulig utstrekning være de samme som for de tilsvarende ytelsene i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven, og
- det skal ikke kunne etableres premiefond eller innskuddsfond i tilknytning til ordningen.

Videre er det i samleforskrift til skatteloven § 6-47 gitt overgangsregler med tidsfrister i forhold til tidligere IPA-kontrakter. Dette gjelder blant annet ret-

tighetshavers rett til å kreve utbetaling av innbetalt kapital eller inngå ny individuell avtale i henhold til den nye lovgivningen. Disse overgangsreglene er lagt til grunn ved utarbeidelsen av de nærmere reglene i en ny lovgivning om individuell pensjon, se nedenfor kapittel 8.

I forbindelse med vurdering av spørsmål vedrørende gjennomføring og ikraftsetting av en ny ordning med individuell pensjon, har *Banklovkommisjonen* vurdert mulige regler som åpner for en samordning av rettigheter etter individuelle pensjonsavtaler med pensjonsrettigheter som utspringer av andre individuelle eller kollektive pensjonsordninger, herunder pensjonskapitalbevis, fripoliser og andre opptjente pensjonsrettigheter. Spørsmålet om samordning oppstår også i forhold til rettigheter grunnet på avtaler som inngår i de tidligere IPA-porteføljene. Slik samordning vil i tilfelle gi den enkelte bedre oversikt over sine samlede pensjonsrettigheter. Dessuten vil en unngå videreføring av en del av en meget omfattende bestand av ikke aktive avtaler og dermed oppnå kostnadsreduksjoner for pensjonsleverandører og kunder, selv om det tas hensyn til at kostnadene for slike kontrakter som regel er lavere enn for kontrakter under innbetaling.

En ny lovgivning om individuell pensjon kan lovteknisk utformes og plasseres på ulike måter. En mulighet vil være å plassere bestemmelsene i innskuddspensjonsloven og foretakspensjonsloven, eventuelt å innarbeide reglene i et eget kapittel i forsikringsloven. En annen mulighet vil være å utarbeide utkast til en egen ny lov om individuelle pensjonsavtaler. *Banklovkommisjonen* oppfatter mandatet slik at den sistnevnte fremgangsmåten skal legges til grunn. Utredningens konklusjoner er således reflektert i et utkast til ny lov om individuelle pensjonsavtaler. Denne fremgangsmåten fremtrer også som den mest hensiktsmessige, dels fordi det er betydelig forskjell mellom de kollektive og individuelle pensjonsordninger, og dels fordi de nye individuelle pensjonsproduktene ikke bare skal kunne leveres av livsforsikringsselskaper, men også av andre typer av pensjonsinstitusjoner. Lovutkastet fra Banklovkommisjonen, inntatt ned-

enfor i kapittel 11, er derfor utformet som et utkast til lov om individuelle pensjonsavtaler.

I de videre vurderinger bruker *Banklovkommissjonen* begrepet individuell pensjonsavtale som et samlebegrep for både rene spareavtaler, her betegnet som innskuddspensjonsavtaler, og pensjonsforsikringsavtaler. Disse begrepene er også klargjort i lovutkastet § 1-1, se nedenfor kapittel 11.

6.2 Sentrale trekk i lovutkastet

6.2.1 Typer av avtaler

Før fastsettelsen av IPA-forskriften i 1997 var de fleste individuelle pensjonsavtaler tegnet i livsforsikringsselskaper, se foran avsnitt 5.1. Dette var vanlige pensjonsforsikringer med premier og avtalefestede ytelser beregnet ut fra biometrisk risiko. IPA-forskriften åpner imidlertid også for inngåelse av pensjonsavtaler uten forsikringselement, samt for forvaltning av pensjonskapitalen i egne investeringsporteføljer med investeringsvalg. Dette har ført til tegning av pensjonsavtaler i fondsfor- sikringsselskaper (med forsikringselement) og til tegning av pensjonsspareavtaler i banker og verdipapirfond, som i realiteten er innskudds- eller pensjonskapitalspareavtaler. Under slike avtaler er pensjonsytelsene ikke avtalefestet og heller ikke knyttet til biometrisk risiko. Ytelsene ved nådd pensjonsalder vil bero på størrelsen av kundens innbetalinger og den avkastning av pensjonskapital som er oppnådd frem til pensjonsalderen. I senere år har nytegningen av IPA-kontrakter hatt et forholdsmessig stort innslag av pensjonsspareavtaler, men det er likevel grunn til å anta at den vesentligste del av eksisterende IPA-porteføljer er inngått som pensjonsforsikringsavtaler. Mange av pensjonsforsikringsavtalene er også tegnet med investeringsvalg for den enkelte kunde, det vil si uten garantert pensjonsytelse.

Også det kollektive pensjonsmarkedet har i de senere år fått et vesentlig større innslag av innskuddsbaserte ordninger. I privat sektor har loven om obligatorisk tjenestepensjon forsterket denne trenden. I antall er innskuddspensjonsordningene nå klart i flertall, men fortsatt har ytelsesbaserte pensjonsordninger, målt etter kapital og pensjonsytelser, klart størst praktisk betydning for arbeidstakere både i privat og i offentlig sektor. I privat sektor har det imidlertid i atskillig utstrekning skjedd forenkling av de hittil dominerende pensjonsordninger med ytelsesbasert foretakspensjon, blant annet med større innslag av risikoforsikringer når det gjelder uføre- og etterlattedekninger

(det vil si forsikringer uten oppbygging av kapital eller såkalt fripoliserett).

Banklovkommissjonen antar at den økende interessen for innskuddsbasert pensjon også vil gjøre seg gjeldende i forhold til den nye ordningen for individuelle pensjonsavtaler. En må regne med at innskuddspensjonsavtaler vil få et betydelig større omfang enn hittil, kanskje også få vesentlig større praktisk betydning enn pensjonsforsikringsavtaler. Innskuddspensjonsavtaler åpner for betydelig større fleksibilitet enn pensjonsforsikringsavtaler, blant annet når det gjelder variasjoner i årlige innskudd i oppsparingsperioden og tilpasning av utbetalingsperioden til utbetaling av andre pensjonsytelser. Behovet for individuelle variasjoner ligger således også bak økningen i de senere år av livsforsikringsselskapenes salg av såkalte kontobaserte individuelle produkter. Kunden gis her anledning til å variere innskuddet fra år til år, og til å trekke den årlige premien for tilknyttede risikodekninger fra oppspart kapital til enhver tid.

På denne bakgrunn har det vært reist spørsmål om det er grunn til å videreføre adgangen til å tegne individuelle pensjonsforsikringsavtaler, der størrelsen på pensjonsytelsene er fastsatt i avtalen og årlig premie fastsatt ut i fra dette. Det er anført at regelverket for nye individuelle pensjonsavtaler vil bli vesentlig enklere og omfatte færre bestemmelser dersom det bare omfatter individuelle innskuddspensjonsavtaler. *Banklovkommissjonen* er kommet til at det fortsatt bør legges vesentlig vekt på valgfrihet, også på det individuelle pensjonsområdet. De enkelte kunder vil alt etter sin livssituasjon og øvrige pensjonsrettigheter ha ulike behov når det gjelder pensjonsopp sparing, og en ny individuell pensjonsordning bør derfor videreføre adgangen til valg av produkt og leverandør ut fra egne behov. Gjennom pensjonsforsikringsavtalene vil blant annet kunden kunne sikre livsvarige ytelser. En kan heller ikke se at avgjørende hensyn skulle tilsi at kundenes adgang til å velge om en individuell pensjonsavtale skal etableres som innskuddspensjonsavtale eller som pensjonsforsikringsavtale, bør undergis begrensninger. *Banklovkommissjonen* har derfor kommet til at muligheten for å tegne pensjonsforsikringsavtaler innenfor et skatteregime for individuelle pensjonsavtaler bør videreføres. *Banklovkommissjonen* er imidlertid enig i at det også bør legges vekt på at regelverket for individuelle pensjonsavtaler vil fremtre som oversiktlig og er lett tilgjengelig. I samsvar med dette er lovutkastet nedenfor i kapittel 11 derfor utformet slik at det – i tillegg til visse generelle bestemmelser – er utarbeidet særlige regler for

henholdsvis innskuddspensjonsavtaler og pensjonsforsikringsavtaler.

En sentral føring for denne utredningen er at en ny lovgivning om individuelle pensjonsavtaler skal gi alle personer – uavhengig av arbeidstilknytning – adgang til å etablere slike avtaler. Det er likevel grunn til å vente at den klart største gruppen av personer som vil gjøre bruk av en ny individuell pensjonsordning med rett til fradrag i skattepliktig inntekt, vil være personer som er yrkesaktive. På bakgrunn av at innskudd til eller premie til individuelle pensjonsavtaler vil gi fradrag i skattepliktig inntekt, vil det være personer med inntekt som vil se størst fordel ved å inngå slike avtaler.

Etter gjennomføringen av lov om obligatorisk tjenestepensjon vil samtlige arbeidstakere i privat sektor være omfattet av en kollektiv tjenestepensjonsordning, og det er også åpnet for at selvstendig næringsdrivende skal kunne etablere tjenestepensjonsordning. Disse gruppene vil ventelig utgjøre en meget stor del av markedet for individuelle pensjonsavtaler. I tillegg kommer arbeidstakere som omfattes av de fondsbaserte pensjonsordninger i kommunal sektor. Ut fra ønske om at individuelle pensjonsavtaler skal kunne etableres med så lave kostnader som mulig for kunden, har derfor *Banklovkommisjonen* også sett på om det bør åpnes for at slike avtaler blir knyttet til kollektive pensjonsordninger. En slik samordning av kundens individuelle pensjonsavtale med den pensjonsopptjening som kunden allerede har i tjenestepensjonsordningen vedkommende er medlem av, synes å kunne gi en del rasjonaliseringsgevinster. I forhold til statlige arbeidstakere som omfattes av den statlige, ikke fondsbaserte, pensjonsordning, er imidlertid rent lovtekniske og pensjonsrettlige forhold til hinder for en slik løsning, og denne gruppen vil derfor i alle tilfelle være henvist til å benytte frittstående individuelle pensjonsavtaler. Disse spørsmål er nærmere vurdert nedenfor i kapittel 7.

6.2.2 Pensjonsinstitusjoner

I mandatet fra Finansdepartementet (foran i avsnitt 1.2) heter det blant annet at:

«For å legge til rette for best mulig konkurranse om tegning av avtaler om ny, individuell skattebegunstig pensjonsordning bes Banklovkommisjonen legge til grunn at avtale om slik ordning skal kunne tegnes i livsforsikringselskap, i bank, og i forvaltningsselskap for verdipapirfond, samt eventuelt også pensjonskasse i den grad en individuell kontrakt kan knyttes opp mot tjenestepensjonsordninger

som tilfredsstiller kravene i lov om foretakspensjon og lov om innskuddspensjon, ...»

Banklovkommisjonen legger dette til grunn. I hvilken utstrekning de ulike typer av pensjonsinstitusjoner skal kunne tilby produkter som er henholdsvis pensjonsforsikringsavtale eller innskuddspensjonsavtale må imidlertid bestemmes ut fra de lovreglene som fastlegger virksomhetsområdet for livsforsikringsselskaper, pensjonsforetak, banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond, jf. lovutkastet § 1-2. En individuell pensjonsforsikringsavtale kan således bare inngås av livsforsikringsselskap, og i tilfelle av pensjonskasse med tillatelse til å drive slik virksomhet, jf. forsikringsloven §§ 1-3 første ledd og 1-4 annet ledd, jf. § 7-3 annet ledd. Videre kan en innskuddspensjonsavtale overtas av banker, innskuddspensjonsforetak, forvaltningsselskap for verdipapirfond og i tilfelle av pensjonskasse som har tillatelse til å drive virksomhet uten forsikringselement. Om individuelle innskuddspensjonsavtaler kan overtas av livsforsikringsselskap eller i tilfelle av pensjonskasse med tillatelse til å drive livsforsikringsvirksomhet, beror på om det er knyttet tilstrekkelig forsikringselement til innskuddspensjonsavtalene, jf. forskrift til forsikringsloven (livsforsikring mv.) § 1-2 hvor det blant annet fremgår at innskuddsfritak ved uførhet skal regnes som tilstrekkelig forsikringselement.

Spørsmålet om livsforsikringsselskaper kan overta tjenestepensjonsordninger etter innskuddspensjonsloven og andre innskuddspensjonsavtaler er utførlig omtalt i Ot.prp. nr. 74 (2003-2004) side 99-102. I bemerkningene fra Kredittilsynet som refereres i forkant av den sammenfatning Finansdepartementet gir i odelstingsproposisjonen, uttales det blant annet (side 100-101):

«Kredittilsynet har ... lagt til grunn at innskuddspensjon uten avkastningsgaranti hvor det er fastsatt at pensjonskapitalen skal konverteres til spareprodukt ved pensjonsalder, ikke er et forsikringsprodukt, og derfor ikke kan forvaltes i livsforsikringsselskaper.

...

Etter Kredittilsynets oppfatning er det likevel mulig å tenke seg en viss liberalisering av de norske regler hva angår kravet til forsikringsinnhold for produkter i henhold til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold, ... Man bør kunne legge opp til en praktisering med klare likhetstrekk med det som gjelder i flere andre europeiske land. Dette kan konkret gjøres ved at man aksepterer alminnelig kapitalforvaltning i perioden før pensjonsalder, men hvor det skjer en overføring til livrente [pensjonsfor-

sikring] ved oppnådd pensjonsalder. Dette vil i så fall være forsikringsprodukter etter klasseforskriften § 1 klassene I og III.» (Hakeparentesen er tilføyd her.)

I Finansdepartementets sammenfatning i Ot.prp. nr. 74 uttales det videre (side 102):

«Finansdepartementet finner, bl.a. i lys av Banklovkommisjonens vurderinger og i lys av innspillene fra FNH, grunn til å påpeke at det også bør være rom for hensiktsmessighetsvurderinger når det skal avgjøres om et konkret produkt, og særlig ved vurderingen av kollektive tjenestepensjonsprodukter, skal anses å inneholde tilstrekkelig forsikringselement. Finansdepartementet antar for eksempel at i tilfeller der innskuddspensjon har tilknyttet avtale om uførepensjon, ektefellepensjon og/eller innskuddsfritak ved uførhet, vil være hensiktsmessig at både pensjonskapital og midler som sikrer tilleggsytelsene, kan forvaltes i det samme livsforsikringsselskap, uavhengig av om det er fastsatt at alderspensjonskapitalen skal forvaltes som spareprodukt etter pensjonsalder. Finansdepartementet legger med dette til grunn at et innskuddspensjonsprodukt med investeringsvalg som også har innskuddsfritak ved uførhet, vil kunne anses å inneholde tilstrekkelig forsikringselement til å være et livsforsikringsprodukt.»

I innskuddspensjonsloven § 7-3 er det fastsatt krav om at det i regelverket for en tjenestepensjonsordning etter innskuddspensjonsloven skal fastsettes at pensjonskapitalen i utbetalingsperioden enten skal forvaltes i spareavtale eller skal konverteres til forsikring basert på forutsetninger om dødelighet i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse. Regelverksbestemmelsen vil i begge tilfeller være bindende for innehavere av pensjonskapitalbevis utstedt i henhold til innskuddspensjonsordningen til de enkelte arbeidstakere ved nådd pensjonsalder. I Finansdepartementets sammenfatning tas det ikke uttrykkelig standpunkt til om det i tilfeller hvor innskuddsfritak ved uførhet ikke gjelder, vil foreligge tilstrekkelig forsikringselement når det i regelverket for innskuddspensjonsordningen er fastsatt at pensjonskapitalen i utbetalingsperioden skal forvaltes i henhold til pensjonsforsikringsavtale. *Banklovkommisjonen* antar at dette vil være tilfellet. Fra Kommunal Landspensjonskasse har *Banklovkommisjonen* fått opplyst at individuelle innskuddspensjonsavtaler uten innskuddsfritak ved uførhet som avtalefastsetter at pensjonskapitalen i utbetalingsperioden skal forvaltes i henhold til pensjonsforsikringsavtale, vil være et pensjonsprodukt som passer godt

for medlemmene av de kommunale pensjonsordningene som alle omfatter uførepensjon, herunder innskuddsfritak ved uførhet. *Banklovkommisjonen* antar at et slikt produkt også vil være velegnet for medlemmer av andre ytelsesbaserte tjenestepensjonsordninger i andre livsforsikringsselskaper.

Banklovkommisjonen viser til Finansdepartementets oppfatning hvoretter det bør være «rom for hensiktsmessighetsvurderinger» ved vurderingen av hva som vil være tilstrekkelig forsikringselement, og til at Finansdepartementet – i motsetning til Kredittilsynet – i denne sammenheng synes å legge mindre vekt på den ordning som gjelder for forvaltning av alderspensjonskapitalen i oppsparingsperioden. Ut i fra Finansdepartementets generelle synspunkter og eksempler på hva som vil være tilstrekkelig forsikringselement, mener *Banklovkommisjonen* at forskrift til forsikringsloven (livsforsikring mv.) § 1-2 må tolkes slik at det vil være knyttet tilstrekkelig forsikringselement til et innskuddspensjonsprodukt så lenge det i selve regelverket eller pensjonsavtalen er klart fastsatt at pensjonskapitalen i utbetalingsperioden skal forvaltes i pensjonsforsikringsavtale, herunder kapitaliseringprodukt. *Banklovkommisjonen* legger denne tolkningen av forskrift til forsikringsloven (livsforsikring mv.) § 1-2 til grunn for utredningen her, og forutsetter følgelig at slike innskuddsprodukter kan tegnes i livsforsikringsselskaper. Slike innskuddsprodukter vil for øvrig også kunne tegnes i pensjonsinstitusjoner som ikke kan drive livsforsikring, men konverteringen av alderspensjonskapitalen til pensjonsforsikring i utbetalingsperioden vil i så fall måtte skje ved avtale med et livsforsikringsselskap.

6.2.3 Fleksibilitet i pensjonsalder

I mandatet, som er inntatt i avsnitt 1.2 ovenfor, har Finansdepartementet bedt om at *Banklovkommisjonen* i så stor grad som mulig legger til grunn at vilkårene for utbetaling av ytelsene, herunder kravene til utbetalingsperiodens lengde, og utbetalingsperiodens start, skal være de samme som for de tilsvarende ytelsene etter innskuddspensjonsloven og foretakspensjonsloven.

Både i innskuddspensjonsloven og foretakspensjonsloven er det fastsatt at pensjonsordningen ikke kan fastsette en lavere pensjonsalder enn 67 år med mindre det er fastsatt særlige aldersgrenser i forskrift, jf. innskuddspensjonsloven § 7-1 og foretakspensjonsloven § 4-1. Utbetalingstiden for alderspensjonen skal videre være på minst 10 år fra pensjonsalder, jf. innskuddspensjonsloven § 7-3 og foretakspensjonsloven § 5-1. I stedet for at ytelsen

opphører etter 10 år, kan det i regelverket for tjenstepensjonsordningen fastsettes av pensjonsytelsen skal settes ned etter 10 år eller senere. Dette er begrunnet i at behovet for inntekt ut over alderspensjonen fra folketrygden, normalt vil være størst de første årene etter pensjonsalder. De fleste er mer aktive den første perioden etter pensjonsalder enn senere. Både innskuddspensjonsloven og foretakspensjonsloven åpner for at en arbeidstaker kan utsette utbetaling av alderspensjon i den utstrekning vedkommende mottar lønn, jf. innskuddspensjonsloven § 7-2 annet ledd og foretakspensjonsloven § 5-1 tredje ledd.

Siden mange obligatoriske tjenstepensjonsordninger er basert på minstekravene i pensjonslovene, vil mange alderspensjonister etter hvert oppleve å få til dels betydelig lavere inntekt fra det tidspunktet de fyller 77 år, som følge av at alderspensjonen fra tjenstepensjonsordningen opphører og de da bare vil få pensjon fra folketrygden. Med dette som bakgrunn er *Banklovkommisjonen* av den oppfatning at reglene om pensjonsalder og utbetaling av alderspensjon for individuelle pensjonsavtaler bør ta utgangspunkt i tilsvarende bestemmelser som i pensjonslovene. Det bør imidlertid samtidig bygges inn en fleksibilitet som gjør at den enkelte kan tilpasse utbetalingene slik at de kan unngå for store svingninger i inntekten som pensjonist.

For det første bør det kunne avtales en høyere pensjonsalder enn 67 år, dersom man ønsker dette. Det kan for eksempel tenkes at en person som er medlem av en tjenstepensjonsordning med opphørende ytelser ved fylte 77 år, ønsker at utbetalingene fra den individuelle pensjonsavtalen skal starte ved 77 år. Det bør videre være mulig å kunne avtale at pensjonsutbetalingene skal være økende fra for eksempel 77 år for å kompensere for eventuelt redusert alderspensjon fra tjenstepensjonsordningen.

For mange vil livssituasjonen kunne endre seg fra man inngår pensjonsavtalen og frem til pensjonsalder. Det er derfor et klart behov for at individuelle pensjonsavtaler både kan endres hva gjelder avtalt pensjonsalder og utbetaling av pensjonskapitalen. I lovutkastet er det derfor lagt opp til at kunden innenfor de rammer som loven fastsetter kan gjøre endringer i avtalen frem til nådd pensjonsalder. Det er også lagt opp til at det ved nådd pensjonsalder kan gjøres avtale om helt eller delvis utskyting av pensjonsutbetalingen. Kunden kan for eksempel da være fortsatt i arbeid. For innskuddspensjonsavtaler er disse reglene koblet til reguleringen av pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende pensjon og bestemmelsene om utbe-

taling i denne sammenheng, se nedenfor avsnitt 6.3.1. For pensjonsforsikringsavtaler vil endringer av pensjonsalder og utbetaling av alderspensjonen i forhold til det som tidligere er avtalt, medføre behov for omregning av ytelsene der man blant annet tar hensyn til endret risiko. Se nedenfor avsnitt 6.4.1.

Ved inngåelse av den individuelle pensjonsavtalen kan det også avtales at kunden, i en del situasjoner som er nærmere angitt i lovutkastet, kan kreve at pensjonskapitalen skal komme til utbetaling før pensjonsalder. Nedenfor i avsnitt 6.3.1 og 6.4.1 er de nærmere reglene om dette beskrevet. Samlet sett bør dette gi kundene gode muligheter til å tilpasse bruken av pensjonskapitalen til sitt behov, og muligheter for institusjonene til å tilby kundene de produkter som de ønsker.

6.2.4 Samordning av pensjonsrettigheter

Gjennom sin arbeidskarriere vil en person ofte være medlem av flere tjenstepensjonsordninger som følge av skifte av arbeidssted. Dette vil føre til at vedkommende vil opparbeide seg pensjonsrettigheter i de ulike tjenstepensjonsordningene. Ved avslutning av et arbeidsforhold før nådd pensjonsalder vil det utstedes fripolise eller pensjonskapitalbevis som omfatter de pensjonsrettighetene som er opptjent frem til det tidspunktet. I tillegg vil vedkommende normalt ha pensjonsrettigheter i den tjenstepensjonsordning vedkommende er medlem av ved nådd pensjonsalder.

På individuelt grunnlag kan vedkommende ha tegnet en IPA-kontrakt i samsvar med reglene i medhold av skatteloven § 6-47. Som følge av utviklingen av blant annet retten til fradrag i skattepliktig inntekt for disse kontraktene, kan vedkommende i stedet ønske å tegne en avtale i samsvar med lov om individuelle pensjonsavtaler som foreslås her.

Dette gir pensjonsrettigheter knyttet til en rekke kontrakts- og avtaleforhold, noe som gjør det vanskelig for den enkelte rettighetshaver å holde oversikt over hvilke pensjonsrettigheter vedkommende har før de kommer til utbetaling. Det vil være vanskelig å se hva disse pensjonsrettighetene vil gi i samlet inntekt ved nådd pensjonsalder og hva som er den samlede kostnad knyttet til disse kontraktsforholdene. Det vil videre gi en rekke enkeltutbetalinger når ytelsene kommer til utbetaling. For institusjonene innebærer dette at de har, og får, en stor mengde enkeltkontrakter å forholde seg til. Dette gir en lite rasjonell administrasjon og vanskeligere og mindre effektiv forvaltning av kapitalen. Dette resulterer selvfølgelig i for-

holdsvis høye administrasjonskostnader som må betales av kunden.

Banklovkommisjonen har sett det som en fordel om det er mulig å samle noen av disse pensjonsrettighetene til en konsolidert ytelse, og på denne måten få sanert så mange enkeltkontrakter, som ikke er aktive i form av inn- eller utbetalinger, som mulig. *Banklovkommisjonen* har vurdert muligheten for å slå sammen pensjonsrettigheter i individuelle pensjonsavtaler med andre individuelle pensjonsrettigheter som for eksempel fripoliser og pensjonskapitalbevis. Detaljene rundt dette er nærmere vurdert nedenfor i avsnitt 6.3.2 og 6.4.2. *Banklovkommisjonen* har videre sett på om det er mulig å slå sammen pensjonsrettigheter fra individuelle pensjonsavtaler med rettigheter fra kollektive tjenestepensjonsordninger, og har kommet til at det også i disse tilfellene er mulig å gjøre en god del for å samordne pensjonsrettighetene, se nedenfor i kapittel 7. Til slutt har *Banklovkommisjonen* også sett det som en fordel om pensjonsrettigheter og pensjonskapital fra avbrutte IPA-kontrakter kan samordnes med andre pensjonsrettigheter. På denne måten vil man kunne unngå at institusjonene må forvalte en stor mengde avbrutte IPA-kontrakter. Dette er nærmere vurdert nedenfor i kapittel 8.

Det er lagt til grunn at en sammenslåing av pensjonsrettigheter både kan være aktuelt før nådd pensjonsalder og i forbindelse med utbetalingsperioden. *Banklovkommisjonen* har forsøkt å etablere prinsipper for sammenslåing som gir mulighet til samordning og sanering av enkeltavtaler i begge situasjoner.

6.2.5 Bruk av hovedprinsipper i innskuddspensjonsloven

Innenfor pensjonslovgivningen er foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven de nyeste og mest moderne, og innskuddspensjonsloven er også et viktig grunnlag for lov om obligatorisk tjenestepensjon. Den åpner videre for at både livsforsikringsselskaper, pensjonsforetak, banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond kan levere innskuddspensjonsordninger og således konkurrere innenfor det samme marked. Videre har interessen for innskuddsbasert pensjon vært økende i de senere år (foran avsnitt 6.2.1). Det er derfor naturlig å vurdere om en ved utformingen av en ny individuell pensjonsordning kan ta utgangspunkt i de prinsipper som ligger til grunn for regelverket i innskuddspensjonsloven. Mange av de sentrale spørsmål knyttet til kollektive tjenestepensjonsordninger er spørsmål som også må vurderes ved regulering av individuelle pensjonsavtaler.

For det første vil prinsippet i innskuddspensjonsloven om at flere ulike finansinstitusjoner skal kunne tilby innskuddsbaserte pensjonsprodukter være viktig også i forhold til individuelle avtaler. Dette skaper grunnlag for bedre konkurranse i markedet og større valgfrihet for kundene. Etter innskuddspensjonsloven er også retten til alderspensjon det sentrale element i pensjonsordningen, men det er senere etablert en ordning som sikrer at kravet til innskuddsfritak ved uførhet i lov om obligatorisk tjenestepensjon kan tilfredsstilles. Dessuten er det adgang til, på frivillig basis, å knytte forsikringer som gir rett til uførepensjon og etterlattepensjon til en innskuddspensjonsordning. I innskuddspensjonsloven er det også etablert regler om utbetaling av pensjonsytelser som det er naturlig å se på ved vurderingen av tilsvarende bestemmelser for individuelle pensjonsavtaler. Det samme gjelder i forhold til innskuddspensjonslovens regler om utstedelse og bruk av pensjonskapitalbevis i de tilfeller medlemskap i pensjonsordningen opphører før eller ved inntråd pensjonsalder. Disse reglene omhandler også sammenslåing av pensjonskapitalbevis fra ulike pensjonsordninger.

Banklovkommisjonen er etter dette kommet til at regelverket for individuelle innskuddspensjonsavtaler så vidt mulig bør utformes i samsvar med de prinsipper som ligger til grunn for regelverket i innskuddspensjonsloven, se lovutkastet kapittel 2. At kollektiv innskuddspensjon er arbeidsgiverfinansiert, er ikke til hinder for at reglene om arbeidstakernes pensjonsrettigheter legges til grunn ved utformingen av reglene om kundens pensjonsrettigheter i henhold til individuelle innskuddspensjonsavtaler. Generelt sett vil det være en fordel at lovreglene om innskuddsbaserte pensjonsrettigheter i hovedsak vil være de samme, uavhengig av om rettighetene utspringer av en kollektiv eller en individuell pensjonsordning.

Pensjonsforsikringsavtalene er prinsipielt sett svært forskjellige fra innskuddspensjonsavtaler. De viktigste forskjeller har sammenheng med avtaleforholdets tilknytning til biometrisk risiko og forsikringstekniske prinsipper. Kundens tilskudd – premien – er således beregnet ut fra de avtalefestede ytelser og den biometriske risiko som den enkelte kunde representerer, og retten til alderspensjon med tilhørende pensjonskapital (premie-reserve) faller bort ved kundens død, uavhengig av om dødsfallet inntreffer før eller etter nådd pensjonsalder. Pensjonsforsikringsavtalen kan imidlertid også bygges ut og omfatte forsikring som gir rett til etterlatteytelser eller i tilfelle rett til uførepensjon.

En annen forskjell er at individuelle pensjonsforsikringsavtaler omfattes av reglene i forsikringsavtaleloven del B om livsforsikring. Dette har særlig betydning i forhold til reglene om inngåelse og avbrudd av livsforsikringsavtaler, men har mindre betydning i forhold til de rammer for individuelle pensjonsforsikringsavtaler som må fastlegges i lovgivningen for en ny individuell pensjonsordning med rett til skattefradrag. Dette gjelder blant annet krav til pensjonsalder og utbetaling av pensjonsytelser, se lovutkastet §§ 3-2 til 3-4. På slike områder må det – slik *Banklovkommisjonen* ser det – legges vekt på å ha så vidt mulig like regler for pensjonsforsikringsavtaler og innskuddspensjonsavtaler.

6.2.6 Ytelser

Mandatet stiller krav om at en ordning med individuelle pensjonsavtaler skal sikre alderspensjon til kunden. *Banklovkommisjonen* har vurdert om det også skal kreves, eller på frivillig basis skal kunne sikres, flere ytelser i forbindelse med en individuell pensjonsavtale. I mandatet fra Finansdepartementet stilles det krav om at den nye individuelle pensjonsordningen alltid skal gi rett til alderspensjon. De spørsmål som her skal drøftes er for det første om det skal stilles krav om at individuelle pensjonsavtaler i tillegg til alderspensjonen, skal omfatte forsikring av innskuddsfritak eller premiefritak ved uførhet (punkt 1), for det andre om det skal kunne inngås individuelle pensjonsavtaler som også gir rett til andre ytelser enn alderspensjon, det vil si uføre- og etterlatteytelser (punkt 2), forutsatt at samlet tilskudd fra kunden ikke vil overstige den fastsatte grense for fradrag i skattepliktig inntekt. Det er videre sett på hva som skal skje med pensjonskapitalen dersom kunden dør før den kommer til utbetaling (punkt 3).

1) Forsikring som dekker innskudds- eller premiefritak ved uførhet kan være en ren risikoforsikring basert på en ettårig forsikringsperiode som vil bli fornyet årlig med mindre kunden eller selskapet avbryter forsikringen, eller det kan være en forsikring med utjevnet premie der premien er lik år for år. Innskudds- og premiefritak skal sikre fortsatt innbetaling av innskudd eller premie etter pensjonsavtalen, selv om kunden blir ufør og dermed helt eller delvis mister sin vanlige arbeidsinntekt. Kunden vil dermed motta alderspensjon etter avtale ved pensjonsalder selv om uførheten har medført at innbetaling av innskudd og premie ikke har skjedd etter avtalen. Uten innskudds- eller premiefritak ville innbetalingene i henhold til pensjonsavtalen høyst sannsynlig bortfalt og resultatet ville vært redusert alderspensjon. I lov om obligatorisk

tjenestepensjon er det stilt krav om at en tjenestepensjonsordning skal sikre innskudds- eller premiefritak ved uførhet. I NOU 2005: 15 Obligatorisk tjenestepensjon side 124 ble det vist til blant annet beregninger av kostnadene ved innføring av et krav om en slik ytelse. Det ble lagt til grunn at kostnadsnivået for innskuddsfritak ved uførhet i kollektive pensjonsordninger var beskjedent sett i forhold til den vesentlige økning i sosial sikkerhet som slike risikodekninger gir. Etter foretakspensjonsloven § 6-7 første ledd annet punktum er det et krav om at uførepensjonen også skal omfatte innskudds- eller premiefritak.

Også i forhold til individuell pensjon vil et krav om innskudds- og premiefritak ved uførhet kunne utgjøre en viktig sosial sikkerhet, selv om både ytelser fra folketrygden, samt i svært mange tilfeller alderspensjon fra tjenestepensjonsordning, vil komme i tillegg til ytelser fra en individuell pensjonsavtale. I tillegg kommer at loven om obligatorisk tjenestepensjon har ført til at innskudds- og premiefritak er velkjent for de store kundegruppene som omfattes av en tjenestepensjonsordning. Det vil derfor kunne ligge en forventning om at også individuelle pensjonsavtaler som er skattestimulert, skal omfatte innskudds- eller premiefritak. Særlig vil dette gjelde dersom en individuell pensjonsavtale etableres som en påbygning på en kollektiv tjenestepensjonsordning. En likhet i ytelsene vil i en slik sammenheng kunne være viktig.

Når det særskilt gjelder innskuddspensjonsavtaler, vil et krav om at pensjonsavtalen må omfatte risikoytelsen innskuddsfritak, kunne være kompliserende for andre pensjonsleverandører enn livsforsikringsselskaper. Lovforslaget her forutsetter at individuelle pensjonsavtaler i form av innskuddspensjonsavtale skal kunne tegnes av pensjonsforetak, banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond, samt livsforsikringsselskaper. Innskuddsfritak er imidlertid et risikoprodukt som bare kan leveres av livs- eller skadeforsikringsselskap. Pensjonsinstitusjonene som ikke har adgang til å drive forsikringsvirksomhet, vil derfor måtte skaffe risikodekning av innskuddsfritak ved særskilt forsikring i et forsikringsselskap på samme måte som ved obligatoriske tjenestepensjonsordninger. Tidligere kunne en slik risikodekning bare leveres av livsforsikringsselskap. Ved vedtakelse av forskrift 30. juni 2006 nr. 869 til forsikringsloven ble det i § 1-5 åpnet for at også skadeforsikringsselskaper kan overta forsikringer knyttet til uførerisiko, hvor det er avtalt at det «i en periode på inntil fire år skal utbetales årlige innskuddsfritak/premiefritak.» Dette innebærer at innskuddsfritaket både kan

leveres av livsforsikringsselskap og skadeforsikringsselskap.

Dersom innskuddsfritaket gjøres obligatorisk, må en pensjonsleverandør som ikke er forsikringsselskap, skaffe særskilt forsikring for innskuddsfritak ved avtale med et forsikringsselskap. Dette kan tenkes å medføre at en del pensjonsleverandører som ellers ville konkurrert i dette markedet, vil velge å ikke tilby individuelle pensjonsavtaler. Et krav om obligatorisk innskudds- eller premiefritak kan således komme til å begrense antallet konkurrerende leverandører i dette markedet.

En mindre vidtgående løsning vil kunne være å begrense kravet om at individuelle pensjonsavtaler skal omfatte innskudds- eller premiefritak til innskuddspensjonsavtaler som inngås av kunde som er medlem av en kollektiv tjenstepensjonsordning, og som kunden velger å inngå i tilknytning til innskuddspensjonsordningen etter det opplegg som omtales nedenfor i kapittel 7. I de tilfeller hvor avtalen inngås på rent individuelt grunnlag, vil det være opp til pensjonsleverandøren om de vil tilby innskudds- eller premiefritak, og opp til kunden om de ønsker at pensjonsavtalen skal omfatte slik forsikring.

Banklovkommisjonen legger vekt på at innskuddspensjonsavtaler bør være et enkelt og fleksibelt produkt som er lett tilgjengelig for kunder flest. Det bør derfor være opp til kundene å velge om avtalen skal omfatte innskudds- eller premiefritak når avtalen inngås på rent individuelt grunnlag. For å sikre flest mulig aktører på markedet mener *Banklovkommisjonen* videre at pensjonsleverandørene av individuelle pensjonsavtaler ikke bør være forpliktet til å tilby innskudds- eller premiefritak.

I de tilfeller hvor en innskuddspensjonsavtale inngås i tilknytning til en tjenstepensjonsordning, slik det åpnes for i lovutkastet kapittel 4, bør det imidlertid etter *Banklovkommisjonens* vurdering i visse tilfelle kreves at også den individuelle pensjonsavtalen skal omfatte forsikring av innskuddsfritak ved uførhet. I forhold til ytelsesbaserte tjenstepensjonsordninger har det hittil vært vanlig at disse har omfattet uførepensjon. Uførepensjonen har også dekket premiefritak ved uførhet. De ytelsesbaserte tjenstepensjonsordningene gir derfor normalt medlemmene en god sikring ved uførhet. *Banklovkommisjonen* kan ikke se at det er behov for å kreve innskuddsfritak i disse tilfellene for den individuelle pensjonsoppsparingen som kommer i tillegg til ytelsene fra en ytelsesbasert tjenstepensjonsordning i henhold til de reglene som er foreslått i lovutkastet kapittel 4, se nedenfor avsnitt 7.1.

For det tilfellet at individuelle pensjonsavtaler tilknyttes tjenstepensjonsordninger i form av innskuddspensjonsordninger er *Banklovkommisjonen* av en annen oppfatning. For innskuddspensjonsordninger, herunder mange som er basert på minstekravene i lov om obligatorisk tjenstepensjon, er det ikke like vanlig at disse også omfatter uførepensjon som gir arbeidstakerne en god sikring ved uførhet. Normalt omfatter de bare innskuddsfritak ved uførhet som kreves i lov om obligatorisk tjenstepensjon. Ved tegning av individuelle pensjonsavtaler i tilknytning til en innskuddspensjonsordning som vedkommende er medlem av, vil kunden derfor lett gå ut fra at retten til alderspensjon i innskuddspensjonsordningen og etter den individuelle pensjonsavtalen vil stå i samme stilling i tilfelle av uførhet. I disse tilfeller vil også pensjonsleverandøren av innskuddspensjonsordningen ha bygget opp et system for innskudds- eller premiefritak, enten ved at de tegner denne risikoen selv eller ved at de har inngått en avtale med et forsikringsselskap. Det vil derfor være forholdsvis enkelt å la de individuelle innskuddspensjonsavtalene som tegnes i tilknytning til innskuddspensjonsordninger omfatte innskuddsfritak.

Når det gjelder kostnadene ved innskudds- og premiefritak har Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) nedenfor i tabell 6.1 foretatt beregninger av hva premien vil være på et rent individuelt beregningsgrunnlag for en kvinne for innskuddsfritak gitt en årlig innskuddsramme på 15 000 kroner uten tillegg i premien for eventuelt sviktende helse.

Tabell 6.1 viser at særlig for personer som nærmer seg pensjonsalder vil et krav om at en individuell innskuddspensjonsavtale må inneholde innskudds- eller premiefritak, innebære en ikke ubetydelig årlig risikopremie når premien beregnes på rent individuelt grunnlag.

Til sammenligning har *Banklovkommisjonen* fått opplyst fra NHO at deres erfaringer i forbindelse med Storebrand-NHO ordningen, også kalt NHO Tjenstepensjon, er at kostnadene i forbindelse med premien for innskuddsfritak var på rundt 5 prosent av innskuddet. Dersom lønnen er på 4,2 G, vil årlig minsteinnskudd i samsvar med

Tabell 6.1 Beregnet årlig premie for innskuddsfritak avhengig av alder for en kvinne – gitt en innskuddsramme på kr 15 000 pr. år. (Beløp i kroner)

Alder	30 år	40 år	50 år	60 år
Premie	640	1 795	3 793	4 295

Kilde: Finansnæringens Hovedorganisasjon

kravene til obligatorisk tjenstepensjonsordning, være på rundt 5 500 kroner. Dette gir en årlig gjennomsnittspremie for innskuddsfritaket på mellom 250 og 300 kroner avhengig av kjønn og alder på medlemmene. Dette innebærer at den kollektive premien for innskuddsfritak vil være langt lavere enn den rent individuelt beregnede premien for tilsvarende forsikring.

Administrasjonskostnadene ved innskuddsfritak for innskuddspensjonsavtaler knyttet til tjenstepensjonsordning med innskuddspensjon, vil sannsynligvis være noe høyere enn kostnadene ved innskudds- og premiefritak knyttet til obligatoriske tjenstepensjonsordninger. Selve inngåelsen av den individuelle pensjonsavtalen vil være frivillig fra den enkelte kundes side, og dette medfører generelt et behov for pensjonsleverandøren til å foreta en nærmere vurdering av den potensielle kundens helse mv. for å begrense «seleksjonsrisikoen». Samtidig vil det her bare dreie seg om plikt til å tegne innskuddsfritak ved individuelle pensjonsordninger som knyttes til innskuddspensjonsordninger som vedkommende er medlem av. Dette vil kunne begrense behovet for helseopplysninger. Ovennevnte tall viser at det er grunnlag for å regne med at kostnadene ved innskuddsfritak ved individuelle pensjonsavtaler tilknyttet innskuddspensjonsordninger, vil ligge lavere enn ved ren individuell tariffing.

Selv om kravet om at individuelle pensjonsavtaler skal omfatte innskuddsfritak begrenses til avtaler som knyttes til innskuddspensjonsordninger i samsvar med reglene i lovutkastet kapittel 4, vil ikke dette kunne gjennomføres uten visse unntak. Personer som allerede er uføre eller har sviktende helse på avtaletidspunktet, vil normalt ikke kunne få en slik risikodekning. Uten en unntaksregel for slike tilfeller vil personer med sviktende helse få særlige fordeler ved å inngå individuelle pensjonsavtaler i tilknytning til innskuddspensjonsordninger. Kunden vil også i slike tilfeller ha en adgang til å knytte innskuddspensjonsavtalen til innskuddspensjonsordning, men pensjonsavtalen må da ikke omfatte innskuddsfritak.

2) Et annet spørsmål er om kunder som ut fra egne behov ønsker det, skal ha adgang til å inngå individuelle pensjonsavtaler som også omfatter forsikringer som gir rett til uføreytelser og etterlatteytelser. Individuelle pensjonsforsikringsavtaler har hittil i stor grad omfattet slike ytelser, og det har også vært adgang til å knytte slike forsikringer til pensjonsspareavtaler, jf. IPA-reglene. Videre åpner både foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven for at det kan sikres uførepensjon og etterlattepensjon i tilknytning til foretakspensjons-

ordninger eller innskuddspensjonsordninger. For innskuddspensjonsordninger skjer dette ved at det kan tegnes tilleggsforsikring for uføre- og etterlatteytelser i samsvar med foretakspensjonsloven, eller ved tegning av andre risikoforsikringer i form av for eksempel gruppelivsforsikringer.

Etter lov om obligatorisk tjenstepensjon er det ikke noe krav om at tjenstepensjonsordninger skal omfatte uføre- eller etterlatteytelser, se ovenfor kapittel 2. Tidligere var det vanlig at tjenstepensjonsordningene, som den gang var ytelsesbaserte pensjonsordninger, sikret medlemmene både uførepensjon og etterlattepensjon i tillegg til alderspensjon. I de senere år er det blitt vanligere at både foretakspensjonsordninger og innskuddspensjonsordninger bare sikrer medlemmene alderspensjon og innskudds- og premiefritak ved uførhet, eventuelt også andre uføreytelser. I den grad foretaket sikrer arbeidstakerne uføre- og etterlatteytelser skjer dette nå ofte i form av ett-årige risikodekninger, som innebærer at sikringen bortfaller idet arbeidstakeren slutter i foretaket. Innskuddspensjonsordninger gir imidlertid visse rettigheter til de etterlatte ved arbeidstakerens død, forut for eller etter nådd pensjonsalder. I så fall skal opptjent alderspensjonskapital i første rekke benyttes til barnepensjon og i tilfelle ektefellepensjon, se innskuddspensjonsloven § 7-4 og ovenfor avsnitt 4.1. Verdien for de etterlatte av denne ordningen viser seg først og fremst i tilfeller hvor avdøde har vært medlem av pensjonsordningen i en del år slik at det er bygget opp en alderspensjonskapital av noen størrelse. For yngre personer som har vært et begrenset antall år i arbeidslivet, vil imidlertid ytelser fra folketrygden være klart viktigst når det gjelder sikring mot uførhet eller død.

Ut fra dette mener *Banklovkommisjonen* at kunder som inngår individuelle pensjonsavtaler, fortsatt bør ha adgang til å la avtalen omfatte forsikringer som gir rett til uføreytelser eller ytelser til de etterlatte. Slike forsikringer kan ha karakter av pensjonsforsikring med opptjening av fripoliserett eller av kostnadsmessig gunstigere risikoforsikring som gir rett til ytelser ved uførhet i en fastsatt periode, og som ikke gir rett til opptjening av fripolise. Kostnadene ved slike forsikringer kan selvsagt få virkning for hvor stor alderspensjonskapital som etter hvert blir bygget opp, men adgangen til å inkludere andre ytelser enn alderspensjon vil gjøre det mulig for den enkelte kunde å få tilpasset sine pensjonsavtaler ut fra egne behov til enhver tid. For en person i ung alder kan det være viktig at avtalen omfatter årlige risikoytelser ved uførhet eller død, mens personer som nærmer seg pen-

sjonsalderen heller vil foretrekke å anvende hele rammen for fradrag i skattepliktig inntekt til sikring av alderspensjon. De rammer som vil bli fastsatt for den nye individuelle pensjonsordningen, tilsier også at uføre- og etterlatteytelser bør kunne utformes med henblikk på at de nok vil ha karakter av tiltrengt «førstehjelp» for en tidsbegrenset periode etter at uførhet oppstår eller kunden dør. Årlig risikoforsikring med rett til utbetaling av årlige ytelser for et fastsatt antall år vil derfor være et godt alternativ i tillegg til vanlig pensjonsforsikring som gir rett til uførepensjon så lenge uførheten består og/eller etterlattepensjon så lenge den etterlatte ektefelle, registrert partner eller samboer lever. Lovutkastet er utformet i samsvar med dette. Utkastets regler vil ikke få betydning for de vanlige ettårige risikoforsikringer som ved uførhet eller død gir rett til utbetaling i form av engangsbeløp, og som skattemessig behandles på en annen måte enn årlige utbetalinger av ytelser.

Risikoforsikringer som gir rett til årlige uføre- eller etterlatteytelser i et fastsatt antall år utover innskuddsfritak, må tegnes i livsforsikringsselskaper. De nærmere vilkår for uføre- og etterlatteytelser må, på vanlig måte, avtales og fastsettes innenfor de rammer som den nye lovgivningen for øvrig fastsetter.

Adgangen til å inngå individuelle pensjonsavtaler som omfatter uføre- og etterlattedekninger må undergis visse begrensninger som følge av den grense for fradrag i skattepliktig inntekt som ventes fastsatt som en del av den nye ordningen for individuelle pensjonsavtaler. Det er et ufravikelig krav at slike avtaler skal gi rett til alderspensjon, og skal dette kravet bli reelt må det settes en grense for hvor stor del av fradragbeløpet premiene for uføre- og etterlattedekninger skal kunne utgjøre. *Banklovkommisjonen* foreslår at minst en tredjedel av kundens samlede årlige innbetaling i henhold til pensjonsavtalen skal benyttes til oppbygging av alderspensjon.

3) Forsikringsavtaleloven som gjelder for individuelle pensjonsforsikringsavtaler, inneholder et forholdsvis komplisert system hvoretter forsikringstakeren ved gjenkallelig eller ugjenkallelig oppnevning av begunstiget kan utpeke den eller de personer som skal ha rett til å motta utbetalingene i henhold til forsikringen dersom forsikringstakeren dør, se lovens kapittel 15. Dette er bestemmelser som vil ha størst betydning ved utbetaling av engangsbeløp ved forsikringstakerens død, men vil også gjelde i forhold til utbetaling av etterlattepensjoner. Oppnevningen av begunstiget kan tilbakekalles av forsikringstakeren med mindre den – etter avtale med den begunstigede – er gjort

endelig (ugjenkallelig). Forsikringsavtaleloven gir nærmere regler for fremgangsmåten ved oppnevning av begunstiget og eventuelle senere endringer, samt en del tolkningsregler vedrørende oppnevning. Disse reglene er forholdsvis omstendelige. I praksis har begunstigelsesreglene reist en rekke kompliserte spørsmål.

Lovgivningen om foretakspensjon og innskuddspensjon bygger på et annet system. Ordningen er der at loven selv angir hvem som i tilfelle har rett til etterlatteytelser, se foretakspensjonsloven §§ 7-1, 7-3, 7-7 og 7-8. På samme måte fastsetter innskuddspensjonsloven § 7-4 at alderspensjonskapitalen ved medlemmets død skal benyttes til barnepensjon til barn under 21 år som medlemmet forsørget og i tilfelle til pensjon til ektefelle, samboer eller registrert partner. Dersom pensjonskapitalen overstiger det som er nødvendig for å sikre slik barnepensjon eller i tilfelle ytelser til andre etterlatte, skal gjenværende pensjonskapital utbetales dødsboet i form av et engangsbeløp. Disponeringen av beløpet vil da følge arvelovens vanlige regler om arveoppgjør, herunder reglene om arv etter testament.

Banklovkommisjonens flertall er av den oppfatning at en lov om individuelle pensjonsavtaler prinsipielt bør bygge videre på de ordninger som innskuddspensjonsloven og foretakspensjonsloven inneholder på dette området, og at man bør forlate forsikringsavtalelovens forholdsvis kompliserte system med oppnevning av gjenkallelige og ugjenkallelige begunstigede som har vært en del av det tidligere IPA-regelverket. Denne tilnæringsmåten vil gi enkle regler som ved forsikringstakerens død sikrer kundens nærmeste familie de rettigheter pensjonsavtalen gir, noe som er rimelig når det er tale om midler opptjent med fradrag i skattepliktig inntekt, se lovutkastet §§ 2-8, 3-7 og 3-8. Dette opplegget er også i samsvar med anmodningen i mandatet om at vilkårene for utbetaling i størst mulig utstrekning skal være i samsvar med det som gjelder for tilsvarende ytelser i innskuddspensjonsloven og foretakspensjonsloven.

For innskuddspensjonsavtaler har *Banklovkommisjonens flertall* således utformet lovutkastet i samsvar med reglene i innskuddspensjonsloven § 7-4, som inneholder regler om forvaltning av kapitalen i utbetalingsperioden og beregningen av pensjonsytelsene. Disse reglene om anvendelse av pensjonskapitalen ved kundens død, vil bare gjelde for innskuddspensjonsavtaler. For pensjonsforsikringsavtaler vil det være biometrisk risiko og dødelighetsarv knyttet til avtalene, og ved forsikringstakerens død vil retten til pensjonskapitalen falle bort og kapitalen tilfalle forsikringskollektivet.

Dette gjelder også om kunden velger å konvertere en innskuddspensjonsavtale til pensjonsforsikringsavtale i utbetalingstiden, se nedenfor avsnitt 6.3.1. Sikring av de etterlatte kan derfor i slike tilfelle bare skje dersom pensjonsforsikringsavtalen etter sitt innhold også gir rett til utbetaling av ytelser til barn eller andre etterlatte. For pensjonsforsikringsavtaler er de nærmere regler om etterlatteytelser tatt inn i lovutkastet §§ 3-7 og 3-8 som bygger på reglene i foretakspensjonsloven kapittel 7.

Et mindretall, medlemmene Breck, Dalsøren, Dyrhaug, Løfsgaard, Skomsvold, Skrede og Øverli, påpeker at bruken av utbetalingsreglene ved død i innskuddspensjonsloven gir en helt annen fordeling av midlene ved død enn etter IPA-regelverket og forsikringsavtaleloven. Etter IPA-regelverket og forsikringsavtaleloven kan den enkelte selv bestemme hvem som skal være begunstiget ved død innenfor visse rammer. Dersom det ikke er oppgitt navngitt begunstiget blir kapitalen utbetalt til dødsboet. Det følger av reglene om utbetaling ved død i innskuddspensjonsloven at fraskilt ektefelles rett til utbetaling skal følge reglene i ekteskapsloven dersom det ikke finnes barn under 21 år etter avdøde. Ved de fleste dødsfall vil det typisk ikke være barn under 21 år, siden de fleste dødsfall skjer i rimelig høy alder. Etter regelen i ekteskapsloven vil det kunne oppstå situasjoner der fraskilt ektefelle får hele eller en ganske stor del av pensjonskapitalen, selv om avdøde har vært gift på ny eller har en samboer på dødsfallstidspunktet.

Disse medlemmene mener at ved en frivillig individuell pensjonsavtale må det fortsatt være mulig for den som betaler innskudd å velge begunstiget. Dersom denne muligheten ikke opprettholdes vil det sannsynligvis føre til at færre gamle IPA-kontrakter konverteres til nye avtaler enn ellers.

Disse medlemmene foreslår derfor en annen utforming av lovutkastet § 2-8 annet ledd enn flertallet.

6.3 Særlig om innskuddspensjonsavtaler

6.3.1 Almennelige regler

En innskuddspensjonsavtale fastsetter størrelsen på de innskudd som skal betales inn til oppbygging av alderspensjonskapital. Pensjonsytelsene som kommer til utbetaling i henhold til en slik avtale vil bero på pensjonskapitalens størrelse ved pensjonsalder. Det vil si at kundens innskudd og den avkastning som er oppnådd på forvaltning av innskud-

dene i løpet av årene frem til nådd pensjonsalder, vil være avgjørende for størrelsen på pensjonsytelsene.

Innskuddspensjonsavtaler kan inngås med livsforsikringsselskap, pensjonsforetak, bank og forvaltningsselskap for verdipapirfond, se ovenfor avsnitt 6.2.2. Det er ikke knyttet biometrisk risiko til alderspensjonskapitalen, og retten til utbetaling fra pensjonsinstitusjonen faller ikke bort ved kundens død, jf. lovutkastet § 2-8. Dette gjelder også innskuddspensjonsavtaler med forsikringselement i livsforsikringsselskaper, for eksempel med forsikringselement i form av innskuddsfratak ved uførhet. Som innskuddspensjonsavtaler regnes således også kapitaliseringsprodukter i livsforsikringsselskap der det ikke er knyttet noen dødelighetsarv til produktet. Dette er produkter som omfattes av forskrift 18. september 1995 nr. 797 om inndeling i forsikringsklasser som grunnlag for konsesjonstilbeding § 1 VI «kapitaliseringsprodukter». For å unngå misforståelse er dette presisert i lovutkastet.

Innskuddspensjonsavtaler atskiller seg på vesentlige punkter fra pensjonsforsikringsavtaler, blant annet fordi det er knyttet biometrisk risiko til rettighetene etter pensjonsforsikringsavtaler. Lovutkastet er derfor utformet slik at det foreslås særskilte regler for hver av de to typene avtaler. Reglene for innskuddspensjonsavtalene er inntatt i lovutkastet kapittel 2, se nedenfor kapittel 11. Ved utformingen av utkastet til lovregler er det tatt hensyn til at forsikringsavtaleloven ikke gjelder for innskuddspensjonsavtaler. For pensjonsforsikringsavtaler finnes det regler i forsikringsavtaleloven både hva gjelder formkrav, opplysningsplikter, krav til avtalenes innhold osv., og loven inneholder også regler om avbrudd mv. av pensjonsforsikringsavtalene i innbetalingsperioden. Lovgivningen inneholder imidlertid ikke tilsvarende regler for innskuddspensjonsavtaler. For kollektive innskuddspensjonsordninger er det derfor gitt nærmere regler i forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon. Forskriften har blant annet regler om innholdet i regelverket for pensjonsordningen og fastsettelse av pristariffer mv. *Banklovkommissjonen* foreslår at dette systemet i hovedsak følges opp i regelverket for innskuddspensjonsavtaler etter den nye loven om individuelle pensjonsavtaler.

Det foreslås for det første at det inntas krav i loven om at innskuddspensjonsavtalen skal inngås skriftlig, samt minstekrav til innholdet i avtalen. Innskuddspensjonsavtaler må minst angi hvilke ytelser den skal omfatte og hvilke innskudd kunden forplikter seg til å betale, samt i tilfelle premie

knyttet til innskuddsfritak eller andre risikoytelser som knyttes til innskuddspensjonsavtalen. Forsikringsselskapet vil i medhold av forsikringsloven kunne ha adgang til å endre premien for innskuddsfritak, noe det i tilfelle må opplyses om i avtalen.

Kundens plikt til innbetaling av innskudd skal etter lovutkastet fastsettes i en innskuddsplan som angir hvilke årlige innbetalinger kunden skal foreta. Etter *Banklovkommisjonen*s oppfatning er det en grunnleggende tanke ved etablering av et system for skattestimulerte individuelle pensjonsavtaler, at ordningen skal stimulere til årlig og langsiktig oppsparing av kapital til bruk ved pensjonsalder. Årlige innbetalinger er også det system som er valgt i innskuddspensjonsloven. Selv om man ønsker å stimulere til årlig og langsiktig oppsparing vil det imidlertid kunne oppstå uforutsette forhold i kundens økonomi som kan gjøre det vanskelig å følge opp innskuddsplanen. Det er derfor behov for å bygge inn fleksibilitet i lovgivningen på dette punkt. Det foreslås at dette gjøres på tre ulike måter. For det første foreslås det at det tas inn en tilsvarende bestemmelse som i innskuddspensjonsloven § 5-1 annet ledd som åpner for at det i innskuddsplanen kan fastsettes at innskuddet kan variere med 25 prosent høyere eller lavere beløp enn det som er fastsatt i innskuddsplanen, uten at dette krever endring av innskuddsplanen. Forutsetningen for at det kan innbetales høyere beløp enn opprinnelig angitt i innskuddsplanen, vil selvfølgelig være at dette beløpet fortsatt ligger innenfor rammen for fradrag i den skattepliktige inntekt. Videre vil kunden kunne kreve endring av innskuddsplanen slik at planen er tilpasset de midler kunden har tilgjengelig til dette formål. *Banklovkommisjonen* ser videre at det kan være behov for at kunden kan la være å innbetale innskudd til innskuddspensjonsavtalen i en periode uten at dette medfører at innskuddspensjonsavtalen går til opphør og det må utstedes pensjonskapitalbevis. Det foreslås at dette skal kunne skje ved at kunden gir institusjonen melding om at det ikke vil bli innbetalt innskudd i en bestemt periode. Dersom det er knyttet forsikringer til innskuddspensjonsavtalen, må risikopremien for disse fortsatt innbetales.

For de aller fleste kunder vil det være vanskelig å vite størrelsen på de pensjonsytelser som avtalen vil kunne resultere i ved nådd pensjonsalder. Samtidig er dette vesentlig informasjon for kunden, både ved avtaleslutningen og vurdert i forhold til hva kunden vil ha av inntekt ved nådd pensjonsalder. Det foreslås derfor at institusjonen skal gi kunden eksempler på hva ulike innskuddsnivå vil kunne gi i antatt pensjonskapital ved pensjonsal-

der. Dette vil selvfølgelig bero på hvilke forutsetninger man gjør for avkastning i perioden, men *Banklovkommisjonen* mener likevel at slike eksempler vil kunne gi kunden viktig informasjon. Forutsetningene for eksemplene må imidlertid gjøres klart for kunden, se også nedenfor avsnitt 6.5.3.

I innskuddspensjonsavtalen bør institusjonen videre opplyse hvilke vederlag og kostnader som kreves knyttet til administrasjon av avtalen og forvaltning av pensjonskapitalen. I lovutkastet angis nærmere krav til hvilke opplysninger om dette som skal inntas i avtalen, utformet i samsvar med tilsvarende regler i forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon § 5. Kostnader knyttet til årets innskudd og årlig administrasjon av pensjonsavtalen vil omfattes av rammen for fradrag i skattepliktig inntekt. Årlige kostnader knyttet til forvaltning av den pensjonskapitalen som er oppbygd gjennom tidligere års innskudd og tilført avkastning i tidligere år, vil derimot ikke omfattes av fradragssammenheng i skattepliktig inntekt. Etter hvert som pensjonskapitalen øker over årene, vil denne type årlige forvaltningskostnader kunne utgjøre beløp som – hvis de skulle dekkes innenfor fradragssammenheng – ville redusere mulighetene til skattestimulerte pensjonsavtaler. Disse kostnadene vil fremgå som fradragsposter i kontoutskriften og reelt komme til fradrag i årlig bruttoavkastning, se nedenfor avsnitt 6.5.3. Det er imidlertid viktig at disse kostnadene gjøres synlig for kunden i innskuddspensjonsavtalen slik at nettoavkastningen fremgår. Når det gjelder nærmere avtale for hvordan pensjonskapitalen skal forvaltes, vises det til drøftelsene nedenfor i avsnitt 6.5.1.

Vesentlige elementer i en individuell innskuddspensjonsavtale vil være når pensjonskapitalen kan komme til utbetaling og hvordan denne utbetalingen skal skje. Det vises til drøftelsene foran i avsnitt 6.2.3. I tråd med anmodningen i mandatet om at vilkårene for utbetaling av ytelser, herunder utbetalingsperiodens lengde og utbetalingsperiodens start, i størst mulig utstrekning skal være de samme som for tilsvarende ytelser etter foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven, har *Banklovkommisjonen* valgt å legge til grunn en laveste pensjonsalder på 67 år i innskuddspensjonsavtaler, det vil si den samme som i nåværende folketrygd. Av hensyn til de som ønsker å stå lengre i arbeidslivet, bør høyere pensjonsalder kunne avtales. Innenfor en del yrker er det i lovregulerte tjenestepensjonsordninger etablert særlige alderspensjonsgrenser, som innebærer at arbeidstakerne i disse yrkene kan gå av med

rett til alderspensjon på et tidligere tidspunkt enn 67 år. For å skape samsvar mellom pensjonsalderen i den tjenstepensjonsordning kunden er medlem av og den individuelle pensjonsavtalen, foreslås det en adgang til å avtale at pensjonsalderen skal være den samme som i tjenstepensjonsordningen, og den foreslåtte regel omfatter også tilfelle hvor pensjonsalderen i tjenstepensjonsordningen vil være bestemt av regler om særaldersgrenser. Forutsetningen er at kunden er medlem av en lovregulert tjenstepensjonsordning, det vil si privat tjenstepensjonsordning etablert innenfor reglene fastsatt i foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven, kommunal tjenstepensjonsordning som omfattes av forsikringsloven kapittel 10, eller tjenstepensjonsordning som omfattes av Statens Pensjonskasse enten i medhold av lov om Statens Pensjonskasse eller annen særskilt lovgivning. Det samme gjelder andre tjenstepensjonsordninger som er særskilt regulert i lov, for eksempel sykepleierordningen. Dersom kunden senere slutter i sin stilling og dette medfører bortfall av særaldersgrensen, foreslås det at ny pensjonsalder må fastsettes ved avtale på grunnlag av de alminnelige regler om pensjonsalder i tjenstepensjonsordningen.

Når det gjelder bruk av alderspensjonskapital på utbetalingstidspunktet, foreslår *Banklovkommissjonen* at man følger prinsippet i innskuddspensjonsloven om utstedelse av pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon. Systemet med utstedelse av pensjonskapitalbevis er det samme som i innskuddspensjonsloven. Dette innebærer blant annet at kunden vil kunne velge mellom forvaltning av pensjonskapitalen i pensjonsforsikringsavtale eller spareavtale i utbetalingstiden. En pensjonsforsikringsavtale skal i tilfelle inngås i samsvar med reglene om pensjonsforsikringsavtaler i lovutkastet kapittel 3.

For å ta hensyn til de som avslutter sitt arbeidsforhold før vanlig pensjonsalder, for eksempel i henhold til AFP-avtale, foreslår *Banklovkommissjonen* at kunden skal ha en rett til å kreve utstedelse av pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende pensjon fra fylte 62 år. Et slikt uttak før pensjonsalder er imidlertid avhengig av at vedkommende avslutter sitt arbeidsforhold før nådd pensjonsalder. For å ta hensyn til en eventuell innføring av fleksibel pensjonsalder i folketrygden, foreslås det videre at kunden skal ha rett til å kreve utstedelse av pensjonskapitalbeviset før fylte 67 år dersom kunden da har rett til alderspensjon fra folketrygden.

Dersom innskuddspensjonsavtalen ikke omfatter forsikring av uføreytelser utover innskuddsfri-

taket ved uførhet, vil en kunde kunne ha behov for tilgang til den oppsparte pensjonskapitalen dersom han blir ufør før nådd pensjonsalder. Vanligvis vil en slik situasjon omgående også få alvorlige økonomiske virkninger for kunden. Det er da et spørsmål om det bør åpnes adgang for en omgjøring av pensjonskapitalen til pensjonskapitalbevis slik at denne kan komme til utbetaling under uførheten. Dette vil kunne gi kundene en vesentlig sosial sikkerhet hvis uførhet oppstår og vedkommende helt eller i vesentlig grad mister arbeidsinntekt. *Banklovkommissjonen* mener at en slik ordning vil kunne gi en betydelig økning i den enkeltes sosiale sikkerhet i tilfelle uførhet, og foreslår derfor at kunder som blir uføre, og som får rett til uføreytelser fra folketrygden, skal kunne kreve at institusjonen utsteder pensjonskapitalbevis ut fra den pensjonskapital som er opptjent frem til dette tidspunktet. Kravet om at vedkommende skal ha rett til uføreytelser fra folketrygden innebærer at det må foreligge en uførhet på mer enn 50 prosent. Pensjonskapitalbeviset skal gi rett til årlig ytelse som fastsettes i samsvar med den uføregraden som foreligger, og utbetaling skal skje så lenge vedkommende har rett til uføreytelser fra folketrygden og så lenge pensjonskapitalen rekker. Det vises til lovutkastet § 2-5 annet ledd. Eventuell gjenværende kapital skal anvendes til alderspensjon. Kapital som eventuelt bygges opp ved innbetalinger som følge av innskuddsfritak ved uførhet skal imidlertid anvendes til ny alderspensjonskapital.

Adgangen til å anvende muligheten i lovutkastet § 2-5 annet ledd vil bare gjelde dersom innskuddspensjonsavtalen ikke omfatter forsikring av uføreytelser. Dersom avtalen omfatter slike ytelser vil kunden allerede ha den nødvendige sosiale sikkerhet ved de risikoytelser som vil komme til utbetaling i medhold av forsikringen.

I foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven er minste utbetalingstid for alderspensjonskapitalen satt til 10 år. Ved en pensjonsalder på 67 år vil dette si at alderspensjonen skal løpe til 77 år. Dersom pensjonsalderen er lavere enn 67 år i overensstemmelse med særaldersgrenser medfører en 10 års utbetalingstid at alderspensjonen vil opphøre før 77 år, kanskje så tidlig som 70 år for enkelte stillinger. Etter *Banklovkommissjonens* vurdering vil dette være uheldig i forhold til en individuell pensjonsavtale. *Banklovkommissjonen* foreslår derfor i lovutkastet at alderspensjonen skal utbetales minst frem til kunden fyller 77 år. Dette vil for de aller fleste innebære en utbetalingstid på minst 10 år i samsvar med det som gjelder i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven. For de som har en lavere pensjonsalder i samsvar med en

særaldersgrense i en tjenestepensjonsordning, og har valgt å bruke denne også i den individuelle pensjonsavtalen, vil dette derimot innebære en lengre utbetalingstid. Dette må legges til grunn ved beregningen av størrelsen av de årlige pensjonsytelser, men det kan avtales at pensjonsytelsen skal settes ned etter 10 år eller senere. Det foreslås også unntak for tilfeller der den oppbygde pensjonskapitalen er liten og medfører at de årlige utbetalinger vil bli mindre enn 20 prosent av folketrygdens grunnbeløp. Utgangspunktet for disse reglene er at for mange vil behovet for inntekter være størst i den første perioden som alderspensjonist.

Som nevnt foran i avsnitt 6.2.3 er *Banklovkommissjonen* av den oppfatning at kunden bør kunne bruke den individuelle pensjonsavtalen til å sikre seg at det ikke blir for store svingninger i inntekten som pensjonist. Det foreslås derfor i lovutkastet at det kan avtales en høyere pensjonsalder enn 67 år, dersom kunden ønsker dette. Ved nådd pensjonsalder kan det videre avtales at utbetalingene skal utskytes helt eller delvis til et senere tidspunkt. Dette innebærer at kunden kan velge å la alderspensjonen komme til utbetaling på et tidspunkt da for eksempel utbetalingene fra en tjenestepensjonsordning opphører, eller at utbetalingene øker fra det samme tidspunktet. Etter *Banklovkommisjonens* vurdering skaper dette en viktig fleksibilitet for kunden samtidig som det kan bidra til at flere velger å stå lengre i arbeid, dersom dette er en mulighet.

Dersom kunden dør før nådd pensjonsalder, foreslås det at pensjonskapitalen skal komme til utbetaling i form av barnepensjon eller i tilfelle pensjon til ektefelle, samboer eller registrert partner i samsvar med det som gjelder for innskuddspensjonsordninger. Lovutkastet bygger her på opplegget i innskuddspensjonsloven § 7-4. Dersom kunden ikke etterlater seg barn, ektefelle, registrert partner eller samboer, skal kapitalen utbetales til dødsboet i form av et engangsbeløp. Kunden har i slike tilfeller, i samsvar med arvelovens alminnelige regler, adgang til å regulere forholdet rundt fordelingen av pensjonskapitalen ved testament. Se omtale ovenfor i avsnitt 6.2.6.

Dersom kunden ikke lenger finner å kunne videreføre avtalen eller ikke betaler inn innskudd som avtalt, avbrytes innskuddspensjonsavtalen. Melder kunden fra om at vedkommende ønsker å avbryte avtaleforholdet eller ikke innbetaler det forfalte innskudd tross varsel om innbetaling fra institusjonen, skal pensjonskapitalbevis utstedes. Systemet med pensjonskapitalbevis er også her det samme som i innskuddspensjonsloven. Dersom

det også er knyttet livsforsikringer til innskuddspensjonsavtalen, vil det måtte utstedes forsikringsbevis etter forsikringsavtalelovens regler, med mindre forsikringene er rene risikoforsikringer. Det foreslås at de samme systemer for varsling om forfalt innbetaling som er brukt i forsikringsavtaleloven § 14-2 anvendes i loven her. Pensjonskapitalbeviset som utstedes ved avbrudd av innskuddspensjonsavtalen vil gi rett til utbetaling etter de generelle regler om utbetaling av pensjon.

6.3.2 Samordning med andre pensjonsrettigheter

I avsnitt 6.2.4 gir *Banklovkommisjonen* uttrykk for at det vil være en fordel om en kundes pensjonsrettigheter samles til en konsolidert ytelse der dette er mulig. Kundens pensjonsrettslige situasjon på det tidspunkt pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon kan kreves utstedt, kan variere en god del. Pensjonskapitalbevis utgjør et eget rettsforhold mellom pensjonsinstitusjonen og innehaveren av pensjonskapitalbeviset, jf. innskuddspensjonsloven § 6-2, men det vil likevel som regel være en fordel for kunden å få konsolidert sine pensjonsrettigheter under de ulike avtalene.

Dersom en arbeidstaker har pensjonskapitalbevis fra flere innskuddspensjonsordninger åpner innskuddspensjonsloven § 6-4 for at en arbeidstaker kan kreve at pensjonskapital knyttet til flere alderspensjonskontoer i samme pensjonsinstitusjon kan bli slått sammen og at nytt pensjonskapitalbevis utstedes, og dette gjelder også etter flytting av pensjonskapitalbevis fra en institusjon til en annen for å få til slik sammenslåing. Disse reglene gjelder imidlertid ikke i forhold til pensjonskapitalbevis som etter regelverket for tjenestepensjonsordningen skal forvaltes som pensjonsforsikring i utbetalingstiden.

Ut fra dette mener *Banklovkommisjonen* at en kunde normalt bør kunne kreve at pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon utstedt under den nye individuelle pensjonsordningen, slås sammen med kundens øvrige pensjonskapitalbevis med rett til utbetaling av alderspensjon, uavhengig av om disse har sitt grunnlag i en individuell innskuddspensjonsavtale eller i en innskuddspensjonsordning. Som påpekt ovenfor i avsnitt 6.2.4 vil slik samordning – eller sanering av antallet enkeltkontrakter – kunne gi kostnadsbesparelser både for kunder og institusjoner ved at samlet alderspensjonskapital blir underlagt felles forvaltning og ved at det foretas samlet utbetaling av pensjonsytelsen til kunden. Dette gjelder uav-

hengig av om kunden deretter inngår avtale om at det nye pensjonskapitalbeviset for samlet pensjonskapital i utbetalingstiden skal forvaltes i henhold til spareavtale eller pensjonsforsikringsavtale, jf. lovutkastet § 2-6 annet ledd. En slik sammenslåing av pensjonskapitalbevis vil imidlertid ikke kunne omfatte pensjonskapitalbevis utstedt under en innskuddspensjonsordning med regelverk som fastsetter at pensjonskapitalbevis i utbetalingstiden skal konverteres til pensjonsforsikring, jf. innskuddspensjonsloven § 7-3 første ledd bokstav b. Slike pensjonskapitalbevis kan bare benyttes på den måte regelverket for innskuddspensjonsordningen angir. Har imidlertid kunden en pensjonsforsikringsavtale etablert i samsvar med slik bestemmelse i regelverket, kan det likevel foretas samordning av pensjonsrettigheter ved at kunden benytter et annet pensjonskapitalbevis som engangspremie for tillegg til alderspensjonen etter denne pensjonsforsikringsavtalen, jf. lovutkastet § 2-6 tredje ledd. Forsikringstekniske forhold tilsier imidlertid at en slik utvidelse av pensjonsforsikringsforholdet er betinget av samtykke fra livsforsikringsselskapet.

Det kan videre tenkes at kunden har fripolise utgått fra en ytelsesbasert foretakspensjonsordning som vedkommende tidligere har vært medlem av. En fripolise er, på samme måte som pensjonskapitalbevis, et individuelt rettsforhold mellom fripoliseinnehaveren og livsforsikringsselskapet. En samordning av pensjonsrettigheter kan her tenkes skje ved at kunden gis adgang til å benytte pensjonskapitalbevis utstedt i henhold til lovreglene for den nye individuelle pensjonsordningen som engangspremie for tillegg til alderspensjonen etter fripolisen, det vil si til å kjøpe seg alderspensjonsytelser på samme grunnlag som fripolisen. Etter *Banklovkommisjonens* oppfatning bør det være mulig for kunden å anvende pensjonskapitalbevis som omfattes av reglene i lovutkastet §§ 2-5 og 2-6 i tillegg til alderspensjonsytelsen etter en fripolise. Dette følger i og for seg allerede av hovedregelen i lovutkastet § 2-6 første ledd, hvorefter kunden kan bestemme at pensjonskapitalbeviset i utbetalingsperioden skal forvaltes som pensjonsforsikringsavtale fordi det der ikke stilles særskilte krav til innholdet av forsikringsavtalen. En slik utvidelse av fripolisen vil imidlertid forutsette samtykke fra pensjonsinstitusjonen som har utstedt fripolisen, og dermed også en avklaring av hvilket vederlag selskapet vil betinge seg, jf. utkastet § 2-6 tredje ledd.

Det kan videre oppstå spørsmål om kunden skal kunne anvende pensjonskapitalbeviset utstedt på grunnlag av den individuelle innskuddspen-

sjonsavtalen som engangspremie for tillegg til alderspensjonsytelse fra en ytelsesbasert tjenestepensjonsordning. Slike alderspensjonsytelser er ikke et helt eget rettsforhold mellom medlemmet og livsforsikringsselskapet, løserevet fra kollektivavtalen, og står derfor i en noe annen stilling enn retten til alderspensjon i henhold til en fripolise. Etter foretakspensjonsloven § 8-5 annet ledd skal således overskudd på premiereserve knyttet til pensjoner under utbetaling tilføres pensjonistenes overskuddsfond. Overskuddsfondet skal benyttes til engangspremie for tillegg til de alderspensjoner som utbetales under tjenestepensjonsordningen. Tillegget skal beregnes med utgangspunkt i den pensjon som det enkelte medlem har rett til, jf. foretakspensjonsloven § 5-10. Disse forhold skaper komplikasjoner og gjør det vanskelig å få gjennomført samordning av rettigheter etter individuelle og kollektive pensjonsavtaler. Tilsvarende gjelder i forhold til pensjonsrettigheter som utspringer av kommunale pensjonsordninger der arbeidsgiver er forpliktet til å G-regulere den løpende alderspensjonen både for tidligere medlemmer av pensjonsordningen og for de som er medlemmer av pensjonsordningen helt frem til pensjonsalder. *Banklovkommisjonen* har derfor kommet til at det ikke nå bør åpnes adgang til bruk av pensjonskapitalbevis utgått fra individuelle innskuddspensjonsavtaler til å sikre økte ytelser fra de kollektive ytelsesbaserte pensjonsordningene. Et livsforsikringsselskap kan imidlertid etter avtale med kunden samordne selve utbetalingene av pensjonsytelser fra en individuell pensjonsavtale og alderspensjonsytelsen fra den ytelsesbaserte tjenestepensjonsordningen.

6.4 Særlig om pensjonsforsikringsavtaler

6.4.1 Almennelige regler

En pensjonsforsikringsavtale kjennetegnes av at pensjonskapital ikke vil komme til utbetaling dersom kunden dør, verken i form av årlige utbetalinger, etterlattepensjoner eller ved engangsutbetaling til dødsboet. Ved kundens død bortfaller retten til pensjonskapitalen. Denne kapitalen vil i stedet komme forsikringskollektivet til gode i form av dødelighetsarv. Motstykket er at livsforsikringsselskapet ut fra tilgjengelig statistikk foretar en beregning av omfanget av de forsikringsforpliktelser som vil falle bort som følge av at forsikrede personer dør, og på forhånd gjør et visst fradrag i den premie som ellers skulle vært innbetalt for de forsikringer det gjelder.

Som nevnt ovenfor i avsnitt 6.3.1 er individuelle livsforsikringsavtaler underlagt reglene i forsikringsavtaleloven Del B. Det er derfor ikke behov for i en lov om en ny individuell pensjonsordning å omhandle forhold vedrørende pensjonsforsikringsavtaler som allerede er dekket av forsikringsavtalelovens regler. For pensjonsforsikringsavtaler inneholder derfor lovutkastet kapittel 3 først og fremst bestemmelser som kommer i tillegg til eller – i enkelte tilfelle – avviker fra reglene i forsikringsavtaleloven. På denne bakgrunn begrenser utkastet seg til å kreve at pensjonsforsikringsavtalen skal angi hvilke ytelser som skal omfattes og vilkårene for utbetaling, samt hvilke premier og vederlag for tjenester som kunden skal betale. I pensjonsforsikringsavtaler uten investeringsvalg, vil alderspensjonsytelsene være kontraktsfastsatte ut fra det premieberegningss grunnlag som livsforsikringsselskapet benytter. Dersom pensjonskapitalen skal forvaltes i egen investeringsportefølje med investeringsvalg for kunden i perioden frem til utbetaling, vil derimot årlige alderspensjonsytelser beregnes ut fra den verdi investeringsporteføljen – pensjonskapitalen – har på det tidspunkt utbetaling skal skje. Etter lovutkastet § 3-4 skal da ytelsesperiodens lengde bestemmes ut fra samme regler som de som er foreslått for beregningen av pensjonsytelsene i henhold til innskuddspensjonsavtaler, se foran i avsnitt 6.3.1.

Når det gjelder regulering av pensjonsalder og utbetaling av pensjonsytelser, foreslås det tilsvarende regler som for innskuddspensjonsavtaler, jf. lovutkastet §§ 3-2, 3-3 og 3-4 og drøftelsene ovenfor i avsnitt 6.2.3 og 6.3.1. Det foreslås på samme måte som for innskuddspensjonsavtaler, at alderspensjon skal kunne kreves utbetalt fra fylte 62 år. I slike tilfeller kan det avtales at pensjonen skal settes ned fra fylte 67 år, men ikke med mer enn 50 prosent. Kunden skal videre ha rett til utbetaling fra det tidspunkt vedkommende har rett til alderspensjon fra folketrygden. Alderspensjonen skal som utgangspunkt utbetales som en livsvarig ytelse, men det kan avtales at den skal opphøre ved fylte 77 år. På samme måte som for innskuddspensjonsavtaler kan det i stedet for opphør avtales at pensjonsytelsen i stedet skal bli lavere etter 10 år eller senere. Dersom kunden ønsker at alderspensjonen skal utbetales på et senere tidspunkt, kan det i avtalen fastsettes en høyere pensjonsalder enn 67 år, eller kunden kan ved nådd pensjonsalder be om at utbetaling utsettes helt eller delvis til et senere tidspunkt.

På samme måte som for innskuddspensjonsavtaler foreslås det også at det gjøres unntak for de tilfeller hvor årlige pensjonsytelser blir mindre enn

20 prosent av folketrygdens grunnbeløp. I disse tilfellene kan ytelsesperioden reduseres til årlig pensjonsytelse blir om lag 20 prosent av grunnbeløpet.

I tillegg til alderspensjon kan pensjonsforsikringsavtalen omfatte premiefritak ved uførhet. Det vises til drøftelsene ovenfor i avsnitt 6.2.6. Det kan også knyttes uføreytelser til pensjonsforsikringsavtalen. På samme måte som i foretakspensjonsloven foreslås det at uførepensjon kan komme til utbetaling ved en uføregrad på 20 prosent eller mer, jf. foretakspensjonsloven § 6-1 første ledd. Uførepensjonen skal svare til alderspensjonen eller utgjøre en fastsatt årlig ytelse som er nærmere angitt i avtalen, for eksempel et bestemt årlig beløp eller en del av alderspensjonen eller av kundens lønn på uføretidspunktet. Uføreytelser utbetales i samsvar med uføregraden så lenge uføregraden oppfyller vilkåret for uførepensjon, men ikke lengre enn til kunden får rett til alderspensjon, jf. lovutkastet § 3-6

Forsikring som dekker rett til uførepensjon medfører betydelige kostnader. Det foreslås derfor at også en pensjonsforsikringsavtale skal kunne omfatte uføredekning i form av årlig forsikring av risiko for uførhet i et livsforsikringsselskap. På samme måte som for innskuddspensjonsavtaler foreslås det at risikoforsikringen skal begrenses til uføreytelser for et fastsatt antall år, se lovutkastet § 3-6 tredje ledd. De nærmere vilkårene for risikodekningen ved uførhet må fastsettes på vanlig måte i den enkelte avtale innenfor lovens rammer. Som for innskuddspensjonsavtaler er utkastets regler her uten virkning for ettårige risikoforsikringer ved uførhet som gir rett til utbetaling i form av engangsbeløp. Det vises til avsnitt 6.3.1 ovenfor.

Som for innskuddspensjonsavtaler bør kunden kunne velge å la pensjonsforsikringsavtalen omfatte etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer eller barnepensjon, se ovenfor avsnitt 6.2.6. Siden oppbygd pensjonskapital i tilknytning til pensjonsforsikringsavtaler ikke kommer til utbetaling til de etterlatte ved kundens død, på samme måte som ved innskuddspensjonsavtaler, vil muligheten for å kunne sikre de etterlatte i form av etterlattepensjon innenfor den fastsatte skatteramme til enhver tid kunne være av betydning for mange kunder. Det følger imidlertid av lovutkastet § 1-3 første ledd at minst en tredjedel av det årlige tilskudd fra kunden skal gå til oppbygging av alderspensjonskapital.

Det er ikke behov for å ta inn særlige regler om avbrudd i tilknytning til pensjonsforsikringsavtaler da dette er regulert i forsikringsavtaleloven. I tilfelle endringer av pensjonsalder, ytelser eller lignende er det imidlertid tatt inn en bestemmelse i

lovutkastet om forsikringsteknisk omregning av pensjonsytelser, se lovutkastet § 3-9, sml. foretakspensjonsloven § 4-15 og forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47-23.

6.4.2 Samordning av pensjonsrettigheter

På det tidspunkt en individuell pensjonsforsikringsavtale gir kunden rett til utbetaling av alderspensjon, kan forholdet være at kunden også har rett til utbetaling av alderspensjon i henhold til annen individuell pensjonsforsikringsavtale. Det kan imidlertid også dreie seg om pensjonsrettigheter i henhold til en fripolise kunden har fra tidligere medlemskap i ytelsesbasert tjenstepensjonsordning, eller en individuell pensjonsforsikringsavtale inngått ved konvertering av pensjonskapitalbevis fra innskuddspensjonsordning i samsvar med innskuddspensjonsloven § 7-3 første ledd bokstav b. I slike tilfeller vil det, som nevnt ovenfor i avsnitt 6.2.4, etter *Banklovkommisjonens* oppfatning være en fordel om slike pensjonsrettigheter kan samordnes.

Banklovkommisjonen mener at loven bør åpne adgang til å foreta en sammenslåing av rettighetene etter slike individuelle pensjonsforsikringsavtaler, se lovutkastet § 3-10. Det må imidlertid i slike tilfeller foretas en forsikringsteknisk omregning av samlet alderspensjon på grunnlag av premiereservene for retten til alderspensjon i henhold til de avtaler som sammenslås. Prinsipielt vil dette være en omregningsordning som motsvarer den som det er lagt opp til i reglene i foretakspensjonsloven § 4-15 om sammenslåing av fripoliser og i omberegningsreglene i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47-23 og som ligger til grunn for lovutkastet § 3-9, se foran i avsnitt 6.4.1. Hovedsynspunktene er her at forsikringsteknisk kontantverdi skal være den samme før og etter omregningen, og at det ved omregningen skal kunne tas hensyn til endret risiko som følge av endring i beregningsmessige forutsetninger. I forhold til den nye individuelle pensjonsordningen oppstår særlige problemer i tilfelle hvor det knytter seg ulike utbetalingsperioder til de pensjonsforsikringsrettigheter som slås sammen. I lovutkastet § 3-10 annet ledd foreslås det at det i så fall skal legges til grunn at alderspensjonen minst skal løpe til fylte 77 år, men ikke i noe tilfelle opphøre før utløpet av den korteste av utbetalingsperiodene etter de avtaler som sammenslåingen gjelder. Når omregningen er foretatt, skal institusjonen utstede

nytt pensjonsforsikringsbevis på grunnlag av kundens samlede rettigheter.

Denne retten til sammenslåing gjelder i utgangspunktet både før nådd pensjonsalder og når fripolisen og pensjonsforsikringsavtalen gir rett til utbetaling på det tidspunktet krav om sammenslåing fremsettes. Det antas at adgangen til sammenslåing i slike tilfelle vil ha størst betydning ved nådd pensjonsalder eller når avtalene er kommet til utbetaling. Dersom pensjonsforsikringsavtalen blir avbrutt, kan imidlertid kunden ha en fordel av å få pensjonsforsikringsavtalen slått sammen med fripolisen så fort som mulig. Dette vil kunne gi en mer effektiv administrasjon av de opptjente pensjonsrettighetene.

Banklovkommisjonen mener at det nå ikke bør åpnes adgang til å slå sammen rettigheter etter individuelle pensjonsforsikringsavtaler med pensjonsrettigheter i henhold til ytelsesbaserte pensjonsordninger. Det vises for så vidt til bemerkningene foran i avsnitt 6.3.2.

6.5 Øvrige forhold

6.5.1 Forvaltning av pensjonskapital

Hvordan pensjonskapitalen knyttet til en individuell pensjonsavtale skal forvaltes, vil bero på avtalen mellom kunden og pensjonsinstitusjonen. Pensjonsinstitusjonen må påse at avtalen ligger innenfor de alminnelige rammer og regler for kapitalforvaltning som institusjonen er underlagt. For øvrig vil avtalen kunne endres.

For pensjonsforsikringsavtaler vil pensjonsytelsene være kontraktsfastsatt med mindre det er inngått avtale om forvaltning av pensjonskapitalen i egen investeringsportefølje med investeringsvalg. De to hovedmodellene for forvaltning som vil være aktuelle for slike individuelle avtaler er:

- alminnelig forvaltning, det vil si etter de regler for kapitalforvaltning som gjelder for pensjonsinstitusjonen, og
- forvaltning som særskilt investeringsportefølje knyttet til egen pensjonskonto og med rett til investeringsvalg for kunden, jf. lovutkastet § 3-1 tredje ledd.

For innskuddspensjonsavtaler blir pensjonsytelsene bestemt av innbetalte innskudd og oppnådd avkastning. Avkastningen ved forvaltningen av pensjonskapitalen i årene frem til nådd pensjonsalder vil da ha meget stor betydning for størrelsen av pensjonsytelsene som kan komme til utbetaling. I samsvar med dette er det i lovutkastet § 2-2 femte ledd foreslått at det i avtalen skal angis om institu-

sjonen påtar seg ansvar for hvilken avkastning som oppnås og i tilfelle størrelsen av den avkastningsrente som skal gjelde. *Banklovkommisjonen* forutsetter at en garantert rente kan avgrenses i tid, for eksempel til en periode av år, og at annen rentesats i tilfelle kan benyttes i senere perioder.

Ved alminnelig forvaltning er det vanlig at pensjonsinstitusjonen gir en viss garanti for det årlige resultatet av kapitalforvaltningen (avkastningsgaranti). Pensjonskapitalen blir da forvaltet av pensjonsinstitusjonen sammen med kapital knyttet til andre pensjonsavtaler. Den samlede avkastning fordeles årlig mellom avtalene etter størrelsen på pensjonskapitalen knyttet til de enkelte avtaler.

Skal pensjonskapitalen forvaltes i særskilt investeringsportefølje vil kunden selv kunne velge hvordan kapitalen skal plasseres og hvilken risiko vedkommende ønsker å ta. Normalt vil kunden kunne velge mellom ulike forhåndsdefinerte porteføljer med en forhåndsdefinert risikoprofil. Et friere valg av plassering av kapitalen vil ventelig gi kostnader som er uforholdsmessig høye i forhold til den oppsparte kapital som kan oppnås innenfor de skattemessige rammer som er satt. Det antas derfor at investeringsvalg knyttet til individuelle pensjonsavtaler i stor grad vil bli basert på de samme porteføljene og system for investeringsvalg som pensjonsinstitusjonene har bygget opp i forbindelse med innskuddspensjonsordninger. Dette vil bidra til å holde kostnadene ved særskilt investeringsportefølje for individuelle pensjonsavtaler nede på et så lavt nivå som mulig.

Kunden vil ved særskilt investeringsportefølje selv ha risikoen for verdifall i investeringsporteføljen i løpet av et år, og dermed for utviklingen av pensjonskapitalens størrelse. Ved avtale med pensjonsinstitusjonen kan det knyttes en viss avkastningsgaranti til porteføljen dersom pensjonsinstitusjonen innenfor de alminnelige virksomhetsreglene kan stille slik garanti. Slik garanti må kunden betale særskilt vederlag for, jf. forsikringsloven § 9-3 annet ledd bokstav c.

6.5.2 Flytting

I forsikringsloven kapittel 11 er det fastsatt regler om flytting mellom pensjonsinstitusjoner av blant annet foretakspensjonsordninger, innskuddspensjonsordninger og individuelle pensjonsavtaler, jf. forsikringsloven § 11-1. Regelen er gitt anvendelse for både forsikringsselskap, pensjonsforetak, banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond.

De nærmere regler for flytting av individuelle pensjonsavtaler er fastsatt i forsikringsloven § 11-14. Denne bestemmelsen er tilpasset det tidligere

IPA-systemet og individuelle livrenteforsikringer. I forholdet til utkastet her til ny individuell pensjonsordning vil en del av bestemmelsene i forsikringsloven § 11-14 ikke kunne komme til anvendelse. Dette gjelder blant annet fjerde ledd om bruk av og tilføring av midler til premiefond og femte ledd om underretning til begunstigede. I forhold til de nye individuelle pensjonsavtalene er bestemmelsen i forsikringsloven § 11-13 om flytting av fripolise og pensjonskapitalbevis bedre tilpasset den nye pensjonsordningen. Flytting har i forhold til den tidligere pensjonsinstitusjonen samme virkning som avbrudd av pensjonsavtalen. *Banklovkommisjonen* foreslår at reglene om flytting i forsikringsloven § 11-13 gis tilsvarende anvendelse for de nye individuelle pensjonsavtalene, både hva gjelder pensjonsforsikringsavtaler og innskuddspensjonsavtaler. Hva gjelder flytting av pensjonsforsikringsavtaler er det imidlertid behov for at forsikringsloven § 11-14 sjette ledd om seleksjonsfradrag også kommer til anvendelse. Lovutkastet § 1-5 reflekterer derfor dette.

Dersom tilknyttede risikoytelser tegnes som særskilt livsforsikringsavtale i form av en ren risikoforsikring med en forsikringstid på høyst ett år er ikke flyttereglene i forsikringsloven kapittel 11 godt tilpasset for disse. Flyttereglene i forsikringsavtaleloven § 12-3 som gir forsikringstaker rett til å si opp en ulykkes- eller sykeforsikring for flytting av forsikringen til annet selskap med en oppsigelsesfrist på minst én måned, vil være bedre tilpasset for risikoforsikringer av den type som det her er snakk om. *Banklovkommisjonen* foreslår derfor at forsikringsavtaleloven § 12-3 gis anvendelse på disse forsikringene.

I forsikringslovens regler om flytting og flytteren i forsikringsavtaleloven er det fastsatt ulike oppsigelsesfrister. I forsikringsloven er oppsigelsesfristen to måneder, mens den er på én måned i forsikringsavtaleloven. For å skape likhet mellom oppsigelsesfristene som gjelder for individuelle pensjonsavtaler uavhengig om forsikringen er tegnet som pensjonsforsikring eller som risikoforsikring med en forsikringstid på høyst ett år, foreslås det at oppsigelsesfristen for individuelle pensjonsavtaler settes til én måned. Dette vil legge forholdene best til rette for konkurranse mellom de ulike aktørene i markedet for individuell pensjon, samtidig som det sikrer lettest mulig gjennomføring av flyttingen.

6.5.3 Informasjon til kunden og kontoføring

Forsikringsavtaleloven Del B om personforsikringer inneholder en rekke bestemmelser om hvilken

informasjon selskapet skal gi til sine kunder og hvilke opplysninger som skal være inntatt i forsikringsavtalen. Disse reglene gjelder imidlertid bare forsikringsselskaper og avtaler som faller inn under forsikringsavtaleloven. Gjeldende lovgivning for andre pensjonsinstitusjoner inneholder ikke tilsvarende regler. For kollektive innskuddspensjonsordninger er slike regler tatt inn i forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon. Det er derfor behov for å innta regler om pensjonsinstitusjonens informasjonsplikt i utkastet til lov om individuelle pensjonsavtaler, slik at kunden sikres en viss minsteinformasjon uavhengig av hvilken pensjonsinstitusjon vedkommende velger.

For å sikre dokumentasjon på at den nødvendige informasjon er gitt kunden, foreslår *Banklovkommisjonen* at pensjonsinstitusjonen skal gi kunden opplysninger skriftlig før pensjonsavtalen inngås (se lovutkastet § 1-6). *Banklovkommisjonen* har lagt til grunn at det er av stor betydning at kunden får informasjon om følgende:

- opplysninger om binding av pensjonskapitalen i avtaleperioden,
- hvilke pensjonsytelser avtalen omfatter,
- reglene for utbetaling av ytelser, og
- skattereglene som gjelder for pensjonsavtalen.

Denne informasjonsplikten kommer i tillegg til den informasjonen som skal inntas i avtalen, og som er drøftet ovenfor i avsnitt 6.3.1 og 6.4.1.

Når det gjelder informasjon mens avtalen løper, vil det sentrale her være opplysninger om utviklingen av pensjonskapitalen. Det foreslås derfor at pensjonsinstitusjonen pålegges en plikt til å føre konto for hver enkelt pensjonsavtale som viser utviklingen av kontoen med hensyn til innbetalinger i form av innskudd/premie, avkastning, vederlag for dekning av risiko og kostnader til administrasjon av pensjonsavtalen og forvaltning av pensjonskapitalen. Forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon § 8 pålegger livsforsikringsselskapene å sende ut en kontoutskrift til kundene hvert år. En tilsvarende plikt foreslås gjort gjeldende for alle leverandører av individuelle pensjonsavtaler (se lovutkastet § 1-7). Det har imidlertid vært mulig å gjøre bestemmelsene noe enklere enn det som følger av forskrift 30. juni 2006 nr. 869 til forsikringsloven § 8-1.

Etter *Banklovkommisjonens* vurdering er det også viktig at kontoutskriften gir kunden informasjon som gjør at kunden har et grunnlag for å vurdere hvilke inntekter vedkommende vil kunne få ved nådd pensjonsalder. Det forelås derfor at kontoutskriften skal vedlegges oppdatert informasjon over utviklingen av alderspensjonskapitalen og pensjonsytelsene gitt ulike forutsetninger med hensyn til fremtidige innskudds- og premienivå og beregningsforutsetninger. Slik informasjon vil kunne gi kunden grunnlag for å vurdere effektiviteten i pensjonsoppsparingen og forholdet mellom pensjonsoppsparing og inntektsutvikling.

Kapittel 7

Individuelle pensjonsavtaler knyttet til kollektivordninger

7.1 Kan individuelle pensjonsavtaler knyttes til kollektivordninger?

Det er foran i avsnitt 6.2.1 påpekt at en meget stor del av de personer som må ventes å gjøre bruk av den nye individuelle pensjonsordningen, allerede vil være medlemmer av en kollektiv tjenestepensjonsordning. Etter gjennomføringen av lov om obligatorisk tjenestepensjon gjelder dette samtlige arbeidstakere i privat sektor, samt selvstendig næringsdrivende som ved endringer i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven er gitt anledning til å etablere slik pensjonsordning. I tillegg kommer arbeidstakere som omfattes av de fondsbaserte pensjonsordninger i kommunal sektor. Disse gruppene vil ventelig utgjøre en meget stor del av markedet for individuelle pensjonsavtaler. For slike grupper vil pensjonsrettighetene etter individuelle pensjonsavtaler komme i tillegg til pensjonsrettighetene etter tjenestepensjonsordningen. Dette aktualiserer spørsmålet om det bør åpnes for at personer som er medlemmer av slike tjenestepensjonsordninger, kan inngå individuell pensjonsavtale i tilknytning til tjenestepensjonsordningen. Dette vil i tilfelle muliggjøre en rasjonell samordning når det gjelder så vel oppbygging og forvaltning av pensjonskapital, som utbetaling av pensjonsytelser i henhold til de individuelle pensjonsavtalene og tjenestepensjonsordningen. Dette vil dessuten bidra til at kundene får bedre oversikt over samlede pensjonsrettigheter til enhver tid.

Dette spørsmålet vil imidlertid ikke være aktuelt for den store gruppen av statlige og andre offentlige ansatte som er medlemmer av Statens Pensjonskasse. Statens Pensjonskasse er ikke en fondsbasert pensjonsordning. Den nye individuelle pensjonsordningen derimot vil, på samme måte som andre tjenestepensjonsordninger enn Statens Pensjonskasse, være fondsbaserte pensjonsordninger, det vil si at pensjonsrettighetene sikres ved oppbygging av en pensjonskapital gjennom innbetalinger i løpet av den enkeltes yrkesaktive periode som, etter nådd pensjonsalder, sikrer og benyttes til utbetaling av pensjonsytelser. Lovtekniske og pensjonsrettslige forhold må følgelig

antas å være til hinder for slik samordning innenfor rammen av Statens Pensjonskasse. I alle tilfelle vil det være en krevende lovteknisk oppgave å utforme de regelverksendringer når det gjelder Statens Pensjonskasse, som i tilfelle vil være påkrevd for å muliggjøre tilknytning av individuelle pensjonsavtaler. *Banklovkommisjonen* kan ikke se at det innenfor den tidsramme som er gitt for utredningen, vil være mulig å utrede de spørsmål som her måtte oppstå. En legger derfor til grunn at gruppen av statlige og andre offentlig ansatte som er medlemmer av Statens Pensjonskasse vil være henvist til å gjøre bruk av den nye individuelle pensjonsordningen ved inngåelse av frittstående individuelle pensjonsavtaler.

Banklovkommisjonen legger stor vekt på at kostnadsnivået ved pensjonsavtaler i samsvar med den nye individuelle pensjonsordningen skal bli så lavt som mulig, noe som vil være til fordel, ikke bare for kundene, men også for pensjonsinstitusjonene og samfunnet for øvrig. Kostnadsnivået i det individuelle pensjonsmarked må nødvendigvis bli en god del høyere enn kostnadsnivået i kollektivmarkedet, noe også erfaringene viser. Det dreier seg her om håndtering av et meget betydelig antall enkeltkontrakter som hver for seg er små i forhold til en pensjonsinstitusjons samlede virksomhet, men som likevel hver for seg krever forholdsvis betydelig administrativ ressursinnsats fra pensjonsinstitusjonens side. Dette gjelder både ved selve avtaleslutningen og i innbetalings- og utbetalingsperioden. Det er imidlertid grunn til å anta at det ville kunne oppnås en del rasjonaliseringsgevinster – og kostnadsreduksjoner – dersom individuelle pensjonsavtaler kunne knyttes til den kollektive pensjonsordning som kundene allerede er medlemmer av. Selv om det må fastholdes at de individuelle pensjonsavtalene prinsipielt utgjør et eget rettsforhold i forhold til tjenestepensjonsordningen vil en, sett fra pensjonsinstitusjonens side, kunne oppnå visse stordriftsfordeler ved slik samordning. Områder som her utpeker seg, omfatter den løpende kommunikasjon mellom kunde og institusjon, herunder kontoutskrifter, kapitalforvaltningen og samordning av utbetaling av pensjonsytelser.

Forholdene burde ligge vel til rette for slik samordning i tilfelle hvor kunder som er medlem av en tjenestepensjonsordning etter innskuddspensjonsloven, ønsker å inngå innskuddspensjonsavtale. Det vil således også være mulig å slå sammen pensjonskapitalen etter de pensjonskapitalbevisene som utstedes, slik at samlet pensjonskapital undergis felles forvaltning i utbetalingsperioden, jf. lovutkastet § 4-3 annet ledd, jf. § 2-6 annet ledd. Det vil også være mulig å benytte pensjonskapitalbevis i henhold til en innskuddspensjonsavtale som engangspremie for tillegg til ytelser i henhold til pensjonsforsikringsavtale inngått ved konvertering av pensjonskapitalbevis utstedt av innskuddspensjonsordningen, jf. lovutkastet § 4-3 annet ledd, jf. § 2-6 tredje ledd. Se om disse forhold i bemerkningene i avsnitt 6.3.2.

Det vil ikke være like enkelt å oppnå tilsvarende samordningsfordeler dersom kunder som er medlemmer av ytelsesbaserte tjenestepensjonsordninger ønsker å inngå individuell pensjonsforsikringsavtale. Ytelsesbaserte tjenestepensjonsordninger er til dels forsikringsteknisk kompliserte produkter og er heller ikke standardiserte i samme grad som innskuddspensjonsordningene, blant annet fordi det er en god del variasjoner når det gjelder dekningsområde og beregningsgrunnlag. Individuelle pensjonsforsikringsavtaler, med egne ytelsesspekter og beregningsgrunnlag, lar seg ikke så lett innpasse innenfor et slikt system, og *Banklovkommisjonen* mener derfor at det ikke er behov for særlige regler for tilfelle hvor individuelle pensjonsforsikringsavtaler knyttes til en ytelsesbasert tjenestepensjonsordning. Derimot vil det være fullt mulig å knytte medlemmenes individuelle innskuddspensjonsavtaler til en ytelsesbasert tjenestepensjonsordning, jf. lovutkastet § 4-1. Ved nådd pensjonsalder vil det i så fall bli utstedt pensjonskapitalbevis som på vanlig måte kan forvaltes i utbetalingsperioden som spareavtale eller konverteres til pensjonsforsikring. I så fall vil det være mulig å oppnå samordningsgevinster i hovedsak på samme måte som ved tilknytning av innskuddspensjonsavtaler til en innskuddspensjonsordning, og også disse tilfellene vil være omfattet av lovutkastet § 4-3 annet ledd som gir reglene i § 2-6 annet og tredje ledd tilsvarende anvendelse. Reglene i foretakspensjonsloven § 8-5, jf. § 5-10, om disponeringen av overskudd av den del av pensjonsordningens midler som er premiereserve for løpende pensjoner, er imidlertid til hinder for at pensjonskapitalbeviset benyttes som engangspremie for tillegg til ytelsene fra tjenestepensjonsordningen, se foran i avsnitt 6.3.2. Dette er imidlertid ikke til hinder for samordning av utbetalingene av

ytelsene fra tjenestepensjonsordningen og den individuelle pensjonsordningen, uavhengig av om pensjonskapitalen forvaltes i spareavtale eller er konvertert til pensjonsforsikringsavtale, jf. lovutkastet § 4-3 tredje ledd.

Individuelle innskuddspensjonsavtaler som knyttes til en kollektiv innskuddspensjonsordning bør etter *Banklovkommisjonens* oppfatning omfatte forsikring av innskuddsfritak ved uførhet. Dette er det redegjort for foran i avsnitt 6.2.6, hvor det blant annet er vist til at det dermed oppnås parallellitet med det krav til innskudds- og premiefritak ved uførhet som følger av lov om obligatorisk tjenestepensjon. Ved kollektive ytelsesbaserte tjenestepensjonsordninger vil det normalt allerede ligge en god uføredekning i form av uførepensjon som også omfatter premiefritak ved uførhet. *Banklovkommisjonen* har ikke sett at det i slike tilfeller er behov for å knytte innskuddsfritak til individuell oppsporing av pensjon som knyttes til en ytelsesbasert tjenestepensjonsordning.

For å kunne gi mulighet for å redusere kostnadene knyttet til tegning av innskuddsfritak knyttet til den individuelle pensjonsavtalen hvor dette kreves, foreslår *Banklovkommisjonen* at institusjonene gis adgang til å ta forbehold som nevnt i forsikringsavtaleloven § 19-10 første punktum, i stedet for å foreta en helsevurdering av kunden. Forsikringsavtaleloven § 19-10 første punktum fastsetter at et forsikringsselskap ved inngåelse av en kollektiv avtale kan ta forbehold om at selskapet ikke er ansvarlig for arbeidsuførhet som inntreer innen to år etter at selskapets ansvar begynte å løpe, og som skyldes sykdom som medlemmet hadde på dette tidspunktet og som det må antas at medlemmet kjente til. Etter *Banklovkommisjonens* vurdering bør forsikringsselskapet ha adgang til å ta tilsvarende forbehold ved innskuddsfritak knyttet til individuelle pensjonsavtaler. Dette vil gi forsikringsselskapet mulighet til å inngå avtaler uten å måtte foreta en helsevurdering.

En kunde bør etter *Banklovkommisjonens* oppfatning ikke ha adgang til å knytte individuell innskuddspensjonsavtale til en kollektiv tjenestepensjonsordning dersom denne er etablert i en institusjon hvis virksomhet er begrenset til kollektive pensjonsordninger. Denne begrensningen vil kunne få betydning i forhold til pensjonskasser, jf. forsikringsloven § 7-1. En rekke pensjonskasser – særlig mindre pensjonskasser – vil ut fra egne vurderinger begrense sin virksomhet på denne måten. Det følger imidlertid av forsikringsloven § 7-1 tredje ledd at en pensjonskasse med tillatelse til å drive virksomhet som regnes som livsforsikring vil kunne overta visse individuelle avtaler i tilknytning

til medlemmene i tjenstepensjonsordning etablert i pensjonskassen, men det kan i tillatelsen være fastsatt vilkår som begrenser denne adgangen, jf. forsikringsloven § 7-3 annet ledd. I samsvar med hovedregelen i lovutkastet § 1-2 annet ledd vil et slikt vilkår kunne være til hinder for at pensjonskassen overtar individuelle pensjonsforsikringsavtaler eller innskuddspensjonsavtaler som omfatter forsikring av innskuddsfritak ved uførhet. Pensjonskasser med tillatelse til å overta tjenstepensjonsordninger etter innskuddspensjonsloven, det vil si uten forsikringselement, vil derimot som tilknyttet virksomhet kunne overta individuelle innskuddspensjonsavtaler uten forsikring av innskuddsfritak ved uførhet på samme måte som banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond, jf. forsikringsloven § 7-1 tredje ledd første punktum, jf. § 1-4 tredje ledd.

7.2 Regler for individuelle pensjonsavtaler tilknyttet kollektivordninger

Individuelle innskuddspensjonsavtaler knyttet til kollektive tjenstepensjonsordninger vil prinsipielt utgjøre egne rettsforhold som vil være undergitt de alminnelige reglene for innskuddspensjonsavtaler i lovutkastet, med mindre annet er særskilt fastsatt, jf. lovutkastet § 4-1 tredje ledd. I samsvar med dette skal pensjonsinstitusjonen føre egen konto for innskuddspensjonsavtalen, jf. lovutkastet § 4-2 annet ledd, og kunden skal kunne flytte pensjonsavtalen til annen institusjon, jf. lovutkastet § 4-4 første ledd. En forutsetning for at det vil være mulig å oppnå samordningsgevinster er imidlertid blant annet at pensjonskapitalen forvaltes sammen med

tjenstepensjonsordningens midler, jf. lovutkastet § 4-2 første ledd, og kontoutskrift og annen kommunikasjon mellom institusjonen og kunden tilpasses de rutiner som benyttes i forhold til tjenstepensjonsordningen, jf. lovutkastet § 4-2 annet ledd. Det er også søkt å utforme lovutkastet slik at det vil kunne foretas samordning av utbetalingen av pensjonsytelser, se lovutkastet § 4-3 som er nærmere omtalt foran i avsnitt 7.1.

I utkastet § 4-2 er det lagt til grunn at kunden vil måtte svare vederlag for kapitalforvaltning og andre tjenester som institusjonen yter, men bare for så vidt vederlag for slike tjenester ikke allerede er inkludert i det vederlag institusjonen mottar fra pensjonsordningen. *Banklovkommisjonen* legger til grunn at det er de ekstra kostnadene som skal dekkes av kunden. Beregningen av vederlaget vil derfor kunne variere alt etter hvilke rutiner som benyttes av den enkelte institusjon i forhold til tjenstepensjonsordningen og hvilke stordriftsfordeler som vil kunne oppnås, for eksempel når det gjelder kapitalforvaltningen og i kommunikasjonen med kunden som medlem av pensjonsordningen.

Banklovkommisjonen antar at det er behov for en særlig regel om individuelle innskuddspensjonsavtalers stilling ved flytting av tjenstepensjonsordningen. En har kommet til at innskuddspensjonsavtalene i så fall bør behandles etter de regler i forsikringsloven § 11-11 som angir i hvilken utstrekning flytting av tjenstepensjonsordning også skal innebære flytting av individuelle pensjonsrettigheter som er knyttet til tjenstepensjonsordningen. Ved flytting av tjenstepensjonsordninger i privat sektor innebærer dette at innskuddspensjonsavtalene ikke følger med, med mindre den enkelte kunde krever det etter reglene i lovutkastet § 1-5.

Kapittel 8

Forholdet til eksisterende IPA-kontrakter

8.1 Endringene i skattelovgivningen

Stortinget har vedtatt å avvikle skattefavoriseringen av nye innskudd til individuelle pensjonsavtaler (IPA) med virkning fra og med 12. mai 2006 (se også avsnitt 1.1.2). Dette ble varslet i St.meld. nr. 2 (2005-2006) Revidert nasjonalbudsjett 2006, og deretter gjennomført ved endring av skatteloven § 6-47 og ved endringer i forskrift til skatteloven ved forskrift 2. februar 2007 nr. 126 med virkning for inntektsåret 2007. Tilsvarende endringer ble gjort for individuelle fortsettelsesforsikringer, som skattemessig har vært behandlet på samme måte som IPA-kontrakter.

Skattelovsendringene innebærer at retten til fradrag i skattepliktig inntekt for tilskudd til IPA-kontrakter ble opphevet med virkning fra og med 12. mai 2006, slik at innbetalinger på eksisterende kontrakter fra og med dette tidspunkt ikke vil gi rett til fradrag i skattepliktig inntekt. Samtidig ble det gitt en overgangsregel til skatteloven § 4-2 annet ledd hvorefter det ved fastsettelsen av skattepliktig formue skulle gjøres unntak for «rettigheter i henhold til avtale om individuell pensjonsforsikring eller pensjonsspareavtale etter skatteloven (IPA), når avtalen er inngått før 12. mai 2006». Om denne bestemmelsen, som er gitt virkning fra og med inntektsåret 2007, heter det i Innst. O. nr. 10 (2006-2007) side 11-12:

«Departementet foreslår at det gis en overgangsregel til skatteloven § 4-2 annet ledd om at rettigheter knyttet til fripoliser som er utstedt ved avviklingen av eksisterende IPA-kontrakter skal være unntatt fra formuesskatt. Formuesskattefritaket vil dermed fortsatt gjelde for allerede inngåtte IPA-avtaler. Dersom skattyter inngår ny kontrakt på tilsvarende vilkår etter forslaget til overgangsregel til skatteloven § 6-47 første ledd bokstav c, vil kun ny pensjonsforsikring være skattepliktig formue.»

Behandlingen av eksisterende pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA) er utførlig omtalt av Finansdepartementet i Ot.prp. nr. 1 (2006-2007) side 50, hvor det uttales:

«I St.meld. nr. 2 (2005-2006) er det varslet at eksisterende IPA-kontrakter videreføres etter samme regler som i dag, men uten fradragsrett. Det innebærer at eksisterende kontrakter fortsatt skal være unntatt for skatt på opptjent avkastning og formue, mens utbetalinger skattlegges som pensjonsinntekt. ...

Etter departementets syn er det ønskelig at de som har IPA-kontrakter skal kunne fortsette sparingen på samme type kontrakter som de har. Samtidig vil dagens regler for beskatning av utbetalinger fra IPA lede til dobbeltbeskatning av innbetalinger det ikke er gitt fradrag for. En ulik beskatning av utbetalinger alt etter som den stammer fra innbetalinger det er gitt fradrag for eller ikke, vil være komplisert. *Av skattek tekniske grunner foreslår departementet derfor en overgangsregel der eksisterende IPA-kontrakter avsluttes med hensyn til nye innbetalinger, og at det utstedes en fripolise. Samtidig gis forsikringstakerne en rett til å tegne en ny kontrakt på samme vilkår uten at det foretas noen ny helsevurdering.* I forbindelse med et slikt opphør av den eksisterende kontrakten og inngåelse av en ny kontrakt, kan det påløpe kostnader. Departementet foreslår at kundens eventuelle utgift til etablering av en ny kontrakt begrenses på samme måte som for flytting av individuell livsforsikring eller pensjonsforsikring i forskrift til forsikringsloven § 11-3. Dette innebærer at kundens gebyr for inngåelse av ny kontrakt begrenses til 200 kroner. Departementet foreslår at selskapene må varsle kundene om retten til å tegne ny forsikring, og at retten til å tegne ny forsikring må benyttes innen 31. juli 2007. Det vises til forslag til overgangsregler og endring av skatteloven § 12-2 bokstav c.

Kravene i skattelovforskriften § 6-47 vil bli videreført for fripolisene som utstedes i forbindelse med opphevelsen av fradragsretten for innbetalinger til IPA. *Når det gjelder nye kontrakter som avløser eksisterende IPA-kontrakter, må disse inngås på samme vilkår som den IPA-kontrakten den avløser. Det vil imidlertid ikke være knyttet skattefavorisering til disse kontraktene.* Etter departementets vurdering tilsier dette at det ikke bør gjelde særskilte skattemessige vilkår for disse kontraktene etter inngåelsen. Dette innebærer blant annet at skatte-

reglene ikke vil være til hinder for gjenkjøp eller endringer av disse kontraktene....

Når det vedtas en omlegging av beskatningen av IPA, kan det være mange som relativt nylig har opprettet IPA-kontrakter. For disse vil verdien av innstående på IPA-kontrakten være begrenset. Samtidig vil det kunne være mange år til midlene kommer til utbetaling. Midlene vil normalt være bundet til forsikringstakeren er 64 år, og skal deretter normalt utbetales over minst 10 år. Dette kan virke lite hensiktsmessig. For å begrense ulempene ved avviklingen av skattefavouriseringen av IPA foreslår departementet derfor at skattereglene endres slik at de ikke er til hinder for at eksisterende IPA-kontrakter med en gjenkjøpsverdi på under 2 G kan gjenkjøpes. Forsikringstakeren vil ha fått fradrag for innbetalinger på ordningen. Det foreslås derfor at utbetalinger ved slik gjenkjøp beskattes som pensjonsinntekt. Det vises til forslag til overgangsregler.

I tillegg til premie kan forsikringstakeren også ha fått fradrag for innbetalinger til premiefond. Premiefondet skal benyttes til hel eller delvis dekning av premie. Det foreslås at premiefondet overføres til ordningen og inngår i fripolisen.» (Uthevelser tilføyd her).

Flertallet i finanskomiteen sluttet seg til forslaget til endring av skatteloven § 6-47, men med unntak av Finansdepartementets forslag til overgangsregler for IPA-kontrakter. Flertallet viste til at et senere pensjonsforlik i Stortinget også kunne omfatte etablering av ny privat individuell pensjonssparing med skattefradrag, og til at «Retten til å spare i IPA-polisar ... blir videreført utan skattefordelar i 2007». På denne bakgrunn uttalte flertallet:

«Med disse utsiktene til ei mogleg framtidig, individuell ordning finn fleirtalet at overgangsreglane bør utformast i lys av dette. I staden for ei lovfesting av dei overgangsreglane om poli-seopphøyr, fripolisar og gjenkjøp etc. som ligg i lovutkastet i proposisjonen, foreslår flertalet at departementet får fullmakt til å gi slike overgangsreglar i forskrift. *Departementet kan då tilpasse innhaldet i slike reglar og iverksetjinga av dei til avklaringa av ei mogleg framtidig spa-reordning. ...*

Overgangsregel ved oppheving av skattelova § 6-47 første ledd bokstav c skal lyde:

'Departementet kan gi forskrift om opphør av individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven, og om at selskapet skal sørge for at det utstedes en fripolise som sikrer forsikringstakeren opptjente rettigheter etter avtalen. I forskriften kan forsikringstakeren gis rett til å tegne ny avtale uten å gi nye helseopplysninger,

og størrelsen på gebyr ved slik avtale kan fastsettes. I forskriften kan det også gis bestemmelser om gjenkjøp».

Dette er senere fulgt opp av departementet ved to nye overgangsregler i forskrift til skatteloven § 6-47, fastsatt ved forskrift 2. februar 2007 nr. 126. Den ene bestemmelsen er § 6-47-31 som gir regler om «Utbetaling av innstående midler», og den andre – § 6-47-32 – gir regler om «Rett til å inngå ny forsikringsavtale» (Uthevelser tilføyd her).

8.2 Pensjonsrettslige forhold

Forskrift til skatteloven § 6-47-31 gjelder IPA-kontrakter inngått før 12. mai 2006, og forutsetter at rettighetshaveren vil avslutte sin kontrakt som følge av skattelovsendringene. Adgangen til i så fall å kreve utbetaling av samlet verdi av midlene knyttet til IPA-kontrakter (for pensjonsforsikringsavtaler flytteverdien), gjelder bare individuelle pensjonsavtaler som etter kontoutskriften pr. 31. desember 2006 ikke har en verdi på mer enn 1,5 ganger folketrygdens grunnbeløp. I Finansdepartementets forslag til overgangsregler (som ikke ble vedtatt av Stortinget) var det forutsatt at retten til utbetaling gjaldt midler knyttet til pensjonsforsikringen pr. 12. mai 2006, og at krav måtte fremsettes innen 31. juli 2007, se Ot.prp. nr. 1 (2006-2007) side 190. Dersom flytteverdien til en pensjonsforsikringsavtale er på mer enn halvparten av folketrygdens grunnbeløp, har imidlertid institusjonen adgang til ved utbetalingen å gjøre et fradrag i de forsikringstekniske avsetninger som står i forhold til endringen av risiko, og i denne sammenhengen kan forsikringsselskapet kreve at rettighetshaveren fremlegger legeerklæring. Det er imidlertid opp til rettighetshaveren om vedkommende vil benytte adgangen til å få IPA-kontrakten avsluttet og midlene utbetalt. Et krav om utbetaling må fremsettes skriftlig innen 31. desember 2010. Retten til utbetaling etter § 6-47-31 gjelder både individuelle pensjonsforsikringsavtaler og individuelle pensjonsspareavtaler.

Alternativt kan rettighetshaveren etter en IPA-pensjonsforsikringsavtale videreføre IPA-sparingen ved å foreta innbetalinger etter 12. mai 2006 uten å få fradrag i skattepliktig inntekt, jf. Finansdepartementets bemerkninger i Ot.prp. nr. 1 (2006-2007) gjengitt foran i avsnitt 8.1. Som det fremgår av bemerkninger der, krever imidlertid skattetekniske hensyn at rettighetshaver som vil videreføre pensjonssparingen, må inngå «ny avtale på tilsvarende vilkår og med rett til samme ytelser som den

eksisterende pensjonsforsikringsavtalen uten å gi nye helseopplysninger». Finansdepartementet har senere i forskriftens § 6-47-32 gitt nærmere regler om retten til å inngå ny pensjonsforsikringsavtale på slike vilkår, og der er det fastsatt at rettighetshaveren i så fall må ha gitt melding til forsikringsselskapet innen 31. desember 2010.

Kravet om inngåelse av ny avtale innebærer at det vil bli etablert et skille som muliggjør forskjellig skattemessig behandling av eksisterende IPA-kontrakter og den pensjonssparing som videreføres på grunnlag av slike nye kontrakter. Det fremgår av overgangsregelen til skatteloven § 4-2 annet ledd, gjengitt foran i avsnitt 8.1, at den kapital som opparbeides ved innbetalinger under slike nye avtaler heller ikke vil være unntatt fra formuesbeskatning, men etter reglene om ikraftsetting av skattelovsendringene gjelder dette nye avtaler om fortsatt pensjonssparing inngått etter 5. oktober 2006. For øvrig trer endringen av skatteloven § 4-2 annet ledd i kraft med virkning for inntektsåret 2007. Midler knyttet til en eksisterende IPA-kontrakt pr. 31. desember 2006 vil således være unntatt fra formuesbeskatning for inntektsåret 2006, uavhengig av om innbetaling av premie for 2006 er foretatt før eller etter 12. mai 2006 og således om innbetalingen gir rett til inntektsfradrag eller ikke i 2006.

Banklovkommissjonen viser til at forskriftens § 6-47-32 ikke entydig angir at bestemmelsen gjelder en videreføring av pensjonssparing på grunnlag av en IPA-pensjonsforsikringsavtale, men på nytt skattemessig grunnlag. Med utgangspunkt i bemerkningene i Ot.prp. nr. 1 (2006-2007), gjengitt foran avsnitt 8.1, legger en imidlertid til grunn at § 6-47-32 må tolkes med denne begrensning. Det fremgår heller ikke av bestemmelsen – slik som av departementets bemerkninger i Ot.prp. nr. 1 (2006-2007) – at eksisterende IPA-kontrakter forutsettes avsluttet ved utstedelse av fripolise, og at den nye avtale således nærmest har karakter av en videreføring eller påbygging på denne, men på nytt skattemessig grunnlag. I Ot.prp. nr. 1 (2006-2007) var dessuten adgangen til å inngå ny pensjonsforsikringsavtale for videreføring av pensjonssparing på grunnlag av IPA-kontrakten, betinget av at rettighetshaveren ga forsikringsselskapet melding innen 31. juli 2007, ikke 31. desember 2010 som senere fastsatt i § 6-47-32. Det kan reises spørsmål om ikke denne bestemmelsen og fristen der – slik som flertallet i finanskomiteen forutsatte (foran avsnitt 8.1) – bør vurderes tilpasset til den nye individuelle pensjonsordningen, særlig det forhold at den nye ordningen skal være vedtatt og satt i kraft i løpet av 2008 med virkning for inntektsåret 2008.

Dersom rettighetshaveren verken benytter adgangen til utbetaling etter forskriftens § 6-47-31 eller retten til å inngå ny forsikringsavtale etter § 6-47-32, kan rettighetshaveren i og for seg gjøre bruk av sin rett etter forsikringsavtaleloven § 12-3 til når som helst å avbryte avtalen. Dersom rettighetshaveren ganske enkelt stopper videre innbetaling, vil kontrakten kunne bringes til opphør etter reglene i forsikringsavtaleloven §§ 14-2 og 14-3. I begge tilfeller vil rettighetshaveren ha allerede opptjente rettigheter i behold og rett til utbetaling av pensjon ved nådd pensjonsalder. I Ot.prp. nr. 1 (2006-2007) forutsetter Finansdepartementet at livsforsikrings-selskapet i så fall skal utstede forsikringsbevis («fripolise») for opptjente rettigheter. I denne sammenheng bør det merkes at reglene i forsikringsavtaleloven § 12-5, jf. § 12-10, og §§ 14-2 og 14-3 om gjenkjøp ikke vil gjelde for IPA-kontrakter, jf. forskrift til skatteloven § 6-47-7 første ledd hvorefter midler knyttet til individuelle pensjonsavtaler bare kan utbetales som pensjonsytelser. *Banklovkommissjonen* viser til at tilsvarende spørsmål også oppstår i forhold til eksisterende individuelle pensjonsspareavtaler, det vil si spørsmål om avbrudd og i tilfelle utstedelse av pensjonskapitalbevis for oppspart pensjonskapital som følge av endringene i skattelovgivningen.

8.3 Behovet for avklaring av pensjonsrettslige spørsmål

Etter *Banklovkommissjonens* oppfatning er det behov for en samlet avklaring av de pensjonsrettslige spørsmål som oppstår i forbindelse med endringene av den skattemessige behandling av individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA) som nå er vedtatt. Enkelte av disse spørsmålene er omhandlet i de overgangsregler som er inntatt i forskrift til skatteloven §§ 6-47-30 til 6-47-32, men en antar at det vil være behov for et noe mer utførlig regelverk, blant annet for å klarlegge forholdet mellom rettigheter etter eksisterende IPA-kontrakter og avtaler som omfattes av den nye individuelle pensjonsordningen og det regelverk som inngår i det lovutkastet som fremlegges i utredningen her. En må også regne med at et betydelig antall av IPA-kontraktene bringes til opphør i situasjoner som ikke omfattes av reglene om utbetaling av midler og inngåelse av ny forsikringsavtale i forskriftens §§ 6-47-31 og 6-47-32. I slike tilfeller oppstår det spørsmål blant annet om samordning med andre pensjonsrettigheter som tilkommer de enkelte kunder, jf. de generelle synspunkter foran i avsnitt 6.2.4. En viser i denne sammenheng til at Finans-

departementet i oppdraget til Banklovkommisjonen, gjengitt foran i avsnitt 1.2, uttaler:

«Det bes vurdert om det skal gis adgang til, i den grad kontraktspartene ønsker det og privatrettslige bindinger, for eksempel i forhold til tredjeperson, i kontrakten ikke er til hinder, om innstående på nåværende IPA-kontrakter skal kunne konverteres over til innstående på en ny kontrakt som oppfyller reglene i den lovgivning som foreslås for ny individuell ordning.»

Ut fra dette og bemerkningen foran i avsnitt 8.2 mener *Banklovkommisjonen* at det nå foreligger et behov for mer utførlige pensjonsrettslige regler om håndteringen av eksisterende individuelle pensjonsavtaler som omfattes av forskrift til skatteloven § 6-47 og som endringene i skattelovgivningen får virkning for, se lovutkastet kapittel 5. I denne sammenheng viser *Banklovkommisjonen* til at forskriftens §§ 6-47-30 til 6-47-32 ble fastsatt før det var inngått pensjonsforlik i Stortinget som omfattet etablering av en ny individuell pensjonsordning med skattegunstig behandling, samt til at opplegget for og det videre arbeid med en slik individuell pensjonsordning først ble konkretisert i Revidert nasjonalbudsjett 2007 (se foran i avsnitt 1.1.3 og 1.2). *Banklovkommisjonen* viser videre til at flertallet i finanskomiteen ikke sluttet seg til de overgangsregler som Finansdepartementet opprinnelig hadde knyttet til forslaget om å oppheve bestemmelsen i skatteloven § 6-47 første ledd bokstav c om fradrag i skattepliktig inntekt for innbetalinger i henhold til IPA-kontrakter. Flertallet bemerket i Innst. O. nr. 10 (2006-2007) at departementet i stedet burde gis fullmakt til å fastsette overgangsregler fordi «Departementet kan då tilpasse innholdet av slike regler og iverksetjinga av dei til avklaringa av ei mogleg framtidig spareordning» (foran avsnitt 8.1).

Banklovkommisjonen legger etter dette til grunn at det er behov for fornyet vurdering av de pensjonsrettslige forhold knyttet til eksisterende IPA-kontrakter oppstått som følge av endringene i skattelovgivningen, og på bakgrunn av at lovgivningen om den nye individuelle pensjonsordningen vil være på plass og satt i verk i 2008. Etter *Banklovkommisjonens* oppfatning bør de pensjonsrettslige reglene reflektere følgende prinsipper:

1) Rettighetshaveren etter en individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA) bør ha rett til å få utbetalt samlet verdi av midler knyttet til den enkelte pensjonsavtale etter de regler som er fastsatt i forskrift til skatteloven § 6-47-31. Denne bestemmelsen er et unntak fra forskriftens § 6-47-7 første ledd, og bør derfor fortsatt være inntatt som

en overgangsregel i forskriften. Bestemmelsen vil gjelde både IPA-pensjonsforsikringsavtaler og IPA-pensjonsspareavtaler, og gir rett til utbetaling dersom midlene knyttet til kontrakten ikke utgjorde mer enn 1,5 ganger folketrygdens grunnbeløp etter kontoutskrift pr. 31. desember 2006.

Fristen for å fremme krav etter § 6-47-31 er satt til 31. desember 2010. Som det fremgår av Finansdepartementets bemerkninger i Ot.prp. nr. 1 (2006-2007), gjengitt foran i avsnitt 8.1, er hovedpoenget med en slik bestemmelse å få redusert mengden av eksisterende individuelle pensjonsavtaler som det er knyttet begrensede midler til. Dette er i samsvar med synspunktene foran i avsnitt 6.2.4, hvor det særlig er pekt på kostnadene ved å administrere et stort antall mindre individuelle pensjonsrettigheter. I lovutkastet her er det derfor vist til adgangen i overgangsreglene i forskriften hva gjelder retten til å kreve midler knyttet til eksisterende IPA-kontrakter utbetalt, jf. lovutkastet § 5-1 tredje ledd.

2) *Banklovkommisjonen* viser til Finansdepartementets bemerkninger i Ot.prp. nr. 1 (2006-2007), gjengitt foran i avsnitt 8.1, hvor det blant annet uttales:

«Av skattetekniske grunner foreslår departementet derfor en overgangsregel der eksisterende IPA-kontrakter avsluttes med hensyn til nye innbetalinger, og at det utstedes en fripolise. Samtidig gis forsikringstakerne en rett til å tegne en ny kontrakt på samme vilkår uten at det foretas noen ny helsevurdering.»

Som nevnt foran i avsnitt 8.2 er dette synspunkt ikke kommet til uttrykk i hittil vedtatte overgangsregler, og det fremgår heller ikke av uttalelsen at det samme i tilfelle burde gjelde for individuelle pensjonsspareavtaler. *Banklovkommisjonen* mener at det hovedsynspunkt som departementet her gir uttrykk for når det gjelder virkningene for eksisterende IPA-kontrakter av endringene i skattelovgivningen, bør komme klart til uttrykk i lovtekst. Det vil være av vesentlig betydning for kunder med IPA-kontrakter som ikke har rett til å velge eller ikke velger å få utbetalt midlene knyttet til slike kontrakter etter reglene i forskriftens § 6-47-31, å få reflektert sine opptjente pensjonsrettigheter i et dokument utstedt av pensjonsinstitusjonen. Departementets hovedsynspunkt er dessuten direkte knyttet sammen med retten til fortsatt pensjonsparing ved inngåelse av en ny avtale uten særskilte skattefordeler som forskriftens § 6-47-32 omhandler, se foran i avsnitt 8.2. Det samlede opplegg fra departementets side vil derfor også fremtre i avklart form dersom hovedregelen om at

eksisterende IPA-kontrakter skal anses avsluttet ved iverksetting av endringene i skattelovgivningen og at opptjente pensjonsrettigheter på opphørstidspunktet skal fastlegges i forsikringsbevis eller pensjonskapitalbevis utstedt av institusjonene, se lovutkastet § 5-2. En bemerker at uttrykket «fripolise» er et begrep som er så vidt nært knyttet til regelverket for ytelsesbaserte tjenestepensjonsordninger, at uttrykket «forsikringsbevis» som benyttet i forsikringsavtaleloven vil være mer dekkende i denne sammenheng.

Med utgangspunkt i forskrift til skatteloven § 6-47-31 om utbetaling av midler knyttet til IPA-kontrakter, antar *Banklovkommissjonen* at regelen bør være at forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis blir utstedt på grunnlag av kontoutskrift pr. 31. desember 2006, uavhengig av om innbetalinger i løpet av 2006 har skjedd før eller etter 12. mai 2006 og vil gi rett til inntektsfradrag eller ikke, jf. bemerkningene om ikraftsetting av skatteloven § 4-2 annet ledd om formuesbeskatningen foran i avsnitt 8.2. Det bør i loven også komme klart til uttrykk at slike forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis som hovedregel skal være undergitt reglene i forskrift til skatteloven § 6-47, se lovutkastet § 5-1 annet ledd. Det bør imidlertid ikke være til hinder for en adgang til samordning av slike forsikringsbevis eller pensjonskapitalbevis med pensjonsrettigheter undergitt et tilsvarende skatteregime, for eksempel fripoliser eller pensjonskapitalbevis utstedt under kollektive tjenestepensjonsordninger, eller rettigheter etter den nye individuelle ordningen, se lovutkastet §§ 5-4 til 5-6.

3) *Banklovkommissjonen* mener at adgangen til å videreføre pensjonsinnbetaling på grunnlag av eksisterende IPA-kontrakter, men uten skattefordeler, bør gjøres betinget av at det inngås ny avtale med pensjonsinstitusjonen med de samme vilkår og ytelser, men uten at det må gis nye helseopplysninger, jf. forskrift til skatteloven § 6-47-32. Dermed etableres det avtalemessig et klart skattemessig skille mellom allerede opparbeidede pensjonsrettigheter og de rettigheter som opparbeides under den nye avtalen. I samsvar med lovutkastet § 5-2 bør den nye avtalen derfor knyttes til pensjonsinnbetaling etter 31. desember 2006, se lovutkastet § 5-3. Videre bør det være et vilkår for å inngå ny avtale at kunden gir skriftlig melding om inngåelse av ny avtale og påtar seg å betale tilskudd for 2008.

I forhold til pensjonsinstitusjonene er det behov for i tilfelle å gjøre den periode med usikkerhet som skattelovsendringene medfører, når det gjelder det videre avtaleforløp mellom kunde og institusjon, så kort som mulig. Særlig gjelder dette i forhold til tidligere pensjonsforsikringsavtaler

fordi kunden er gitt rett til å inngå ny avtale uten å gi nye helseopplysninger, noe som kan innebære en særlig seleksjonsrisiko. *Banklovkommissjonen* mener at gjennomføringen i 2008 av en ny individuell pensjonsordning med skattefordel vil gi kundene de nødvendige holdepunkter for å ta standpunkt til om retten til å inngå ny avtale på samme vilkår som eksisterende IPA-kontrakt, men uten skattefordeler, skal benyttes eller ikke. I forskrift til skatteloven § 6-47-32 er retten til å inngå ny avtale gjort betinget av at kunden har gitt melding om dette innen 31. desember 2010, det vil si den samme frist som i § 6-47-31. I Ot.prp. nr. 1 (2006-2007) foreslo Finansdepartementet vesentlig kortere frister for reglene i §§ 6-47-31 og 6-47-32, og at begge skulle settes til 31. juli 2007. Bestemmelsene i §§ 6-47-31 og 6-47-32 ble vedtatt før det var avklart om – og i tilfelle på hvilket tidspunkt – en ny individuell pensjonsordning ville bli etablert. Det er nå klart at dette vil skje i 2008. Det bør videre særlig tas hensyn til den betydelige seleksjonsrisiko som en meget lang frist vil innebære. Inngåelsen av den nye avtalen skal kunne skje uten at det skal gis nye helseopplysninger. Dette medfører ikke at institusjonen ikke vil kunne ta hensyn til endringer i helsesituasjonen til kunden i perioden fra endringen av beskatningsreglene i mai 2006 og fram til fristen 31. desember 2010. Siden IPA-kontrakten kan være inngått en rekke år tilbake, medfører dette videre at institusjonen kan måtte basere seg på helsevurderinger som kan ligge mange år forut for tidspunktet for endring av skattereglene i 2006. *Banklovkommissjonen* foreslår derfor at retten til å inngå ny avtale om fortsatt pensjonsinnbetaling uten ny helsevurdering gjøres betinget av at kunden gir pensjonsinstitusjonen melding om dette innen 31. desember 2008 og påtar seg å betale tilskudd for 2008. Etter *Banklovkommissjonens* vurdering vil dette gi kunden tilstrekkelig tid til å områ seg. En del kunder – men langt fra alle – har nok i samsvar med råd fra pensjonsinstitusjonene foretatt betaling av tilskudd etter 12. mai 2006 eller senere. Av hensyn til kunder som allerede har betalt tilskudd som helt eller delvis gjelder 2007 eller 2008, foreslås det at slik betaling skal anses som melding om ny avtale, med mindre kunden innen utgangen av 2008 gir melding om at den individuelle pensjonsavtalen avbrytes.

Virkingen av at kunden ikke gir melding om inngåelse av ny avtale innen 31. desember 2008 bør være at den individuelle IPA-kontrakten anses avbrutt av kunden. Etter dette tidspunkt vil det ikke være adgang til å foreta innbetaling av tilskudd i henhold til avtalen.

Medlemmene Løining og Rikheim, bemerker at det i St.meld. nr. 2 (2005-2006) Revidert nasjonalbudsjett 2006 ble varslet at skattefavouriseringen av tilskudd til individuell pensjonsordning ville bli foreslått avvirket, slik at det ikke ville bli gitt inntektsfradrag for innbetalinger fra og med 12. mai 2006. Lovregler i tråd med dette ble etter vedtak i Stortinget sanksjonert 15. desember 2006. Lovreglene trådte i kraft straks. Departementet fikk delegert kompetanse til å gi overgangsregler. Finanskomiteen ba, samtidig med at lovreglene ble vedtatt, om at det i overgangsreglene ble tatt hensyn til en mulig fremtidig skattefavourisert individuell pensjonsordning.

Finansdepartementet fastsatte overgangsregler i forskrift 2. februar 2007. Det ble blant annet fastsatt at rettighetshaver etter en pensjonsforsikringsavtale frem til 31. desember 2010 skal ha rett til å inngå ny avtale på tilsvarende vilkår og med rett til samme ytelser som den eksisterende pensjonsforsikringsavtalen, uten å gi nye helseopplysninger.

I pressemelding fra Finansdepartementet 2. februar 2007 står det blant annet følgende:

«IPA

Fradragsretten for innskudd til individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA) og fortsettelsesforsikringer/fortsatt pensjonssparing ble opphevet fra og med 12. mai 2006. Finansdepartementet har i dag fastsatt forskrift om overgangsregler for opphevingen av fradragsretten.

Overgangsregler gir rettighetshaveren etter en IPA-kontrakt rett til å få utbetalt midlene dersom innestående midler på kontrakten utgjorde mindre enn 1,5 ganger folketrygdens grunnbeløp (G) 31. desember 2006, dvs. 94 338 kroner. IPA-kontrakten vil da bli avsluttet. Utbetalingene fra IPA-kontrakter beskattes som pensjonsinntekt. Det innebærer at utbetalingen er skattepliktig som alminnelig inntekt og som personinntekt, men at det betales trygdeavgift etter lav sats.

Videre gir overgangsreglene rettighetshaverne etter pensjonsforsikringsavtaler rett til å inngå ny avtale på tilsvarende vilkår og med rett til samme ytelser som den eksisterende pensjonsforsikringsavtalen uten å gi nye helseopplysninger.

De som vil benytte seg av adgangen til å få utbetalt innestående midler på IPA-kontrakter eller inngå ny avtale på tilsvarende vilkår, må sende skriftlig melding om dette til selskapet innen 31. desember 2010.

Det er gitt tilsvarende overgangsregler for fortsettelsesforsikring/fortsatt pensjonssparing

i henhold til foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven.»

I tilknytning til behandlingen av St.meld. nr. 5 (2006-2007) inngikk Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre et pensjonsforlik 21. mars 2007. Som en del av denne avtalen har regjeringspartiene forpliktet seg til å foreslå en ny ordning med skattestimulert individuell pensjonsordning. Det er denne avtalen mellom de politiske partiene, uttalelsene om dette i Innst. S. nr. 168 (2006-2007) og Stortingets vedtak 23. april 2007 som ligger til grunn for mandatet fra Finansdepartementet for denne utredningen. Det vises for øvrig til omtale i St.meld. nr. 2 (2006-2007) Revidert nasjonalbudsjett 2007, se ovenfor i avsnitt 1.1.3.

Medlemmene Løining og Rikheim viser til dette, og til at Finansdepartementet på denne bakgrunn må vurdere nærmere forslaget om å korte inn fristen for adgang til å inngå ny avtale uten ny helsevurdering fra utgangen av 2010 til utgangen av 2008.

4) Forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis utstedt for rettigheter opptjent under eksisterende IPA-kontrakter, jf. lovutkastet § 5-2, bør uavhengig av reglene i forskrift til skatteloven § 6-47 kunne samordnes med andre individuelle pensjonsrettigheter som det er knyttet tilsvarende skattefordeler til. Behovet for en konsolidering av frittstående pensjonsrettigheter som tilkommer samme kunde er klart nok, og en sanering av antallet vil kunne innebære betydelige kostnadsbesparelser for både kunder og pensjonsinstitusjoner. Som nevnt ovenfor har Finansdepartementet spesielt bedt om at dette spørsmålet blir vurdert i forbindelse med lovarbeidet (se ovenfor i avsnitt 1.2 og 6.2.4). *Banklovkommisjonen* har foran i avsnitt 6.3.2 og 6.4.2 redegjort for de spørsmål som særlig knytter seg til pensjonsrettigheter i henhold til avtaler som omfattes av den nye individuelle pensjonsordningen. Med utgangspunkt i disse reglene har en i lovutkastet §§ 5-4 til 5-6 foreslått tilsvarende regler for samordning av forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis utstedt på grunnlag av eksisterende IPA-kontrakter, og andre individuelle pensjonsrettigheter utgått fra kollektive tjenstepensjonsordninger (utkastet § 5-4) eller med innskuddspensjonsavtaler (utkastet § 5-5) og pensjonsforsikringsavtaler (utkastet § 5-6) inngått i henhold til den nye individuelle pensjonsordningen.

5) *Banklovkommisjonen* har lagt til grunn at det vil være viktig for kunder med eksisterende avtaler inngått etter IPA-reglene (forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av

skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47) å få informasjon om hvilke muligheter som foreligger for utbetaling av kapitalen, rett til utstedelse av pensjonskapitalbevis, eventuelt videreføring av oppsparing etter IPA-reglene ved å inngå en ny avtale og retten til sammenslåing av rettigheter med andre pensjonsrettigheter eller ny individuell pensjonsavtale etter lovutkastet her. Slik informasjon

bør gis så snart som mulig slik at kundene får tid til å vurdere hva som vil være mest lønnsomt for dem i god tid før 31. desember 2008. Det foreslås derfor at institusjonene gis en plikt til å gi kundene slik informasjon innen tre måneder etter ikrafttredelse av lov om individuelle pensjonsavtaler, jf. lovutkastet § 5-7.

Kapittel 9

Administrative og økonomiske konsekvenser

9.1 Innledning

I denne utredningen fremmer *Banklovkommisjonen* utkast til ny lov om individuelle pensjonsavtaler. Utkastet fastsetter minstekrav til hvordan en individuell pensjonsavtale må utformes for at innskudd eller premie skal kunne komme til fradrag i kundens skattepliktige inntekt i den utstrekning skattereglene tillater dette.

Lovutkastet gir alle personer over 18 år rett til å inngå avtale om individuell pensjon uavhengig av arbeidstilknytning. Både de som allerede er medlem av en tjenstepensjonsordning gjennom sitt arbeidsforhold og de som ikke er medlem av slik tjenstepensjonsordning, vil etter lovutkastet kunne inngå avtale om individuell pensjon.

Lovutkastet åpner for at individuelle pensjonsavtaler kan inngås i form av innskuddspensjonsavtaler eller pensjonsforsikringsavtaler. Innskuddspensjonsavtaler kan i utgangspunktet tilbys av livsforsikringsselskaper, banker, pensjonsforetak og forvaltningsselskap for verdipapirfond. De alminnelige virksomhetsreglene vil gi rammene for hvordan den enkelte type institusjon kan utforme produktet de ønsker å tilby, herunder hvilke ytelser institusjonen kan tilby. Videre vil konsesjonen for den enkelte institusjon være avgjørende for utformingen av produktet. Pensjonsforsikringsavtaler kan bare tilbys av livsforsikringsselskaper.

Størrelsen på innskudd eller premie vil bero på rammene for rett til fradrag i skattepliktig inntekt i skattelovgivningen til enhver tid. I samsvar med forutsetningene lagt til grunn i St.meld. nr. 2 (2006-2007) Revidert nasjonalbudsjett 2007 avsnitt 3.9, er det i lovutkastet lagt til grunn at kunden ikke har adgang til å foreta ytterligere årlig innbetaling til pensjonsavtalen med beskattede midler.

Pensjonsavtalen må gi kunden rett til alderspensjon, men kan også omfatte forsikringer som dekker innskuddsfritak eller premiefritak ved uføret, rett til uførepensjon eller andre uføreytelser, etterlattepensjon og barnpensjon. Dersom institusjonen selv ikke har adgang til å tilby slike forsikringer, kan disse tegnes særskilt ved avtale med et livsforsikringsselskap. Innskuddsfritak kan også

tegnes ved særskilt avtale med et skadeforsikringsselskap.

I samsvar med det som gjelder i innskudds- og foretakspensjonslovene er pensjonsalderen satt til 67 år med mindre høyere pensjonsalder avtales. For en del stillinger og yrker er det i tjenstepensjonsordningene fastsatt særaldersgrenser. For å sikre den samme fleksibilitet i de individuelle pensjonsavtalene er det åpnet for at den samme særaldersgrense som et medlem har i en tjenstepensjonsordning, kan avtales brukt i den individuelle pensjonsavtalen. Det åpnes også for at det kan avtales at kunden kan kreve utbetaling av alderspensjon før nådd pensjonsalder i en del situasjoner. Når det gjelder utbetaling av pensjonene bygger man i stor grad på prinsippene i innskuddspensjonsloven. Ved pensjonsalder skal det for innskuddspensjonsavtaler utstedes et pensjonskapitalbevis, som enten kan forvaltes som spareavtale i utbetalingstiden eller konverteres til pensjonsforsikringsavtale. En pensjonsforsikringsavtale forvaltes også som pensjonsforsikringsavtale i utbetalingstiden. Det er også foreslått regler som gir kunden mulighet til å utskyte utbetalingen av alderspensjonen helt eller delvis ved nådd pensjonsalder.

Siden mange av de som vil kunne tegne individuelle pensjonsavtaler allerede vil være medlem av en fondsbasert tjenstepensjonsordning, har *Banklovkommisjonen* funnet det hensiktsmessig at det åpnes for at en individuell pensjonsavtale kan knyttes til tjenstepensjonsordning der dette er mulig. Dette vil muliggjøre en rasjonell samordning av så vel oppbygging og forvaltning av pensjonskapital, utbetaling av pensjonsytelser og bidra til å gi kundene en bedre oversikt over samlede pensjonsrettigheter til enhver tid. Forhåpentligvis vil det også kunne gi rasjonaliseringsgevinster og kostnadsreduksjoner.

Banklovkommisjonen har også sett på hva som kan gjøres med de eksisterende individuelle pensjonsavtalene etter forskrift til skatteloven § 6-47. *Banklovkommisjonen* har sett det som en fordel om man i stor grad kunne sanere denne porteføljen så raskt som mulig slik at institusjonene ikke må forvalte og administrere en stor portefølje av avbrutte kontrakter. Det samme gjelder muligheten for å slå

sammen pensjonsrettigheter i individuelle pensjonsavtaler med andre pensjonsrettigheter kunden kan ha.

9.2 Administrative og økonomiske konsekvenser for det offentlige

Banklovkommisjonen har ved utarbeidelse av forslaget til lov om individuelle pensjonsavtaler lagt vekt på å utarbeide et så enkelt regelverk som mulig, samtidig som det er såpass robust at det ikke er behov for endringer selv om det gjøres endringer i skatteregler mv. Det er også lagt vekt på å bruke elementer fra pensjonslovgivningen for øvrig som allerede er kjent for lovgiver, forvaltning, institusjoner og kunder. Viktige prinsipper fra for eksempel innskuddspensjonsloven er derfor brukt ved utarbeidelsen av lovtkastet. Dette skulle redusere behovet for å bruke ressurser hos myndighetene til å sette seg inn i lovverket.

Det er i lovtkastet § 1-1 annet ledd tatt inn en hjemmel for Kongen til å gi forskrifter til utfylling og gjennomføring av loven. *Banklovkommisjonen* har imidlertid lagt vekt på at lovtkastet er så fullstendig at loven kan settes i verk uten at det først vil være behov for å utarbeide utfyllende regler i forskrift. Det kan ikke utelukkes at det vil kunne oppstå behov for regler i forskrift på et senere tidspunkt, men på nåværende tidspunkt kan ikke *Banklovkommisjonen* se at det foreligger et slikt behov. Dette bør således ikke legge beslag på ressurser hos myndighetene i den nærmeste fremtid.

Banklovkommisjonen har heller ikke sett at det foreligger behov for å foreta endringer i andre lover eller forskrifter enn det som fremgår av lovtkastet kapittel 6. Gjennomføringen av disse endringene bør kreve begrensede ressurser hos myndighetene.

Når det gjelder de skattemessige virkningene av innføringen av individuelle pensjonsavtaler med rett til fradrag i skattepliktig inntekt, er det gjort en vurdering av dette i St.meld. nr. 2 (2006-2007) Revidert nasjonalbudsjett 2007 avsnitt 3.9. Det fremgår der at provenyvirkningene av en ny ordning med skattestimulert individuell pensjonsordning med årlige sparebeløp på inntil 15 000 kroner anslagsvis vil være på 500 mill. kroner på årsbasis. En nærmere vurdering av de skattemessige sidene av et forslag til lov om individuelle pensjonsavtaler ligger utenfor *Banklovkommisjonens* mandat å vurdere. Det vises til mandatet inntatt i avsnitt 1.2 ovenfor, der det fremkommer at *Banklovkommisjonen* ikke skal vurdere skattespørsmål.

Kredittilsynet har tilsyn med den virksomhet som pensjonsinstitusjonene driver. Kredittilsynet har tidligere forvaltet regelverket om individuelle pensjonsavtaler (IPA) etter forskrift til skatteloven § 6-47. Kredittilsynet besitter allerede tilstrekkelig kompetanse til å utføre de arbeidsoppgaver som vil medfølge en innføring av en ny lov. Det antas at en ny lov om individuelle pensjonsavtaler ikke på sikt vil legge beslag på større ressurser i Kredittilsynet enn det IPA-regelverket gjorde. I en innføringsfase vil det imidlertid kreve en begrenset økning i ressurser hos tilsynet som følge av produktmeldinger og lignende.

9.3 Administrative og økonomiske konsekvenser for det private

9.3.1 Konsekvenser for kundene

En gjennomføring av utkastet til lov om individuelle pensjonsavtaler, vil innebære en mulighet for enkeltpersoner til selv å bidra til økt inntekt etter nådd pensjonsalder uten å måtte bruke beskattede midler til dette. Selv om rammene for skattefradraget som er lagt til grunn i forliket i Stortinget 21. mars 2007 er begrenset til 15 000 kroner, vil dette øke den enkeltes mulighet til selv å bidra til sosial sikkerhet etter nådd pensjonsalder. Flexibiliteten som er lagt til grunn i lovtkastet ved at kunden kan la avtalen også omfatte uføreytelser og etterlatteytelser i tillegg til alderspensjon, vil også bidra til en mulighet for økt sosial sikkerhet i oppsparingsperioden. Muligheten for endring av innskuddspensjonsplanen og en mulighet for å betale inn 25 prosent høyere eller lavere innskudd enn det som er avtalt i innskuddsplanen, innebærer også en fleksibilitet for kunden i forhold til innbetalinger de enkelte år. Innbetalingene kan på denne måten kunne tilpasses dersom særlige forhold oppstår i kundens inntektssituasjon.

For de som ikke er medlem av en tjenestepensjonsordning, vil individuell pensjonsavtale være den eneste skattestimulerte muligheten til standardisering etter nådd pensjonsalder utover det som folketrygden gir. Selv om denne gruppen etter innføringen av obligatorisk tjenestepensjon og åpningen for at selvstendige næringsdrivende kan tegne tjenestepensjonsordninger i samsvar med minstekravene i obligatorisk tjenestepensjon er langt mindre enn tidligere, vil de individuelle pensjonsavtalene være av stor betydning for denne gruppen.

For de med tjenestepensjonsordninger vil muligheten til å knytte innskuddspensjonsavtale til

tjenestepensjonsordningen man er medlem av, kunne bidra til kostnadsgevinst og en bedre oversikt over samlede pensjonsrettigheter til enhver tid. Det vil også kunne føles enklere for den enkelte å tegne en slik avtale, fordi avtalen i disse tilfellene kobles til noe kjent. Kunden vil kunne få samlet informasjon om sine pensjonsrettigheter og utbetalingerne kan skje samlet i én ytelse.

Kapittel 5 i lovutkastet fastsetter særlige regler for individuelle pensjonsavtaler (IPA) som er etablert i samsvar med forskrift til skatteloven § 6-47 før 12. mai 2006 og under fortsatt innbetaling på dette tidspunkt. Målet for *Banklovkommisjonen* med disse reglene har vært å gi kundene mulighet til å tilpasse situasjonen ut i fra hva som vil være best for den enkelte. I lovutkastet § 5-3 første ledd er det åpnet for at en kunde kan tegne ny pensjonsavtale i samsvar med reglene i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47 og på denne måten videreføre innbetalinger med beskattede midler. Dette vil muligens kunne lønne seg for de med få år igjen til pensjonsalder. Dersom kunden ikke kan eller ønsker å videreføre innbetalingene til IPA-kontrakten med beskattede midler, må avtalen avbrytes. Lovutkastet åpner i disse tilfellene for at pensjonskapitalen knyttet til IPA-kontrakten kan slås sammen med og inngå i pensjonskapitalen knyttet til en ny individuell pensjonsavtale, jf. lovutkastet §§ 5-3 og 5-4. Dette vil gi kunden færre avtaler å holde oversikt over. Ved utbetaling ved nådd pensjonsalder vil det også gi en samlet ytelse i stedet for flere. Kostnadene knyttet til forvaltning av midlene og administrasjon av utbetalinger og lignende vil også kunne reduseres. Det samme gjelder mulighetene for sammenslåing med andre individuelle pensjonsrettigheter som følger av lovutkastet §§ 2-6, 3-10 og 4-3.

9.3.2 Konsekvenser for institusjonene

Dersom en institusjon ønsker å tilby et nytt produkt, vil det alltid være kostnader knyttet til utviklingen av produktet før det kan komme i salg. Institusjonen må velge hvordan produktet skal utformes innenfor de rammer som lovgivningen fastsetter, basert på hva de mener kundene vil ha. Det må utarbeides avtalevilkår, pristariffer, samt IT-systemer. I tillegg må det utarbeides produktmeldinger til myndighetene, markedsføringsmaterieell, og medarbeidere må gis skoloring i hva det nye produktet er. Mange institusjoner vil imidlertid allerede ha etablerte IT-systemer mv. for IPA-kontraktene. *Banklovkommisjonen* legger til grunn

at mange av disse systemene vil kunne justeres og brukes som basis for de individuelle pensjonsavtalene etter lovutkastet her. Det antas derfor at institusjonenes bruk av ressurser knyttet til individuelle pensjonsavtaler, vil kunne være mindre enn det som normalt gjelder ved helt nye pensjonsprodukter.

Det har fra enkelte institusjoners side vært anført at den rammen for fradrag i skattepliktig inntekt som er lagt til grunn i forliket i Stortinget 21. mars 2007 og i St.meld. nr. 2 (2006-2007) Revidert nasjonalbudsjett 2007 avsnitt 3.9 på 15 000 kroner, er så begrenset at disse kontraktene vil være lite attraktive å tegne for kundene. Kostnadene og den likviditetsmessige ulempe ved å avstå fra kapitalen frem til pensjonsalder, vil bli forholdsvis høye i forhold til den skattemessige fordel som oppnås. Det legges til grunn at de skattemessige rammene vil kunne endres over tid, og at institusjonene derfor kan ha en fordel av å etablere systemer for å kunne tilby å selge individuelle pensjonsavtaler allerede ved ikrafttreddelsen av loven selv om de skulle være av den oppfatning at produktet ikke vil være særlig attraktivt for kundene på nåværende tidspunkt.

Muligheten for å tilknytte individuelle pensjonsavtaler til kollektive tjenestepensjonsordninger i samsvar med bestemmelsene i lovutkastet kapittel 4, gir institusjonene som også tilbyr tjenestepensjonsordninger, en mulighet til å rette sin markedsføring direkte mot kjente kundegrupper. Institusjonene vil her allerede sitte med mye informasjon knyttet til arbeidstakerne i foretaket og arbeidstakerne vil være kjent med institusjonene som pensjonsleverandør. Dette gir en mulighet for å tilpasse og forenkle markedsføringen for eksempel gjennom arbeidsgiver, i tillegg til at informasjon til kundene kan samordnes med informasjon som skal gis i henhold til innskuddspensjonsloven eller foretakspensjonsloven.

Videre vil muligheten for sammenslåing av pensjonskapitalen knyttet til IPA-kontrakter som er avbrutt og andre pensjonsrettigheter, gi institusjonene mulighet for administrative og økonomiske besparelser. Sammenslåing av pensjonsrettigheter vil bidra til at den samlede kapital som forvaltes blir større og dermed vil forvaltningen kunne effektiviseres. Fordelen ved dette vil kunne oppveie ulemper man ser ved at rammen for fradrag i skattepliktig inntekt er såpass begrenset. Sammenslåing vil kunne bidra til sanering av et stort antall enkeltkontrakter som ikke er under løpende innbetaling.

Kapittel 10

Merknader til de enkelte bestemmelser

Til utkast til lov om individuelle pensjonsavtaler

Utkastet til lov om individuelle pensjonsavtaler fastsetter hvilke krav som individuelle pensjonsavtaler, i form av innskuddspensjonsavtaler eller pensjonsforsikringsavtaler, må tilfredsstille for å gi rett til fradrag i skattepliktig inntekt og for øvrig en fordelaktig skattemessig behandling etter skattelovens bestemmelser.

Banklovkommisjonen har funnet det mest hensiktsmessig at bestemmelsene gis som en egen lov. Det vises til drøftelsene i alminnelige motiver avsnitt 6.1. En rekke av bestemmelsene i loven bygger på hovedprinsipper som er lagt til grunn i innskuddspensjonsloven, se alminnelige motiver avsnitt 6.2.5. I en del tilfeller har det videre vært hensiktsmessig å bygge på de samme prinsipper som for individuelle pensjonsavtaler (IPA) i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47. I merknadene til de enkelte bestemmelser i kapitlet her, er det forsøkt angitt når prinsipper fra denne forskriften eller innskuddspensjonsloven er anvendt. Selv om formuleringene er de samme kan det imidlertid være enkelte forskjeller i hvordan bestemmelsene skal forstås.

Utkastet til lov om individuelle pensjonsavtaler er delt inn i fem kapitler – alminnelige bestemmelser, særlige bestemmelser om individuelle innskuddspensjonsavtaler, særlige bestemmelser om individuelle pensjonsforsikringsavtaler, pensjonsavtale knyttet til tjenstepensjonsordning og særlige regler for individuelle pensjonsavtaler etter forskrift til skatteloven § 6-47.

Merknadene til de enkelte bestemmelsene i kapitlet her må ses i sammenheng med *Banklovkommisjonens* drøftelser og vurderinger foran i de alminnelige motiver kapittel 6 til 8.

Til kapittel 1. Alminnelige bestemmelser

Til § 1-1. Virkeområde

Første ledd angir lovutkastets virkeområde. Lovutkastet gjelder individuelle avtaler med innskuddspensjon, senere i lovutkastet benevnt som individuelle innskuddspensjonsavtaler, og avtaler om pensjonsforsikring, senere i lovutkastet benevnt som

individuelle pensjonsforsikringsavtaler. Som felles betegnelse på disse to avtaletypene bruker lovutkastet individuelle pensjonsavtaler. I lovutkastet § 2-1 første ledd er skillet mellom innskuddspensjonsavtale og pensjonsforsikringsavtale nærmere trukket opp. Det vises til merknadene under til lovutkastet § 2-1 første ledd og § 3-1 første ledd. Det vises også til vurderingene i alminnelige motiver avsnitt 6.2.1. En individuell pensjonsavtale inngås mellom en pensjonsinstitusjon, senere i lovutkastet benevnt som institusjon og en person, senere i lovutkastet benevnt som kunden. Hvilke pensjonsinstitusjoner som kan tilby slike avtaler følger av lovutkastet § 1-2 annet ledd. Når det gjelder hvilke personer som kan inngå slike avtaler er dette regulert nærmere i lovutkastet § 1-2 første ledd. Se merknader til disse bestemmelsene nedenfor under § 1-2.

Annet ledd gir Kongen hjemmel til å gi forskrift om utfylling, gjennomføring og avgrensning av lovens bestemmelser. *Banklovkommisjonen* har ikke under utarbeidelse av lovutkastet sett områder som det er særskilt behov for å forskriftsregulere før eventuell ikrafttredelse av lovutkastet. Det vises til drøftelsene i alminnelige motiver avsnitt 9.2 om administrative og økonomiske konsekvenser for det offentlige.

Til § 1-2. Hvem kan inngå pensjonsavtaler

Av første ledd følger det at en person må være fylt 18 år for å kunne inngå en individuell pensjonsavtale. Dette utelukker ikke at kunden anvender fullmektig ved inngåelsen av avtalen. Rettsforholdet vil imidlertid etableres mellom institusjonen og rettighetshaveren etter kontrakten og det er denne som vil ha rett til fradraget i skattepliktig inntekt. Foreldre kan således ikke inngå innskuddspensjonsavtale på vegne av et mindreårig barn.

Annet ledd fastsetter hvilke institusjoner som kan inngå en individuell pensjonsavtale. Både banker, livsforsikringsselskaper, pensjonsforetak og forvaltningsselskap for verdipapirfond kan i utgangspunktet tilby slike avtaler. Det er imidlertid en forutsetning at de alminnelige virksomhetsregler i lov eller forskrift, samt konsesjonen for den

enkelte institusjon åpner for at institusjonen kan tilby et slikt produkt. For at innskuddspensjonsforetak skal kunne tilby individuelle pensjonsavtaler kreves det en endring i forsikringsloven §§ 1-5 og 8-1, da virksomhetsområdet for innskuddspensjonsforetakene i dag er begrenset til kollektive innskuddspensjonsordninger. Banker, innskuddspensjonsforetak og forvaltningsselskap for verdipapirfond kan bare inngå innskuddspensjonsavtaler, da disse institusjonene ikke har adgang til å tilby forsikringer. Innskuddspensjonsavtaler kan også tilbys av livsforsikringsselskaper dersom selskapets produkt omfatter forsikringselement.

Når det gjelder spørsmål om hvilke forsikringselement som innskuddspensjonsavtalen må inneholde for at produktet skal kunne tilbys av et livsforsikringsselskap, vises det til drøftelsene i alminnelige motiver avsnitt 6.2.2.

Videre vises det til alminnelige motiver avsnitt 7.1, hva gjelder pensjonskassers adgang til å knytte individuelle pensjonsavtaler til en kollektiv tjenstepensjonsordning i samsvar med bestemmelsene i lovutkastet kapittel 4.

Pensjonsforsikringsavtaler kan bare tilbys av livsforsikringsselskaper og eventuelt pensjonskasser. Skadeforsikringsselskaper er ikke nevnt i oppregningen av institusjoner som kan overta individuelle avtaler, da skadeforsikringsselskaper ikke kan tilby individuelle pensjonsavtaler, men bare kan overta ettårige risikodekninger av innskuddsfritak tilknyttet individuelle pensjonsavtaler inngått i annen institusjon.

Dersom institusjonen har hovedsete i et annet land kreves det at institusjonen er gitt tillatelse til å drive virksomhet i Norge, eller slik det fremgår i *tredje ledd* at institusjonen har sitt hovedsete og tillatelse til å drive virksomhet som kredittinstitusjon, livsforsikringsselskap, pensjonsforetak eller forvaltningsselskap for verdipapirfond i annet land innenfor EØS. «Filial etablert her i riket av» er satt i hakeparentes i lovteksten fordi det er vedtatt nye regler om utenlandske institusjoners adgang til å tilby skattestimulerte produkter, men disse er ennå ikke trådt i kraft i påvente av at man får plass en kontrollordning.

Til § 1-3. Krav til pensjonsytelser mv.

§ 1-3 inneholder minstekravene som individuelle pensjonsavtaler må oppfylle for å falle innenfor rammen av skattereglene.

Etter *første ledd første punktum* er det et krav at pensjonsavtalen gir kunden rett til alderspensjon. Dette innebærer at avtalen ikke bare kan omfatte uføreytelser eller etterlatteytelser. Etter *første ledd*

annet punktum er det et krav at minst en tredjedel av samlet årlig innskudd, premie eller tilskudd fra kunden skal benyttes til oppbygging av alderspensjonen. Det er således en tredjedel av det totale tilskuddet til pensjonsavtalen inkludert kostnader, som skal anvendes til oppbygging av alderspensjon. Innskudd eller premie utover dette kan anvendes til premie knyttet til risiko for uførhet eller til etterlatteytelser ved død. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.2.6.

Av *annet ledd første punktum* følger det at avtalen kan omfatte forsikringsdekning av innskudds- eller premiefritak ved uførhet, dersom kunden ønsker dette. Innskudds- eller premiefritaket innebærer at pensjonskapitalen vil bli tilført innskudd eller premie i samsvar med det som er fastsatt i pensjonsavtalen frem til pensjonsalder, selv om kunden blir ufør og derfor ikke lenger innbetaler innskudd eller premie i samsvar med det som er avtalt. En slik ytelse kan bare tilbys av livsforsikringsselskap, pensjonskasse eller skadeforsikringsselskap, jf. forskrift til forsikringsloven § 1-5. Dersom en bank, innskuddspensjonsforetak eller forvaltningsselskap for verdipapirforetak ønsker å knytte en slik forsikring til sitt innskuddspensjonsprodukt, må det skje etter særskilt avtale med et livsforsikringsselskap eller skadeforsikringsselskap. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.2.6.

Dersom innskuddspensjonsavtalen i henhold til adgangen i lovutkastet kapittel 4, knyttes til en tjenstepensjonsordning i form av innskuddspensjonsordning, følger det av *annet ledd annet punktum* at innskuddspensjonsavtale knyttet til innskuddspensjonsordning skal omfatte innskuddsfritak, jf. lovutkastet § 4-1 annet ledd. Innskuddsfritaket vil i disse tilfellene ikke være frivillig fra kundens side. Det vises til merknadene til lovutkastet § 4-1 annet ledd nedenfor. Det vises videre til de alminnelige motiver avsnitt 6.2.6 og 7.1.

Innenfor skattereglene kan videre en pensjonsavtale i henhold til *tredje ledd* omfatte forsikringer som gir rett til uførepensjon eller andre uføreytelser dersom kunden ønsker dette. Uførepensjon vil det være snakk om hvor kunden oppsparer seg en rett til uførepensjon etter hvert som forsikringen løper. Dette innebærer at retten til uførepensjon ikke bortfaller med en gang man slutter å innbetale premie til dekning av uførerisikoen. Ved andre uføreytelser kan det derimot være snakk om ettårige risikodekninger hvor dekningen bortfaller etter ett år, med mindre forsikringen forlenges ved nye premieinnbetalinger. Slike forsikringer med rett til uførepensjon eller andre uføreytelser kan bare tegnes i livsforsikringsselskap. Tilsvarende

gjelder for pensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer, samt barnpensjon. Enkelte rammer for uføreytelsene og etterlatteytelsene er gitt i lovutkastet §§ 3-6 til 3-8, jf. § 2-10 første ledd. Se kommentarer til disse bestemmelsene nedenfor. Lovutkastet stiller ikke særskilte krav til hvordan uføre- eller etterlattedekningen skal utformes innenfor disse rammene. De nærmere vilkårene for disse ytelsene må fastsettes på vanlig måte i avtalen. Som nevnt i de alminnelige motivene berører ikke lovutkastet vanlige ettårige risikoforsikringer som ved uførhet eller død gir rett til utbetaling i form av engangsbetaling. Se alminnelige motiver avsnitt 6.2.6.

I *fjerde ledd* er omfanget av innbetaling til en individuell pensjonsavtale begrenset til det beløp som etter skattereglene til enhver tid gir rett til fradrag i skattepliktig inntekt. Kunden har således ikke adgang til å påta seg ytterligere årlige innskudd eller premieinnbetalinger med beskattede midler. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.1. Det vises videre til forslag til ny bokstav f i § 6-47 første ledd i skatteloven i lovutkastet her § 6-2 første ledd. Se merknader til denne bestemmelsen nedenfor.

Til § 1-4. Pensjonskapitalen

I *første ledd* skilles det mellom pensjonskapital og alderspensjonskapital. Dette er nødvendig for å skille mellom pensjonskapital knyttet til en innskuddspensjonsavtale og kapital knyttet til eventuelle tilknyttede forsikringsytelser, samt for pensjonsforsikringsavtaler å skille mellom premiereserve knyttet til ulike ytelser, for eksempel til alderspensjon og til uførepensjon. *Første punktum* gir en definisjon av kundens pensjonskapital. *Annet punktum* angir hva som er alderspensjonskapital av pensjonskapitalen som er definert i første punktum.

Annet ledd er til hinder for at pensjonskapitalen kan utbetales i form av engangsytelser med mindre det er gitt særskilte bestemmelser i loven her eller forskrift gitt i medhold av loven her, jf. lovutkastet § 1-1 annet ledd. Hovedregelen er at utbetaling av pensjonskapitalen skal skje i form av årlige pensjonsytelser. Dette har sin bakgrunn i skattereglene. Det vises for øvrig til de nærmere reglene om utbetaling i §§ 2-7, 3-3 og 3-4 og de alminnelige motiver avsnitt 6.2.3, 6.3.1 og 6.4.1.

På tilsvarende måte som for IPA-kontraktene (forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47-7) er det i *tredje ledd første punktum* fastsatt at pensjonskapitalen og retten til utbetaling

av ytelser i henhold til en individuell pensjonsavtale ikke kan overdras eller pantsettes. Etter *annet punktum* kan den heller ikke gjenkjøpes. Formålet er å bevare kapitalen til det den er ment for, nemlig å sikre kunden inntekter ved nådd pensjonsalder, uførhet eller til etterlatte.

Fjerde ledd første punktum fastsetter at det heller ikke kan skje motregning i pensjonskapitalen. I *annet punktum* er det gjort et unntak fra motregningsforbudet, ved at det åpnes for at det kan skje motregning med krav som utspringer av pensjonskapitalen. Dette kan for eksempel være kostnader knyttet til administrasjon og forvaltning av kapitalen. Også dette er i samsvar med det som er fastsatt for IPA-kontraktene (se forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47-7 annet ledd).

Til § 1-5. Flytterett

Første ledd første punktum gir kunden en rett til å flytte pensjonsavtalen med tilhørende midler til en annen institusjon som kan tilby slik pensjonsavtale. Dette er i overensstemmelse med hva som gjelder for andre pensjonsprodukter og forsikringer. Dette er viktig for å sikre konkurransen i markedet. *Annet punktum* gir flyttereglene for fripoliser og pensjonskapitalbevis i forsikringsloven § 11-13 tilsvarende anvendelse. *Banklovkommisjonen* mener at disse flyttereglene passer bedre for individuelle pensjonsavtaler, enn de mer kompliserte bestemmelsene i forsikringsloven § 11-14 for IPA-kontrakter og individuelle livrenteforsikringer. Likevel slik at reglene om seleksjonsfradrag i forsikringsloven § 11-14 sjette ledd er gitt tilsvarende anvendelse. Oppsigelsesfristen i forsikringslovens regler er satt til to måneder, se forsikringsloven § 11-13 annet ledd, jf. § 11-5 første ledd. Ved individuelle pensjonsavtaler er *Banklovkommisjonen* av den oppfatning at en oppsigelsesfrist på én måned burde være tilstrekkelig. Dette vil også skape samsvar med oppsigelsesfristen som vil gjelde for særskilte forsikringer etter annet ledd. Se merknader til dette rett nedenfor. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.5.2.

Annet ledd gjelder særskilte forsikringer som nevnt i lovutkastet § 2-10, jf. §§ 3-5 til 3-8, som er omfattet av pensjonsavtalen. Dette vil være livsforsikringer til dekning av innskudds- eller premiefri-tak ved uførhet, uføre- eller etterlatteytelser, som ikke inngår i en pensjonsforsikringsavtale, herunder rene risikoforsikringer. *Første punktum* fastsetter at flytteretten også gjelder for slike forsikringer. Dreier det seg om rene risikoforsikringer med

forsikringstid på høyst ett år, gir *annet punktum* flyttereglene i forsikringsavtaleloven § 12-3 tilsvarende anvendelse. Flyttereglene i forsikringsavtaleloven § 12-3 gjelder i utgangspunktet for ulykkes- og sykeforsikringer tegnet i skadeforsikringselskaper. Det vises til alminnelige motiver avsnitt 6.5.2.

Til § 1-6. Institusjonens informasjonsplikt

Informasjonsplikten i denne paragrafen vil komme i tillegg til informasjonsplikt som følger av annen lovgivning og som den enkelte institusjon er underlagt. I forsikringsavtalen og forskrift gitt i medhold av forsikringsavtaleloven Del B er det allerede gitt forholdsvis omfattende bestemmelser om informasjonsplikt. Paragrafen her vil derfor trolig få størst praktisk betydning for institusjoner som ikke allerede omfattes av informasjonsplikten som følger av forsikringsavtaleloven. Se alminnelige motiver avsnitt 6.5.3.

Første ledd stiller nærmere krav til hvilken informasjon institusjonen skal gi kunden før pensjonsavtalen inngås. Etter *første punktum* skal institusjonen gi kunden skriftlige opplysninger om bindingen av pensjonskapitalen i avtaleperioden, jf. lovutkastet § 1-4, hvilke pensjonsytelser avtalen omfatter, jf. lovutkastet § 1-3, og reglene om utbetaling av ytelsene, se lovutkastet §§ 2-5 til 2-8 og §§ 3-3 til 3-8. I henhold til *annet punktum* skal institusjonen videre gi kunden oppdatert informasjon om de skattereglene som vil bli gjort gjeldende for pensjonsavtaler av denne type. Dette omfatter både skattereglene som gjelder i oppsparingsperioden og skattereglene i utbetalingsperioden. Slik informasjon er viktig fordi den skattemessige behandlingen av slike avtaler ofte vil være en viktig motivasjonsgrunn for å inngå avtalen.

Mens avtalen løper følger det av *annet ledd første punktum* at institusjonen årlig skal gi kunden informasjon i form av en kontoutskrift. Hvilken informasjon kontoutskriften skal inneholde følger av lovutkastet § 1-7. Se merknader nedenfor til § 1-7. *Annnet punktum* stiller krav om at kontoutskriften skal vedlegges oppdatert informasjon over utviklingen av alderspensjonskapitalen og pensjonsytelsene under ulike innskudds- og premienivåer og beregningsforutsetninger. Forutsetningene som institusjonen gjør bruk av ved disse beregningene må gjøres klart for kunden.

Av *trede ledd* følger det at informasjon etter første og annet ledd som hovedregel skal gis på norsk. Dersom kunden ber om det kan imidlertid informasjonen gis på et annet språk. Kunden har

imidlertid ikke krav på å få informasjonen på et annet språk enn norsk.

Til § 1-7. Kontoføring

Første ledd fastsetter at institusjonen skal føre konto for hver pensjonsavtale. Plikten til hvert år å sende ut kontoutskrift følger av lovutkastet § 1-6 annet ledd. Se merknader til denne bestemmelsen ovenfor. Første ledd inneholder en liste over hva kontoføringen og kontoutskriften minst skal inneholde av opplysninger. Listen er basert på tilsvarende regler i forskrift 26. mai 1995 nr. 583 om kontoføring og kontoutskrift i livs- og pensjonsforsikring § 5 (kontoføringsforskriften) som er gjort gjeldende for livsforsikring ved forskrift 30. juni 2006 nr. 869 til forsikringsloven (livsforsikring) § 8-1. I forhold til kravene i kontoføringsforskriften har det imidlertid vært mulig å forenkle listen betraktelig både for innskuddspensjonsavtaler og for pensjonsforsikringsavtaler. Dette innebærer at bestemmelsene om kontoføring i lovutkastet § 1-7 trer i stedet for kontoføringsforskriften i forsikring hva gjelder kontrakter som ellers hadde vært omfattet av denne forskriften. Listen mangler informasjon om hvilke pensjonsytelser som man vil få. For innskuddspensjonsavtaler og pensjonsforsikringsavtaler med investeringsvalg vil dette være vanskelig å kunne gi, da pensjonsytelsene vil være avhengig av avkastning frem til utbetalingstidspunktet. For pensjonsforsikringsavtaler er det regler om slik informasjon i forsikringsavtaleloven. Det vises til alminnelige motiver avsnitt 6.5.3.

I *annet ledd første punktum* er institusjonen gitt en frist på tre måneder etter utløpet av året til å sende ut kontoutskriften. For pensjonsforsikringsavtaler er likevel fristen satt til fem måneder etter utløpet av året, jf. *annet punktum*. Dette er nødvendig fordi årsregnskapet må ferdigstilles før slike opplysninger kan gis på grunn av overskuddsdelingen i forsikring. Det vises til alminnelige motiver avsnitt 6.5.3.

Til § 1-8. Ligningsforhold

Første ledd fastsetter at det skal fremgå av avtalevilkårene, kvitteringer for innskudd eller premie og meldinger til ligningsmyndighetene at dokumentene gjelder pensjonsavtaler som er etablert i henhold til lovutkastet her. Av *annet ledd* fremgår det videre at det er institusjonene som er ansvarlig for riktigheten av opplysningene i disse dokumentene. Lovutkastet er i samsvar med reglene for IPA-kontrakter, jf. forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av

26. mars 1999 nr. 14 § 6-47-9. De samme prinsipper er fulgt ved andre skattestimulerte pensjonsordninger, jf. innskuddspensjonsloven § 2-8 og foretakspensjonsloven § 2-6.

Til kapittel 2. Individuelle innskuddspensjonsavtaler

Kapittel 2 i lovutkastet inneholder særlige regler for individuelle innskuddspensjonsavtaler. Disse reglene kommer i tillegg til de generelle reglene i lovutkastet kapittel 1. Fordi gjeldende lovgivning ikke inneholder regler for krav til utforming og innhold i innskuddspensjonsavtaler tilsvarende forsikringsavtalelovens regler, er det behov for å ta inn slike regler i loven her. Tilsvarende er gjort for kollektiv innskuddspensjon i forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.3.1.

Til § 2-1. Innskuddspensjonsavtalen

Første ledd første punktum stiller krav om at innskuddspensjonsavtalen må inngås skriftlig. Tilsvarende krav til skriftlighet følger for pensjonsforsikringsavtalene av forsikringsavtaleloven. *Annet punktum* presiserer skillet mellom innskuddspensjonsavtaler og pensjonsforsikringer, jf. lovutkastet § 1-1 første ledd. Selv om en innskuddspensjonsavtale tegnes i et livsforsikringsselskap og derfor inneholder et forsikringselement, er avtalen å anse som en innskuddspensjonsavtale. Hva dette forsikringselementet kan være er drøftet nærmere i alminnelige motiver avsnitt 6.2.2. *Banklovkommissjonen* har valgt å presisere at også kapitaliseringsprodukter som tegnes i livsforsikringsselskap hvor retten til utbetaling av pensjonskapitalen ikke faller bort ved kundens død, regnes som innskuddspensjonsavtale og ikke pensjonsforsikringsavtale. Dette markerer klart forskjellen til lovutkastet § 3-1. Det er avtaler hvor det er knyttet dødelighetsarv til pensjonskapitalen som vil anses som pensjonsforsikringsavtaler, se merknadene til lovutkastet § 3-1 nedenfor, samt alminnelige motiver avsnitt 6.3.1.

Annet ledd gir generelle krav om hvilke opplysninger som skal gis i avtalen. Mer detaljerte krav følger av lovutkastet § 2-2. Tilsvarende bestemmelser er for pensjonsforsikringsavtaler fastsatt i § 3-1 annet ledd med mindre kravene til opplysninger allerede følger av forsikringsavtaleloven. Det vises til alminnelige motiver avsnitt 6.3.1. Avtalen skal angi hvilke pensjonsytelser som omfattes. Rammene for hvilke pensjonsytelser som en inn-

skuddspensjonsavtale skal, og kan, omfatte følger av lovutkastet § 1-3. Når det gjelder vilkårene for utbetaling vises det til lovutkastet §§ 2-5 til 2-10. Avtalen skal videre angi kundens og institusjonens adgang til å endre avtalen. Det vises til lovutkastet § 2-2 annet ledd der kunden er gitt en rett til å endre innskuddspensjonsplanen, se merknader til denne bestemmelsen nedenfor. Institusjonens adgang til å endre avtalen kan være begrenset av alminnelige avtalerettslige regler, virksomhetslovgivningen for den aktuelle institusjon eller særskilt avtalelovgivning, for eksempel forsikringsavtaleloven. Avtalen skal opplyse om kundens rett til å flytte etter lovutkastet § 1-7, samt kundens rett til å si opp avtalen, jf. lovutkastet § 2-3, samt regler om dette i forsikringsavtaleloven § 12-3.

Tredje ledd forutsetter at en innskuddspensjonsavtale kan inneholde forsikring som dekker innskuddsfritak ved uforhet uten at avtalen blir å anse som en pensjonsforsikringsavtale av denne grunn. Det vises til merknadene til kapittel 2 ovenfor og de alminnelige motiver avsnitt 6.2.2 og 6.3.1. *Tredje ledd* krever at avtalen skal angi hvilke institusjoner som er ansvarlig for dekning av forsikring om innskuddsfritak eller andre særskilte forsikringer som er omfattet av innskuddspensjonsavtalen, dersom institusjonen som inngår avtalen ikke selv er ansvarlig for disse forsikringene. Det vises til lovutkastet §§ 2-9 og 2-10 og merknader til disse paragrafene nedenfor. Bestemmelsen er i samsvar med hva som er gjort gjeldende for innskuddspensjonsordninger i forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon § 4 tredje ledd.

I fjerde ledd er det fastsatt at institusjonen må inngå særskilt avtale med kunden, dersom det skal kunne kreve eget gebyr for inngåelsen av avtalen. Denne bestemmelsen sier ingenting om hvilken adgang institusjonen har til å kreve slikt gebyr, men regulerer kun det forhold at dette må avtales særskilt med kunden og kan ikke inngå som standardvilkår i en avtale. Se også forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon § 5 fjerde ledd.

Til § 2-2. Krav til innskuddspensjonsavtalen

Første ledd første punktum krever at innskuddspensjonsavtalen skal inneholde en innskuddsplan som fastsetter hvilke innskudd kunden skal foreta til oppbygging av alderspensjonskapital og i tilfelle til dekning av premie for innskuddsfritak og andre særskilte forsikringer dersom avtalen også omfat-

ter dette. Innskuddspensjonsavtalen skal være basert på årlige innskudd fra kunden, men det gis i annet ledd et visst rom for fleksibilitet hva gjelder variasjon i innskuddenes størrelse og eventuelt opphold i innbetalingen av innskudd for en periode. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.3.1.

Første ledd annet punktum krever at institusjonen skal utarbeide og gi kunden representative eksempler på ulike innskuddsnivåer og antatt alderspensjonskapital ved nådd pensjonsalder. Dette innebærer at det skal gis eksempler på hva innskudd av ulik størrelse og ulike sannsynlige avkastningsnivåer vil kunne gi i pensjonskapital ved pensjonsalder. Dette vil kunne gi kunden et grunnlag for å vurdere hva avtalen vil kunne gi i alderspensjon ved nådd pensjonsalder og således lønnsomheten i avtalen for kunden. Det vises til den nærmere drøftelsen av dette i de alminnelige motiver avsnitt 6.3.1.

Annet ledd første punktum krever at kunden skal kunne endre innskuddsplanen ved melding til institusjonen. Dette gir kunden en mulighet til å tilpasse innskuddet for eksempel ved endringer i inntekt og lignende.

I *annet punktum* er det bygd inn en ytterligere fleksibilitet som ikke krever endring av innskuddsplanen. På samme måte som for innskuddspensjonsordninger i innskuddspensjonsloven § 5-1 annet ledd, er det lagt opp til at kunden for det enkelte år kan innbetale innskudd som er 25 prosent høyere eller lavere enn det som er avtalt i innskuddsplanen. Forutsetningen er at innskuddet uansett er innenfor rammen av det skattereglene tillater, jf. lovutkastet § 1-3 fjerde ledd. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.3.1.

Kunden kan videre etter *tredje punktum* ved melding til institusjonen unnlate å innbetale innskudd til innskuddspensjonsavtalen for en periode. Dette innebærer at innbetaling av innskudd som skulle ha skjedd i medhold av innskuddsplanen suspenderes. Kunden vil etter utløpet av perioden igjen kunne gjenoppta innbetalingene av innskudd i samsvar med innskuddsplanen. Av skattemessige grunner vil det ikke være mulig for kunden på et senere tidspunkt å ta igjen de innbetalingene som ikke skjedde i den perioden der adgangen i tredje punktum er benyttet. Adgangen til å suspendere innbetalingen av innskudd for en periode omfatter ikke forsikringspremier. Disse må dekkes kontinuerlig ved årlige innbetalinger dersom ikke forsikringsdekningen skal opphøre. Det er ikke adgang til å trekke risikopremien fra den oppbygde pensjonskapitalen.

Dersom innskuddspensjonsavtalen omfatter særskilt forsikring som gir rett til innskuddsfritak ved uførhet, jf. lovutkastet § 1-3 annet ledd, eller særskilt forsikring som gir rett til uførepensjon, andre uføreytelser, etterlattepensjon eller barnepensjon, jf. lovutkastet § 1-3 tredje ledd, skal det i henhold til *tredje ledd* fremgå av avtalen om denne premien vil bli trukket fra i det årlige innskudd som fremgår av innskuddsplanen (se første ledd) eller skal betales særskilt. Dersom premien skal betales særskilt og således komme i tillegg til innskuddet til alderspensjon, må det samlede beløp holdes innenfor rammen for fradrag i skattepliktig inntekt til enhver tid, jf. lovutkastet § 1-3 fjerde ledd.

Fjerde ledd fastsetter krav som innebærer at kostnader og vederlag knyttet til innskuddspensjonsavtalen skal synliggjøres for kunden. Dette skal skje ved at avtalen angir hvilke vederlag som kreves og størrelsen på disse. Etter *første punktum* skal institusjonens vederlag for administrasjon av avtalen og forvaltning av alderspensjonskapitalen angis. Det samme gjelder vederlag for administrasjon og forvaltning av særskilte forsikringer som omfattes av avtalen, jf. § 1-3 annet og tredje ledd. *Annet punktum* angir nærmere hva vederlag for forvaltning av alderspensjonskapitalen skal omfatte. Bestemmelsen svarer til § 5 tredje ledd i forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon, og innebærer at også godtgjørelse som dekkes ved avregning i avkastning på den forvaltede kapital skal gjøres synlig for kunden. Dette gjelder uansett om det er institusjonen selv som forestår forvaltningen eller om institusjonen har valgt å bruke ekstern kapitalforvalter.

Dersom institusjonen allerede har tatt seg betalt for forvaltningen av alderspensjonskapitalen følger det av *tredje punktum* at godtgjørelse avregnet mot avkastningen skal tilføres alderspensjonskapitalen ved at institusjonen regnskapsfører beløpet som avkastning. Institusjonen kan således ikke ta mer betalt for forvaltningen av pensjonskapitalen enn det som er angitt i avtalen, selv om dette skjer ved fratrukk i overskudd. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.3.1.

Etter mønster fra obligatorisk tjenestepensjon skilles det mellom ansvar for avkastning og avkastningsgaranti, jf. forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon § 5 annet ledd. Avkastningsgaranti gjelder uavhengig av vanlige renteterminer og lignende, mens ansvar for avkastning gjelder for eksempel

beregningsrente og bankkontorente. *Femte ledd første punktum* gjelder ansvar for avkastning. Innskuddspensjonsavtalen skal angi om institusjonen påtar seg ansvar for hvilken avkastning som blir oppnådd ved forvaltningen, og i tilfelle størrelsen av den avkastningsrente som skal gjelde for avtalen. Rammene for institusjonens ansvar for avkastning følger av de generelle virksomhetsreglene for de ulike institusjonene. Av *annet punktum* følger det at eventuell avkastning på forvaltning utover det som overstiger oppgitt rentesats også skal tilføres til alderspensjonskapitalen. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.3.1.

Sjette ledd første punktum angir hvilke opplysninger som avtalen skal inneholde dersom pensjonskapitalen skal forvaltes i egen investeringsportefølje. Hva «egen investeringsportefølje» er fremgår av innskuddspensjonsloven § 3-3 første ledd. «Investeringsportefølje» er videre anvendt både i foretakspensjonsloven kapittel 11 og forsikringsloven kapittel 9. *Banklovkommisjonen* har ikke sett behov for å forklare dette begrepet nærmere i lovutkastet her.

Etter *annet punktum* skal det i avtalen opplyses om institusjonen gir særskilt avkastningsgaranti og vederlaget for dette skal fremgå. Det avhenger av de alminnelige virksomhetsreglene for de ulike institusjonene om de har adgang til å avgi særskilt avkastningsgaranti eller ikke.

Til § 2-3. Innskuddspensjonsavtalen avbrytes av kunden

Første ledd gjelder tilfeller hvor kunden ikke finner å kunne eller vil videreføre avtalen. Etter *første punktum* kan kunden når som helst gi institusjonen melding om at vedkommende vil avbryte innskuddspensjonsavtalen. Dette er i samsvar med tilsvarende rett i forsikringsavtaleloven § 12-3 første ledd.

Annet punktum gjelder de tilfeller hvor kunden ikke uttrykkelig melder fra om at vedkommende ønsker å avbryte avtalen, men hvor innskudd ikke innbetales i samsvar med det som er avtalt i innskuddsplanen etter § 2-2 første ledd eller hvor kunden ikke har gitt melding om at det ikke vil bli innbetalt innskudd for en bestemt periode, jf. lovutkastet § 2-2 annet ledd tredje punktum. Bestemmelsen i annet punktum er basert på systemet i forsikringsavtaleloven §§ 14-2 og 14-3 der det skilles mellom betalingsvarsel før forfall og særskilt varsel etter at fristen for innbetaling er oversittet. *Banklovkommisjonen* har funnet det hensiktsmessig å kunne bruke dette systemet også for innskuddspensjonsavtaler, men det har vært mulig å forenkle

det noe i forhold til det som er gjort gjeldende i forsikringsavtaleloven.

Ved avbrudd av avtalen vil man ikke lenger ha en avtale som faller inn under skatteregimet for individuelle pensjonsavtaler. Etter *tredje punktum* skal det da utstedes et pensjonskapitalbevis for den opptjente pensjonskapitalen etter reglene i innskuddspensjonsloven § 6-2. For å synliggjøre at det fortsatt vil påløpe kostnader for administrasjon og forvaltning av den oppsparte pensjonskapitalen, skal dette i henhold til *fjerde punktum* angis i pensjonskapitalbeviset.

Annet ledd åpner for en sammenslåing av pensjonskapitalbevis utstedt etter første ledd tredje punktum med innskuddspensjonsavtale kunden har. Sammenslåingen skjer ved at pensjonskapitalen knyttet til pensjonskapitalbeviset overføres til alderspensjonskapitalen knyttet til innskuddspensjonsavtalen. Det vil således være snakk om sammenslåing før nådd pensjonsalder. En kunde som ikke finner økonomisk grunnlag for å fortsette innbetaling av innskudd til en innskuddspensjonsavtale, vil for eksempel en del år senere kunne finne det riktig å på ny inngå en innskuddspensjonsavtale i samme institusjon eller en annen institusjon enn den som utstedet pensjonskapitalbeviset. I slike tilfeller vil det være praktisk og ressursbesparende å kunne slå sammen pensjonskapitalen slik at den kan forvaltes samlet. Sammenslåingen kan eventuelt skje etter forutgående flytting. Når det gjelder sammenslåing av pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon er dette regulert i lovutkastet § 2-6. Det vises til alminnelige motiver avsnitt 6.2.4.

Dersom det er knyttet særskilte forsikringer til innskuddspensjonsavtalen, jf. lovutkastet § 1-3 annet og tredje ledd, vil også disse avbrytes dersom innskuddspensjonsavtalen avbrytes etter første ledd, jf. *tredje ledd første punktum*. For disse forsikringene vil i tillegg reglene om avbrudd av forsikringsavtale og manglende premiebetaling i forsikringsavtaleloven §§ 12-3 og 12-5, samt §§ 14-2 og 14-3 komme til anvendelse, jf. *annet punktum*. Det vises for øvrig til de alminnelige motivene avsnitt 6.3.1.

Til § 2-4. Pensjonsalder

Første ledd første punktum fastsetter at pensjonsalderen for innskuddspensjonsavtaler er 67 år. Det kan i utgangspunktet ikke avtales lavere pensjonsalder med mindre det åpnes for det i loven her, jf. annet ledd. Etter annet punktum kan det avtales en høyere pensjonsalder. Muligheten for å avtale høyere aldersgrense ivaretar prinsippet i Pensjonsre-

formen, St.meld. nr. 12 (2004-2005) Pensjonsreform – trygghet for pensjonene, avsnitt 3.6, om å ivareta muligheter for å bli stående lengre i arbeid. Det vises til alminnelige motiver avsnitt 6.2.3.

I de ulike tjenstepensjonsordningene er det fastsatt regler om særaldersgrenser for ulike yrkesgrupper. For å ivareta den fleksibilitet i pensjonsalderen som disse særaldersgrensene gir, fastsettes det i *annet ledd første punktum* at det kan avtales i innskuddspensjonsavtalen at pensjonsalderen skal være den samme som i lovregulert offentlig eller privat tjenstepensjonsordning som kunden er medlem i. Lovregulert tjenstepensjonsordning omfatter pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven, innskuddspensjonsloven, forsikringsloven kapittel 10 (kommunale pensjonsordninger) og statlige pensjonsordninger. Det vises til de alminnelige motivene avsnitt 6.3.1. Siden særaldersgrensene er knyttet til særskilte yrker og stillinger, vil skifte av stilling eller arbeidsgiver kunne medføre at man ikke lenger har rett til å gjøre bruk av en særaldersgrense. *Annet punktum* fastsetter at det da skal avtales ny pensjonsalder i innskuddspensjonsavtalen. Hvilken pensjonsalder som da kan avtales følger av rammene i loven her, jf. første ledd.

Tredje ledd åpner for endring av den avtalte pensjonsalder. Forutsetningen er selvfølgelig at pensjonsalderen hele tiden ligger innenfor rammene i loven.

Til § 2-5. Pensjonskapitalbevis

Når kunden når pensjonsalderen som er avtalt i henhold til lovutkastet § 2-4, skal institusjonen i henhold til *første ledd første punktum* utstede pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende pensjon. Dette er det samme systemet som er brukt i innskuddspensjonsloven og det henvises derfor også i lovutkastet til innskuddspensjonsloven § 7-2. Det vises til de alminnelige motivene avsnitt 6.3.1.

For å unngå at det blir nødvendig å endre lovens bestemmelser om pensjonsalder dersom det innføres fleksibel pensjonsalder i folketrygden, åpner *annet punktum* for at pensjonskapitalbevis kan kreves utstedt fra det tidspunkt kunden har rett til alderspensjon fra folketrygden. Dette innebærer ingen forutsetninger om at det faktisk innføres fleksibel alderspensjon fra folketrygden slik det foreligger forslag om. Det vises til de alminnelige motivene avsnitt 6.3.1.

Selv om utgangspunktet er at pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende pensjon først skal utstedes ved nådd pensjonsalder, åpnes det i

annet ledd for at det kan avtales at kunden kan kreve at slikt pensjonskapitalbevis utstedes på et tidligere tidspunkt. Dette innebærer at muligheten for tidligere utstedelse må avtales i avtalevilkårene, men kunden avgjør selv om denne muligheten skal benyttes eller ikke. Etter *første punktum* kan det avtales at kunden kan kreve pensjonskapitalbevis utstedt fra vedkommende fyller 62 år. Dersom avtalen åpner for dette kan det også avtales at ytelsen skal settes ned ved fylte 67 år, likevel ikke med mer enn 50 prosent, jf. *annet punktum*. 62 år svarer til det tidligste tidspunktet man kan gå av med AFP. Også i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47-12 fjerde ledd første punktum er det for IPA-kontrakter åpnet for uttak av pensjonen på et tidligere tidspunkt. Det anvendes der en regel om at pensjonen kan tas ut inntil fem år før pensjonsalder. En slik regel vil imidlertid ikke være hensiktsmessig ved bruk av særaldersgrenser, idet utbetalingstidspunktet vil kunne bli altfor tidlig. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.2.3 og 6.3.1.

Tredje ledd gjelder kun for innskuddspensjonsavtaler som ikke omfatter forsikring som gir rett til uførepensjon etter lovutkastet § 3-6, jf. § 1-3 tredje ledd. *Første punktum* åpner for at kunden kan kreve utstedelse av pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende pensjon, dersom kunden før pensjonsalder har fått rett til uføreytelser fra folketrygden. Uføreytelser fra folketrygden forutsetter at vedkommende har en uføregrad på 50 prosent eller mer. Uføreytelser fra folketrygden omfatter her både tidsbegrenset uførestønad og uførepensjon. Denne adgangen er i samsvar med det som er fastsatt for IPA i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47-14 første ledd annet punktum. Pensjonskapitalbevis som utstedes i henhold til denne adgangen skal etter *annet punktum* forvaltes i henhold til egen spareavtale. På bakgrunn av kundens helsesituasjon vil muligheten for å inngå pensjonsforsikringsavtale i stedet, høyst sannsynlig være helt stengt. Av *tredje punktum* følger det at årlig ytelse i disse tilfellene skal tilpasses til uføregraden og fastsettes etter reglene i § 2-7 første ledd annet punktum og femte ledd så langt de passer. Se merknader til § 2-7 nedenfor. Utbetaling skal bare skje så lenge kunden har rett til uføreytelser fra folketrygden. Det vises til de alminnelige motivene avsnitt 6.3.1. Dersom kunden ikke lenger har rett til uføreytelser fra folketrygden eller kunden når den avtalte pensjonsalder etter § 2-4, skal gjenværende pensjonskapital

etter *tredje punktum* utbetales etter reglene om alderpensjon, jf. lovutkastet § 2-7.

Til § 2-6. Bruk av pensjonskapitalbevis

Bestemmelsene i § 2-6 gir uttømmende regler for hvordan kapital knyttet til pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon kan disponeres.

Etter *første ledd* skal pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon etter lovutkastet § 2-5 første ledd, forvaltes som egen spareavtale. Kunden kan imidlertid velge å konvertere pensjonskapitalbeviset til en pensjonsforsikringsavtale etter reglene i lovutkastet kapittel 3. Videre er det i annet og tredje ledd gitt bestemmelser som gir adgang til å samordne pensjonskapitalbeviset med andre pensjonsrettigheter.

For å sikre hensiktsmessig forvaltning og samlet utbetaling av alderspensjon åpner *annet ledd første punktum* for at pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon kan slås sammen med annet pensjonskapitalbevis, se alminnelige motiver avsnitt 6.2.4. Sistnevnte pensjonskapitalbevis må gi kunden rett til utbetaling av alderspensjon, enten med rett til straks begynnende alderspensjon eller med rett til alderspensjon der utbetalingen allerede er påbegynt. Et slikt pensjonskapitalbevis kan enten være utstedt etter medlemskap i en innskuddspensjonsordning, forutsatt at pensjonskapitalbeviset skal forvaltes som spareavtale (se tredje punktum), eller pensjonskapitalbeviset kan være utstedt i medhold av reglene i lovutkastet her, jf. § 2-3. Sammenslåing kan eventuelt skje etter flytting av pensjonskapitalbeviset fra annen institusjon, jf. lovutkastet § 1-5. Dersom kunden krever sammenslåing av pensjonskapitalbevis, skal institusjonen i medhold av *annet punktum* utstede et nytt pensjonskapitalbevis for den samlede pensjonskapitalen. Dette pensjonskapitalbeviset skal i samsvar med første ledd forvaltes i henhold til egen spareavtale eller konverteres til pensjonsforsikringsavtale om kunden ønsker dette.

Innskuddspensjonsloven § 7-3 første ledd bokstav b åpner for at det i regelverket for en innskuddspensjonsordning kan fastsettes at pensjonskapitalbevis utstedt etter innskuddspensjonsloven § 7-2 skal konverteres til pensjonsforsikring i utbetalingsperioden. *Tredje punktum* sier uttrykkelig at slikt pensjonskapitalbevis ikke omfattes av retten til sammenslåing i annet ledd. Slike tilfeller reguleres i tredje ledd første punktum. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.3.2.

Tredje ledd første punktum åpner for at pensjonskapitalbevis som omfattes av § 2-6 kan benyttes til engangspremie for tillegg til alderspensjonsytelsene i en pensjonsforsikringsavtale inngått ved konvertering av pensjonskapitalbevis til forsikring etter innskuddspensjonsloven § 7-3 første ledd bokstav b. En slik bruk av pensjonskapitalbeviset forutsetter samtykke fra livsforsikrings-selskapet. Etter *annet punktum* kan pensjonskapitalbeviset anvendes på tilsvarende måte som engangspremie for tillegg til alderspensjonsytelsen i henhold til fripolise utgått fra ytelsesbasert tjenstepensjonsordning. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.3.2.

Til § 2-7. Pensjonsytelsenes størrelse. Utbetalingsperiode

Paragrafen angir hvordan utbetaling av alderspensjonen skal skje når kapitalen forvaltes i henhold til spareavtale. Dersom pensjonskapitalen er konvertert til pensjonsforsikringsavtale følger reglene av § 3-3. Paragrafen bygger på tilsvarende bestemmelser i innskuddspensjonsloven og foretakspensjonsloven, samt regler fastsatt for IPA i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47. Formålet med bestemmelsene er å gi kunden fleksibilitet til å tilpasse alderspensjonsytelsene til sitt behov, samtidig som det sikres at alderspensjonen innebærer en reell erstatning for tapt arbeidsinntekt ved nådd pensjonsalder, se alminnelige motiver avsnitt 6.2.3.

Første ledd første punktum fastsetter at alderspensjonen skal løpe til fylte 77 år. Dersom det er avtalt en høyere pensjonsalder skal alderspensjonen uansett minst løpe i 10 år. Minstekravet på 10 år er også gjort gjeldende i innskuddspensjonsloven § 7-3 annet ledd, foretakspensjonsloven § 5-1 første ledd og forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47-12 fjerde ledd første punktum.

I henhold til *annet punktum* kan det avtales at pensjonsytelsen skal reduseres etter ti år eller senere, i stedet for å opphøre. Dette er i samsvar med foretakspensjonsloven § 5-1 første ledd annet punktum og innskuddspensjonsloven § 7-3 tredje ledd.

Annnet ledd første punktum fastsetter at alderspensjonen i et enkelt år skal fastsettes med sikte på at alderspensjonen ikke skal utgjøre en større del av pensjonskapitalen enn dette året utgjør av gjenværende utbetalingsperiode. Fordi det vil tilkomme avkastning på kapitalen også i løpet av utbetalings-

tiden vil det ikke være mulig å få nøyaktig like utbetalingsbeløp hvert år. Formuleringen i denne bestemmelsen er valgt for at institusjonen skal kunne ta hensyn til at det tilkommer en avkastning på kapitalen i utbetalingsperioden. Bestemmelsen bygger på samme prinsipp som i innskuddspensjonsloven § 7-3 tredje ledd annet punktum og forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47-5 tredje ledd og § 6-47-24 annet ledd, men har fått en litt annen utforming. *Annet punktum* modifierer utgangspunktet i første ledd ved at det kan tas hensyn til avtale om nedsettelse av ytelser hvor lovutkastet her åpner for dette, jf. første ledd, § 2-5 annet ledd og eventuelt tredje og fjerde ledd i paragrafen her.

Tredje ledd svarer til innskuddspensjonsloven § 7-2 annet ledd og innebærer at kunden kan velge å utsette utbetaling av alderspensjonskapitalen dersom vedkommende fortsetter å arbeide etter nådd pensjonsalder. Dette for å tilrettelegge forholdene for kunder som velger å lengre stå i arbeid. Etter *første punktum* kan kunden kreve at det ikke skal utbetales pensjon i den utstrekning vedkommende mottar lønn. *Annet punktum* klargjør at den pensjonen som ikke utbetales i henhold til første punktum blir værende i pensjonskapitalen og forvaltes i henhold til spareavtalen, jf. § 2-6 første ledd.

Fjerde ledd åpner for at kunden ved nådd pensjonsalder, jf. §§ 2-4 og 2-5, kan kreve at utbetalingen av alderspensjonen utskytes til et senere tidspunkt helt eller delvis. *Første punktum* gjelder hvor utbetalingen utskytes til et senere tidspunkt i sin helhet. *Annet punktum* gjelder hvor utbetalingen bare delvis utskytes slik at alderspensjonen i den første perioden utgjør en lavere ytelse enn den siste delen av utbetalingsperioden. *Tredje punktum* svarer til tredje ledd annet punktum. Siden utbetalingen fra en tjenestepensjonsordning kan være opphørende eller reduseres etter ti år, vil kunden ved å utskyte utbetalingen kunne tilpasse utbetalingen slik at vedkommende oppnår en jevnere samlet inntekt som pensjonist enn det som ellers kunne vært tilfelle.

I femte ledd er det gjort unntak fra kravet om en utbetalingstid til fylte 77 år etter første ledd, for tilfeller hvor pensjonskapitalen bare vil gi en årlig pensjon på mindre enn 20 prosent av folketrygdens grunnbeløp (G). Utbetalingstiden kan da settes til det antall år som vil gi en årlig pensjon på om lag 20 prosent av G. Tilsvarende bestemmelse er gitt i innskuddspensjonsloven § 7-3 tredje ledd fjerde punktum.

Sjette ledd åpner for at avtale om opphørstidspunktet for, utbetaling eller nedsettelse av alders-

pensjonen kan endres. Også endringsavtalen må holde seg innenfor lovens rammer.

Det vises til de alminnelige motivene avsnitt 6.2.3 og 6.3.1.

Til § 2-8. Kunden dør

Paragrafen gir regler for hva som skal skje med pensjonskapitalen dersom kunden dør. *Banklovkommisjonens flertall* foreslår at paragrafen utformes slik at begunstigelsesreglene i forsikringsavtaleloven §§ 15-2 flg. ikke kommer til anvendelse. *Et mindretall* ønsker at begunstigelsesreglene i forsikringsavtaleloven skal komme til anvendelse. Det vises til merknadene nedenfor til annet ledd. Det vises videre til de alminnelige motivene avsnitt 6.2.6.

Første ledd fastsetter at retten til oppspart alderspensjonskapital ikke bortfaller dersom kunden dør før pensjonsalder eller i utbetalingstiden. Dette er i motsetning til ved pensjonsforsikringsavtaler, jf. lovutkastet § 3-3 første ledd. Pensjonskapitalen skal i slike tilfeller anvendes i samsvar med paragrafens annet og tredje ledd.

Annet ledd gjelder i de tilfeller hvor kunden dør før pensjonskapitalen har kommet til utbetaling. *Banklovkommisjonens flertall* foreslår i disse tilfellene at pensjonskapitalen skal benyttes i samsvar med reglene i innskuddspensjonsloven § 7-4, jf. *første punktum*. Dette innebærer at pensjonskapitalen først skal anvendes til barnepensjon til barn under 21 år. Dersom kunden ikke har barn med rett til slik pensjon eller dersom pensjonskapitalen overstiger det som er nødvendig til å sikre barnepensjon, skal kapitalen anvendes til pensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer. Barnepensjonen og pensjonen til ektefelle, registrert partner eller samboer kan enten utbetales i form av spareavtale eller konverteres til forsikring i livsforsikringsselskap. Tilsvarende gjelder etter *annet punktum* for pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende pensjon og som forvaltes som spareavtale, jf. lovutkastet § 2-6 første ledd.

Dersom kunden verken etterlater seg barn, ektefelle, registrert partner eller samboer med rett til pensjon etter annet ledd eller pensjonskapitalen overstiger det som er nødvendig for å sikre slik pensjon, skal pensjonskapitalen utbetales som engangsbeløp til dødsboet, jf. *tredje ledd*. Tilsvarende gjelder i innskuddspensjonsloven § 7-4 fjerde ledd.

Et mindretall, medlemmene Breck, Dalsøren, Dyrhaug, Løfsgaard, Skomsvold, Skrede og Øverli, foreslår en annen utforming av annet ledd første punktum. De foreslår at pensjonskapitalen skal

benyttes til pensjon til navngitt begunstiget i samsvar med reglene i forsikringsavtaleloven § 15-2 og lovutkastet §§ 3-7 og 3-8. Etter annet punktum skal pensjonskapitalen utbetales til dødsboet dersom det ikke er utpekt en begunstiget i innskuddspensjonsavtalen. Tredje ledd som er foreslått av Banklovkommisjonens flertall bortfaller i mindretallets utkast til § 2-8.

Til § 2-9. Innskuddsfritak ved uførhet

Paragrafen fastsetter når innskuddsfritak ved uførhet begynner å løpe dersom innskuddspensjonsavtalen omfatter denne ytelsen, jf. lovutkastet § 1-3 annet ledd.

Etter *første ledd første punktum* begynner innskuddsfritaket å løpe dersom kunden blir ufør med en uføregrad på minst 20 prosent. *Annet punktum* fastsetter at uføregraden skal beregnes i samsvar med reglene i foretakspensjonsloven § 6-2. Bestemmelsene i første ledd er i samsvar med lov om obligatorisk tjenestepensjon § 4 annet ledd første og annet punktum

Etter *annet ledd* løper innskuddsfritaket så lenge kunden har en uførhet med en uføregrad på 20 prosent eller mer, eller frem til avtalt pensjonsalder. Ved pensjonsalder vil alderspensjonen komme til utbetaling. Annet ledd er i samsvar med lov om obligatorisk tjenestepensjon § 4 annet ledd tredje punktum.

I de alminnelige avtalevilkårene vil det på vanlig måte måtte inntas nærmere betingelser for når retten til innskuddsfritak oppstår. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.2.6.

Til § 2-10. Særskilte forsikringer

Lovutkastet § 1-3 tredje ledd fastsetter at innskuddspensjonsavtalen kan omfatte forsikringer som gir rett til uførepensjon eller andre uføreytelser, etterlattepensjon og barnepensjon. Dersom dette avtales følger det av *første ledd* av ytelsene skal utformes i overensstemmelse med lovutkastet §§ 3-6 til 3-8. Det vises til merknadene til disse bestemmelsene nedenfor. Det vises videre til de alminnelige motiver avsnitt 6.2.6.

Annet ledd krever at premien for hver forsikring som nevnt i annet ledd skal angis særskilt i avtalen. Det vises til lovutkastet § 2-2 tredje ledd.

Til kapittel 3. Individuelle pensjonsforsikringsavtaler

Kapittel 3 i lovutkastet inneholder særlige regler for individuelle pensjonsavtaler som etableres som pensjonsforsikringsavtaler. Bestemmelsene i

kapittel 3 kommer i tillegg til de generelle reglene i kapittel 1. Pensjonsforsikringsavtaler er, som andre personforsikringsavtaler, undergitt reglene i forsikringsavtaleloven Del B. Dette gjør at det i kapittel 3 ikke er behov for å gjenta krav som allerede følger av forsikringsavtaleloven Del B. Det vises til alminnelige motiver 6.4.1. I noen tilfeller er bestemmelsene likelydende med det som gjelder for innskuddspensjonsavtaler i lovutkastet kapittel 2. Av hensyn til lesbarhet og tilgjengelighet er bestemmelsene gjentatt i kapittel 3 i stedet for bare å henvise til kapittel 2. I merknadene her er det i disse tilfellene tatt inn en henvisning til merknadene til tilsvarende bestemmelser i kapittel 2.

Til § 3-1. Pensjonsforsikringsavtale

Første ledd første punktum sier uttrykkelig at reglene i forsikringsavtaleloven Del B gjelder med mindre noe annet er sagt uttrykkelig i lovutkastet. Dette gjør som nevnt i merknadene innledningsvis til kapittel 3, at man slipper å gjenta en del av de krav som allerede følger av forsikringsavtaleloven. Dette gjelder blant annet generelle formkrav og krav til utforming av avtalen. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.4.1.

Av *annet punktum* følger det at institusjonen må inngå særskilt avtale med kunden for å kunne kreve eget gebyr for inngåelsen av kontrakten. Det vises til merknadene ovenfor til den likelydende bestemmelsen i § 2-1 fjerde ledd.

Annet ledd stiller en del krav til opplysninger som en pensjonsforsikringsavtale skal inneholde. Disse kommer i tillegg til de krav som allerede følger av forsikringsavtaleloven Del B, jf. første ledd. Pensjonsforsikringsavtalen skal angi hvilke ytelser som omfattes av avtalen, jf. § 1-3, og vilkårene for utbetaling av disse ytelsene, jf. §§ 3-3 til 3-8. Dersom pensjonskapitalen er underlagt særskilt investeringsportefølje, se tredje ledd, eller størrelsen på ytelsene ikke er garantert, vil angivelsen av størrelsen på alderspensjonen måtte tilpasses dette. I tillegg skal avtalen opplyse om hvilke premier kunden skal betale og hvilke vederlag for tjenester som påløper. Dette er viktige opplysninger for at kunden skal kunne ha en mulighet til å sammenligne prisene fra ulike leverandører.

Tredje ledd gir lovutkastet § 2-2 sjette ledd tilsvarende anvendelse dersom pensjonskapitalen i henhold til pensjonsforsikringsavtalen skal forvaltes i særskilt investeringsportefølje. Det vises til merknadene foran til § 2-2 sjette ledd.

Av *fjerde ledd* fremkommer det at dersom pensjonsforsikringsavtalen opphører før pensjonsalder er nådd, skal institusjonen utstede et pensjons-

bevis til kunden som omfatter rett til pensjon og tilhørende pensjonskapital. Pensjonsbeviset skal også angi de vederlag for tjenester som kunden vil være ansvarlig for. Dette vil blant annet være vederlag for forvaltning av kapitalen. Pensjonskapitalbeviset utstedt etter denne bestemmelsen må ikke forveksles med fripoliser som utstedes ved fratreden før pensjonsalder i ytelsesbasert tjenstepensjonsordning.

Til § 3-2. Pensjonsalder

Paragrafen er likelydende med § 2-4. Det vises derfor til merknadene ovenfor til denne paragrafen.

Til § 3-3. Alderspensjon

§ 3-3 kommer til anvendelse på pensjonsforsikringsavtaler der livsforsikringsselskapet garanterer for ytelsene. Dersom livsforsikringsselskapet ikke har gitt en slik ytelsesgaranti eller pensjonsforsikringsavtalen fastsetter at pensjonskapitalen skal forvaltes som egen investeringsportefølje, kommer § 3-4 til anvendelse i stedet.

Pensjonsforsikringsavtaler som omfattes av bestemmelsene i lovutkastet kapittel 3, vil ha dødelighetsarv. Dette innebærer at retten til alderspensjon med tilhørende premiereserve faller bort dersom kunden dør før tidligste tidspunkt som alderspensjonen kan kreves utbetalt, jf. *første ledd*. Fra hvilket tidspunkt alderspensjonen kan kreves utbetalt følger av annet ledd. Premiereserven knyttet til alderspensjon kan således ikke anvendes til pensjon til kundens etterlatte dersom denne dør. Dette markerer forskjellen til innskuddspensjonsavtaler. Pensjonskapitalen vil ved kundens død gå inn i livsforsikringsselskapets generelle risikoreserve. Denne generelle risikoreserven anvendes blant annet til avsetninger til etterlattepensjon for de avtaler som omfatter slike ytelser. Kravet om dødelighetsarv i første ledd innebærer at kapitaliseringsprodukter i livsforsikringsselskap hvor retten til utbetaling av pensjonskapitalen ikke faller bort ved kundens død, regnes som innskuddspensjonsavtale og ikke pensjonsforsikringsavtale, jf. lovutkastet § 2-1 første ledd annet punktum. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.4.1.

Annet ledd første punktum fastslår at alderspensjonen skal ytes fra fastsatt pensjonsalder, jf. § 3-2. I annet ledd annet punktum, tredje ledd og fjerde ledd gjøres det unntak fra utgangspunktet i annet ledd første punktum.

For å unngå at det blir nødvendig å endre lovens bestemmelser om pensjonsalder dersom det innføres fleksibel pensjonsalder i folketrygden,

åpner *annet punktum* for at kunden kan kreve at alderspensjonen skal utbetales fra det tidspunkt som kunden har rett til alderspensjon fra folketrygden. Dette innebærer ingen forutsetninger om at det faktisk innføres fleksibel alderspensjon i folketrygden som vil gi rett til tidligere utbetaling av alderspensjon. Lovutkastet kan iverksettes uten at fleksibel pensjonsalder er innført i folketrygden. Bestemmelsen svarer til lovutkastet § 2-5 første ledd annet punktum. Det vises til de alminnelige motivene avsnitt 6.4.1.

Etter *tredje punktum* kan det avtales at kunden kan kreve å få alderspensjon utbetalt fra fylte 62 år. Denne bestemmelsen svarer til lovutkastet § 2-5 annet ledd. Det vises til merknader til denne bestemmelsen ovenfor.

Tredje ledd svarer til lovutkastet § 2-7 tredje ledd. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

Fjerde ledd svarer til lovutkastet § 2-7 fjerde ledd. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

Femte ledd første punktum angir opphørstidspunktet for ytelsen. I utgangspunktet løper ytelsen til kunden dør. Det vil si som en livsvarig ytelse. Det kan likevel avtales at ytelsen skal være opphørende. *Annet og tredje punktum* svarer til § 2-7 første ledd. Det vil si at det kan avtales at alderspensjonen skal løpe til fylte 77 år, eller i minst ti år dersom det er avtalt en høyere pensjonsalder enn 67 år. Som alternativ kan det avtales at ytelsene skal settes ned ved fylte 77 år. Det vises til merknadene til § 2-7 første ledd ovenfor.

Sjette ledd svarer til lovutkastet § 2-7 femte ledd. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

På samme måte som lovutkastet § 2-7 fjerde ledd, åpner *syvende ledd* for at avtale om opphørstidspunktet for eller nedsettelse av alderspensjonen kan endres. Endringsavtalen må også holde seg innenfor lovens rammer. Reglene om omregning av alderspensjonen ved slike endringer følger av lovutkastet § 3-9. Se kommentarer til denne bestemmelsen nedenfor.

Det vises til de alminnelige motivene avsnitt 6.4.1.

Til § 3-4. Alderspensjon uten ytelsesgaranti

§ 3-4 kommer til anvendelse på forsikringsavtaler der alderspensjonen ikke er garantert fra livsforsikringsselskapets side. Dette vil gjelde der pensjonsforsikringsavtalen fastsetter at pensjonskapitalen skal forvaltes i egen investeringsportefølje.

følge eller der størrelsen av pensjonsytelsene ikke er garantert av institusjonen.

Etter *første ledd* skal imidlertid reglene i § 3-3 om utbetalingstid mv. også gjelde for disse kontraktene. Det vises til merknadene til § 3-3 ovenfor.

Etter *annet ledd første punktum* skal pensjonen i et enkelt år i disse tilfellene fastsettes med sikte på at alderspensjonen ikke skal utgjøre en større del av alderspensjonskapitalen enn dette året utgjør i gjenværende utbetalingsperiode. Tilsvarende bestemmelse følger av lovutkastet § 2-7 annet ledd første punktum. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen foran. *Annet punktum* svarer til lovutkastet § 2-7 annet ledd annet punktum. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen foran.

Til § 3-5. Premiefritak ved uførhet

§ 3-5 er likelydende med § 2-9. Det vises til merknadene til denne paragrafen foran, samt alminnelige motiver avsnitt 6.2.

Til § 3-6. Uføreytelser

Etter lovutkastet § 1-3 tredje ledd kan en individuell pensjonsavtale omfatte forsikringer som gir rett til uførepensjon eller andre uføreytelser. § 3-6 gir nærmere regler for de tilfeller hvor en pensjonsforsikringsavtale omfatter uførepensjon eller andre uføreytelser. § 2-10 første ledd har gitt § 3-6 tilsvarende anvendelse der en innskuddspensjonsavtale også skal omfatte forsikring med rett til uførepensjon eller andre uføreytelser.

Etter *første ledd første punktum* skal pensjonsforsikringsavtalen gi kunden rett til uførepensjon ved en uføregrad på 20 prosent eller mer. Etter *annet punktum* kan det kreves en uføregrad på minst 50 prosent. Dette innebærer at det kan avtales at uførepensjonen skal begynne å løpe ved en uføregrad mellom 20 og 50 prosent. Uførepensjonen skal være i samsvar med kundens uføregrad til enhver tid. Når det gjelder beregning av uføregraden følger det av *tredje punktum* at reglene i foretakspensjonsloven § 6-2 skal anvendes. Det tilsvarende er lagt til grunn i lovutkastet §§ 2-9 og 3-5 om innskuddsfritak og premiefritak ved uførhet. Kravene i loven for rett til uførepensjon er i hovedsak de samme som gjelder i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47-19, men bestemmelsen er gitt en noe annen utforming.

Når det gjelder de nærmere vilkårene for rett til uførepensjon, vil disse måtte fastsettes i avtalevilkårene på vanlig måte.

Når det gjelder uførepensjonens størrelse fastsettes det i *annet ledd første punktum* at full uførepensjon skal tilsvare alderspensjonen ved nådd pensjonsalder, eller en fastsatt årlig ytelse. Særlig ved pensjonsforsikringsavtaler med egen investeringsportefølje vil det være praktisk å angi uførepensjonens størrelse ved en årlig ytelse, da alderspensjonens størrelse vil være uavklart før pensjonsalderen er nådd. Uførepensjonen skal etter *annet punktum* uansett opphøre når kunden får rett til alderspensjon. Kundens behov for inntekt som uførepensjonen er ment å dekke, vil da bli dekket av alderspensjonen i stedet.

I stedet for at sikringen mot uførhet tegnes som en rett til uførepensjon, kan man etter *tredje ledd* i stedet velge å la sikringen mot uførhet skje ved tegning av årlig forsikring av risiko for uførhet. Slike forsikringer trenger ikke å sikre kunden uføreytelser helt frem til pensjonsalder, men kan være begrenset til årlige uføreytelser for et fastsatt antall år. *Banklovkommisjonen* har valgt å ta inn en slik adgang for å gjøre muligheten for en tilpasning av uføredekningen så rimelig som mulig. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.2.

Tredje ledd er uten betydning i forhold til risikoforsikringer som bare gir rett til utbetaling av engangsbetøp.

Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.2.6.

Til § 3-7. Etterlattepensjon

Etter lovutkastet § 1-3 tredje ledd kan en individuell pensjonsavtale omfatte forsikringer som gir rett til etterlattepensjon. § 3-7 gir nærmere regler for de tilfeller hvor en pensjonsforsikringsavtale omfatter etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer. § 2-10 første ledd har gitt § 3-7 tilsvarende anvendelse der en innskuddspensjonsavtale også skal omfatte forsikring med rett til etterlattepensjon. «Etterlattepensjon» brukes her av praktiske grunner på pensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer. Dette må således holdes atskilt fra pensjon til etterlatte barn, jf. lovutkastet § 3-8.

Første ledd første punktum sier uttrykkelig at en pensjonsforsikringsavtale kan omfatte etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer. De nærmere vilkårene for etterlattepensjon vil på vanlig måte måtte følge av avtalevilkårene. Hvem som er kundens ektefelle eller registrerte partner vil være forholdsvis lett å dokumentere. Når det gjelder spørsmålet om hva som skal til for at man anses som samboere kan dette reise tvil.

«Samboer» er derfor nærmere definert i tredje ledd.

Når det gjelder størrelsen på etterlattepensjonen fastsettes det i *første ledd annet punktum* at etterlattepensjonen kan fastsettes som en del av kundens alderspensjon eller som en fastsatt årlig ytelse. Som for uførepensjon etter lovutkastet § 3-6, antas det særlig å være praktisk å angi etterlattepensjonen som en fastsatt årlig ytelse dersom pensjonskapitalen er underlagt egen investeringsportefølje. Alderspensjonens størrelse vil da være uavklart frem til pensjonsalder er nådd.

I utgangspunktet skal etterlattepensjonen løpe fra kundens død til den etterlatte dør, jf. *annet ledd første punktum*. Etter *annet ledd annet punktum* kan det imidlertid i pensjonsforsikringsavtalen avtales at etterlattepensjonen skal være opphørende. Pensjonen skal da utbetales i minst ti år, eller minst frem til den etterlatte fyller 77 år, dersom dette er mer enn ti år til. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.2.6.

Annet ledd tredje punktum gir § 3-3 sjette ledd tilsvarende anvendelse, noe som innebærer at det kan aksepteres en kortere utbetalingstid for etterlattepensjon enn angitt i første og annet punktum, dersom pensjonskapitalen ikke er tilstrekkelig til å sikre en årlig ytelse på 20 prosent av folketrygdens grunnbeløp.

I *tredje ledd* er det fastsatt hva som menes med «samboer» i loven her, jf. første ledd første punktum. Definisjonen er identisk med definisjonen i innskuddspensjonsloven § 1-2 bokstav o og foretakspensjonsloven § 1-2 annet ledd bokstav f. Dette innebærer at tolkningspraksis og retningslinjer anvendt i forhold til disse bestemmelsene i pensjonslovene også vil kunne være relevant i forhold til loven her.

Til § 3-8. Barnepensjon

Etter lovutkastet § 1-3 tredje ledd kan en individuell pensjonsavtale omfatte forsikringer som gir rett til barnepensjon. § 3-8 gir nærmere regler for de tilfeller hvor en pensjonsforsikringsavtale omfatter barnepensjon. § 2-10 første ledd har gitt § 3-8 tilsvarende anvendelse der en innskuddspensjonsavtale også skal omfatte forsikring med rett til barnepensjon.

Etter samme mønster som i § 3-7 sies det i *første ledd første punktum* uttrykkelig at en pensjonsforsikringsavtale kan omfatte barnepensjon til barn som kunden ved sin død pliktet å forsørge eller forsørget. Forsørgelsesansvaret er nærmere regulert i lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre § 30. Av *annet punktum* fremgår det at det ikke bare er bio-

logiske eller adopterte barn som regnes som kundens barn i loven her, men også stebarn og fosterbarn som kunden forsørget. Dette er i samsvar med det som er lagt til grunn i innskuddspensjonsloven § 1-2 bokstav a og foretakspensjonsloven § 1-2 annet ledd bokstav d.

Annet ledd krever at størrelsen eller beregningen av årlig barnepensjon skal angis nærmere i avtalevilkårene. Det er ikke et krav at barnepensjonen skal stå i et visst forhold til alderspensjonen. Dette i motsetning til barnepensjonen i foretakspensjonsloven § 7-1 tredje ledd, der barnepensjonen skal fastsettes som en del av medlemmets alderspensjon eller lønn ved medlemmets død.

Etter *tredje ledd første punktum* skal barnepensjonen løpe for hvert enkelt barn fra kunden dør frem til barnet dør eller fyller 21 år. Dette samsvarer med hva som er gjort gjeldende i foretakspensjonsloven § 7-1 annet ledd første punktum. I foretakspensjonsloven er det imidlertid lagt til grunn at barnepensjonen skal løpe utover fylte 21 år dersom barnet er ufør. Det samme er gjort i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47-16. En slik forlengelse ved uførhet er det ikke åpnet for i lovutkastet her. *Tredje ledd annet punktum* gir § 3-3 fjerde ledd tilsvarende anvendelse på samme måte som § 3-7 annet ledd tredje punktum. Se merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

Etter *fjerde ledd* kan det avtales at barnepensjonen bare skal ytes i et fastsatt antall år, selv om dette vil innebære en kortere utbetalingstid enn det som følger av tredje ledd. Dette vil kunne redusere premien for barnepensjon i tilknytning til individuelle pensjonsavtaler, og dermed medføre at flere kanskje tar seg råd til å tegne slik forsikring. Se også lovutkastet § 3-6 tredje ledd.

Det vises for øvrig til de alminnelige motiver avsnitt 6.2.6.

Til § 3-9. Forsikringsteknisk omregning av pensjonsytelser

Lovutkastet § 3-2 annet og tredje ledd og § 3-3 annet, tredje, femte og syvende ledd åpner for at det kan avtales endring av pensjonsforsikringsavtalen med hensyn til pensjonsalder, tidspunktet for utbetaling, utbetalingsperiode, størrelsen på ytelsene eller opphørstidspunkt. Det må da skje en forsikringsteknisk omregning av alderspensjonsytelsen. *Første ledd første punktum* krever da at livsforsikringsselskapets beregningsgrunnlag på endringstidspunktet skal anvendes. Det vises til forsikringsloven § 9-3. *Annet punktum* åpner for at livsforsikringsselskapet også kan ta hensyn til

endret risiko som følge av endret pensjonsalder, utbetalingsperiode eller ytelsenes størrelse ved omregningen. Ved lavere pensjonsalder vil for eksempel risikoen for uførhet reduseres.

Annet ledd legger til grunn at samlet forsikringsteknisk kontantverdi skal være den samme før og etter omregningen. Dette innebærer at man ikke vurderer verdien av de forskjellige ytelsene, men ser på den samlede kontantverdien. Det vises til tilsvarende bestemmelse i foretakspensjonsloven § 4-15 annet ledd annet punktum.

Til § 3-10. Sammenslåing med fripolise

På samme måte som for pensjonskapitalbevis som forvaltes som egen spareavtale i § 2-6 annet og tredje ledd, har *Banklovkommisjonen* vurdert om det gjennom sammenslåing av ulike pensjonsrettigheter kan sikres en mer rasjonell behandling av pensjonsforsikringsavtaler i utbetalingstiden. Det vises til alminnelige motiver avsnitt 6.2.4 og 6.4.2.

Første ledd første punktum åpner for at kunden kan kreve sammenslåing av pensjonsforsikringsavtalen og fripolise utgått fra ytelsesbasert tjenestepensjonsordning med tilhørende midler. Denne bestemmelsen antas å få størst betydning når kunden har nådd pensjonsalder og pensjonsytelsene skal komme til utbetaling. Det kan imidlertid tenkes at pensjonsforsikringsavtalen er avbrutt av kunden i oppsparingsperioden. I slike tilfeller vil det være en fordel for kunden å få slått sammen pensjonsforsikringsavtalen med fripolisen så snart som mulig. En samlet forvaltning vil være mer kostnadseffektiv enn en separat forvaltning av de to avtalene. Siden det her dreier seg om sammenslåing av to pensjonsforsikringsavtaler som er etablert i samme livsforsikringsselskap, kan ikke *Banklovkommisjonen* se at det er behov for at livsforsikringsselskapet skal måtte samtykke til en slik sammenslåing når det er et ønske fra kunden. Livsforsikringsselskapet vil her ha risiko knyttet til personen i begge kontraktsforhold. Henvisningen i annet ledd tredje punktum til § 3-9 innebærer at livsforsikringsselskapet kan ta hensyn til forskjell i risiko knyttet til de ulike kontraktsforholdene. Dette i motsetning til tilfeller hvor pensjonskapital knyttet til en innskuddspensjonsavtale skal kunne anvendes til kjøp av tilleggsytelser i en forsikringsavtale, jf. § 2-6 tredje ledd.

Sammenslåing av premiereserve knyttet til pensjonsforsikringsavtalen og fripolisen medfører behov for omregning av alderspensjonen, jf. *annet ledd første punktum*. Etter *annet punktum* skal det ved omregningen legges til grunn at alderspensjonen minst skal løpe til kunden fyller 77 år. Dersom

utbetalingstiden både i pensjonsforsikringsavtalen og fripolisen er lengre enn 77 år, kan den korteste utbetalingsperioden i pensjonsforsikringsavtalen eller fripolisen anvendes. For øvrig skal bestemmelsene i lovutkastet § 3-9 gjelde tilsvarende, jf. *tredje punktum*. Dette innebærer at det er beregningsgrunnlaget på omregningstidspunktet som skal anvendes ved sammenslåingen. Det vises for øvrig til merknadene til § 3-9 ovenfor.

Til kapittel 4. Pensjonsavtale knyttet til tjenestepensjonsordning

Kapittel 4 fastsetter regler for i hvilket omfang og hvordan individuelle pensjonsavtaler kan tegnes i tilknytning til en tjenestepensjonsordning som kunden er medlem av. Etter innføringen av obligatorisk tjenestepensjon er samtlige arbeidstakere i privat og offentlig sektor omfattet av en tjenestepensjonsordning. Videre er det åpnet for at selvstendig næringsdrivende kan etablere kollektive tjenestepensjonsordninger. *Banklovkommisjonen* er av den oppfatning at en samordning av en individuell pensjonsavtale med pensjonsrettigheter i en tjenestepensjonsordning, vil gi rasjonaliseringsgevinster der en slik sammenslåing er mulig. Det vil også kunne gi kunden en bedre oversikt over sine samlede pensjonsrettigheter. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.2.4 og kapittel 7.

Selv om en individuell pensjonsavtale knyttes til en tjenestepensjonsordning i samsvar med den adgang som lovutkastet § 4-1 åpner for, vil den individuelle pensjonsavtalen fortsatt utgjøre et separat rettsforhold mellom institusjonen og kunden. Dette reflekteres i lovutkastet §§ 4-2 til 4-4 hva gjelder forvaltning av kapitalen, disponering av pensjonskapitalen og flytting.

Til § 4-1. Innskuddspensjonsavtale tilknyttet kollektivordning

Første ledd første punktum fastsetter at en kunde som er medlem av en kollektiv tjenestepensjonsordning kan inngå en individuell innskuddspensjonsavtale med tilknytning til pensjonsordningen. Hva som menes med en kollektiv tjenestepensjonsordning fremgår av annet punktum, se kommentar rett nedenfor. Lovutkastet åpner bare for at det kan knyttes individuelle *innskuddspensjonsavtaler* til en tjenestepensjonsordning. Det vil være forsikringsteknisk forholdsvis komplisert å skulle tilpasse ytelsesspekteret og beregningsgrunnlaget i en individuell pensjonsforsikringsavtale til en innskuddspensjonsordning eller en ytelsesbasert tjenestepensjonsordning. Det er derfor ikke åpnet for

at pensjonsforsikringsavtaler kan knyttes til tjenstepensjonsordninger. Det vises til alminnelige motiver avsnitt 7.1.

Forutsetningen for at det skal kunne tegnes en individuell innskuddspensjonsavtale i tilknytning til en tjenstepensjonsordning, er at institusjonen som har tegnet tjenstepensjonsordninger, i samsvar med virksomhetsreglene og konsesjonen, kan tilby individuelle innskuddspensjonsavtaler. Det vises til drøftelsene i alminnelige motiver avsnitt 7.1.

Annet punktum definerer hva som regnes som kollektiv tjenstepensjonsordning i denne sammenheng. Dette vil være innskuddspensjonsordninger etter reglene i innskuddspensjonsloven, ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger og engangsbetalte alderspensjonsordninger etter reglene i foretakspensjonsloven og kommunale pensjonsordninger etter reglene i forsikringsloven kapittel 10. Disse er alle fonderte tjenstepensjonsordninger. Siden tjenstepensjonsordningene for statlige ansatte i Statens Pensjonskasse ikke er fonderte, vil det ikke være mulig å etablere individuelle innskuddspensjonsavtaler i tilknytning til disse. Det vises til drøftelsene i alminnelige motiver avsnitt 7.1. Som kollektiv tjenstepensjonsordning regnes også tjenstepensjonsordning etablert av selvstendig næringsdrivende.

Dersom tjenstepensjonsordningen er en innskuddspensjonsordning, krever *annet ledd første punktum* at individuelle innskuddspensjonsavtaler som knyttes til denne, skal omfatte innskuddsfritak ved uførhet. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.2.6 og lovutkastet § 1-3 annet ledd annet punktum. For personer som allerede er arbeidsuføre eller har sviktende helse på tidspunktet for tegning av den individuelle innskuddspensjonsavtalen, vil det ikke være mulig å få tegnet en slik forsikring. I *annet punktum* er det derfor gjort unntak for slike tilfeller. Dette samsvarer med det som er gjort for innskudds- og premiefritak knyttet til obligatoriske tjenstepensjonsordninger. Det vises til foretakspensjonsloven § 3-8 og uttalelser i Ot.prp. nr. 10 (2005-2006) side 38 spalte 1.

For å sikre at tegningen av innskuddsfritak knyttet til den individuelle innskuddspensjonsavtalen blir så kostnadseffektiv som mulig, åpnes det i *tredje punktum* for at institusjonen som påtar seg forsikringen av innskuddsfritaket – i stedet for å foreta en helsevurdering av kunden – kan velge å ta forbehold mot uførhet som inntreffer innen to år og der uførheten skyldes sykdom som kunden hadde på tegningstidspunktet og som kunden må antas å ha kjent til på det tidspunktet, jf. forsikringsavtaleloven § 19-10 første punktum.

Tredje ledd fastsetter at reglene i lovutkastet kapittel 1 og 2 også vil gjelde for innskuddspensjonsavtaler som tegnes i tilknytning til en tjenstepensjonsordning i samsvar med adgangen i første ledd, med mindre det i §§ 4-2 til 4-4 fastsettes særskilte regler.

Til § 4-2. Kapitalforvaltning. Egen pensjonskonto

Første ledd første punktum fastsetter at pensjonskapitalen knyttet til innskuddspensjonsavtalen skal forvaltes sammen med kundens kapital knyttet til tjenstepensjonsordningen. Dette innebærer ikke at kapitalen må forvaltes med den samme investeringsprofil, men at den må forvaltes innenfor det samme investeringsunivers som institusjonen tilbyr for tjenstepensjonsordningen. Dette er viktig for at det skal være mulig å oppnå de rasjonaliseringsgevinster som en tilknytning til tjenstepensjonsordningen gir mulighet for. Dersom kunden ikke lenger ønsker at pensjonskapitalen knyttet til innskuddspensjonsavtalen skal forvaltes sammen med kapitalen i tjenstepensjonsordningen, vil tilknytningsavtalen kunne sies opp og separat innskuddspensjonsavtale kan tegnes med institusjonen. Alternativt kan innskuddspensjonsavtalen flyttes til en annen institusjon.

Siden innskuddspensjonsavtalen er et særskilt rettsforhold mellom kunden og institusjonen, følger det av *annet punktum* at kunden skal dekke vederlag for kapitalforvaltning knyttet til innskuddspensjonsavtalen. Forutsetningen er at institusjonen ikke allerede har krevd vederlag for dette fra foretaket som har tegnet tjenstepensjonsordningen. Lovutkastet er ikke til hinder for at en arbeidsgiver kan velge å påta seg disse kostnadene i en avtale med institusjonen. Eventuelle skatterettslige sider ved en slik avtale har ikke *Banklovkommisjonen* vurdert nærmere.

For at det skal være mulig å skille ut kostnadene knyttet til den individuelle innskuddspensjonsavtalen, skal det føres egen konto for midlene knyttet til innskuddspensjonsavtalen, jf. *annet ledd første punktum*. Dette innebærer at regnskapsføringen skal skille mellom kapital knyttet til innskuddspensjonsavtalen og kapital som kunden har oppspart i tjenstepensjonsordningen. Når det gjelder kontoutskriften som skal sendes ut i henhold til lovutkastet § 1-7, åpner *annet punktum* for at denne kan innarbeides som en del av den årsoppgave som institusjonen skal sende ut i samsvar med reglene for tjenstepensjonsordningen. Dette innebærer at opplysningene som nevnt i lovutkastet § 1-7 må fremkomme klart av årsoppgaven, men at dette ikke må sendes ut som et helt separat

dokument. *Tredje punktum* gjelder vederlag for administrasjon av innskuddspensjonsavtalen. Det åpnes for at institusjonen kan kreve et gebyr for dette. De nærmere reglene om dette kan gis av Kongen, jf. *fjerde punktum*.

Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 7.2.

Til § 4-3. Bruk av alderspensjonskapitalen

I samsvar med hva som gjelder for innskuddspensjonsavtaler, skal det utstedes pensjonskapitalbevis for alderspensjonskapitalen ved nådd pensjonsalder, jf. *første ledd første punktum*. De nærmere reglene om utstedelse av pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon er fastsatt i lovutkastet § 2-5. På samme måte som for innskuddspensjonsavtaler uten tilknytning til en tjenestepensjonsordning, skal pensjonskapitalen i henhold til *annet punktum* forvaltes i henhold til en spareavtale eller i en pensjonsforsikringsavtale, jf. lovutkastet § 2-6 første ledd.

For å sikre en så rasjonell forvaltning av avtalen som mulig også i utbetalingsfasen, åpnes det i annet og tredje ledd for en samordning med andre pensjonsrettigheter. Systemet for samordning følger her de samme prinsipper som er foreslått for innskuddspensjonsavtaler og pensjonsforsikringsavtaler foran. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.2.4, 6.3.2 og 6.4.2.

I henhold til *annet ledd* kan pensjonskapitalbeviset etter første ledd slås sammen med andre pensjonskapitalbevis på samme måte som det er foreslått i lovutkastet § 2-6 annet og tredje ledd. Dette kan således være pensjonskapitalbevis knyttet til innskuddspensjonsordningen som den individuelle innskuddspensjonsavtalen har vært knyttet til etter § 4-1 første ledd. Det samme gjelder adgangen i § 2-6 tredje ledd til å benytte pensjonskapitalen som engangspremie for tillegg til alderspensjon i henhold til pensjonsforsikringsavtale eller fripolise. Det vises til merknadene til disse bestemmelsene ovenfor, samt alminnelige motiver avsnitt 6.3.2 og 7.2.

Når det gjelder samordning med pensjonsytelser fra en ytelsesbasert tjenestepensjonsordning, det vil si en ytelsesbasert foretakspensjonsordning eller en kommunal pensjonsordning, vil det av forsikringstekniske grunner være vanskelig å bruke pensjonskapitalen som engangspremie til å kjøpe seg tilleggsytelser til alderspensjonen fra tjenestepensjonsordningen i slike tilfeller. I stedet åpner *tredje ledd* for at kunden kan kreve at utbetalingen av pensjonsytelsene fra de ulike ordningene skal samordnes så vidt mulig. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.4.2 og 7.2.

Til § 4-4. Flytting

Første ledd sier uttrykkelig at kunden har en individuell flytterett i samsvar med reglene i lovutkastet § 1-5, knyttet til pensjonskapitalen i innskuddspensjonsavtalen selv om denne er inngått i tilknytning til en tjenestepensjonsordning i henhold til adgangen i § 4-1 første ledd.

Dersom tjenestepensjonsordningen som innskuddspensjonsavtalen er inngått i tilknytning til flyttes til en annen institusjon, er det et spørsmål om innskuddspensjonsavtalen skal følge med på flyttingen eller ikke. *Annet ledd* innebærer at innskuddspensjonsavtalen ikke følger med på en slik flytting, med mindre kunden selv krever det i samsvar med flytteadgangen i lovutkastet § 1-5. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 6.5.5 og 7.2.

Til kapittel 5. Særlige regler for individuelle pensjonsavtaler etter forskrift til skatteloven § 6-47

Skattefavoriseringen av nye innskudd til individuelle pensjonsavtaler (IPA) ble vedtatt avviklet med virkning fra 12. mai 2006. Det er redegjort nærmere for dette vedtaket og de pensjonsrettslige konsekvensene av dette i alminnelige motiver kapittel 8. I forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven 26. mars 1999 nr. 14 §§ 6-47-30 til 6-47-32 er det fastsatt enkelte overgangsregler, men disse dekker ikke alle de spørsmål som oppstår i forhold til bortfallet at skattefavoriseringen av eksisterende IPA-kontrakter. Lovutkastet kapittel 5 har som målsetning å gi en samlet avklaring av de pensjonsrettslige spørsmål som oppstår i forbindelse med endringene av den skattemessige behandlingen av disse kontraktene.

Til § 5-1. Virkeområde

Første ledd gir bestemmelsene i lovutkastet kapittel 5 anvendelse på IPA-kontrakter som er inngått før 12. mai 2006 og hvor kunden på dette tidspunktet fortsatt etter avtalen hadde plikt til å foreta innbetalinger av premier og innskudd. Dersom det ikke forelå innbetalingsplikt på dette tidspunktet, ville enten kontrakten være ferdigbetalt, under utbetaling eller avbrutt.

For at kunden skal sikres dokumentasjon på pensjonsrettighetene opptjent i en IPA-kontrakt skal det i henhold til lovutkastet § 5-2 utstedes et pensjonskapitalbevis eller et forsikringsbevis for samlet verdi av de midler som er knyttet til avtalen. Det vises til merknadene til denne paragrafen nedenfor. *Annet ledd* konstaterer at slike pensjonskapitalbevis og forsikringsbevis fortsatt skal være

underlagt reglene i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47. Bestemmelsene i lovutkastet her vil ikke komme til anvendelse på disse dokumentene med mindre adgangen i §§ 5-3 til 5-6 om retten til å inngå nye avtaler eller samordning av pensjonsrettigheter benyttes.

Tredje ledd sier uttrykkelig at lovutkastet her ikke berører kundens rett til å kreve pensjonskapitalen utbetalt i henhold til forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47-31. Denne retten er begrenset til pensjonsforsikringsavtaler og pensjonsspareavtaler der midlene knyttet til kontrakten ikke utgjorde mer enn 1,5 ganger folketrygdens grunnbeløp etter kontoutskrift pr. 31. desember 2006. Fristen for å kreve slik utbetaling er i nevnte forskrift satt til 31. desember 2010.

Det vises til alminnelige motiver avsnitt 8.3 punkt 1).

Til § 5-2. Utstedelse av forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis

Opphevingen av skattefavoriseringene av IPA-kontraktene innebærer at de skal avsluttes med hensyn til nye innbetalinger. *Første ledd første punktum* krever derfor at det skal utstedes et pensjonskapitalbevis for pensjonsspareavtaler og et forsikringsbevis for pensjonsforsikringsavtaler, som bevis for den samlede verdi av de midler som er knyttet til avtalen pr. 31. desember 2006. Hvilke midler dette utgjør vil følge av kontoutskriften for avtalen på dette tidspunkt. Tidspunktet 31. desember 2006 er valgt som skjæringspunkt i overgangsreglene i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47. De nærmere reglene for pensjonskapitalbevis når en innskuddspensjonsavtale avbrytes av kunden før nådd pensjonsalder følger av lovutkastet § 2-3 første ledd, og tilsvarende av lovutkastet av § 3-1 fjerde ledd om en pensjonsforsikringsavtale avbrytes av kunden. Det vises til merknadene til disse bestemmelsene ovenfor.

På bakgrunn av at tilskudd til IPA-kontrakter innbetalt etter 31. desember 2006 skal undergis en annen skattemessig behandling enn tilskudd før dette tidspunktet, kreves det i *annet punktum* at pensjonskapitalbeviset eller forsikringsbeviset i tilfelle skal angi tilskudd innbetalt etter 31. desember 2006. Det er en god del kunder som har valgt å fortsette innbetaling til sine IPA-kontrakter til nytt regelverk er endelig avklart. Dette vil derfor være en viktig tilleggsplysningsinformasjon for disse kundene.

Dersom det har vært knyttet særskilte forsikringer til pensjonsspareavtale, følger det av *annet ledd første punktum* at det da skal utstedes et forsikringsbevis for disse i samsvar med reglene i første ledd. *Annnet punktum* gjør unntak fra første punktum. I stedet for forsikringsbevis som omfatter de særskilte forsikringene, kan kunden kreve at det utstedes et pensjonskapitalbevis etter første ledd som omfatter den samlede verdi av midlene knyttet til pensjonsspareavtalen inkludert verdien av forsikringene. Det er en forutsetning for et slikt samlet pensjonskapitalbevis at det ikke har skjedd en ugjenkallelig oppnevning av begunstiget i samsvar med forsikringsavtaleloven § 15-2 annet ledd. Et slikt samlet pensjonskapitalbevis vil innebære at det må skje en omregning av forsikringsytelsene i samsvar med lovutkastet § 3-9, jf. *tredje punktum*.

Det vises til alminnelige motiver avsnitt 8.3 punkt 2).

Til § 5-3. Rett til å inngå ny avtale

Første ledd første punktum åpner for at en kunde kan kreve å få videreføre pensjonssparingen etter reglene i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47, men da med innbetaling med beskattede midler. Dette må skje ved at det inngås en ny avtale på tilsvarende vilkår med samme ytelser som i eksisterende IPA-avtale og uten at det må gis nye helseopplysninger, jf. forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47-32. Et slikt skille mellom allerede opparbeidede rettigheter og nye innbetalinger er viktig av skattemessige grunner. Det legges til grunn at inngåelse av en ny avtale på tilsvarende vilkår ikke innebærer at kontrakten også skal anses som en ny avtale i forhold til reglene i forsikringsloven med tilhørende forskrifter. De nye kontraktene inngått etter paragrafen her vil kunne underlegges de gamle reglene om overskuddsdeling i forsikringsvirksomhetsreglene.

Banklovkommisjonen foreslår at fristen for å kreve inngåelsen av en ny avtale settes til 31. desember 2008, jf. *annet punktum*. Dette forutsetter at en lov om individuelle pensjonsavtaler vedtas av Stortinget i løpet av vårsesjonen 2008. Adgangen til å inngå en ny avtale i samsvar med eksisterende IPA-regler, men uten skattefavorisering, forutsetter også at det skjer en innbetaling av premie eller innskudd med forfall i 2008. Dette kan tenkes å være en fordel for kunder som kun har kort tid igjen til pensjonsalder, som har inngått avtale om garanti for investeringsvalg eller hvor ytelsessam-

mensetningen er viktig for kunden. *Medlemmene Løining og Rikheim* har i de alminnelige motiver avsnitt 8.3 punkt 3) tatt forbehold om at Finansdepartementet må vurdere en endring av den frist som er satt i overgangsreglene i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47-32 nærmere.

Av *tredje punktum* følger det at institusjon som mottar melding fra kunden i samsvar med annet punktum, skal varsle kunden om at innbetalt premie og innskudd ikke gir rett til fradrag etter skatteloven. Dette for å være sikker på at det ikke oppstår noen misforståelser i forbindelse med tegningen av den nye avtalen.

Annet ledd fastsetter at dersom en kunde innbetaler premie eller innskudd i henhold til eksisterende IPA-avtale som helt eller delvis gjelder for 2007 eller 2008, skal dette regnes som melding i samsvar med første ledd. Kunden slipper da å sende særskilt melding om videreføring til institusjonen. Dersom kunden på tross av innbetaling i 2007 eller 2008, ikke ønsker å inngå ny avtale i samsvar med første ledd, må kunden underrette institusjonen om dette innen 31. desember 2008.

Dersom det ikke inngås ny avtale i samsvar med første eller annet ledd, skal pensjonsavtalen anses som avbrutt, jf. *tredje ledd første punktum*. For å unngå pensjonsrettslige og skatterettslige problemer kan det ikke foretas innbetalinger til den avbrutte avtalen etter at fristen for å inngå ny avtale er utløpt 31. desember 2008, jf. *annet punktum*.

Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 8.3 punkt 3).

Til § 5-4. Samordning av pensjonsrettigheter

Paragrafen bygger på de samme prinsipper for samordning av pensjonsrettigheter som er beskrevet på generelt grunnlag i alminnelige motiver avsnitt 6.2.4, for innskuddspensjonsavtaler avsnitt 6.3.2 og pensjonsforsikringsavtaler avsnitt 6.4.2. Det vises også til avsnitt 7.2 i de alminnelige motiver. Paragrafen regulerer i hvilken utstrekning pensjonskapitalbevis og forsikringsbevis utstedt med grunnlag i en IPA-kontrakt som avbrytes, jf. lovutkastet § 5-2, kan slås sammen med andre individuelle pensjonsrettigheter som kunden har. Første ledd gjelder sammenslåing av pensjonskapitalbevis med andre individuelle pensjonsrettigheter. Annet ledd gjelder forsikringsbevis og mulighetene for samordning med andre pensjonsrettigheter.

Første ledd første punktum åpner for at kunden kan kreve at pensjonskapitalbeviset skal slås sammen med annen innskuddspensjonsavtale før nådd pensjonsalder i samsvar med reglene i lovutkastet § 2-3 annet ledd. Pensjonskapitalbeviset kan videre kreves slått sammen med pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon i samsvar med lovutkastet § 2-6 annet ledd. Dette innebærer at sammenslåing kan skje både med pensjonskapitalbevis utgått fra en innskuddspensjonsordning hvor det er fastsatt at pensjonskapitalen i utbetalingstiden skal forvaltes i spareavtale og pensjonskapitalbevis fra annen innskuddspensjonsavtale ved nådd pensjonsalder.

Etter *annet punktum* kan pensjonskapitalbeviset også anvendes som engangspremie for tillegg til alderspensjonsytelse etter fripolise utgått fra ytelsesbasert tjenstepensjonsordning. Dette forutsetter imidlertid at forsikrings-selskapet samtykker til dette. Det er ikke noe krav om at fripolisen er kommet til utbetaling før sammenslåing kan skje.

Annet ledd første punktum åpner for at et forsikringsbevis utgått fra en IPA-kontrakt i samsvar med bestemmelsene i lovutkastet § 5-2, kan slås sammen med fripolise utgått fra ytelsesbasert tjenstepensjonsordning. Omregning skal skje i samsvar med bestemmelsene i lovutkastet § 3-10, som etter *annet punktum* er gitt tilsvarende anvendelse her.

Tredje ledd innebærer at pensjonskapitalbevis og forsikringsbevis etter § 5-2 ikke kan anvendes til sammenslåing med annen innskuddspensjonsavtale, pensjonskapitalbevis eller fripolise i samsvar med første eller annet ledd i paragrafen her, dersom kunden velger å slå sammen pensjonskapitalbeviset eller forsikringsbeviset med en ny individuell innskuddspensjonsavtale eller pensjonsforsikringsavtale etter loven her, jf. lovutkastet §§ 5-5 og 5-6.

Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 8.3 punkt 4).

Til § 5-5. Ny individuell innskuddspensjonsavtale etter loven her

Paragrafen gjelder i de tilfeller hvor en kunde har valgt å avbryte sin IPA-kontrakt, og har inngått innskuddspensjonsavtale i samsvar med lovutkastet her. Når det gjelder vurderingen av sammenslåing av pensjonsrettigheter på generell basis vises det til alminnelige motiver avsnitt 6.2.4. Det vises også til alminnelige motiver avsnitt 6.3.2 og 6.4.2 som gjelder adgangen til sammenslåing av midler knyt-

tet til individuelle pensjonsavtaler etter loven her, jf. §§ 2-3 annet ledd, 2-6 og 3-10.

Etter *første ledd første punktum* kan kunden kreve at pensjonskapital knyttet til pensjonskapitalbevis etter § 5-2 skal slås sammen med pensjonskapital knyttet til ny innskuddspensjonsavtale etter lovutkastet her. Om nødvendig kan slik sammenslåing skje etter flytting, jf. *annet punktum*.

Dersom kunden tidligere hadde særskilte forsikringer knyttet til innskuddsspareavtalen etter IPA-reglene (forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47), vil det være utstedt et forsikringsbevis etter § 5-2 annet ledd. Midlene knyttet til rettigheter etter forsikringsbeviset, kan etter *annet ledd* slås sammen med pensjonskapitalen knyttet til den nye innskuddspensjonsavtalen etter lovutkastet her. Det kreves ikke at de skal videreføres som forsikringsytelser, men midlene kan inngå i pensjonskapitalen. Dette krever samtykke fra forsikringsselskapet som har utstedt forsikringsbeviset.

Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 8.3 punkt 4).

Til § 5-6. Ny individuell pensjonsforsikringsavtale etter loven her

Paragrafen gjelder tilfeller hvor kunden har avbrutt sin IPA-kontrakt og tegnet en ny pensjonsforsikringsavtale i samsvar med lovutkastet her.

Dersom kunden tidligere hadde en pensjonsforsikringsavtale tegnet i samsvar med IPA-reglene, vil det være utstedt et forsikringsbevis etter § 5-2. *Første ledd første punktum* åpner for at forsikringsbeviset skal slås sammen med og inngå i pensjonskapitalen knyttet til den nye pensjonsforsikringsavtalen. *Annet punktum* åpner for at det samme kan skje om kunden tidligere har hatt en innskuddspensjonsavtale etter IPA-reglene og det er utstedt pensjonskapitalbevis etter reglene i § 5-2. Forutsetningen er da at forsikringsselskapet samtykker til en slik sammenslåing.

Sammenslåing med en pensjonsforsikringsavtale forutsetter en ny beregning av ytelsene. *Annet ledd første punktum* fastsetter at opptjent pensjon etter sammenslåingen skal beregnes etter beregningsgrunnlaget for den nye pensjonsforsikringsavtalen inngått etter reglene i lovutkastet her. Om nødvendig kan sammenslåing skje etter flytting, jf. *annet punktum*. Omberegningsreglene i § 3-9 er gitt tilsvarende anvendelse.

Til § 5-7. Institusjonenes informasjonsplikt

Banklovkommisjonen har i alminnelige motiver avsnitt 8.3 punkt 5) lagt til grunn at det vil være viktig for kunder med eksisterende avtaler inngått etter IPA-reglene (forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47) å få informasjon om hvilke muligheter de vil ha etter lovutkastet kapittel 5.

Første ledd fastsetter derfor at institusjonen som har tegnet IPA-kontrakten som omfattes av lovutkastet § 5-1, skal gi kunden informasjon om de muligheter kunden har etter lovutkastet §§ 5-1 tredje ledd, 5-2 og 5-3. Informasjonen skal gis innen tre måneder etter at loven er trådt i kraft.

Annet ledd fastsetter at kunden også skal orienteres om rett til sammenslåing med andre pensjonsrettigheter etter lovutkastet §§ 5-4 til 5-6.

Til kapittel 6. Ikrafttreden. Overgangsregler

Til § 6-1. Ikrafttreden. Overgangsregler

I *første ledd* foreslås det at loven trer i kraft straks. *Banklovkommisjonen* har ikke sett at det er behov for å gi nærmere regler i forskrift før loven trer i kraft. Det er derfor ikke i lovutkastet tatt forbehold om at Kongen kan bestemme et annet tidspunkt for ikrafttredelse.

I *annet ledd* gis Kongen hjemmel til å fastsette overgangsregler. I forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 §§ 6-47-30 til 6-47-32 er det allerede gitt en del overgangsregler for de som hadde individuelle pensjonsavtaler (IPA) inngått før 12. mai 2006. Selv om *Banklovkommisjonen* ikke har sett at det er behov for ytterligere overgangsregler utover det som følger av ovennevnte forskrift og bestemmelsene som er foreslått i kapittel 5 i lovutkastet, har *Banklovkommisjonen*, som en sikkerhetsforanstaltning, funnet det riktig å ta inn en adgang for Kongen til å fastsette overgangsregler.

Til § 6-2. Endringer i andre lover

Da adgangen til å kreve fradrag i skattepliktig inntekt for betalt innskudd og premie til IPA-kontrakter ble opphevet fra og med inntektsåret 2007 ved lov 15. desember 2006 nr. 81, ble skatteloven § 6-47 endret. For at innskudd og premie til individuelle pensjonsavtaler etter lovutkastet her skal komme til fradrag i skattepliktig inntekt, må det tas inn en adgang til dette i skatteloven § 6-47. *Banklovkommisjonen* foreslår at dette skjer ved at det tas inn en ny bokstav f i § 6-47 første ledd, se *første ledd*.

I foretakspensjonsloven § 4-7 første ledd tredje punktum åpnes det for at opptjent premiereserve knyttet til alderspensjon på mindre enn 50 prosent av G, kan kreves overført til annen foretakspensjonsordning, fortsettelsesforsikring eller individuell pensjonsforsikringsavtale etter skatteloven (IPA). Det vil ikke bli utstedt fripolise for så liten premiereserve. Adgangen til overføring til fortsettelsesforsikring og pensjonsforsikringsavtale etter IPA-reglene bør opprettholdes for de tilfeller en kunde har valgt å videreføre disse avtalene med beskattede midler, jf. lovutkastet § 5-3. Bestemmelsen foreslås imidlertid utbygd slik at overføring av premiereserven også kan skje til individuell pensjonsavtale etter lovutkastet her, jf. *annet ledd*.

Dette omfatter både innskuddspensjonsavtale og pensjonsforsikringsavtale.

I merknadene til § 1-2 annet ledd ovenfor er det nevnt at det er behov for å gjøre endringer i forsikringsloven §§ 1-5 og 8-1 for at innskuddspensjonsforetak skal kunne tilby individuelle pensjonsavtaler. Virksomhetsområdet for innskuddspensjonsforetakene er i dag begrenset til kollektive innskuddspensjonsordninger. I lovutkastet § 6-2 *tredje ledd* er det foreslått endringer i forsikringsloven § 1-5 og i *fjerde ledd* er det foreslått endringer i forsikringsloven § 8-1, som innebærer at innskuddspensjonsforetakenes virksomhet kan omfatte individuelle pensjonsavtaler uten forsikringselement, det vil si individuelle innskuddspensjonsavtaler uten forsikringselement.

Kapittel 11

Lov om individuelle pensjonsavtaler

Kapittel 1. Alminnelige bestemmelser

§ 1-1. Virkeområde mv.

- (1) Loven gjelder avtaler om individuell innskuddspensjon eller individuell pensjonsforsikring (*pensjonsavtaler*) som er inngått mellom en pensjonsinnretning (*institusjonen*) og en person (*kunden*).
- (2) Kongen kan ved forskrift gi nærmere regler til utfylling, gjennomføring og avgrensning av bestemmelsene i loven her.

§ 1-2. Hvem kan inngå pensjonsavtaler

- (1) Pensjonsavtale kan inngås av personer som har fylt 18 år.
- (2) Pensjonsavtale kan inngås med institusjon som her i riket har tillatelse til å drive virksomhet som bank, livsforsikringsselskap, pensjonsforetak eller forvaltningsselskap for verdipapirfond, med mindre annet følger av bestemmelse gitt i eller i medhold av lov.
- (3) Pensjonsavtale kan også inngås med [filial etablert her i riket av] kredittinstitusjon, livsforsikringsselskap, pensjonsforetak eller forvaltningsselskap for verdipapirfond som har hovedsete i annen stat innenfor Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet, og som der har tillatelse til å drive slik virksomhet.

§ 1-3. Krav til pensjonsytelser mv.

- (1) Pensjonsavtalen skal gi kunden rett til alderspensjon i samsvar med bestemmelsene i loven her. Minst en tredjedel av samlet årlig innskudd, premie og annet tilskudd fra kunden skal benyttes til oppbygging av alderspensjon.
- (2) Avtalen kan omfatte forsikring som gir kunde som blir ufør med en uføregrad på minst 20 prosent, rett til innskuddsfritak eller premiefritak i samsvar med uføregraden. Innskuddspensjonsavtale knyttet til tjenstepensjonsordning med innskuddspensjon skal gi rett til innskuddsfritak etter reglene i § 4-1 annet ledd.
- (3) Avtalen kan også omfatte forsikringer som gir rett til uførepensjon eller andre uføreytelser, et-

terlattepensjon og barnepensjon for så vidt retten til slike ytelser ikke er i strid med bestemmelsene i loven her.

- (4) Det kan ikke foretas innbetaling av innskudd, premie eller annet tilskudd som ikke vil gi rett til fradrag i skattepliktig inntekt.

§ 1-4. Pensjonskapitalen

- (1) En kundes pensjonskapital omfatter de midler som til enhver tid er knyttet til en pensjonsavtale som følge av innbetalinger av innskudd eller premie fra kunden, samt den avkastning institusjonen har tilført pensjonskapitalen. Alderspensjonskapitalen omfatter midler knyttet til kundens rett til alderspensjon.
- (2) Pensjonskapital knyttet til pensjonsavtale kan ikke utbetales av institusjonen på annen måte enn som årlige pensjonsytelser, med mindre annet følger av bestemmelser gitt i eller i medhold av loven her.
- (3) Pensjonskapitalen og retten til utbetaling av ytelser i henhold til pensjonsavtale kan ikke overdras eller pantsettes av kunden eller på annen måte benyttes til dekning av kundens kreditorer. Kundens rettigheter etter pensjonsavtalen kan heller ikke gjenkjøpes av institusjonen.
- (4) Motregning kan ikke skje i midler som inngår i pensjonskapitalen. Ved utbetaling av ytelser kan det likevel foretas motregning med krav som utspringer av pensjonsavtalen (konnekse krav).

§ 1-5. Flytterett

- (1) Kunden kan flytte pensjonsavtalen med tilhørende midler til annen institusjon. Reglene i forsikringsloven §§ 11-13 og 11-14 sjette ledd gjelder tilsvarende, likevel slik at avtalen kan sies opp med én måneds varsel.
- (2) Bestemmelsene i første ledd gjelder tilsvarende ved flytting av særskilt livsforsikringsavtale som er omfattet av pensjonsavtalen. Ved flytting av livsforsikringsavtale som er ren risikoforsikring med en forsikringstid på høyst ett år, gjelder reglene i forsikringsavtaleloven § 12-3.

§ 1-6. *Institusjonens informasjonsplikt*

- (1) Institusjonen skal før pensjonsavtale inngås, skriftlig gi kunden opplysninger om binding av pensjonskapitalen i avtaleperioden og om hvilke pensjonsytelser avtalen omfatter, samt om reglene for utbetaling av ytelser. Institusjonen skal også oppdatere opplysninger om de skatte-regler som vil bli gjort gjeldende for pensjonsavtaler.
- (2) Institusjonen skal hvert år gi kunden kontoutskrift etter reglene i § 1-7. Kontoutskriften vedlegges oppdatert informasjon over utviklingen av alderspensjonskapitalen og pensjonsytelse-ne under ulike innskudds- og premienivåer og beregningsforutsetninger.
- (3) Opplysningen skal gis på norsk, men kan, når kunden ber om det, gis på annet språk.

§ 1-7. *Kontoføring*

- (1) Institusjonen skal føre konto for hver pensjonsavtale som for hvert år minst angir
 - årets innskudd eller premie,
 - årets vederlag for dekning av henholdsvis risiko, administrasjon av pensjonsavtalen og forvaltning av pensjonskapitalen, herunder vederlag avregnet i avkastning ved forvaltning av pensjonskapitalen,
 - årets avkastning av pensjonskapitalen, herunder avkastning benyttet til å dekke vederlag som nevnt,
 - årets avkastning, herunder overskudd, tilordnet pensjonskapitalen,
 - alderspensjonskapital opptjent i løpet av året og samlet alderspensjonskapital ved utgangen av året, og
 - pensjonskapital knyttet til uføre-, etterlatte- og barnepensjoner.
- (2) Kontoutskrift skal være utsendt innen tre måneder etter utløpet av året. For pensjonsforsikringsavtaler med rett til overskudd er fristen fem måneder.

§ 1-8. *Ligningsforhold*

- (1) Det skal fremgå av avtalevilkårene, kvitteringer for innbetalt innskudd, premie eller annet tilskudd og meldinger til ligningsmyndighetene at dokumentene gjelder pensjonsavtale etter loven her.
- (2) Institusjonen er ansvarlig for at opplysninger i slike dokumenter er riktige.

Kapittel 2. Individuelle innskuddspensjonsavtaler

§ 2-1. *Innskuddspensjonsavtalen*

- (1) Innskuddspensjonsavtale skal inngås skriftlig. Som innskuddspensjonsavtale regnes her også innskuddspensjonsavtale med tilknyttet forsikringselement, herunder kapitaliseringsprodukter hvoretter retten til utbetaling av ytelser ikke faller bort ved kundens død.
- (2) Avtalen skal angi hvilke pensjonsytelser som omfattes og vilkår for utbetaling, samt hvilke regler som skal gjelde for kundens og institusjonens adgang til å endre, flytte eller si opp avtalen i avtaleperioden.
- (3) Skal institusjonen ikke selv overta forsikring som dekker innskuddsfritak ved uførhet eller i tilfelle andre forsikringer som omfattes av pensjonsavtalen, skal det i avtalen også angis hvilken institusjon som skal overta slik forsikring.
- (4) Institusjonen kan ikke kreve eget gebyr for inn-gåelsen av kontrakten, med mindre dette er særskilt avtalt med den enkelte kunde.

§ 2-2. *Krav til innskuddspensjonsavtalen*

- (1) Avtalen skal inneholde en innskuddsplan som fastsetter hvilke innskudd kunden skal foreta til oppbygging av alderspensjonskapital og i tilfelle til dekning av premie for innskuddsfritak og andre særskilte forsikringer. Før innskuddsplanen fastsettes, skal institusjonen gi kunden representative eksempler på ulike innskuddsnivåer og antatt alderspensjonskapital ved nådd pensjonsalder.
- (2) Kunden kan endre innskuddsplanen ved melding til institusjonen. Uten å endre innskuddsplanen kan kunden for det enkelte år innbetale et innskudd som er 25 prosent høyere eller lavere enn det innskudd innskuddsplanen angir. Kunden kan også gi institusjonen melding om at innskudd etter innskuddsplanen ikke vil bli innbetalt for en bestemt periode angitt i meldingen.
- (3) Omfatter avtalen særskilt forsikring som nevnt i § 1-3 annet eller tredje ledd, skal det fremgå av avtalen om årlig premie skal dekkes av kundens årlige innskudd eller betales særskilt.
- (4) Avtalen skal også fastsette institusjonens vederlag for administrasjon av avtalen og forvaltningen av alderspensjonskapitalen, samt i tilfelle vederlag for særskilt forsikring som omfattes av avtalen. Fastsatt vederlag for forvaltning av alderspensjonskapitalen omfatter også den godtgjørelse for kapitalforvaltning hos institu-

sjonen eller annen kapitalforvalter, herunder tegningsprovisjoner, som blir avregnet mot avkastningen ved forvaltning av alderspensjonskapitalen, herunder midler plassert direkte eller indirekte i andeler i verdipapirfond eller annen investeringsportefølje. Institusjonen skal sørge for at også avregnede beløp blir tilordnet som avkastning av alderspensjonskapitalen.

- (5) Avtalen skal angi om institusjonen påtar seg ansvar for hvilken avkastning som blir oppnådd ved forvaltningen av alderspensjonskapitalen, og i tilfelle størrelsen av den avkastningsrente som skal gjelde for avtalen. Avkastning tilordnes alderspensjonskapitalen selv om den overstiger oppgitt rentesats.
- (6) Skal pensjonskapitalen forvaltes i egen investeringsportefølje, skal avtalen angi hvordan porteføljen skal sammensettes, kundens rett til å endre sammensetningen og i tilfelle særskilte rammer og andre vilkår for valgretten. Særskilt avkastningsgaranti fra institusjonen og vederlaget for denne skal angis.

§ 2-3. *Innskuddspensjonsavtalen avbrytes av kunden*

- (1) Kunden kan ved melding til institusjonen når som helst avbryte innskuddspensjonsavtalen. Har kunden ikke innbetalt forfalt innskudd innen tre måneder etter at institusjonen har sendt varsel om innbetaling av innskudd som er forfalt, skal innskuddspensjonsavtalen anses avbrutt av kunden, med mindre kunden har gitt institusjonen melding som nevnt i § 2-2 annet ledd tredje punktum. Ved avbrudd av innskuddspensjonsavtalen, skal institusjonen utstede pensjonskapitalbevis etter reglene i innskuddspensjonsloven § 6-2. Pensjonskapitalbeviset skal angi de vederlag for tjenester som kunden deretter er ansvarlig for.
- (2) Alderspensjonskapitalen i henhold til pensjonskapitalbevis utstedt etter første ledd, kan overføres til en annen innskuddspensjonsavtale som kunden har og inngå i alderspensjonskapitalen knyttet til denne avtalen.
- (3) Avbrudd av innskuddspensjonsavtalen medfører også avbrudd av særskilte forsikringer som er omfattet av avtalen. For øvrig gjelder forsikringsavtalelovens regler om avbrudd av forsikringsavtale og manglende premiebetaling.

§ 2-4. *Pensjonsalder*

- (1) Pensjonsalderen er 67 år. Det kan i pensjonsavtalen fastsettes en høyere pensjonsalder.

- (2) For kunde som er medlem av lovregulert offentlig eller privat tjenstepensjonsordning, kan det fastsettes samme pensjonsalder som kundens pensjonsalder i tjenstepensjonsordningen. Ny pensjonsalder skal fastsettes dersom kunden ikke lenger fyller vilkårene for den fastsatte pensjonsalder eller opphører å være medlem av tjenstepensjonsordningen.
- (3) Bestemmelsene i paragrafen her er ikke til hinder for at avtale om pensjonsalderen senere endres.

§ 2-5. *Pensjonskapitalbevis*

- (1) Når kunden har nådd pensjonsalderen, skal institusjonen utstede pensjonskapitalbevis etter innskuddspensjonsloven § 7-2 med rett til straks begynnende alderspensjon. Kunden kan likevel kreve at slikt pensjonskapitalbevis utstedes på det tidspunkt kunden har rett til alderspensjon fra folketrygden.
- (2) Det kan avtales at kunden kan kreve at slikt pensjonskapitalbevis utstedes før fastsatt pensjonsalder, likevel ikke tidligere enn fra fylte 62 år. I så fall kan det også avtales at pensjonsytelsen skal settes ned ved fylte 67 år, men ikke med mer enn 50 prosent.
- (3) Har kunden før nådd pensjonsalder fått rett til uføreytelser fra folketrygden, kan kunden kreve at institusjonen utsteder pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende pensjon som omfatter pensjonskapitalen på utstedelsestidspunktet, med mindre pensjonsavtalen omfatter forsikring av uføreytelser som nevnt i § 3-6. Pensjonskapitalbeviset skal forvaltes i henhold til egen spareavtale. Årlig ytelse fastsettes i samsvar med uføregraden og etter reglene i § 2-7 første ledd annet punktum og femte ledd så langt de passer, og utbetales så lenge kunden har rett til uføreytelser fra folketrygden. Gjenværende pensjonskapital utbetales etter reglene om utbetaling av alderspensjon.

§ 2-6. *Bruk av pensjonskapitalbevis*

- (1) I utbetalingsperioden skal pensjonskapitalbevis utstedt etter § 2-5 første eller annet ledd forvaltes i henhold til egen spareavtale, med mindre kunden velger å inngå pensjonsforsikringsavtale i samsvar med bestemmelsene i kapittel 3, eller annet følger av annet eller tredje ledd.
- (2) Pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon kan, i tilfelle etter flytting, slås sammen med annet pensjonskapitalbevis som gir kunden rett til utbetaling av alderspen-

sjon. Ved sammenslåing skal institusjonen utstede nytt pensjonskapitalbevis for samlet alderspensjonskapital som i utbetalingsperioden forvaltes i samsvar med bestemmelsene i første ledd. Bestemmelsene i dette leddet gjelder ikke pensjonskapitalbevis utstedt etter innskuddspensjonsloven § 7-2 når det i regelverket for innskuddspensjonsordningen er fastsatt at pensjonskapitalbeviset i utbetalingsperioden skal konverteres til pensjonsforsikring.

- (3) Har kunden pensjonsforsikringsavtale inngått ved konvertering av pensjonskapitalbevis til forsikring etter innskuddspensjonsloven § 7-3 første ledd bokstav b, kan kunden med samtykke fra livsforsikringsselskapet benytte pensjonskapitalbeviset som engangspremie for tillegg til alderspensjonsytelsen i henhold til pensjonsforsikringsavtalen. Tilsvarende gjelder dersom kunden har fripolise utgått fra ytelsesbasert tjenestepensjonsordning.

§ 2-7. Pensjonsytelsenes størrelse. Utbetalingsperiode

- (1) Skal pensjonskapitalen forvaltes i henhold til spareavtale, skal alderspensjonen utbetales fra det tidspunkt kunden har rett til pensjon og til kunden har fylt 77 år, men i alle tilfelle i minst 10 år. Det kan likevel avtales at pensjonsytelsen skal settes ned etter 10 år eller senere.
- (2) Alderspensjonen i et enkelt år fastsettes med sikte på at den ikke skal utgjøre en større del av pensjonskapitalen enn dette året utgjør av den gjenværende utbetalingsperioden. Ved fastsettelsen av årlig pensjonsytelse kan det tas hensyn til avtale om nedsettelse av pensjonsytelsen som nevnt i første ledd og § 2-5 annet ledd, samt forhold som nevnt i tredje og fjerde ledd.
- (3) Kunde som etter nådd pensjonsalder fortsatt mottar lønn, kan kreve at pensjon ikke skal utbetales i den utstrekning kunden mottar lønn. Ikke utbetalt alderspensjon blir værende i pensjonskapitalen.
- (4) Kunden kan kreve at alderspensjon etter første ledd skal utbetales først fra et fastsatt tidspunkt etter at kunden har rett til pensjon. Kunden kan også kreve at den årlige pensjonsytelse i den første del av utbetalingsperioden og for et fastsatt antall år bare skal utgjøre en mindre del av pensjonsytelsen beregnet etter annet ledd. Ikke utbetalt alderspensjon blir værende i pensjonskapitalen.
- (5) Bli årlig pensjonsytelse mindre enn 20 prosent av folketrygdens grunnbeløp, kan ytelsesperioden settes ned til det antall hele år som vil gi år-

lig pensjonsytelse på om lag 20 prosent av grunnbeløpet.

- (6) Paragrafen her er ikke til hinder for at fastsettelse av tidspunktet for opphør, utbetaling eller nedsettelse av alderspensjonen senere endres.

§ 2-8. Kunden dør

- (1) Retten til alderspensjonskapitalen faller ikke bort ved kundens død.
- (2) Ved kundens død skal pensjonskapital som forvaltes i henhold til innskuddspensjonsavtale, benyttes til barnepensjon eller i tilfelle etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer etter reglene i innskuddspensjonsloven § 7-4. Det samme gjelder pensjonskapital i henhold til pensjonskapitalbevis utstedt etter § 2-5 første eller annet ledd og forvaltet i henhold til spareavtale.
- (3) Pensjonskapital som ikke disponeres etter annet ledd, utbetales som engangsbeløp til dødsboet.

Boks 11.1

Forslag fra mindretall (Breck, Dalsøren, Dyrhaug, Løfsgaard, Skrede, Skomsvold og Øverli):

§ 2-8 annet ledd skal lyde:

- (2) Ved kundens død skal pensjonskapital som forvaltes i henhold til innskuddspensjonsavtale, benyttes til pensjon til navngitt begunstiget, jf. forsikringsavtaleloven § 15-2 og §§ 3-7 og 3-8 her. Dersom innskuddspensjonsavtalen ikke inneholder navngitt begunstiget skal pensjonskapitalen utbetales til dødsboet. Det samme gjelder pensjonskapital i henhold til pensjonskapitalbevis etter § 2-5 første og annet ledd og forvaltet i henhold til spareavtale.

§ 2-9. Innskuddsfritak ved uførhet

- (1) Omfatter avtalen rett til innskuddsfritak ved uførhet, har kunde som blir ufør med en uføregrad på minst 20 prosent, rett til innskuddsfritak i samsvar med uføregraden. Uføregraden beregnes etter reglene i foretakspensjonsloven § 6-2.
- (2) Innskuddsfritaket løper så lenge uføregraden er 20 prosent eller mer, men ikke lenger enn til kunden får rett til utbetaling av alderspensjon.

§ 2-10. Særskilte forsikringer

- (1) Skal innskuddspensjonsavtale også omfatte forsikring med rett til uførepensjon eller andre uføreytelser eller rett til etterlattepensjon eller barnepensjon, gjelder §§ 3-6 til 3-8 tilsvarende.
- (2) Blir det knyttet slike forsikringer til innskuddspensjonsavtale, skal premien for hver forsikring angis særskilt.

Kapittel 3. Individuelle pensjonsforsikringsavtaler

§ 3-1. Pensjonsforsikringsavtale

- (1) Pensjonsforsikringsavtale inngås i samsvar med og er undergitt reglene i forsikringsavtaleloven Del B for så vidt annet ikke følger av loven her. Institusjonen kan ikke kreve eget gebyr for inngåelsen av kontrakten, med mindre dette er særskilt avtalt med den enkelte kunde.
- (2) Pensjonsforsikringsavtalen skal angi hvilke ytelser som omfattes og vilkårene for utbetaling, samt hvilke premier og vederlag for tjenester kunden skal betale.
- (3) Skal pensjonskapitalen forvaltes i særskilt investeringsportefølje, gjelder § 2-2 sjette ledd tilsvarende.
- (4) Opphører pensjonsforsikringsavtalen, skal institusjonen utstede et pensjonsbevis som angir kundens rett til opptjent pensjon og tilhørende pensjonskapital på opphørstidspunktet, samt de vederlag for tjenester kunden deretter er ansvarlig for.

§ 3-2. Pensjonsalder

- (1) Pensjonsalderen er 67 år. Det kan i pensjonsavtalen fastsettes en høyere pensjonsalder.
- (2) For kunde som er medlem av lovregulert offentlig eller privat tjenestepensjonsordning, kan det fastsettes samme pensjonsalder som kundens pensjonsalder i tjenestepensjonsordningen. Ny pensjonsalder skal fastsettes dersom kunden ikke lenger fyller vilkårene for den fastsatte pensjonsalder eller opphører å være medlem av tjenestepensjonsordningen.
- (3) Bestemmelsene i paragrafen her er ikke til hinder for at avtale om pensjonsalderen senere endres.

§ 3-3. Alderspensjon

- (1) Retten til alderspensjon med tilhørende premiereserve faller bort ved kundens død.

- (2) Alderspensjon skal ytes fra fastsatt pensjonsalder. Kunden kan kreve at alderspensjon skal ubetales fra det tidspunkt kunden har rett til alderspensjon fra folketrygden. Det kan avtales at alderspensjon utbetales før fastsatt pensjonsalder, men ikke tidligere enn fra fylte 62 år. I så fall kan det også avtales at pensjonsytelsen skal settes ned ved fylte 67 år, men ikke med mer enn 50 prosent.
- (3) Kunde som etter nådd pensjonsalder fortsatt mottar lønn, kan kreve at pensjon ikke skal utbetales i den utstrekning kunden mottar lønn. Ikke utbetalt alderspensjon blir værende i pensjonskapitalen (premiereserven).
- (4) Kunden kan kreve at alderspensjon skal utbetales først fra et fastsatt tidspunkt etter at kunden har rett til pensjon. Kunden kan også kreve at den årlige pensjonsytelse i den første del av utbetalingsperioden og for et fastsatt antall år bare skal utgjøre en mindre del av pensjonsytelsen. Ikke utbetalt alderspensjon blir værende i pensjonskapitalen (premiereserven).
- (5) Utbetaling av alderspensjon opphører når kunden dør. Det kan likevel avtales at utbetaling av alderspensjonen skal opphøre når kunden har fylt 77 år, men ikke i noe tilfelle før alderspensjon har vært utbetalt i 10 år. Det kan avtales at pensjonsytelsen skal settes ned etter 10 år eller senere.
- (6) Er årlig pensjonsytelse mindre enn 20 prosent av folketrygdens grunnbeløp, kan ytelsesperioden settes ned til det antall hele år som vil gi årlig pensjonsytelse på om lag 20 prosent av grunnbeløpet.
- (7) Ved endring av tidspunktet for utbetaling, størrelsen av pensjonsytelsen, utbetalingsperioden eller opphørstidspunktet, gjelder reglene i § 3-9.

§ 3-4. Alderspensjon uten ytelsesgaranti

- (1) Fastsetter pensjonsforsikringsavtalen at pensjonskapitalen skal forvaltes i egen investeringsportefølje eller at størrelsen av pensjonsytelsene ikke er garantert av institusjonen, gjelder bestemmelsene i § 3-3 tilsvarende.
- (2) Alderspensjonen i et enkelt år fastsettes med sikte på at den ikke skal utgjøre en større del av pensjonskapitalen enn dette året utgjør av den gjenværende utbetalingsperioden. Ved fastsettelsen av årlig pensjonsytelse kan det tas hensyn til avtale om nedsettelse av pensjonsytelsen som nevnt i § 3-3 annet og femte ledd, samt forhold som nevnt i § 3-3 tredje og fjerde ledd.

§ 3-5. Premiefritak ved uførhet

- (1) Omfatter avtalen rett til premiefritak ved uførhet, har kunde som blir ufør med en uføregrad på minst 20 prosent, rett til premiefritak i samsvar med uføregraden. Uføregraden beregnes etter reglene i foretakspensjonsloven § 6-2.
- (2) Premiefritaket løper så lenge uføregraden er 20 prosent eller mer, men ikke lenger enn til kunden får rett til utbetaling av alderspensjon.

§ 3-6. Uføreytelser

- (1) Omfatter pensjonsforsikringsavtalen uførepensjon, har kunde med en uføregrad på 20 prosent eller mer rett til uførepensjon i samsvar med uføregraden til enhver tid. Det kan settes som vilkår at uføregraden er minst 50 prosent. Uføregraden beregnes etter reglene i foretakspensjonsloven § 6-2.
- (2) Uførepensjonen skal tilsvare den alderspensjon kunden ville ha rett til ved nådd pensjonsalder eller en fastsatt årlig ytelse. Retten til uførepensjon opphører i alle tilfelle når kunden får rett til alderspensjon.
- (3) En pensjonsforsikringsavtale som ikke omfatter rett til uførepensjon, kan i stedet omfatte årlig forsikring av risiko for uførhet med rett til utbetaling av årlige uføreytelser for et fastsatt antall år.

§ 3-7. Etterlattepensjon

- (1) Pensjonsforsikringsavtalen kan omfatte etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer. Etterlattepensjonen fastsettes som en del av kundens alderspensjon eller som en fastsatt årlig ytelse.
- (2) Etterlattepensjonen løper fra kundens død og til den etterlattes død. Det kan avtales at etterlattepensjonen skal opphøre når det er utbetalt pensjon i 10 år, men ikke i noe tilfelle før den etterlatte har fylt 77 år. § 3-3 sjette ledd gjelder tilsvarende.
- (3) Med samboer forstås her
 - a) person som kunden har felles bolig og felles barn med,
 - b) person som kunden lever sammen med i ekteskaps- eller partnerskapslignende forhold når det godtgjøres at forholdet har bestått uavbrutt i de siste fem år før kundens død, og det ikke forelå forhold som ville hindre at lovlig ekteskap eller registrert partnerskap ble inngått.

§ 3-8. Barnepensjon

- (1) Pensjonsforsikringsavtalen kan gi rett til barnepensjon til barn som kunden ved sin død plikter

- å forsørge eller forsørget. Som barn regnes her kundens barn, herunder stebarn og fosterbarn.
- (2) Avtalen skal inneholde bestemmelser om størrelsen eller beregningen av årlig barnepensjon.
- (3) Barnepensjonen løper fra kundens død og opphører ved barnets død, likevel senest når barnet fyller 21 år. § 3-3 sjette ledd gjelder tilsvarende.
- (4) Det kan avtales at barnepensjon bare skal ytes i et fastsatt antall år.

§ 3-9. Forsikringsteknisk omregning av pensjonsytelser

- (1) Foretas det endring av pensjonsalderen, tidspunktet for utbetaling, størrelsen av pensjonsytelsen, utbetalingsperioden eller opphørstidspunktet, skal alderspensjonsytelsen omregnes på forsikringsteknisk grunnlag ved anvendelsen av det beregningsrunnlag som gjelder for forsikringen på endringstidspunktet. Ved omberegningen kan det tas hensyn til endring av risiko som følge av endret pensjonsalder, utbetalingsperiode eller ytelsenes størrelse.
- (2) Samlet forsikringsteknisk kontantverdi skal være den samme før og etter omregningen.

§ 3-10. Sammenlåing med fripolise

- (1) Har kunden fripolise utgått fra ytelsesbasert tjenstepensjonsordning, kan kunden, i tilfelle etter flytting, kreve sammenlåing av pensjonsforsikringsavtalen og fripolisen med tilhørende midler.
- (2) Institusjonen skal foreta omregning av alderspensjon på grunnlag av premiereservene for alderspensjon på omregningstidspunktet. Har pensjonsforsikringsavtalen og fripolisen ulike utbetalingsperioder, skal det ved omregningen legges til grunn at alderspensjonen minst skal løpe inntil kunden har fylt 77 år, men ikke i noe tilfelle opphøre før utløpet av den korteste av utbetalingsperiodene. For øvrig gjelder bestemmelsene i § 3-9 tilsvarende ved omberegningen.

Kapittel 4. Pensjonsavtale knyttet til tjenstepensjonsordning

§ 4-1. Innskuddspensjonsavtale tilknyttet kollektivordning

- (1) Medlem av en kollektiv tjenstepensjonsordning kan ved avtale med pensjonsinstitusjonen inngå individuell innskuddspensjonsavtale etter loven her med tilknytning til pensjonsordningen, med mindre institusjonens virksomhet er begrenset til kollektive pensjonsordninger.

Som tjenestepensjonsordning regnes her pensjonsordning etter innskuddspensjonsloven eller foretakspensjonsloven, samt kommunale pensjonsordninger som omfattes av forsikringsloven kapittel 10.

- (2) Innskuddspensjonsavtale som er knyttet til tjenestepensjonsordning med innskuddspensjon, skal omfatte rett til innskuddsfritak ved uførhet som nevnt i § 1-3 annet ledd. Dette er likevel ikke til hinder for at et forsikringsselskap, ut fra opplysninger om at kunden ikke er arbeidsfør eller om helsetilstanden for øvrig, avslår å forsikre innskuddsfritak ved uførhet. I forsikring av innskuddsfritak ved uførhet kan forsikringsselskapet ta forbehold som nevnt i forsikringsavtaleloven § 19-10 første punktum, med mindre selskapet har foretatt helsevurdering før avtaleinngåelsen.
- (3) Reglene i loven her gjelder tilsvarende for innskuddspensjonsavtalen med mindre annet er særskilt fastsatt i §§ 4-2 til 4-4.

§ 4-2. Kapitalforvaltning. Egen pensjonskonto

- (1) Pensjonskapital knyttet til innskuddspensjonsavtalen forvaltes av institusjonen sammen med den kapital som er knyttet til tjenestepensjonsordningen. Er det ikke avtalt at institusjonens vederlag for kapitalforvaltningen skal belastes tjenestepensjonsordningen, skal kunden dekke sin forholdsmessige andel av vederlaget til institusjonen.
- (2) Institusjonen skal føre særskilt konto for midler knyttet til hver innskuddspensjonsavtale. Kontoutskrift etter § 1-7 kan medtas som del av den oppgave over opptjent pensjon som institusjonen hvert år skal sende til medlemmene av tjenestepensjonsordningen. Institusjonen kan belaste medlemmet et gebyr for administrasjon av innskuddspensjonsavtalen. Kongen kan gi nærmere regler om gebyrer.

§ 4-3. Bruk av alderspensjonskapitalen

- (1) Pensjonskapitalbevis for alderspensjonskapital knyttet til innskuddspensjonsavtalen som gir rett til straks begynnende alderspensjon, utstedes av institusjonen etter reglene i § 2-5. I utbetalingsperioden kan pensjonskapitalbeviset forvaltes i henhold til spareavtale eller pensjonsforsikringsavtale etter reglene i § 2-6 første ledd, med mindre annet følger av annet eller tredje ledd i paragrafen her.
- (2) Reglene i § 2-6 annet og tredje ledd gjelder tilsvarende for kundens rett til å kreve at pen-

sjonskapitalbevis etter første ledd slås sammen med andre pensjonskapitalbevis, eller benyttes som engangspremie for tillegg til alderspensjon i henhold til pensjonsforsikringsavtale eller fripolise som nevnt i § 2-6 tredje ledd.

- (3) Har kunden rett til utbetaling av alderspensjon fra ytelsesbasert tjenestepensjonsordning, og skal livsforsikringsselskapet, i tilfelle etter flytting, også forvalte pensjonskapitalbevis etter første ledd i henhold til spareavtale eller pensjonsforsikringsavtale, kan kunden kreve at livsforsikringsselskapet så vidt mulig samordner utbetalingen av pensjonsytelsene.

§ 4-4. Flytting

- (1) Bestemmelsene om flytting av pensjonsavtale i § 1-5 gjelder også innskuddspensjonsavtale knyttet til kollektiv tjenestepensjonsordning etter reglene i § 4-1.
- (2) Ved flytting av kollektiv tjenestepensjonsordning etter reglene i forsikringsloven kapittel 11, gjelder forsikringsloven § 11-11 tilsvarende i forhold til innskuddspensjonsavtaler knyttet til pensjonsordningen etter reglene i § 4-1.

Kapittel 5. Særlige regler for individuelle pensjonsavtaler etter forskrift til skatteloven § 6-47

§ 5-1. Virkeområde

- (1) Bestemmelsene i dette kapittel gjelder individuelle pensjonsavtaler som omfattes av forskrift til skatteloven § 6-47 (IPA), og hvor kunden 12. mai 2006 etter avtalen fortsatt hadde plikt til å foreta innbetalinger av premie eller innskudd.
- (2) Forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis utstedt etter § 5-2 er undergitt reglene i forskrift til skatteloven § 6-47 når annet ikke følger av §§ 5-3 til 5-6.
- (3) Bestemmelsene i dette kapittel begrenser ikke en kundes rett til å kreve samlet verdi av midler knyttet til slike individuelle pensjonsavtaler som omfattes av første ledd, utbetalt i henhold til forskrift til skatteloven § 6-47-31.

§ 5-2. Utstedelse av forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis

- (1) Institusjon som har inngått individuelle pensjonsavtaler, skal for hver pensjonsavtale utstede pensjonskapitalbevis etter § 2-3 første ledd eller forsikringsbevis etter § 3-1 fjerde ledd som omfatter samlet verdi av midler knyttet til avta-

len i henhold til kontoutskriften pr. 31. desember 2006. Dokumentet skal i tilfelle angi tilskudd innbetalt av kunden etter dette tidspunkt.

- (2) Bestemmelsene i første ledd gjelder tilsvarende for forsikringer knyttet til pensjonsspareavtaler. Kunden kan likevel kreve at institusjonen utsteder et pensjonskapitalbevis som sikrer kunden den samlede verdi på opphørstidspunktet av midler knyttet til pensjonsspareavtalen med tilknyttede forsikringer, med mindre det for tilknyttet forsikring er foretatt endelig oppnevning av begunstiget som nevnt i forsikringsavtaleloven § 15-2 annet ledd. I så fall gjelder § 3-9 tilsvarende.

§ 5-3. Rett til å inngå ny avtale

- (1) Kunde som etter 31. desember 2006 vil fortsette innbetaling til pensjon som fastsatt i en individuell pensjonsavtale, har rett til å inngå ny avtale på tilsvarende vilkår og med samme ytelser som den individuelle pensjonsavtalen, og i tilfelle uten å gi nye helseopplysninger. Kunde som vil inngå ny avtale må gi institusjonen skriftlig melding om dette innen 31. desember 2008, og påta seg å betale premie eller innskudd med forfall i 2008. Institusjon som mottar slik melding, skal uten opphold gi kunden varsel om at innbetalt premie og innskudd ikke gir rett til fradrag i skattepliktig inntekt, eller grunnlag for formuesfritak, etter skatteloven.
- (2) Betaling av premie eller innskudd som helt eller delvis gjelder 2007 eller 2008, regnes her som melding om inngåelse av ny avtale etter første ledd, med mindre kunden innen 31. desember 2008 har underrettet institusjonen om at den individuelle pensjonsavtalen skal avbrytes.
- (3) En individuell pensjonsavtale anses som avbrutt av kunden dersom det ikke er inngått ny avtale om fortsatt innbetaling til pensjon etter reglene i første og annet ledd. Etter 31. desember 2008 kan det ikke foretas innbetaling av tilskudd til individuell pensjonsavtale som er avbrutt eller anses avbrutt av kunden.

§ 5-4. Samordning av pensjonsrettigheter

- (1) Pensjonskapitalbevis utstedt etter § 5-2 kan disponeres av kunden etter reglene i § 2-3 annet ledd eller § 2-6 annet ledd. Har kunden fripolise utgått fra ytelsesbasert tjenstepensjonsordning, kan pensjonskapitalbeviset, i tilfelle etter flytting, med samtykke fra forsikringsselskapet

benyttes som engangspremie for tillegg til alderspensjonsytelsen i henhold til fripolisen.

- (2) Kunden kan kreve at forsikringsbevis utstedt etter § 5-2, blir slått sammen med fripolise utgått fra ytelsesbasert tjenstepensjonsordning. Reglene i § 3-10 gjelder tilsvarende.
- (3) Bestemmelsene i første og annet ledd gjelder ikke pensjonskapitalbevis og forsikringsbevis som disponeres av kunden etter reglene i §§ 5-5 eller 5-6.

§ 5-5. Ny individuell innskuddspensjonsavtale etter loven her

- (1) Kunde som har inngått ny avtale om individuell innskuddspensjonsavtale etter loven her, kan kreve at pensjonskapital i henhold til pensjonskapitalbevis utstedt etter § 5-2 slås sammen med og inngår i pensjonskapitalen knyttet til den nye innskuddspensjonsavtalen. Reglene om flytting i § 1-5 første ledd gjelder tilsvarende.
- (2) Kunden kan med samtykke fra forsikringsselskap som har utstedt forsikringsbevis etter § 5-2 annet ledd, kreve at midler knyttet til rettigheter etter forsikringsbeviset slås sammen med og inngår i pensjonskapitalen knyttet til den nye avtalen.

§ 5-6. Ny individuell pensjonsforsikringsavtale etter loven her

- (1) Kunde som har inngått ny pensjonsforsikringsavtale etter loven her, kan kreve at pensjonskapital i henhold til forsikringsbevis utstedt etter § 5-2 slås sammen med og inngår i pensjonskapitalen knyttet til den nye pensjonsforsikringsavtalen. Det samme gjelder pensjonskapital knyttet til pensjonskapitalbevis utstedt etter § 5-2 dersom forsikringsselskapet samtykker.
- (2) Opptjent pensjon etter sammenslåingen etter første ledd beregnes etter beregningsgrunnlaget for den nye pensjonsforsikringsavtalen. Reglene om flytting i § 1-5 første ledd og reglene om omberegning i § 3-9 gjelder i tilfelle tilsvarende.
- (3) Sammenslåing etter første ledd kan ikke skje dersom det for rettighetene etter forsikringsbeviset er foretatt endelig oppnevning av begunstiget som nevnt i forsikringsavtaleloven § 15-2 annet ledd.

§ 5-7. Institusjonenes informasjonsplikt

- (1) Innen tre måneder etter at loven her er trådt i kraft, skal institusjonene ha gitt kundene med

individuelle pensjonsavtaler som omfattes av § 5-1, opplysninger med angivelse av de frister som er fastsatt, om

- kundens rett til å kreve utbetaling etter § 5-1 tredje ledd,
- kundens rett til pensjonskapitalbevis og forsikringsbevis etter § 5-2, og
- kundens rett til å inngå ny avtale etter § 5-3.

(2) Kundene skal også orienteres om at rettigheter etter individuelle pensjonsavtaler i visse tilfeller kan samordnes med andre individuelle pensjonsrettigheter som kunden måtte ha, jf. §§ 5-4 til 5-6.

Kapittel 6. Ikrafttreden. Overgangsregler

§ 6-1. Ikrafttreden. Overgangsregler

- (1) Loven trer i kraft straks.
- (2) Kongen kan fastsette overgangsregler.

§ 6-2. Endring i andre lover

- (1) Skatteloven § 6-47 første ledd ny bokstav f skal lyde:
«f. innskudd, premie og annet tilskudd i henhold til individuell pensjonsavtale som er inngått i samsvar med lov xx/yy 2008 nr. zz om individuelle pensjonsavtaler. Samlet fradrag kan ikke overstige 15 000 kroner. Det kan ikke innbetales tilskudd i henhold til slik avtale med et beløp som overstiger rammen for høyeste inntektsfradrag.»

(2) Foretakspensjonsloven § 4-7 første ledd tredje punktum skal lyde:

«Er opptjent premiereserve knyttet til alderspensjon mindre enn 50 prosent av folketrygdens grunnbeløp, har medlemmet likevel bare rett til at premiereserven blir overført til annen foretakspensjonsordning, fortsettelsesforsikring, *individuell pensjonsforsikringsavtale etter skatteloven (IPA) eller individuell pensjonsavtale omfattet av lov xx.y 2008 nr. zz.*»

(3) Forsikringsloven § 1-5 første punktum skal lyde:

«Innskuddspensjonsforetak kan bare overta kollektive pensjonsordninger og *andre pensjonsforpliktelser* uten forsikringselement.»

(4) Forsikringsloven § 8-1 skal lyde:

«§ 8-1. Innskuddspensjonsforetak

Et innskuddspensjonsforetak er et aksjeselskap med virksomhet basert på kollektiv innskuddspensjon uten forsikringselement. *Virksomheten kan også omfatte individuelle pensjonsavtaler uten forsikringselement, herunder pensjonsavtaler i samsvar med lov xx/yy 2008 nr. zz om individuelle pensjonsavtaler.*

Virksomheten kan omfatte virksomhet som naturlig henger sammen med virksomhet som nevnt i første ledd (tilknyttet virksomhet). Som tilknyttet virksomhet regnes utstedelse av pensjonskapitalbevis og inngåelse av fortsatt pensjonsspareavtale i henhold til reglene i innskuddspensjonsloven eller loven om individuelle pensjonsavtaler.»

Vedlegg 1

St.meld. nr. 2 (2006-2007) Revidert nasjonalbudsjett 2007 Tilråding fra Finansdepartementet av 15. mai 2007, godkjent i statsråd samme dag (Regjeringen Stoltenberg II)

3 Den økonomiske politikken

3.9 Ny individuell pensjonsordning

21. mars 2007 inngikk de tre regjeringspartiene og Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre en avtale om et pensjonsforlik. Som en del av dette forliket var det enighet om å opprette en ny individuell pensjonsordning. Det vises til Innst. S. nr. 168 (2006 – 2007) og til stortingsvedtak 23. april 2007 i samsvar med innstillingen.

Finansdepartementet vil følge opp flertallets merknad om å etablere en slik ny ordning ved å gi et lovutredningsoppdrag til Banklovkommissjonen med stram tidsfrist. Det vises til de relevante uttalelser i innstillingen, inntatt i det mandat som i dag er gitt til Banklovkommissjonen, og som er gjengitt nedenfor. Det legges opp til å følge opp Banklovkommissjonens utredning ved å fremlegge lovforslag for Stortinget tidlig på høsten 2008, slik at ordningen skal kunne benyttes fra og med inntektsåret 2008.

Det legges videre opp til at den nye individuelle pensjonsordningen skal forankres i ny lovgivning, ev. i kombinasjon med endringer i lov om foretakspensjon og lov om innskuddspensjon.

Det skal gis et årlig fradrag i alminnelig inntekt for årlige innbetalinger (inkludert kostnader) på inntil 15 000 kroner til den nye individuelle pensjonsordningen. Siden innestående er fritatt for formuesskatt, kan det heller ikke innbetales et høyere beløp enn et beløp som, sammen med kostnader, ligger innenfor fradragsrammen.

Avkastningen på innestående midler skattlegges ikke løpende, men først ved utbetaling av pensjonsytelsene. Alle løpende pensjonsytelser fra ordningen vil være skattepliktige som alminnelig inntekt og som personinntekt. Pensjonsytelsene inngår dermed i grunnlaget for trygdeavgift, men med lav sats, og i grunnlaget for toppskatt. Det legges videre opp til at innestående midler i ordningen skal være unntatt fra formuesskatt.

Det fremgår av det ovenstående at skattereglene for den nye ordningen, slik stortingsflertallet også har lagt til grunn, vil være de samme

som for individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA) slik de var før avviklingen av fradragsretten for innbetaling til slike avtaler. Provenyvirkingen av en ny ordning med skattestimulert individuell pensjonssparing med årlige sparebeløp på inntil 15 000 kroner, er anslått til 500 mill. kroner på årsbasis, jf. Finansdepartementets brev til Stortingets arbeids- og sosialkomite 26. mars 2007.

I lys av det ovenstående har Finansdepartementet i dag gitt følgende mandat til Banklovkommissjonen:

«Utredning av ny lov om individuell pensjonsordning

I tilknytning til arbeidet med St.meld. nr. 5 (2006 – 2007) er Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre blitt enige om et pensjonsforlik, jf. avtale mellom disse partiene av 21. mars 2007, slik det er redegjort for i Innst. S. nr. 168 (2006 – 2007). Det vises for øvrig til stortingsvedtak 23. april 2007 i samsvar med innstillingen.

I tilknytning til den del av avtalen som gjelder etablering av en ny individuell pensjonsordning, uttales det bl.a. i innstillingen:

«*Flertallet* viser videre til at regjeringspartiene som en del av det nye pensjonsforliket har forpliktet seg til å innføre en ny ordning med skattestimulert individuell pensjonssparing med årlig sparebeløp på inntil 15 000 kroner med virkning fra 2008, jf. pkt. 7 i avtale inngått 21. mars 2007. *Flertallet* vil understreke at det ved utformingen av den nye ordningen skal legges til grunn at skattereglene skal være de samme som for den tidligere IPA-ordningen. Videre skal alle benytte seg av ordningen, uavhengig av arbeidsforhold. *Flertallet* vil også presisere at ordningen skal åpne for et mangfold av tilbydere.»

Departementet ber Banklovkommissjonen utarbeide utkast til lovgivning om ny skattebegunstiget individuell pensjonsordning i tråd med uttalelsene i den ovennevnte innstilling. Ordningen skal kunne benyttes av alle, uavhengig av om de er i

arbeid eller ikke. Banklovkommisjonen skal ikke vurdere skattespørsmål.

Banklovkommisjonen skal ved utarbeidelsen av utkastet legge til grunn at alderspensjon skal være en obligatorisk ytelse i en slik ny, individuell skattebegunstiget pensjonsordning. Banklovkommisjonen bes vurdere om også premiefritak ved uførhet, uførepensjon og etterlattepensjon skal kunne inngå i en slik ordning, og i tilfellet foreslå nærmere bestemmelser om dette.

Ved utforming av utkast til lovbestemmelser bes Banklovkommisjonen i størst mulig utstrekning legge til grunn at vilkårene for utbetaling av ytelsene, herunder kravene til utbetalingsperiodens lengde, og utbetalingsperiodens start, skal være de samme som for de tilsvarende ytelsene etter foretaks- og innskuddspensjonsloven.

For å legge til rette for best mulig konkurranse om tegning av avtaler om ny, individuell skattebegunstiget pensjonsordning bes Banklovkommisjonen legge til grunn at avtale om slik ordning skal kunne tegnes i livsforsikringsselskap, i bank og i forvaltningsselskap for verdipapirfond, samt eventuelt også pensjonskasse i den grad en individuell kontrakt kan knyttes opp mot tjenstepensjonsordninger som tilfredsstiller kravene i lov om foretaks-pensjon og lov om innskuddspensjon, jf. nedenfor. Banklovkommisjonen bes videre vurdere om de generelle flyttebestemmelser er tilstrekkelig til å sikre rettighetshaver lett adgang til å flytte kontrakten mellom ulike tilbydere, for å sikre at konkurransen om avtalene vedvarer.

Det må særskilt vurderes om en individuell ordning må baseres på en egen separat kontrakt, eller om det kan åpnes for å knytte den individuelle kontrakten opp mot medlemskap i en fondsbasert

kollektiv tjenstepensjonsordning, slik at kostnader til den individuelle ordningen kan begrenses.

Det skal ikke etableres premiefond eller innskuddsfond i tilknytning til ordningen.

Det bes vurdert om det skal gis adgang til, i den grad kontraktspartene ønsker det og privatrettslige bindinger, for eksempel i forhold til tredjeperson, i kontrakten ikke er til hinder, om innestående på nåværende IPA-kontrakter skal kunne konverteres over til innestående på en ny kontrakt som oppfyller reglene i den lovgivning som foreslås for ny individuell ordning.

For øvrig vises til nærmere omtale i Revidert nasjonalbudsjett 2007, som er lagt fram i dag.

Det bes om at utredningen foreligger innen utgangen av februar 2008.

Det legges som nevnt opp til en meget stram tidsplan. Banklovkommisjonen har fått tidsfrist til utgangen av februar 2008 med å fremme sitt lovutkast. Deretter vil utredningen bli sendt på én måneds høring (utgangen av mars 2008). Lovproposisjonen vil bli fremmet innen utgangen av september 2008. Det antas da at Stortinget vil kunne vedta den aktuelle lovgivning i løpet av oktober 2008.

Departementet vil for øvrig opplyse om at det – når alle lovendringer i folketrygdloven (alderspensjon, fleksibel pensjonsalder, uførepensjon osv.) er vedtatt, og regelverket om særaldersgrenser mv. er på plass i de offentlige tjenstepensjonslover – legges opp til å gi Banklovkommisjonen i oppdrag å foreta konsekvenstilpasninger i lov om foretaks-pensjon, lov om innskuddspensjon, lov om obligatorisk tjenstepensjon og i lovgivningen om individuell pensjonsordning.

Vedlegg 2

Forskrift til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14

§ 6-47. Trygdedes tilskudd til forsikrings- og pensjonsordninger

Individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA)

I. Alminnelige bestemmelser om IPA

§ 6-47-1. Anvendelsesområde for bestemmelsene om IPA

Bestemmelsene i § 6-47 i denne forskrift gjelder individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA). Slike avtaler kan bare inngås som pensjonsforsikringsavtale eller pensjonsspareavtale etter disse bestemmelsene.

§ 6-47-2. Definisjoner

I § 6-47 i denne forskrift betyr:

- a) *rettighetshaver*: Den avtalepart som erverver en rett til ytelser etter pensjonsavtalen.
- b) *begunstiget*: Annen person enn rettighetshaver, som etter pensjonsavtalen skal motta ytelser.
- c) *samboer*:
 - Person som rettighetshaveren har felles bolig og felles barn med, eller
 - person som rettighetshaveren lever sammen med i ekteskaplignende eller partnerskaplignende forhold når det godtgjøres at forholdet har bestått uavbrutt i de fem siste år før inngåelsen av pensjonsavtalen, og det ikke foreligger forhold som er til hinder for at lovlig ekteskap eller registrert partnerskap inngås.
- d) *registrert partner*: Partner som er registrert i henhold til partnerskapsloven.

§ 6-47-3. Pensjonsforsikringsavtale

- (1) Pensjonsforsikringsavtale kan bare inngås med selskap som har tillatelse til å drive livsforsikringsvirksomhet etter forsikringsvirksomhetsloven § 2-1 og § 2-4 første ledd, og filial i Norge av livsforsikringsselskap med hovedsete i annen stat som omfattes av Det europeiske økonomiske samarbeidsområde.
- (2) Rettighetshaver må være minst 18 år ved inngåelse av pensjonsforsikringsavtale. Denne be-

grensningen gjelder likevel ikke i den utstrekning det foretas innbetaling i samsvar med skatteloven § 5-40 tredje ledd siste punktum.

- (3) Pensjonsforsikringsavtale skal gi rett til ytelser som nevnt i § 6-47 del II (alderspensjon), og kan gi rett til ytelser som nevnt i § 6-47 del III (pensjoner til begunstigede) og § 6-47-19 (uførepensjon) og § 6-47-20. Rettighetshaver som har individuell pensjonsavtale som gir rett til ytelser etter § 6-47 del II, kan likevel tegne pensjonsforsikringsavtale som bare gir rett til ytelser som nevnt i § 6-47 del III og § 6-47-19 og § 6-47-20.
- (4) Kredittilsynet kan godkjenne at pensjonsforsikringsavtale inngås med pensjonskasse når tillatelse til å tegne individuelle pensjonsforsikringsavtaler er gitt før 25. september 1997.

§ 6-47-4. Pensjonsspareavtale

- (1) Pensjonsspareavtale kan bare inngås med selskap som har tillatelse til å drive:
 - a) bankvirksomhet etter sparebankloven § 2 første eller fjerde ledd,
 - b) bankvirksomhet etter forretningsbankloven § 8 første eller annet ledd,
 - c) livsforsikringsvirksomhet etter forsikringsvirksomhetsloven § 2-1 og § 2-4 første ledd, eller
 - d) verdipapirfondforvaltning etter verdipapirfondloven § 1-3 fjerde ledd og § 2-2.
- (2) Pensjonsspareavtale kan også inngås med filial i Norge av foretak med hovedsete i annen stat som omfattes av Det europeiske økonomiske samarbeidsområde og som driver tilsvarende virksomhet som nevnt i første ledd.
- (3) Rettighetshaver må være minst 18 år ved inngåelse av pensjonsspareavtale. Denne begrensningen gjelder likevel ikke i den utstrekning det foretas innbetaling i samsvar med skatteloven § 5-40 tredje ledd siste punktum.
- (4) Pensjonsspareavtale skal gi rett til ytelser som nevnt i § 6-47 del II, og kan gi rett til ytelser som nevnt i § 6-47-15 (etterlattepensjon) og § 6-47-17 (livsarvingpensjon).

§ 6-47-5. *Kontinuitet i avtalte rettigheter*

- (1) Rett til ytelser skal avtales i forbindelse med avtaleinngåelsen og kan ikke omgjøres med mindre annet følger av § 6-47. Som rett til ytelse regnes ikke avtale om hvordan kapitalen skal forvaltes eller avtale om avkastningsgaranti.
- (2) Bestemmelsene i første ledd gjelder også dersom midlene tilknyttet en individuell pensjonsavtale overføres til annet selskap, jf. § 6-47-25 og forskrift av 27. november 1991 nr. 757 om rett til overføring av oppsamlede midler knyttet til kollektiv eller individuell livs- eller pensjonsforsikring.
- (3) Dersom ikke annet er fastsatt i denne forskrift, i lov eller i medhold av lov, skal utbetalt beløp for ytelser som nevnt i denne forskrift for hvert år i hele utbetalingsperioden være minst like stort som foregående år.

§ 6-47-6. *Oppnevning av begunstiget mv.*

- (1) Rettighetshaver kan i pensjonsforsikringsavtale oppnevne begunstiget i samsvar med bestemmelsene i § 6-47 del III. Rettighetshaver kan i pensjonsspareavtale oppnevne begunstiget i samsvar med bestemmelsene i § 6-47-15 og § 6-47-17. Den eller de personer som er begunstiget, skal navngis i pensjonsavtalen. En begunstigets rett til ytelser kan gjøres betinget av at annen begunstigets rett til ytelser har bortfalt (subsidiær oppnevning).
- (2) Bestemmelsen i § 6-47-5 er ikke til hinder for at oppnevning av begunstiget og begunstigedes rett til ytelser kan omgjøres. For pensjonsspareavtaler gjelder forsikringsavtaleloven § 15-2 tilsvarende.
- (3) Dersom en pensjonsspareavtale ikke inneholder navngitt begunstiget, skal gjenværende pensjonsformue ved rettighetshavers død utbetales som et engangsbeløp til boet. Bestemmelsen gjelder tilsvarende hvis navngitte begunstigede ikke lenger er i live.

§ 6-47-7. *Binding, motregning, pantsettelse og omstøtelse av pensjonsmidler*

- (1) Midler som er innbetalt i tilknytning til en individuell pensjonsavtale, kan ikke utbetales til rettighetshaver på annen måte enn som ytelser i henhold til § 6-47 del II og IV. Det samme gjelder avkastning opptjent på slike midler. Individuell pensjonsavtale kan ikke gjenkjøpes.
- (2) Motregning kan ikke skje i midler som er innbetalt i tilknytning til en individuell pensjonsavtale. Det kan likevel motregnes i pensjonsutbe-

talinger med krav som springer ut av samme rettsforhold (konnekse krav).

- (3) Et pengekrav etter en individuell pensjonsavtale kan ikke pantsettes.
- (4) Forsikringsavtaleloven § 16-2 om omstøtelse av premiebetaling gjelder tilsvarende for midler innbetalt i tilknytning til en individuell pensjonsavtale.

§ 6-47-8. *Unntak fra minstekravet til ytelsesperiodens lengde*

Dersom årlig pensjonsytelse fra et selskap til rettighetshaver eller en begunstiget er mindre enn 10 prosent av folketrygdens grunnbeløp, kan ytelsesperioden omgjøres til det største antall hele år som er nødvendig for at den årlige ytelse skal utgjøre minst 10 prosent av folketrygdens grunnbeløp. Dersom vedkommende mottar ytelser etter flere individuelle pensjonsavtaler i selskapet, skal alle disse medregnes ved beregning av den årlige ytelsen etter første punktum.

§ 6-47-9. *Dokumentasjon*

Betegnelsen «Individuell pensjonsavtale etter skatteloven» skal påføres forsikringsbeviset eller dokumentet for pensjonsspareavtalen. Samme betegnelse skal fremgå av kvittering og årsoppgave til rettighetshaveren og på meldinger (innberetninger) som sendes skattemyndighetene. Selskapet skal bekrefte i avtaledokumentet at innskudd, premie og tilskudd til premiefond er i samsvar med bestemmelsene i § 6-47.

§ 6-47-10. *Krav til informasjon*

- (1) Selskapet skal gi rettighetshaver opplysninger om reglene om binding av pensjonsmidlene i kontraktstiden og opplysninger om retten til å overføre midler til annet selskap.
- (2) Informasjon som selskapet skal gi i henhold til første ledd, skal gis til rettighetshaver senest i forbindelse med inngåelse av avtalen. Opplysningene skal gis skriftlig på norsk. Opplysningene kan gis på et annet språk når rettighetshaver ber om det.

§ 6-47-11. *Formuesskatt*

Midler i individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven er fritatt fra formuesbeskatning, jf. skatteloven § 4-2 annet ledd. Dette gjelder likevel ikke for midler plassert i premiefond.

II. Alderspensjon

§ 6-47-12. Hovedregel om alderspensjon

- (1) Alderspensjon er ytelser som tilstås fra avtalt pensjonsalder, og som opphører når rettighetshaver når avtalt opphørsalder eller dør.
- (2) Pensjonsalderen er 64 år med mindre høyere pensjonsalder er avtalt.
- (3) For rettighetshaver som ved tegningen er medlem av lovfestet tjenstepensjonsordning i stilling som for vedkommende medfører lavere pensjonsalder enn aldersgrensen etter annet ledd, kan det avtales samme pensjonsalder som gjelder i tjenstepensjonsordningen. Tilsvarende gjelder for rettighetshaver som er medlem av privat tjenstepensjonsordning etter skatte-loven eller kommunal pensjonsordning. Innbetaling under pensjonsavtale med slik lavere pensjonsalder er fradragsberettiget så lenge vedkommende er medlem av pensjonsordninger som nevnt.
- (4) Ytelsesperioden skal være minst ti år fra avtalt pensjonsalder. Er det avtalt lavere pensjonsalder enn 67 år, kan det avtales at pensjonsbeløpet skal settes ned ved fylte 67 år, men ikke med mer enn 50 prosent.
- (5) Bestemmelsene i § 6-47-5 er ikke til hinder for at avtalt pensjonsalder og opphørsalder kan endres.

§ 6-47-13. Lavere pensjonsalder for særskilte yrker

- (1) For følgende yrkesgrupper kan det avtales pensjonsalder som angitt nedenfor:
 - a) Flypiloter - pensjonsalder 55 år
 - b) Dykkere - pensjonsalder 55 år
 - c) Flybesetningsmedlemmer, unntatt piloter - pensjonsalder 60 år
 - d) Yrkessjåfører - pensjonsalder 62 år
- (2) Lavere pensjonsalder som nevnt i første ledd kan anvendes for rettighetshaver som på avtaleinngåelsestidspunktet har yrke som nevnt. Innbetaling under pensjonsavtale med slik lavere pensjonsalder er fradragsberettiget så lenge vedkommende har yrke som nevnt.

§ 6-47-14. Avtale om fremskutt utbetaling i pensjonsavtale som ikke gir rett til uførepensjon mv.

- (1) I pensjonsspareavtale kan det avtales at utbetalingen av alderspensjon kan begynne inntil fem år før pensjonsalderen, eller fra fylte 62 år hvis pensjonsalderen er høyere enn 67 år. Det samme gjelder pensjonsforsikringsavtale som ikke

gir rett til uførepensjon, eller hvor uførepensjonen er avtalt å opphøre før den avtalte pensjonsalder. Det er et vilkår for slik avtale om fremskutt utbetaling at rettighetshaver tilstås sykepenger, attføringspenger eller uførepensjon fra folketrygden, og at uføregraden i folketrygden må antas å være minst 75 prosent.

- (2) Når pensjonsavtalen gir rett til uførepensjon som er lavere enn alderspensjonen, gjelder første ledd tilsvarende for den del av alderspensjonen som overstiger uførepensjonen.

III. Pensjoner til begunstigede

§ 6-47-15. Etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer

- (1) Etterlattepensjon til ektefelle er ytelser som tilstås fra rettighetshavers død, og som opphører senest ved ektefelles eller fraskilt ektefelles død.
- (2) Etterlattepensjon til ektefelle skal ha en ytelsesperiode på minst ti år etter rettighetshavers død. Det kan likevel avtales at slik pensjon skal opphøre når etterlatt ektefelle har fylt 77 år.
- (3) Samboer og registrert partner likestilles med ektefelle etter bestemmelsene i denne paragraf.

§ 6-47-16. Barnepensjon

Barnepensjon er ytelser som tilstås rettighetshavers etterlatte barn, stebarn eller fosterbarn fra rettighetshavers død, og som opphører ved barnets død, likevel senest når barnet fyller 21 år. Det kan avtales at pensjon fortsatt skal utbetales også etter dette tidspunkt til barn som har blitt ervervsufør, men ikke utover den perioden ervervsuførheten varer.

§ 6-47-17. Livsarvingspensjon

- (1) Livsarvingspensjon er ytelser som tilstås etterlatt livsarving, og som opphører senest ved livsarvings død.
- (2) Livsarvingspensjon skal ha en ytelsesperiode på minst ti år etter rettighetshavers død.

IV. Særregler for pensjonsforsikringsavtale

§ 6-47-18. Ytelser

- (1) Pensjonsforsikringsavtale skal fastsette den eller de ytelser som skal utbetales.
- (2) Er ikke ytelsene garanterte i utbetalingsperioden, skal den terminvise utbetaling ikke utgjøre et større beløp enn avtalens verdi på utbeta-

lingstidspunktet dividert på gjenstående antall terminer, inklusive den aktuelle termin. Ved beregning av gjenværende utbetalingsperiode for alderspensjonen kan det tas utgangspunkt i at alderspensjonen skal løpe i det minimum antall år som er fastsatt i lov eller i medhold av lov. Er det avtalt at alderspensjonen skal settes ned fra fylte 67 år, jf. § 6-47-12, kan det tas hensyn til dette ved beregning av største terminvise utbetaling.

§ 6-47-19. *Uførepensjon*

Uførepensjon er ytelser som tilstår rettighetshaver ved inntrådt ervervsuførhet og som opphører senest når alderspensjonen skal begynne å løpe. Uførepensjon ytes i forhold til graden av ervervsuførhet, men slik at det kan ytes pensjon først når uføregraden utgjør 25 prosent eller mer. Ved minst 50 prosent ervervsuførhet skal pensjonen ytes etter samme grad som i folketrygden, men slik at denne grad kan fravikes når særlige grunner tilsier det.

§ 6-47-20. *Premiefritak*

Pensjonsforsikringsavtale kan inneholde avtale om premiefritak. Premiefritak er forsikring som medfører at premien blir dekket av selskapet etter tilsvarende regler som for uførepensjon.

§ 6-47-21. *Premiefond*

- (1) Midler i premiefond kan bare nyttes til hel eller delvis dekning av årets premie, med mindre annet følger av bestemmelsene i denne paragraf.
- (2) Hvis det er midler i premiefondet og rettighetshaver tilstår uførepensjon fra folketrygden på grunnlag av minst 75 prosent ervervsuførhet, kan det avtales at innestående midler utbetales som uførepensjon etter en fast plan, i den utstrekning premiefondet er mer enn tilstrekkelig til å dekke premie for den gjenstående del av rettighetshavers forpliktelser, og i tilfelle med anvendelse av selskapets beregningsgrunnlag. Slik uførepensjon kan ikke settes høyere enn alderspensjonen.
- (3) Hvis det er midler i premiefondet når rettighetshaver når pensjonsalder, skal midlene benyttes til økning av ytelser som nevnt i § 6-47 del II, III og IV. Ytelsene skal beregnes etter en fast plan, og med anvendelse av selskapets forsikringstekniske beregningsgrunnlag.
- (4) Hvis det er midler i premiefondet ved rettighetshavers død, og pensjonsforsikringsavtalen

gir rett til ytelser som nevnt i § 6-47 del III, skal midlene anvendes til forholdsmessig økning av disse ytelsene. Dersom pensjonsforsikringsavtalen ikke gir rett til ytelser som nevnt i § 6-47 del III, skal midlene likevel anvendes til slike ytelser, i følgende prioritetsrekkefølge:

- a) Ytelser som nevnt i § 6-47-15 dersom rettighetshaver har etterlatt ektefelle, registrert partner eller samboer.
- b) Ytelser som nevnt i § 6-47-16 dersom rettighetshaver har etterlatt barn, stebarn eller fosterbarn under 21 år.
- c) Ytelser som nevnt i § 6-47-17 dersom rettighetshaver har annen etterlatt livsarving.

Hvis rettighetshaver ikke har etterlatte som er eller kunne ha vært sikret ytelser som nevnt i § 6-47 del III, skal midlene i premiefondet behandles på samme måte som forsikringsmidler for øvrig.

§ 6-47-22. *Opphør av premiebetaling*

Når forfalt premie ikke lenger betales og heller ikke kan dekkes av premiefond, reduseres forsikringens ytelser til de ytelsene som er fullt betalt.

§ 6-47-23. *Forsikringsteknisk omregning av pensjon ved avtaleendring*

Ved endring av pensjonsforsikringsavtale som nevnt i § 6-47-6 annet ledd, § 6-47-12 femte ledd og § 6-47-14, skal pensjonen omregnes på forsikringsteknisk grunnlag og med anvendelse av beregningsgrunnlaget som gjelder for forsikringen. Ved slik avtaleendring kan forsikringsselskapet beregne et fradrag i de forsikringstekniske avsetningene som står i forhold til endring i risiko. Som grunnlag for slik beregning kan selskapet kreve at det framlegges legeerklæring på tidspunktet for avtaleendring.

V. Særregler for pensjonsspareavtale

§ 6-47-24. *Terminbeløp*

- (1) Alderspensjon og ytelser som nevnt i § 6-47 del III skal utbetales i terminer av høyst ett års varighet.
- (2) Er ikke ytelsene garanterte i utbetalingsperioden, skal den terminvise utbetaling ikke utgjøre et større beløp enn avtalens verdi på utbetalingstidspunktet dividert på gjenstående antall terminer, inklusive den aktuelle termin. Ved beregning av gjenværende utbetalingsperiode for alderspensjonen kan det tas utgangspunkt i at alderspensjonen skal løpe i det minimum an-

tall år som er fastsatt i lov eller i medhold av lov. Er det avtalt at alderspensjonen skal settes ned fra fylte 67 år, jf. § 6-47-12, kan det tas hensyn til dette ved beregning av største terminvise utbetaling.

§ 6-47-25. *Flytterett*

Pensjonsspareavtale skal gi rettighetshaver rett til å kreve oppsparte midler under pensjonsspareavtalen overført til annet selskap som nevnt i § 6-47-4.

§ 6-47-26. *(Opphevet ved forskrift 27 juni 2003 nr. 874).*

§ 6-47-27. *Pensjonsspareavtale med livsforsikringsselskap*

Forsikring inngått i henhold til forskrift av 18. september 1995 nr. 797 om inndeling i forsikringsklasser som grunnlag for konsesjonstildeling § 1 punkt VI (kapitaliseringsprodukter), regnes som pensjonsspareavtale inngått med livsforsikringsselskap.

§ 6-47-28. *Utfyllende informasjonskrav for bank og forvaltningsselskap for verdipapirfond*

- (1) Bank og forvaltningsselskap for verdipapirfond som nevnt i § 6-47-4, skal gi følgende opplysninger til rettighetshaver ved avtaleinngåelse:
- a) Beskrivelse av hvilke ytelser avtalen omfatter og vilkårene som må være oppfylt for at ytelsene skal komme til utbetaling.
 - b) Hvilken rett rettighetshaver har til å endre avtalens innhold i kontraktstiden, herunder når og hvordan rettighetshaver kan bruke denne retten.
 - c) Betingelser for oppsigelse av avtalen, herunder betingelser for oppsigelse med sikte på overføring av midler til et annet selskap.
 - d) En kort redegjørelse for de skattereglene som gjelder for pensjonsavtalen.
- (2) Bank og forvaltningsselskap for verdipapirfond skal hvert år sende rettighetshaver utskrift av kontoen for pensjonsspareavtalen.

VI. Avsluttende bestemmelser om IPA

§ 6-47-29. *Overgangsregler*

- (1) Alderspensjon med garanti som er tegnet i medhold av den tidligere forskrift av 28. juni 1968 nr. 9391 om egen pensjonsforsikring i henhold til skatteloven § 44 annet ledd nr. 1 § 3,

og som er behandlet i samsvar med tidligere forskrift av 4. desember 1992 nr. 886 om egen pensjonsforsikring etter skatteloven § 10 annet ledd c, kan følge avtalte vilkår for så vidt gjelder adgangen til garanterte utbetalinger. Dette gjelder bare dersom vilkårene oppfyller kravene i tidligere forskrift av 28. juni 1968 nr. 9391. For øvrig skal slike kontrakter behandles i samsvar med bestemmelsene i denne forskrift § 6-47.

- (2) For egen pensjonsforsikring etter skatteloven med årlig premiebetaling som er tegnet i samsvar med tidligere gjeldende bestemmelser, og som det er innbetalt premie for knyttet til inntektsåret 1996 eller tidligere, gis det bare inntektsfradrag for innbetaling av innskudd, premie eller tilskudd til premiefond når pensjonsavtalen i sin helhet er i samsvar med bestemmelsene i denne forskrift § 6-47, jf. skatteloven § 6-47 c.

VII. Overgangsregler ved oppheving av skatteloven § 6-47 første ledd bokstav c

0 Tilføyd ved forskrift 2 feb 2007 nr. 126 (fom inntektsåret 2007).

§ 6-47-30. *Overgangsregler til oppheving av skatteloven § 6-47 bokstav c*

Bestemmelsene i § 6-47 i denne forskrift om individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA) skal gjelde videre for avtaler inngått før 12. mai 2006, etter opphevelsen av skatteloven § 6-47 bokstav c.

§ 6-47-31. *Utbetaling av innestående midler*

- (1) Rettighetshaver etter en individuell pensjonsavtale skal ha rett til å få samlet verdi av innestående midler utbetalt, dersom disse midlene etter kontoutskrift pr. 31. desember 2006 ikke utgjorde mer enn 1,5 ganger folketrygdens grunnbeløp (G). For en pensjonsforsikringsavtale er den samlede verdien av innestående midler samlet verdi/flytteverdi ved utgangen av året, ajourført på utbetalingstidspunktet, jf. forskrift 26. mai 1995 nr. 583 om kontoføring og kontoutskrift § 5 (post 13).
- (2) Dersom verdien på utbetalingstidspunktet for en pensjonsforsikringsavtale utgjør mer enn halvparten av G, kan selskapet beregne et fradrag i de forsikringstekniske avsetningene som står i forhold til endring i risiko. Som grunnlag for slik beregning kan selskapet kreve at det fremlegges legeerklæring. Selskapet skal orientere rettighetshaver skriftlig om det vil kreve

fradrag og grunnlaget for fradraget. Videre skal selskapet opplyse hva innestående verdi ved aktuell utbetalingsdato er og hvor stort fradraget er samme dato, før rettighetshaver tar endelig standpunkt til om retten til utbetaling skal benyttes.

- (3) Selskapet skal innen 30. juni 2007 opplyse rettighetshaveren skriftlig om retten til å kreve utbetaling etter første ledd. Rettighetshaver som vil benytte adgangen til utbetaling, må sende skriftlig melding om dette til selskapet innen 31. desember 2010.

§ 6-47-32. Rett til å inngå ny forsikringsavtale

- (1) Rettighetshaver etter en pensjonsforsikringsavtale skal ha rett til å inngå ny avtale på tilsvarende vilkår og med rett til samme ytelser som den eksisterende pensjonsforsikringsavtalen uten å gi nye helseopplysninger. Gebyr ved etablering av ny avtale kan ikke settes høyere enn maksimalt tillatt gebyr ved flytting av individuell livsforsikringsavtale.
- (2) Rettighetshaver som vil benytte adgangen til å inngå ny avtale etter første ledd, må sende skriftlig melding om dette til selskapet innen 31. desember 2010. Dersom denne retten benyttes, er det ikke tillatt å foreta innbetaling på den opprinnelige avtalen.

VIII. Overgangsregler ved oppheving av skatteloven § 6-47 første ledd bokstav d

0 Tilføyd ved forskrift 2 feb 2007 nr. 126 (fom inntektsåret 2007).

§ 6-47-40. Overgangsregler til oppheving av skatteloven § 6-47 bokstav d

- (1) Rettighetshaver etter en avtale om fortsettelsesforsikring etter lov om foretakspensjon § 4-9 eller avtale om fortsatt pensjonssparing etter lov om innskuddspensjon § 6-5 første ledd, skal ha rett til å få samlede innestående midler utbetalt dersom disse midlene etter kontoutskrift pr. 31. desember 2006 ikke utgjorde mer enn

1,5 ganger folketrygdens grunnbeløp (G). For en avtale om fortsettelsesforsikring er den samlede verdien av innestående midler samlet verdi/flytteverdi ved utgangen av året, ajourført på utbetalingstidspunktet, jf. forskrift 26. mai 1995 nr. 583 om kontoføring og kontoutskrift § 5 (post 13).

- (2) Dersom verdien på utbetalingstidspunktet for en avtale om fortsettelsesforsikring utgjør mer enn halvparten av G, kan selskapet beregne et fradrag i de forsikringstekniske avsetningene som står i forhold til endring i risiko. Som grunnlag for slik beregning kan selskapet kreve at det fremlegges legeerklæring. Selskapet skal orientere rettighetshaver skriftlig om det vil kreve fradrag og grunnlaget for fradraget. Videre skal selskapet opplyse hva innestående verdi ved aktuell utbetalingsdato er og hvor stort fradraget er samme dato, før rettighetshaver tar endelig standpunkt til om retten til utbetaling skal benyttes.
- (3) Selskapet skal innen 30. juni 2007 opplyse rettighetshaveren skriftlig om retten til å kreve utbetaling. Rettighetshaver som vil benytte adgangen til utbetaling etter første ledd, må sende skriftlig melding om dette til selskapet innen 31. desember 2010.

§ 6-47-41. Rett til å inngå ny forsikringsavtale

- (1) Rettighetshaver etter en avtale om fortsettelsesforsikring skal ha rett til å inngå ny avtale på tilsvarende vilkår og med rett til samme ytelser som den eksisterende forsikringsavtalen uten å gi nye helseopplysninger. Gebyr ved etablering av ny avtale kan ikke settes høyere enn maksimalt tillatt gebyr ved flytting av individuell livsforsikringsavtale.
- (2) Rettighetshaver som vil benytte adgangen til å inngå ny avtale etter første ledd, må sende skriftlig melding om dette til selskapet innen 31. desember 2010. Dersom denne retten benyttes, er det ikke tillatt å foreta innbetaling på den opprinnelige avtalen.

Vedlegg 3

Banklovkommisjonens tidligere utredninger

1 NOU 1994: 19 Finansavtaler og finansoppdrag

NOU 1994: 19 Finansavtaler og finansoppdrag (Utredning nr. 1) ble avgitt til Justisdepartementet 15. desember 1994.

Utredningen behandlet regler om sentrale kontraktstyper som finansinstitusjoner og lignende foretak, herunder statsbanker, tilbyr publikum.

Lov om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven) ble vedtatt 25. juni 1999. Loven trådte i kraft 1. juli 2000. Loven har regler om innskuddskonto, betalingsoppdrag, låneavtaler og kausjoner, samt om megler-, agent- og rådgivningsoppdrag på finanssektorens område.

Banklovkommisjonen foreslo ingen begrensninger i långiverens adgang til å overdra fordringer. I finansavtaleloven § 45 ble det imidlertid fastsatt at fordringer bare kan overdras til andre foretak enn finansinstitusjoner dersom låntakeren gir samtykke til overdragelsen. Flertallet i Justiskomiteen ønsket å beskytte låntakeren ytterligere og ønsket en vurdering av en regel som ga låntakeren anledning til å kjøpe fordringen på seg selv, om den ble fremsatt for salg av långiveren (Innst. O. nr. 84 (1998-99)). Stortinget vedtok å be Regjeringen om å komme raskt tilbake til Stortinget med forslag som åpnet for at låntakeren fikk forkjøpsrett når fordringen ble overdratt. Justisdepartementet ba *Banklovkommisjonen* utrede spørsmålet. Dette ble gjort i NOU 1999: 31 Oppkjøp og inndrivning av fordringer m.v. som er omtalt nedenfor under punkt 5 i dette vedlegg.

2 NOU 1995: 25 Sikringsordninger og offentlig administrasjon m.v. av finansinstitusjoner

NOU 1995: 25 Sikringsordninger og offentlig administrasjon m.v. av finansinstitusjoner (Utredning nr. 2) ble avgitt til Finansdepartementet 28. november 1995. I utredningen ble det foreslått regler om betalings- og soliditetssvikt i finansinstitusjoner, samt om offentlig administrasjon av banker og forsikringsselskaper mv.

Lov om sikringsordninger for banker og offentlig administrasjon m.v. av finansinstitusjoner ble vedtatt 6. desember 1996 (banksikringsloven) og trådte i kraft 1. januar 1997.

Kommisjonens forslag til regler om forsikringsselskapers garantiordning ble ikke ferdigbehandlet av departementet i forbindelse med ovennevnte lov.

Enkelte av bestemmelsene i sikringsfondsloven om betalings- og soliditetsvansker og om offentlig administrasjon (kapittel 3 og 4), må ses i sammenheng med de regler som foreslås i NOU 1998: 14 Finansforetak m.v. (Utredning nr. 4) om oppløsning og avvikling av finansforetak (lovutkastet kapittel 9). Hvilke av disse regelverk som formelt vil bli gjort gjeldende i en konkret situasjon vil blant annet avhenge av om finansforetaket er i en økonomisk krise eller om man bare ønsker å avvikle foretakets virksomhet. I NOU 1998: 14 foreslås det at enkelte av bestemmelsene i banksikringsloven skal gjelde så langt de passer ved avvikling etter finansforetaksloven.

Stortingets granskningskommisjon for bankkrisen (Smith-kommisjonen) omtaler rettsreglene om krisehåndtering, herunder gjeldende banksikringslov, i kapittel 8.2 i sin rapport av 29. juni 1998.

3 NOU 1996: 24 Betalingssystemer m.v.

NOU 1996: 24 Betalingssystemer m.v. (Utredning nr. 3) ble avgitt til Finansdepartementet 11. november 1996. Utredningen inneholdt forslag til lov om betalingssystemer m.v. med motiver. Forslaget omhandlet systemer basert på felles regler for avregning, oppgjør og overføring av betalinger mellom banker (interbanksystemer). Interbanksystemene utgjør de organiserte ordninger mellom bankene som er nødvendige for å gjennomføre betalinger mellom bankene og deres kunder. Videre omhandlet lovforslaget de systemer som lå til grunn for de enkelte betalingstjenester som institusjonene tilbyr kundene når overføringen bygger på betalingskort eller annen form for selvstendig brukerlegitimasjon. Lovforslaget omfattet

også betalingssystemer som ikke er knyttet til kundekonti i banker og finansieringsforetak.

Lov om betalingssystemer (betalingssystemloven mv.) ble vedtatt 17. desember 1999. Loven trådte i kraft 14. april 2000. Loven behandler interbanksystemer og systemer for betalingstjenester for overføring av penger fra eller mellom kundekonti i banker og finansieringsforetak. Systemer for betaling som ikke er knyttet til kundekonti i banker eller finansieringsforetak omfattes ikke av loven.

4 NOU 1998: 14 Finansforetak m.v.

NOU 1998: 14 Finansforetak m.v. (Utredning nr. 4) ble avgitt til Finansdepartementet 18. august 1998. Utredningen har vært på høring og er til behandling i departementet. Enkelte forslag er allerede vedtatt ved endringer av finansieringsvirksomhetsloven, sparebankloven og forretningsbankloven.

Utredningen inneholder forslag til ny felles lovgivning for banker, forsikringselskaper og andre finansforetak. Det foreslås regler om etablering, konsesjonsbehandling, organisering mv. av finansforetak og finanskonsern, samt eier- og kapitalforhold. *Kommisjonens* lovforslag er i hovedsak enstemmig.

Gjeldende lovbestemmelser om finansinstitusjoner er nedfelt i fire lover - sparebankloven, forretningsbankloven, finansieringsvirksomhetsloven og forsikringsvirksomhetsloven. *Kommisjonens* lovforslag innebærer en stor grad av samordning og forenkling av disse lovene, som gjør lovverket lettere tilgjengelig og mer brukervennlig. *Kommisjonen* har i tillegg samordnet regelverket med den nye aksjelovgivningen og lovforslaget oppfyller de krav som EØS-regelverket stiller på finansområdet.

Kommisjonen har, i samsvar med mandatet, på flere områder innarbeidet i lovforslaget sentrale bestemmelser som i dag er gitt ved forskrift. Dette gjelder blant annet de forskrifter som regulerer markedsadgangen for kredittinstitusjoner og forsikringselskaper innenfor EØS, samt regler om ansvarlig kapital og kapitaldekning.

Kommisjonen foreslo en forenkling av organiseringen i finansforetak ved at det ikke lenger skulle være et lovpålagt krav å ha representantskap og kontrollkomité. *Kommisjonen* mente at de oppgaver som disse organene har i dag ville bli ivare tatt gjennom kommisjonens samlede forslag til regler om organisering.

Det ble foreslått regler som klargjør den adgang ulike samvirkelag og enkelte andre institu-

sjoner enn banker skulle ha til å drive særlige typer av innskuddsvirksomhet.

Kommisjonen har lagt til grunn at gjeldende eierbegrensingsregel på 10 prosent i finansinstitusjoner ligger fast, og foreslo at kjøpsrett til eierandel her skal regnes som eierandel. *Kommisjonen* har imidlertid vært opptatt av at regelverket ikke skal stenge for nødvendige strukturendringer og markedstilpasninger innen finansnæringen i årene fremover. På denne bakgrunn foreslo *kommisjonen* blant annet regler om at det ikke skulle være et absolutt krav om heleie av konsernselskaper, men at det i forbindelse med et oppkjøp kunne gis konsesjon ved en eierandel, medregnet forhåndsaksepter, ned til to tredjedeler.

Kommisjonen foreslo videre at det som ledd i en strategisk samarbeidsavtale mellom to finansinstitusjoner (finansforetak) kunne gis tillatelse til at den ene finansinstitusjonen kunne eie inntil 30 prosent av den andre institusjonen. Ved lov 17. desember 1999 nr. 96 ble finansieringsvirksomhetsloven § 2-2 nr. 10 endret slik at finansinstitusjoner, etter tillatelse fra Kongen, kan ha eierandeler svarende til inntil 25 prosent av aksjekapitalen eller stemmene i en annen finansinstitusjon som et ledd i en strategisk samarbeidsavtale.

Det ble foreslått en videreføring av gjeldende bestemmelser om krysseie i finansinstitusjoner.

Det ble videre foreslått at sparebanker skulle kunne omdannes til aksjeselskap eller allmennaksjeselskap. Flertallets forslag ble fulgt opp av Finansdepartementet i Ot.prp. nr. 59 (2001-2002). Stortinget vedtok 11. juni 2002 endringer i sparebankloven, forretningsbankloven og finansieringsvirksomhetsloven som gir sparebanker adgang til å omdanne seg til aksjeselskaper eller allmennaksjeselskaper. Endringsloven ble sanksjonert av Kongen i statsråd 21. juni 2002. Sparebanker kan, i tråd med kommisjonens forslag, bare omdannes etter den såkalte stiftelsesmodellen, jf. finansieringsvirksomhetsloven § 2-19 annet ledd bokstav b. Dette innebærer at aksjene i banken, med unntak av de som tilfaller grunnfondsbeveiserne, etter omdannelsen eies av stiftelsen. For å unngå en uhensiktsmessig eierstruktur åpnes det for kontantutbetaling til mindre grunnfondsbeveiere. Så lenge stiftelsen eier 10 prosent eller mer, så kan banken benytte ordet «spare» eller «sparebank» i sitt firma. Så lenge stiftelsen eier 10 prosent eller mer, skal banken fortsatt være medlem av Sparebankenes sikringsfond. Faller eierandelen under 10 prosent skal banken være medlem av Forretningsbankenes sikringsfond.

Kommisjonen foreslo også i Utredning nr. 4 at selveiende finansinstitusjoner gjennom avtale

kunne etablere konserngruppe som ble ledet av et felles konsernstyre. Bakgrunnen for forslaget var søknad fra Gjensidige og Sparebanken NOR om å etablere et felles blandet finanskonsern. Ved lov 4. juni 1999 nr. 36 ble forslaget fulgt opp ved at finansinstitusjonsloven ble endret slik at sparebank og gjensidig forsikringsselskap kan inngå avtale om å opprette en konserngruppe gjennom at foretakene gis felles styre (konsernstyre). Med virkning fra 1. januar 2003 er sparebanker gitt anledning til å omdannes til aksjeselskap eller allmennaksjeselskap, jf. lov 21. juni 2002 nr. 32 om endringer i lov 10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner.

Det skal nevnes at spørsmålet om eierbegrensning og eierkontroll i finansinstitusjoner ble nærmere utredet i NOU 2002: 3 Eierbegrensning og eierkontroll i finansinstitusjoner (Selvig-utvalget). Selvig-utvalget foreslo at gjeldende eierbegrensingsregler erstattes med et skjønnsbasert system basert på den modell for kontroll med eierforholdene i finansforetak som EØS-direktiver innen finansområdet bygger på. Dette ble fulgt opp i Ot.prp. nr. 50 (2002-2003), Innst. O. nr. 88 (2002-2003) og Besl. O. nr. 88 (2002-2003). Lov 20. juni 2003 nr. 42 Om endringer i lov 10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner og i enkelte andre lover (eierkontroll i finansinstitusjoner) ble vedtatt 20. juni 2003. Loven trådte i kraft fra 1. januar 2004.

5 NOU 1999: 31 Oppkjøp og inn-driving av fordringer m.v.

NOU 1999: 31 Oppkjøp og inn-driving av fordringer m.v. (Utredning nr. 5) ble avgitt til Justisdepartementet 18. november 1999. Utredningen inneholdt forslag til lovgivning som skulle gjelde for oppkjøp og inn-driving av forfalte fordringer, særlig misligholdte lånefordringer kjøpt opp til betydelig underkurs.

Kommisjonen foreslo at virksomhet med erverv og inn-driving av forfalte krav skulle utløse krav om inkassobevilling og at Kredittilsynet skulle ha tilsyn med slik virksomhet. Det ble også foreslått nye regler i inkassoloven som satte grenser for hvor stor egeninteresse innkreverne kunne ha i at inn-drivingen lykkes. *Kommisjonen* fremmet videre et forslag om innføring av et foretaksrettet bevillingssystem for all inn-drivingsvirksomhet, med unntak av advokaters fremmedinkasso.

Kommisjonen ble av Justisdepartementet bedt om å utarbeide et lovforslag som ga skyldneren forkjøpsrett ved overdragelse av fordringen. I *kommi-*

sjonen var det ulike syn på i hvilken utstrekning innføring av en forkjøpsrett vil bidra til å styrke stillingen til låntakere flest, og i hvilken utstrekning det vil være behov for forkjøpsrett ved siden av de foreslåtte endringer i inkassoloven, som det under alle omstendigheter ble antatt å være behov for.

Kommisjonens forslag ble delvis fulgt opp i lov om endringer i inkassoloven av 16. mars 2001 nr. 8. Endringene i inkassoloven trådte i kraft 1. januar 2002. Lovens øvrige forarbeider er Ot.prp. nr. 26 (2000-2001), Innst. O. nr. 47 og Besl. O. nr. 61. I loven utvides definisjonen av inkassovirksomhet til også å omfatte oppkjøp av forfalte pengekrav og egen inn-driving av disse. Slik virksomhet er dermed underlagt krav om inkassobevilling og virksomheten underlagt Kredittilsynets tilsyn. Det ble innført inkassobevilling for foretak i stedet for personlig inkassobevilling. I lov 20. desember 2002 nr. 106 ble det innført en klagenemnd for inkassosaker ved et nytt kapittel VII i inkassoloven: Nemndsbehandling av tvister i inkassosaker. Forarbeider er Ot.prp. nr. 115 (2001-2002), Innst. O. nr. 20 (2002-2003) og Besl. O. nr. 40 (2002-2003). Det ble også vurdert om det bør fastsettes nye sanksjoner mot brudd på god inkassoskikk. Disse forslagene har til formål å bedre skyldnerens rettsstilling. Videre foreslo Justisdepartementet en reduksjon av maksimalsatsen for skyldnerens erstatningsplikt for utenrettslige inn-drivingskostnader og regler om opplysningsplikt overfor skyldneren om dennes adgang til å søke gjeldsordning ved overdragelse av fordringer. Ved Kongelig resolusjon 1. februar 2002 ble inkassoforskriften endret med virkning fra 1. mars 2002. Endringen gikk blant annet ut på at grunnsatsen – «inkassosatsen» - ble redusert fra 670 kroner til 520 kroner.

6 NOU 2001: 23 Finansforetakenes virksomhet

NOU 2001: 23 Finansforetakenes virksomhet (Utredning nr. 6) ble avgitt til Finansdepartementet 29. juni 2001. Lovforslaget bygger videre på lovforslaget fremmet i Kommisjonens fjerde utredning, NOU 1998: 14 Finansforetak m.v.

Utredning nr. 6 inneholder forslag til ny felles lovgivning for banker, forsikringsselskaper og andre finansforetak. Det foreslås regler om organisering av virksomheten, herunder utkontraktering av tjenester, verdipapirisering, likviditet, plasseringsgrenser, pantesikrede obligasjoner, produktpakker og behandling av kundeopplysninger.

I utredningen behandles enkelte alminnelige regler for finansforetaks virksomhet. *Kommisjonen*

foreslår blant annet at det innføres en bestemmelse om god forretningsskikk for finansforetak. Videre foreslår *kommisjonen* regler om finansforetaks opplysningsplikt overfor kunder og bruk av opplysninger om kunder, herunder regler om konfidensialitet og taushetsplikt.

Kommisjonen beskriver og vurderer spørsmål som bortsetting av tjenester (outsourcing) og foreslår regler for slik bortsetting. *Kommisjonen* foreslår at finansforetak pålegges en meldeplikt til Kredittsynet før de utkontrakterer deler av den konsesjonspliktige virksomheten og/eller funksjoner som påvirker utførelsen av denne virksomheten.

Det foreslås å gi banker, forsikringsselskaper og kredittforetak adgang til verdipapirisering. Verdipapirisering innebærer at fordringsmasser av ulike slag selges til et foretak hvis virksomhet er begrenset til å eie fordringene og til å finansiere ervervet gjennom utstedelse av obligasjoner.

Kommisjonen foreslår videre at et kredittforetak skal kunne ta opp obligasjonslån sikret med porteføljepant (pantesikrede obligasjoner). I flere EU-land er det gitt særskilte lovbestemmelser som gjør slike obligasjoner til særlig sikre investeringsobjekter. *Kommisjonen* foreslår bestemmelser som gjør det mulig for norske kredittforetak å utstede slike obligasjoner.

Kommisjonen foreslår endringer i bankers likviditetskrav slik at man som hovedregel går bort fra dagens ordning med kvantitative likviditetskrav og erstatter dette med kvalitative krav. Tilsyn føres gjennom løpetidsrapportering. Reglene om likviditet gjelder for alle finansforetak.

Kommisjonens forslag er delvis fulgt opp i lov 13. desember 2002 nr. 77 om endringer i finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner (verdipapirisering og obligasjoner med særskilt sikkerhet). Endringene trådte i kraft 1. januar 2004. Øvrige lovforarbeider er Ot.prp. nr. 104 (2001-2002), Innst. O. nr. 11 (2002-2003), Besl. O. nr. 7 (2002-2003), Besl. L. nr. 1 (2002-2003) og Besl. O. nr. 16 (2002-2003).

Lov om finansiell sikkerhetsstillelse (lov 26. mars 2004 nr. 17) § 1 litra d kommer til anvendelse på spesialforetak opprettet i forbindelse med verdipapirisering ved lov 29. juni 2007 nr. 75 som vil tre i kraft 1. november 2007. Dette vil føre til endringer i lov 10. juni 1988 nr. 40 kap. 2 V.

7 NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning

NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning (Utredning nr. 7) ble avgitt til Finansdepartementet 29. juni 2001.

I Utredning nr. 7 behandler *kommisjonen* livsforsikringslovgivningen med hovedvekt på kollektiv pensjonsforsikring. I utredningen legger *kommisjonen* frem forslag til et nytt regelsett for regulering av livsforsikringsselskapers virksomhet. Regelforslaget er basert på nye prinsipper for regulering av forholdet mellom kunde og forsikringsselskap. *Kommisjonen* foreslår at bestemmelsene tas inn som et nytt kapittel 8a i lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet. Formålet med reglene er å øke forutberegnelighet og oversiktighet for forsikringskundene. I utredningen behandles også et begrenset antall spørsmål som direkte angår individuell livsforsikring.

Forslaget fra *Banklovkommisjonen* har som formål å legge til rette for klarere skiller mellom de forsikredes og selskapenes egne midler, klarere fordeling av risiko mellom kunde og selskap, og mer oversiktig prising av livsforsikringsprodukter. Dette er igjen viktig for konkurransen i livsforsikringsmarkedet.

Etter lovforslaget skal forsikringsselskapet fastsette priser og kreve inn betaling fra sine kunder på forhånd. Prisene skal inneholde et fortjenestelement og det skal ikke være adgang for selskapet til å få en viss andel av et forsikringsteknisk overskudd i ettertid. For fripoliser og lignende foreslås det en modell som innebærer at selskapet skal ha adgang til å ta inntil 20 prosent av overskuddet fra avkastningen av kundemidlene.

Dagens krav om at fondsforsikring må drives i egne selskaper foreslås opphevet. Reglene om tilleggsavsetninger foreslås videreført. Tilleggsavsetningene foreslås også knyttet sterkere til den enkelte kontrakt. Fordi overskuddsdeling som hovedregel foreslås avvirket, vil tilleggsavsetningene som hovedregel bli fullt ut kundefinansiert. Ordningen med kursreserve for finansielle omløpsmidler foreslås videreført, men det foreslås at kursreserven ikke lenger skal være kundefordelt.

Ot.prp. nr. 74 (2003-2004) Om lov om endringer i forsikringsvirksomhetsloven m.m. (livsforsikringsvirksomhet) ble godkjent i statsråd 28. mai 2004.

Banklovkommisjonen har, i samsvar med tilrådingene fra Konkurranserefateutvalget, foreslått en prinsipiell omlegging av pris- og fortjenestestrukturen innenfor livsforsikringsvirksomhet. Departementet følger i proposisjonen opp denne prinsipielle omleggingen. Lovforslaget er justert noe i forhold til *Banklovkommisjonens* utkast for å imøtekomme innspill fra forskjellige høringsinstanser. Departementet foreslår at eksisterende individuelle livsforsikringskontrakter uten investerings-

valg kan beholdes i samme selskap, forutsatt at de skilles ut i egen portefølje med eget regnskap.

Grensen for hvor store tilleggsavsetninger selskapene kan ha, foreslås utvidet, og det legges opp til at det i forskrift gis adgang til mer fleksibel oppbygging av tilleggsavsetninger for den enkelte kontrakt. Detaljeringsgraden i lovforslaget er noe redusert i forhold til Banklovkommisjonens utkast til lovtekst. Det er lagt opp til noe større bruk av forskrifter.

I tillegg legges det frem forslag til lovendring som presiserer kravet om at det skal foretas egnethetsvurdering av styre og ledelse i selskapet når det søkes om konsesjon til å starte forsikringsselskap, og forslag til en hjemmel til å gi nærmere regler om takseringstjenester i skadeforsikringsselskaper.

Ot.prp. nr. 74 (2003-2004) er behandlet av finanskomiteen i Innst. O. nr. 4 (2004-2005). Det er ikke gjort noen endringer i forhold til lovforslaget i proposisjonen.

Forslaget er gjennomført ved lov om endring i lov 10. juni 2005 nr. 44 om forsikringsselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet mv. (forsikringsloven). Loven trådte i kraft 1. juli 2006.

8 NOU 2002: 14 Finansforetakenes virksomhet II

NOU 2002: 14 Finansforetakenes virksomhet II (Utredning nr. 8) ble avgitt til Finansdepartementet 27. juni 2002.

I Utredning nr. 8 behandler *kommisjonen* utbytte og konsernbidrag, finansforetaks eie av aksjer, andeler og fast eiendom, kredittforetaks adgang til å eie bank eller forsikringsselskap, tvisteløsningsordninger, tilsynsmyndighetenes kompetanse vis-à-vis finansforetakene, nasjonale og overnasjonale tilsynsmyndigheter, fjernsalg av finansielle tjenester og tiltak mot hvitvasking av penger. Lovforslaget bygger på lovforslag fremmet i NOU 1998: 14 Finansforetak m.v. og NOU 2001: 23 Finansforetakenes virksomhet, og må ses i sammenheng med disse utredningene. Forslaget er fulgt opp i Ot.prp. nr. 50 (2002-2003). Se ellers ovenfor under omtale av Utredning nr. 4, NOU 1998: 14 Finansforetak m.v.

9 NOU 2002: 21 Oppsigelse mv. av forsikringsavtaler

NOU 2002: 21 Oppsigelse mv. av forsikringsavtaler (Utredning nr. 9) ble avgitt til Justisdepartementet 18. desember 2002.

I Utredning nr. 9 foreslår *kommisjonen* en revisjon av reglene om fornyelse og oppsigelse av andre forsikringsavtaler enn livsforsikringsavtaler. Forslagene omfatter skadeforsikring, sykeforsikring og ulykkesforsikring.

Det foreslås at forsikringstakeren i forsikringstiden skal kunne flytte forsikringen fra ett selskap til et annet. Videre foreslås en endring av fristene for å unnlate å fornye forsikringen ved utløpet av forsikringstiden, og en plikt for forsikringsselskapet til å informere forsikringstakeren om reglene for å unnlate fornyelse. Hensikten med forslagene er å styrke forsikringstakerens stilling og hindre innelåsningsmekanismer som er uheldige for konkurransen i forsikringsmarkedet.

Kommisjonen har ikke sett behov for å endre reglene om forsikringstakerens rett til oppsigelse av livsforsikringsavtaler. *Kommisjonen* foreslår at regelrevisjonen blant annet skjer ved en endring av forsikringsavtalelovens kapitler 3 og 12. Ot.prp. nr. 29 (2004-2005), Innst. O. nr. 65 (2004-2005) og Besl. O. nr. 60 (2004-2005) er forarbeider til lov 29. april 2005 nr. 22 som vil gjøre endringer i lov 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler mv. (automatisk fornyelse og flytting av forsikringer mv.). Loven trådte i kraft 1. januar 2006.

10 NOU 2003: 11 Konkurransen i kollektiv livsforsikring

Banklovkommisjonens Utredning nr. 10, NOU 2003: 11 Konkurransen i kollektiv livsforsikring, ble avgitt til Finansdepartementet 5. mars 2003. Utredningen er delt i to deler som begge omfatter emneområder av sentral betydning for konkurranseforholdene i markedet for kollektiv pensjonssparing.

Den første delen inneholder utkast til ny lovgivning om kommunale pensjonsordninger tilpasset behovet for ryddige konkurranseforhold i det kommunale markedssegmentet. *Kommisjonens* lovutkast vil gjøre det mulig for samtlige livsforsikringsselskaper å markedsføre kommunale pensjonsprodukter som imøtekommer de krav som etter Arbeidsrettens dom av 8. oktober 2002 følger av den dagjeldende Hovedtariffavtale i kommunal sektor. Det forutsettes at de dispensasjoner fra gjeldende lov om forsikringsvirksomhet som er meddelt ulike selskaper, skal bortfalle.

Den andre delen av utredningen inneholder et lovutkast med et samlet regelverk om flytting av livsforsikrings- og pensjonskontrakter. Lovutkastet viderefører prinsippet om alminnelig flytterett i lov om forsikringsvirksomhet § 7-8. I denne delen av utredningen har *kommisjonen* lagt vesentlig vekt

på forenkling, opprydding og modernisering av de detaljerte og omfattende forskrifter som i dag gjelder på området. Lovutkastet omfatter flytting av så vel private som kommunale pensjonsordninger.

Ot.prp. nr. 11 (2003-2004) Om lov om endringer i lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet mv. (kommunale pensjonsordninger mv.) ble godkjent i statsråd 24. oktober 2003, med et lovforslag som med mindre endringer svarte til Banklovkomisjonens forslag. I forsikringsvirksomhetsloven ble det ved lov av 19. desember 2003 nr. 121 vedtatt et nytt kapittel 8b. Kommunale pensjonsordninger og et nytt kapittel 8c. Flytting. Loven trådte i kraft 1. januar 2004.

11 NOU 2003: 28 Kjønn- og aldersnøytralitet i kollektive pensjonsordninger

Banklovkommissjonen la den 28. oktober 2003 frem sin Utredning nr. 11, NOU 2003: 28 Kjønn- og aldersnøytralitet i kollektive pensjonsordninger. Utredningen inneholder forslag til endringer i forsikringsvirksomhetsloven som åpner for at livsforsikringsselskaper kan etablere fellesordninger for å sikre kjønn- og aldersnøytralitet i ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger som inngår i fellesordningen. Kjønn- og aldersnøytralitet i pensjonsordninger med innskuddspensjon og engangsbetalt foretakspensjon er ivaretatt ved de endringer som ble foretatt i innskuddspensjonsloven og lov om foretakspensjon ved lov 13. desember 2002 nr. 75.

Forslaget sørger for at fellesordningen for premieberegning som helhet sikres en premie som er tilstrekkelig til å dekke de rettigheter som samtlige medlemmer av pensjonsordningene i en fellesordning opptjener i løpet av året. Det samlede premievolum til en fellesordning skal etter forslaget fordeles mellom pensjonsordningene etter kjønn- og aldersnøytrale kriterier. Forslaget er basert på det samme system og de samme lovtekniske løsninger som *Banklovkommissjonen* foreslo for kommunale pensjonsordninger i NOU 2003: 11 Konkurransen i kollektiv livsforsikring. I sin behandling har *Banklovkommissjonen* lagt vekt på å finne løsninger som er prøvet i praksis og som vil kunne fungere på en forutberegnelig måte dersom markedet velger å ta dem i bruk.

Ot.prp. nr. 52 (2005-2006) Om lov om endringer i forsikringsloven (utlikning i fellesordninger for premieberegning) med Innst. O. nr. 72 og Besl. O. nr. 80 ble sanksjonert i statsråd 30. juni 2006. Nytt kapittel 10A Fellesordning for premieberegning for pensjonsordninger med ytelsesbasert foretaks-

pensjon ble innarbeidet i lov 10. juni nr. 44 om forsikringsselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet mv. (forsikringsloven), og trådte i kraft 1. juli 2006.

12 NOU 2004: 24 Pensjonskasselovgivning. Konsolidert forsikringslov

Banklovkommissjonen legger med dette frem sin Utredning nr. 12, NOU 2004: 24 Pensjonskasselovgivning. Konsolidert forsikringslov. Utredningen er delt i to deler.

Den første delen inneholder forslag til endringer i forsikringsvirksomhetsloven som innebærer at det tas inn bestemmelser om pensjonskasser og om pensjonskassers virksomhet i loven. Lovforslaget gjennomfører EUs pensjonskassedirektiv (2003/41/EF) i norsk rett. Ved utarbeidelsen av lovforslaget har *Banklovkommissjonen* lagt vekt på at pensjonskassene skal kunne operere innenfor de samme rammebetingelsene som er foreslått for livsforsikringsselskaper i Innst. O. nr. 4 (2004-2005). Lovforslaget åpner for interkommunale pensjonskasser og felles pensjonskasser for foretak med pensjonsordning som inngår i samme fellesordning for premieberegning under forutsetning av at Banklovkomisjonens lovforslag i Utredning nr. 11, NOU 2003: 28, gjennomføres. Det åpnes også for at foreninger for selvstendig næringsdrivende kan etablere felles pensjonskasse for sine medlemmer og deres arbeidstakere.

Banklovkommissjonen foreslår også at det åpnes for etablering av egne innskuddspensjonsforetak som kan tilby innskuddspensjonsordninger uten forsikringselement, hvor arbeidstakernes pensjonsrettigheter er sikret i samsvar med kravene i EUs pensjonskassedirektiv. Dette vil etter *Banklovkommissjonens* vurdering også sikre konkurransen innenfor dette segmentet av pensjonsmarkedet.

Den andre delen av utredningen inneholder forslag til en redaksjonell opprydding av forsikringsvirksomhetsloven. Forslaget omfatter de endringer i forsikringsvirksomhetsloven som er foreslått i Innst. O. nr. 4 (2004-2005), i Banklovkomisjonens utredning nr. 11, NOU 2003: 28, og forslaget til bestemmelser om pensjonskasser i den første delen av utredningen her. En konsolidert forsikringslov vil sikre oversiktliggjhet i forsikringslovgivningen på en bedre måte enn det som vil være tilfelle i gjeldende forsikringsvirksomhetslov, dersom de foreslåtte endringer i loven gjennomføres.

Banklovkommissjonens lovforslag er med unntak av to punkter enstemmig.

Finansdepartementet fulgte opp forslaget i Ot.prp. nr. 68 (2004-2005) som inneholdt to deler: A. Om lov om forsikringssselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet mv. (forsikringsloven), og B. Om lov om endringer i lov 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold (innskuddspensjonsloven) og i andre lover. Den ble fulgt opp i Innst. O. nr. 92 (2004-2005), Besl. O. nr. 84 (2004-2005) og Besl. O. nr. 85 (2004-2005). Dette medførte at forsikringsvirksomhetsloven ble avløst av lov 10. juni 2005 nr. 44 om forsikringssselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet mv. (forsikringsloven). Loven trådte i kraft 1. juli 2006, men med unntak for lovens kapittel 7 og 9 som trer i kraft 1. januar 2008.

13 NOU 2005: 15 Obligatorisk tjenestepensjon

Banklovkommisjonen la den 1. juli 2005 frem sin Utredning nr. 13, NOU 2005: 15 Obligatorisk tjenestepensjon med utkast til en egen lov om obligatorisk tjenestepensjon.

I forbindelse med behandlingen av St.meld. nr. 12 (2004-2005) Pensjonsreform - trygghet for pensjonene, vedtok Stortinget den 26. mai 2005 at det skal innføres obligatorisk tjenestepensjon i arbeidsforhold, og at disse ordningene skal utformes innenfor foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven (pensjonslovene). Stortinget forutsatte at nødvendig lovgivning skulle være vedtatt og satt i kraft 1. januar 2006. På denne bakgrunn ga Finansdepartementet i brev av 27. mai 2005 Banklovkommisjonen i oppdrag å fremlegge en utredning med tilhørende utkast til lovgivning om obligatorisk tjenestepensjon innen 1. juli 2005.

Lovutkastet er utformet i samsvar med de føringer Stortinget ga i sitt vedtak 26. mai 2005 og de føringer Finansdepartementet ga i sitt oppdrag til Banklovkommisjonen. Etter utkastet skal foretak som i dag ikke har pensjonsordning for sine arbeidstakere, ha plikt til å opprette en pensjonsordning i henhold til foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven som sikrer arbeidstakerne alderspensjon i tillegg til ytelsene fra eksisterende folketrygd. De foretak som allerede har etablert tjenestepensjonsordninger i henhold til foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven, vil ikke berøres av plikten forutsatt at pensjonsordningen allerede gir alderspensjon som er likeverdig med, eller bedre enn, alderspensjon etter minstekravene. På bakgrunn av at verken foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven stiller krav til størrelsen på alderspensjonsytel-

sene, har det vært et sentralt spørsmål i *Banklovkommisjonens* arbeid og i et utkast til lov om obligatorisk tjenestepensjon å konkretisere hvilke minimumsstandarder for alderspensjonsytelser som bør lovfestes. I denne forbindelse har *Banklovkommisjonen* fått utarbeidet omfattende beregninger som utgjør en del av utredningen.

Kommisjonens lovforslag er enstemmig.

Ot.prp. nr. 10 (2005-2006) Om lov om obligatorisk tjenestepensjon ble godkjent i statsråd 21. desember 2005. Videre forarbeider er Innst. O. nr. 17 (2005-2006) og Besl. O. nr. 19 (2005-2006). Lov om obligatorisk tjenestepensjon trådte i kraft 1. januar 2006.

14 NOU 2006: 12 Fellespensjonskasser

Banklovkommisjonen la frem sin Utredning nr. 14, NOU 2006: 12 Fellespensjonskasser, med utkast til endringer i forsikringsloven, 2. mai 2006. I forbindelse med behandlingen av Ot.prp. nr. 68 (2004-2005) om forsikringsloven og endringer i innskuddspensjonsloven, traff Stortinget et anmodningsvedtak hvor Regjeringen ble bedt om å legge frem lovforslag om fellespensjonskasse for flere private foretak etter mønster av en interkommunal pensjonskasse. På denne bakgrunn ba Finansdepartementet i brev av 26. august 2005 Banklovkommisjonen utrede spørsmålet, herunder lovforslag, om fellespensjonskasse for flere private foretak innen 1. mai 2006. I sitt lovforslag foreslår *Banklovkommisjonen* endringer i forsikringsloven kapittel 7 som innebærer at det åpnes for at flere uavhengige foretak kan gå sammen om å etablere en fellespensjonskasse for foretakenes pensjonsordninger. Samarbeidet mellom foretakene og således etableringen av en fellespensjonskasse, vil være basert på en samarbeidsavtale som omfattes av alle foretakene som inngår i fellespensjonskassen. Det er videre forslått en del særlige regler vedrørende utforming av vedtektene, fellespensjonskassens øverste organ og særlige forhold knyttet til endringer i samarbeidet som ligger til grunn for fellespensjonskassen. *Banklovkommisjonen* har ikke sett behov for at det gjøres endringer i annen lovgivning enn forsikringsloven kapittel 7. *Banklovkommisjonens* forslag er med unntak av ett punkt enstemmig.

Finansdepartementet fulgte opp Banklovkommisjonens forslag i Ot.prp. nr. 43 (2006-2007) Om lov om endringer i forsikringsloven (fellespensjonskasser). Videre forarbeider er Innst. O. nr. 68 (2006-2007) og Besl. O. nr. 81 (2006-2007). Bestemmelsene om fellespensjonskasser ble sanksjonert i

statsråd 15. juni 2007. Reglene inngår i kapittel 7 i forsikringsloven og gjelder fra 1. juli 2007.

15 NOU 2006: 17 Kredittforening som konsernspiss

Banklovkommisjonen la den 8. september 2006 frem sin Utredning nr. 15, NOU 2006: 17 Kredittforeninger som konsernspiss, med utkast til endringer i finansieringsvirksomhetsloven kapittel 2a om finanskonsern.

I brev av 18. april 2006 ba Finansdepartementet Banklovkommisjonen utrede og vurdere spørsmål knyttet til kredittforetaket Landkreditt og en konserngruppe med konsernlignende tilknytning mellom foreningen Landkreditt og andre finansforetak (herunder bank). Banklovkommisjonen ble bedt om å utarbeide utkast til lovendringer som i tilfelle vil legge forholdene til rette for slik konserndannelse.

I sitt lovforslag foreslår *Banklovkommisjonen* endringer i finansieringsvirksomhetsloven kapittel 2a som innebærer at det åpnes for at kredittforeninger kan etableres som morselskap i et finanskonsern, i form av en eierforening som etter sine vedtekter ikke skal drive annen virksomhet enn å forvalte sine eierinteresser i foretakene som inngår i finanskonsernet. Eierforeningen vil i et slikt konsern være et rent holdingsselskap uten operativ finansieringsvirksomhet. Et slikt holdingsselskap har hittil bare kunnet etableres i form av et aksjeselskap eller allmennaksjeselskap. *Banklovkommisjonen* har ikke sett at det er behov for at det gjøres endringer i annen lovgivning enn finansieringsvirksomhetsloven kapittel 2a.

Banklovkommisjonens forslag er enstemmig.

Finansdepartementet fulgte opp Banklovkommisjonens forslag i Ot.prp. nr. 42 (2006-2007) Om lov om endringer i finansieringsvirksomhetsloven og enkelte andre lover (kredittforening som konsernspiss mv.). Videre forarbeider er Innst. O. nr. 67 (2006-2007) og Besl. O. nr. 80 (2006-2007). Lov nr. 30 ble sanksjonert i statsråd 15. juni 2007 og innebærer endringer i finansieringsvirksomhetsloven kapittel 2a. Loven trådte i kraft 1. juli 2007.

16 NOU 2007: 1 Meglerprovisjon i forsikring

Banklovkommisjonen la frem sin Utredning nr. 16, NOU 2007: 1 Meglerprovisjoner i forsikring, med utkast til ny § 5-2a i forsikringsformidlingsloven og ny § 6-9 i forsikringsloven den 16. januar 2007.

I brev av 4. april 2006 ba Finansdepartementet Banklovkommisjonen utarbeide forslag til lovbestemmelser som setter forbud mot at forsikringsmeglere mottar provisjoner fra forsikringsselskapene. Departementet ba i brevet om at Banklovkommisjonens forslag ble fremlagt innen 31. oktober 2006. Ved brev av 13. oktober 2006 ga Finansdepartementet utsettelse av fristen til å levere utredningen til den 31. desember 2006.

I sitt lovforslag foreslår *Banklovkommisjonen* at et forbud mot meglerprovisjoner i forsikring gjennomføres ved at det tas inn en bestemmelse i forsikringsformidlingsloven som sier at forsikringsmeglingsforetak som driver virksomhet her i riket ikke har adgang til å motta provisjon eller annet vederlag for forsikringsformidlingen fra forsikringsselskapet. Det foreslås videre at det i forsikringsloven tas inn en bestemmelse om at forsikringsselskap ikke har adgang til å betale provisjon eller annet vederlag til forsikringsmeglere i anledning formidling av en kontrakt. På bakgrunn av internasjonale forhold foreslås det at det gjøres unntak fra forbudet for enkelte forsikringsområder som er av utpreget internasjonal karakter. Dette gjelder blant annet deler av sjø- og energiforsikringsområdet. *Banklovkommisjonen* har ikke sett at en innføring av et slikt forbud mot provisjoner medfører behov for at det gjøres endringer i annen lovgivning.

Banklovkommisjonens forslag er enstemmig.

Utredningen er til behandling i Finansdepartementet.

17 NOU 2007: 5 Frarådningsplikt i kredittkjøp

Banklovkommisjonen la den 29. mai 2007 frem sin Utredning nr. 17, NOU 2007: 5 Frarådningsplikt i kredittkjøp, med utkast til ny § 4 tredje ledd og ny § 5 annet og tredje ledd i kredittkjøploven.

I brev av 18. oktober 2006 ba Finansdepartementet i samråd med Justisdepartementet, Banklovkommisjonen om å utrede spørsmålet om frarådningsplikt i kredittkjøp. Bakgrunnen for mandatet var at Stortinget 2. desember 2004 ba Regjeringen fremme forslag til lovendringer som pålegger utlåner frarådningsplikt etter mønster av finansavtaleloven § 47, også ved relevante former for utlån som reguleres av kredittkjøploven.

Banklovkommisjonen foreslår i denne utredningen endringer i kredittkjøploven som innebærer at kredittytter og selger pålegges en frarådningsplikt i kredittsituasjoner som omfattes av kredittkjøploven. Frarådningsplikten innebærer at i tilfeller

hvor kredittyter eller selger må anta at forbrukerens økonomiske evne eller andre forhold på dens side tilsier at forbrukeren bør overveie å avstå fra kredittkjøpet eller å gjennomføre kredittkjøpet, skal forbrukeren skriftlig underrettes om dette før

kredittkjøp inngås eller salgstingen overgis forbrukeren.

Banklovkommisjonens forslag er enstemmig.

Utredningen er til behandling i Justis- og politidepartementet.

